

МИНИСТЕРСТВО НА РЕГИОНАЛНОТО РАЗВИТИЕ
И БЛАГОУСТРОЙСТВОТО

Национална стратегия
за регионално развитие (НСРР)
на Република България
за периода 2012-2022 г.

София

2012

СЪДЪРЖАНИЕ:

<u>1. ВЪВЕДЕНИЕ</u>	1
1.1. НCPP В НОВАТА ЕВРОПЕЙСКА РАМКА ЗА ПЛАНИРАНЕ	1
1.2. СТРУКТУРА И ЗАДАЧИ НА НCPP	8
<u>2. АНАЛИЗ НА СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКОТО И ТЕРИТОРИАЛНОТО РАЗВИТИЕ 10</u>	
2.1. БЪЛГАРСКИТЕ РАЙОНИ - ОБЩИ ХАРАКТЕРИСТИКИ. ПРОБЛЕМИ И ПОТЕНЦИАЛИ	10
2.2. РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ И НЕРАВЕНСТВА	43
2.3. SWOT АНАЛИЗ	85
<u>3. КОНЦЕПЦИЯ ЗА ТЕРИТОРИАЛНО – УРБАНИСТИЧНО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ РАЙОНИ</u>	88
3.1. ЕВРОПЕЙСКИЯТ КОНТЕКСТ	88
3.2. Концепция за териториално-урбанистична структура	90
<u>4. СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ</u>	100
4.1. ОЦЕНКА ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА ПЕРИОДА 2005-2015 Г. И НА АКТУАЛИЗИРАНИЯ ДОКУМЕНТ ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НCPP (2011-2015 Г.)	100
4.2. СТРАТЕГИЧЕСКА ПЛАТФОРМА И РАМКА	102
4.3. Визия, цели и приоритети на НCPP за периода 2012 – 2022 г.	110
<u>5. ОБЩА ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА</u>	142
<u>6. КРИТЕРИИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НCPP И ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЦЕЛИТЕ И ПРИОРИТЕТИТЕ</u>	157
6.1. СИСТЕМА ЗА НАБЛЮДЕНИЕ НА НCPP	157
6.2. СИСТЕМА ЗА ОЦЕНКА НА НCPP	158
<u>7. СТРАТЕГИЧЕСКИ НАСОКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ ПЛНОВЕ ЗА РАЗВИТИЕ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2020 Г.</u>	167

7.1. Общи насоки за разработване на регионалните планове за развитие на районите от ниво 2	168
7.2. Специфични насоки за разработване на регионални планове за развитие на районите от ниво 2	169
8. Механизми за прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност	193
8.1. Форми на взаимодействие за осъществяване на партньорства и осигуряване на публичност.	193
8.2. Отговорни структури и целеви групи	194
8.3. Механизъм за прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация.	198

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ В ТЕКСТА:

ТАБЛИЦА 1: Основни данни за районите от ниво 1	11
ТАБЛИЦА 2: Обща характеристика на районите от ниво 2.....	13
ТАБЛИЦА 3: Структура на брутна добавена стойност (БДС) и брутен вътрешен продукт (БВП), 2009 г.....	53
ТАБЛИЦА 4: Културни институции по райони, 2010 г.....	67
ТАБЛИЦА 5: Инвестиционни приоритети на структурните фондове за 2014 – 2020 г.	108
ТАБЛИЦА 6: Обща оценка на необходимите ресурси за постигане на целите на НСРП 2012-2022 г. по приоритети и източници на финансиране (млн. лева).....	144
ТАБЛИЦА 7: Дялово разпределение на необходимите ресурси по приоритети на НСРП 2012-2022 г. (в проценти).....	146
ТАБЛИЦА 8: Индикативно разпределение на необходимите ресурси по райони от ниво 2 и приоритети на НСРП 2012-2022 г. (млн. лева).....	146
ТАБЛИЦА 9.А Достигната степен на реализиране на ресурсите за регионално развитие в дял от общия обем на средствата за периода 2014-2020 г	151
ТАБЛИЦА 9.Б: Индикативно разпределение на необходимите ресурси с натрупване по години и приоритети за постигане на целите на НСРП 2012-2022 г. (млн. лева)	152
ТАБЛИЦА 9В: Индикативно годишно разпределение на средствата от фондовете на ЕС и държавния бюджет в т. ч. централен бюджет и местни бюджети (млн.лева).....	153
ТАБЛИЦА 10: Показатели за оценяване изпълнението на целите и приоритетите на НСРП	161
ТАБЛИЦА 11: Показатели за изпълнение на НСРП за Северозападен район.....	177
ТАБЛИЦА 12: Показатели за изпълнение на НСРП за Северен централен район.....	180
ТАБЛИЦА 13: Показатели за изпълнение на НСРП за Североизточен район	183
ТАБЛИЦА 14: Показатели за изпълнение на НСРП за Югоизточен район.....	185
ТАБЛИЦА 15: Показатели за изпълнение на НСРП за Южен централен район	188
ТАБЛИЦА 16: Показатели за изпълнение на НСРП за Югозападен район	191

СПИСЪК НА КАРТИТЕ В ТЕКСТА:

КАРТА 1: РАЙОНИ, ОБЛАСТИ И ОБЩИНИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ	11
КАРТА 2: ГЪСТОТА НА НАСЕЛЕНИЕТО, ПРЕБРОЯВАНЕ 2011	45
КАРТА 3: ГЪСТОТА НА НАСЕЛЕНИЕТО НА НИВО 3, ЕВРОПА, 2008 Г.	45
КАРТА 4: СТРУКТУРА НА МРЕЖАТА ОТ НАСЕЛЕНИ МЕСТА	49
КАРТА 5: БРУТЕН ВЪТРЕШЕН ПРОДУКТ (БВП) НА ГЛАВА ОТ НАСЕЛЕНИЕТО, РАВНИЩЕ ПО РАЙОНИ И ОБЛАСТИ СПРЯМО СРЕДНИЯ ЗА СТРАНАТА	50
КАРТА 6: БРУТЕН ВЪТРЕШЕН ПРОДУКТ (БВП) НА ГЛАВА ОТ НАСЕЛЕНИЕТО В СРАВНЕНИЕ С ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ (СПП) НА НИВО 2, ЕВРОПА, 2008 Г. СПРЯМО 2000 Г.	51
КАРТА 7: БРУТЕН ВЪТРЕШЕН ПРОДУКТ (БВП) НА ГЛАВА ОТ НАСЕЛЕНИЕТО В СРАВНЕНИЕ С ПОКУПАТЕЛНАТА СПОСОБНОСТ (СПП) НА НИВО 2, ЕВРОПА, 2008 Г.	52
КАРТА 8: РАЗХОДИ ЗА НИРД ПО РАЙОНИ, 2009 Г.	54
КАРТА 9: НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ (НИРД), ЕВРОПА, 2008 Г.	55
КАРТА 10: РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ И ОБЕМ НА ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ, 2010 Г.	56
КАРТА 11: КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАЕТОСТ НА ЛИЦАТА ОТ 20-64 ГОДИНИ, 2010 Г.	57
КАРТА 12: КОЕФИЦИЕНТ НА БЕЗРАБОТИЦА, 2010 Г.	58
КАРТА 13: НИВО НА БЕЗРАБОТИЦА В РАЙОНТЕ ОТ НИВО 3, ЕВРОПА, 2009 Г.	58
КАРТА 14: СРАВНИТЕЛНА ИЗХОДНА ПОЗИЦИЯ НА РАЙОНТЕ ОТ НИВО 2 ЗА ПОСТИГАНЕ НА ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯ “ЕВРОПА 2020” “ИНДЕКС НА РАЙОННО РАЗВИТИЕ”	60
КАРТА 15: ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА ПО РАЙОНИ И ОБЛАСТИ, ПРЕБРОЯВАНЕ 2011 Г.	63
КАРТА 16: ВИСШИ УЧЕБНИ ЗАВЕДЕНИЯ И КОЛЕЖИ В СТРАНАТА	64
КАРТА 17: ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА НАСЕЛЕНИЕТО ОТ 30 – 34 ГОДИНИ С ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ,	65
КАРТА 18: ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ НА РАНО НАПУСНАЛИТЕ ОБРАЗОВАНИЕ, 2010 Г.	66
КАРТА 19: НИВО НА ОБРАЗОВАНОСТ НА НИВО 2, ЕВРОПА, 2009 Г.	66
КАРТА 20: ПЪТНА МРЕЖА И ТРАНСПОРТНИ КОРИДОРИ	69
КАРТА 21: ГАЗОПРОВОДНА МРЕЖА	72
КАРТА 22: ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ СПОРЕД НАЦИОНАЛНОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО	78
КАРТА 23: ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ ОТ МРЕЖАТА НА НАТУРА 2000	78
КАРТА 24: ОБЩИНИ, ОТГОВАРЯЩИ НА 5 И ПОВЕЧЕ КРИТЕРИЯ ЗА ЦЕЛЕНАСОЧЕНА ПОДКРЕПА	82
КАРТА 25: ОБЩИНИ С МАЛКО НАСЕЛЕНИЕ И БЕЗ ИЗЯВЕН ГРАДСКИ ЦЕНТЪР	84
КАРТА 26: ЙЕРАРХИЧНИ НИВА НА ГРАДОВЕТЕ – ЦЕНТРОВЕ	91
КАРТА 27: ПОЛЮСИ И ОСИ НА РАЗВИТИЕ	94
КАРТА 28: ТЕРИТОРИАЛНО-УРБАНИСТИЧНА СТРУКТУРА	96
КАРТА 29: ТЕРИТОРИАЛНО-УРБАНИСТИЧНА СТРУКТУРА НА СЕВЕРОЗАПАДЕН РАЙОН	175
КАРТА 30: ТЕРИТОРИАЛНО-УРБАНИСТИЧНА СТРУКТУРА НА СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН	178
КАРТА 31: ТЕРИТОРИАЛНО-УРБАНИСТИЧНА СТРУКТУРА НА СЕВЕРОИЗТОЧЕН РАЙОН	181
КАРТА 32: ТЕРИТОРИАЛНО-УРБАНИСТИЧНА СТРУКТУРА НА ЮГОИЗТОЧЕН РАЙОН	184
КАРТА 33: ТЕРИТОРИАЛНО-УРБАНИСТИЧНА СТРУКТУРА НА ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН	187
КАРТА 34: ТЕРИТОРИАЛНО-УРБАНИСТИЧНА СТРУКТУРА НА ЮГОЗАПАДЕН РАЙОН	190

СПИСЪК НА ФИГУРИТЕ В ТЕКСТА:

Фиг. 1: Принос на районите от ниво 2 към БВП на страната	51
Фиг. 2: Структура на БДС по икономически сектори и по райони, 2009 г.	52
Фиг. 3: Туристическо развитие по райони	62
Фиг. 4: Гъстота на пътната мрежа	70
Фиг. 5: Относителен дял на продадена ЕЛ Енергия от ВЕИ, 2010 г.	71
Фиг. 6: Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет и широколентова връзка.....	73
Фиг. 7: Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет и широколентова връзка.....	74
Фиг. 8: Защитени територии според ЗЗТ по райони.....	78
Фиг. 9: Защитени територии според Натура 2000 по райони	79
Фиг. 10: Система от цели, приоритети и специфични цели на национална стратегия за регионално развитие за периода 2012 – 2022 г.	114
Фиг. 11: Действия за осигуряване на публичност и прозрачност в процеса на регионално планиране 2012 – 2022 г.	200

Райони от ниво 2 (NUTS 2)

ЛЗ[еb рZH[s Z o Z j Z d l _ j b k l b d Z g Z j Z c h g b l _ h l g b \h

Райони	Територия		Население	Гъстота на населението	БВП на човек в PPS. EU27 = 100%. 2009 г.	Коефициент на безработица	Коефициент . на заетост	Население в градовете	Население в градове над 20 хил. д.	Области и общини в района
	км ²	брой								
Северо-западен	19 070	847 138	44.42	27.0	12.5	38.9	63.2	40.11	5 / 51	
Северен централен	14 974	861 112	57.50	29.0	12.9	41.5	66.5	50.11	5 / 36	
Северо-източен	14 487	966 097	66.68	36.0	15.5	44.6	72.7	56.35	4 / 35	
Юго-източен	19 798	1 078 002	54.45	36.0	11.6	44.1	71.3	55.12	4 / 33	
Южен централен	22 365	1 479 373	66.14	31.0	12.7	43.6	66.7	43.63	5 / 57	
Юго-западен	20 306	2 132 848	105.03	75.0	7.3	52.6	83.1	71.95	5 / 52	
България	111 001	7 364 570	66.34	44.0	11.2	45.6	72.5	52.88	28 / 264	

Източник: НСИ. 2011

СЕВЕРОЗАПАДЕН РАЙОН

Обща характеристика и идентифицирани проблеми

Северозападният район от ниво 2 обхваща териториите на **областите** Видин, Монтана, Враца, Плевен и Ловеч и 51 общини.

Районът обхваща западната част на Дунавската равнина, заключена между Стара планина и река Дунав. Граници с Република Румъния и с Република Сърбия.

Площта на района е 19 070 км² или 17% от територията на страната.

Териториалната структура е следната: земеделските територии са 70.6 %, горските - 21.2 %, урбанизирани - 5.2%. Природно защитените територии, включително тези по

Натура 2000 обхващат общо 31.3% от територията на района и са разположени най-вече в горските планински територии. В района попада голяма част от националния парк „Централен Балкан“ с природните резервати „Царичина“, „Боатин“, „Стенето“, „Северен Джендем“ и др. и едни от най-забележителните природни феномени – Белоградчишките скали и пещерата „Магура“.

Населението на района през 2011 г. е 847 138 д., а гъстотата на населението 44.42 д./км², значително по-ниска от средната за страната 65.7% (2011., НСИ). Това са най-ниските стойности сред всички райони. Районът представлява слабо населена територия, в определени части с характер на обезлюдена територия. В периода 2001 – 2011 г. населението е намаляло с 190 хил.д. или с 18.3%. Това е най-голямата абсолютно и относително намаляване на населението от всички райони.

Степента на урбанизация (градското население) е 63.2 % – също е най-ниската сред районите на страната, въпреки че урбанизираните територии (5.2%) са на средното за страната ниво (5.0%). **Градовете** в района са общо 45, градовете с население над 20 хил.д. са 7 бр. и в тях живее 40.1% от населението. Средно големите градовете (с население от 30 до 100 хил.д.), които са и центрове на области са: Видин – 48 071 д., Монтана – 43 781 д., Враца – 60 692 д. и Ловеч 36 600 д. Има един голям град Плевен с население 107 хил. д. Населението на всички градове намалява в периода 2001 – 2011 г. (2011 г., НСИ).

Като основни **оси на урбанизационно развитие** се изявяват транспортните направления Видин – Монтана – Враца – Мездра – София и София – Мездра – Плевен – Русе. Второстепенни оси на развитие се формират по направленията Никопол–Плевен–Ловеч–Троян, Козлодуй – Враца, Лом – Монтана.

Повече от половината от 51-те общини в района (40 бр.) са малки по население и без изявен градски център и попадат в обхвата на най-високите категории **райони за целенасочена подкрепа** – по 5 и над 5 показателя от 8-те посочени в чл. 6 на ЗРР за определяне на райони за целенасочена подкрепа. Тези общини формират големи ареали в териториалната структура на района. Към тях попадат всички гранични планински общини и много селски общини в Дунавската равнина.

Икономическото състояние на района е на сравнително ниско равнище. Северозападният район през 2009 г. е на последно място сред районите от ниво 2 по създадения брутен вътрешен продукт (БВП) с 5 070 226 хил. лв. или 7.42% от БВП на

страната. На последно място е и по показателя за БВП на човек от населението с 27% от средното за ЕС-27 при 44% общо за страната за 2009 г. По показателя БДС Северозападният район се нарежда на последно място сред районите от ниво 2 с 7.42% принос. В икономическата дейност преобладават услугите и индустрията. От най-важно значение е производството на електроенергия в АЕЦ Козлодуй.

В СЗР през 2010 г. функционират 28 621 предприятия от нефинансовия сектор или 7.8% от тези в страната. От тях 98.5% или 28 210 броя са малките предприятия до 50 души заети. Големите фирми (над 250 души заети) са 49 на брой. Общите приходи от дейността на предприятията от нефинансовия сектор през 2010 г. възлизат на 9 763 512 хил. лв. или 4.7% от общия за страната и притежават 5.3% от ДМА от същия вид предприятия общо за страната.

Северозападният район е на последно място в структурата на разпределение на преките чуждестранни инвестиции в страната, с относителен дял от 2.3% от всички преки чужди инвестиции за България за 2010 г.

Средният коефициент на безработица към 31.12.2011 г. е 12.5% – по-висок от средния за страната (11.2 %). Във всички общини от СЗР (с изключение на Видин, Монтана, Враца, Мездра, Плевен, Ловеч, Троян и Белене), безработицата е по-висока от средната за страната. **Средният коефициент на заетост** към края на 2011 г. е 38.9 % и е по-нисък от средния за страната (45.6 %).

Северозападният район има сравнително добра изграденост на **болнична мрежа** – 24 МБАЛ (Многопрофилни болници за активно лечение (вкл. МБАЛ – ВМА, гр.Плевен), 6 СБАЛ (Специализирани болници за активно лечение), 1 ЦПЗ (Центрър за психично здраве), 1 ЦКВЗ (Центрър за кожно-венерически заболявания), 1 КОЦ (Комплексен онкологичен център), 2 ДПБ (Държавни психиатрични болници), 1 СБР (Специализирана болница за рехабилитация), 3 БДПЛР (Болница за долекуване и продължително лечение), 5 ЦСМП (Центрър за спешна мед.помощ) и 32 ФСМП (Филиал за спешна мед.помощ). Броят на болничните легла е 5 441, като на 100 000 души се падат 613.48 легла, което съответства на средното за страната – 611/1000 000 души население.

В **образователната система** неблагоприятна е ситуацията с университетите и еквивалентните висши училища – има само едно висше учебно заведение в Плевен. Районът е с най-нисък дял студенти сред шестте района от ниво 2 - едва 0.6%. Това показва

неустойчивост в ръста на образователните услуги и дисбаланс в осигуреността с високопрофесионално и специализирано образование за нуждите на една по-конкурентна регионална икономика. За разлика от висшите учебни заведения, мрежата от средни професионални училища е сравнително добре изградена.

Недвижимите **културни ценности** в района са 3 883 бр., сред които се отличават: крепостта “Баба Вида”, Белоградчишката крепост, кулите на “Куртпашови” и на “Мешчиите” във Враца, средновековната крепост “Хисаря” и възрожденският квартал “Вароша” в Ловеч, възрожденските сгради в Тетевен, Троян и в други населени места, манастирите Клисурски, Лопушански, Чипровски, Черепишки, Троянски, Гложенски, Новоселски и др.

На територията на района има 25 музея, от които 5 регионални, 11 общински. Позначими са Кръстата казарма във Видин и музеите в Плевен: Парк-музей “Скобелев”, панорамата “Плевенска епопея 1877 г.”, мавзолей–параклис “Свети Георги”. Съхранени са традиционни местни занаяти като чипровското килимарство, троянската керамика и др. В СЗР има и 9 художествени галерии.

Някои от провежданите културни мероприятия в района имат международно и национално значение. Открояват се Международният фолклорен фестивал “Танци край Дунава”, Международен фестивал на българо-румънския фолклор “Фестивал на влашката песен и танц” в гр. Видин; Международният пленер по изобразително изкуство в гр. Лом. Националният панаир на художествените занаяти в с. Орешак, Люляковите музикални празници в Ловеч, Националният пленер по живопис "Вароша" в гр. Ловеч, Международният музикален фестивал “Катя Попова” и Празниците на българската и руската култура в гр. Плевен.

Делът на **пътищата с национално и международно значение** – автомагистрали и пътища I-ви клас е съответно 0.2% и 11.4%, по-нисък от средните стойности за страната. Районът преобладаващо се обслужва от регионална пътна мрежа, чийто относителен дял (88.4%) е по-висок от средния за страната (82.5%) и най-висок сред всички райони. Поддържането ѝ в добро експлоатационно състояние е определящо за доброто транспортно обслужване и подобряване на достъпността до центровете на развитие на различните териториални нива.

През територията на района преминава европейски транспортен коридор № 4, а по северната му граница река Дунав – транспортен коридор № 7. Транспортен коридор № 4 няма добра изграденост и технически параметри в територията на района. Необходими са усилия за подобряване на състоянието му, предвид изграждането на моста над р. Дунав при Видин. **Железопътната мрежа** е втора по значение и важност за осигуряване на транспортен достъп и обслужване на населението. Общата дължина на изградените и функциониращи жп линии на територията на района е 644 км, които съставляват 15.7% от жп мрежата на страната. Подходящата организация на жп услугите в комбинация с пътния и воден транспорт би допринесла в значителна степен за повишаване на конкурентоспособността на регионалната икономика. От особена значимост за развитието на района, заедно с развитието на водния транспорт, е модернизирането на жп направлението Видин – Мездра – София, като съставен елемент на инфраструктурата на Общеевропейския транспортен коридор № 4.

Водният транспорт по транспортен коридор № 7, река Дунав, се обслужва в пристанищата Видин, Лом и Оряхово, но няма онова значително влияние за икономиката на района, каквото е в състояние да предложи. Пристанище Лом е второто по големина дунавско пристанище в България, като изградената инфраструктура осигурява най-късата директна сухоземна връзка Лом – Солун. Пристанище Видин експлоатира четири пристанищни терминала, вкл. ферибота Видин – Калафат. И двете пристанища попадат в приоритетните инфраструктурни направления на българска територия за развитието на международни комбинирани превози. Необходими са сериозни действия за използване на техния потенциал, вкл. и чрез реализиране на бъдещи проекти в изпълнение на Дунавската стратегия на ЕС Модернизирането на жп линията Видин – Мездра – София, изграждането на скоростен път Видин–София, както и развитието на пристанищата като мултимодални логистични центрове, ще осигури провеждането на мултимодални превози с положително влияние върху бъдещото икономическо развитие на СЗ район.

Ниска е степента на изграденост на телекомуникационните мрежи и системи, като районът изостава от другите райони от страната. Разширяването на мрежите на ИКТ извън големите градове ще създаде възможности за по-широк достъп до услуги и информация за населението и бизнеса от периферните територии.

Недоизградени са благоустройствените и комуналните системи в населените места. В края на 2010 г. районът има най-нисък дял на населението, обхванато от канализационни

мрежи (53.1%) при средна стойност за страната – 70.6%. Делът на обслуженото от водоснабдителната мрежа население е 99.4%, при среден показател за страната – 99.1%.

Средносрочната перспектива до 2020 г. за регионите в Европа поставя Северозападния район между най-силно уязвимите европейски райони пред предизвикателствата на глобализацията, демографските, климатичните и екологичните промени. Рисковете с климатичните промени са свързани с евентуалната активизация на водната и ветрова ерозия, наводненията, засушаването и възможното засилване на свлачищните процеси, които са характерни за района. Вътрешните реки в района са в най-добро екологично състояние в страната.

Потенциали за развитие:

- „ Благоприятното географско положение, съхранените природни дадености и културното и историческото наследство са възможност за развитие на туризма и нарастване на потенциала на туристическата индустрия;
- „ Качеството на околната среда и екологичните условия повишават привлекателността на територията за обитаване, бизнес и туризъм;
- „ Транспортната инфраструктура – трансевропейски транспортни коридори – № 4 и № 7 (река Дунав), пристанищата и фериботните комплекси, мултимодалните превози и изграждането на втори мост на р. Дунав при Видин – Калафат и трети мост при Оряхово – Бекет, са потенциали за развитие на бизнеса и туризма, както и за ефективно трансгранично сътрудничество;
- „ Добър шанс за района е доизграждането на автомагистрала Хемус в прогнозния период и подобряване на меридиалните връзки на север до Дунав и на юг до Стара планина и през планината;
- „ Районът има потенциал за териториално сближаване в развитието на урбанизационния ареал на Видин и Калафат;
- „ Река Дунав притежава сериозен транспортен и енергиен потенциал и като воден ресурс има важно значение за икономическото развитие на района.

СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН

Обща характеристика и идентифицирани проблеми

Северният централен район обхваща териториите на пет **области** – Габрово, Велико Търново, Русе, Разград и Силистра и 36 общини.

Районът граничи с Румъния. Четири от петте области попадат в обхвата на Дунавския трансгранични регион – Силистра, Разград, Русе и Велико Търново.

Територията на района обхваща централната и източната половина на Дунавската равнина и Предбалкана, северната част от Централна Стара планина, както и западната част от Добруджа.

Площта на района е 14 974 км² и заема 13.5% от територията на страната.

Территориалната структура е следната: земеделските територии са 68.1% от територията на района, горските 23.82%, урбанизираните 5.8%. Природно защитените територии, включително тези по Натура 2000, обхващат общо 22.3% от територията на района и са разположени най-вече в централната и в западната части на района. В района попада източната част на националния парк “Централен Балкан”, природният парк “Русенски Лом” и биосферният резерват на езерото “Сребърна”.

Населението на района през 2011 г. е 861 112 д., а гъстотата на населението 57.50 д/км², значително по-ниска от средната за страната 66.34%. От 2001 година до сега населението е намаляло с 137 хил. души или с 13.7%. След Северозападния район Северният централен район е с най-малък относителен дял в населението на страната и с най-висок отрицателен прираст.

Степента на урбанизация (градското население), 66.5%, е една от най-ниските и доста под средната за страната – 72.5%. **Градовете** в района са общо 39, градовете с население над 20 хил.д. са 8 бр. и в тях живее 50.11% от населението. Има един голям град Русе с население 149 642 д. Има четири средни града над 30 хил. д., центрове на области – Велико Търново – 68 783 д., Габрово – 58 950 д., Разград – 33 880 д., Силистра – 35 607 д. Има още два града над 30 хил. д. – Горна Оряховица (31 863 д.) и Свищов (30 157 д.), и един град над 20 хил. д. – Севлиево (22676 д.), които допълват и балансират областните центрове. Населението на всички градове намалява в периода 2001 – 2011 г. с изключение на Велико Търново и Свищов.

Основните оси на урбанизация са паралелните Плевен – Русе и Плевен – Велико Търново и меридионалната Русе – Велико Търново – Габрово – Казанлък – Стара Загора – Хасково – Кърджали – Маказа. Тази ос ще има продължение на север Русе – Гюргево – Букурещ и ще бъде с транснационално значение.

Повече от половината от 36-те общини в района (25 бр.) са малки по брой на населението и без изявен градски център и попадат в обхвата на най-високите категории **райони за целенасочена подкрепа** – по 5 и над 5 показателя от 8-те, посочени в чл. 6 на ЗРР

за определяне на райони за целенасочена подкрепа. Тези общини формират непрекъснати ареали в районната териториална структура от Старопланинската част до Дунав.

Икономическото състояние на района е на сравнително ниско равнище. Ключови икономически сектори са услугите и индустрията, които създават по-голямата част от БДС. Районът има значителен потенциал за развитие на селското стопанство.

Общият принос на Северния централен район в съвкупния БВП на страната за 2009 г. е 8.37 %, само с 0.51 % по-висок от БВП на Северозападния район (7.86 %), като значително се различава от средното ниво за страната (16.67 %). Общият размер на БВП на глава от населението по паритет на покупателна способност (PPS) за 2009 г. възлиза на 29% от средната стойност за ЕС-27. Северният централен район има скромен принос от 7.99 % в общия размер на БДС на страната – повече само от СЗ район.

В СЦ район през 2008 г. функционират 34 888 предприятия от нефинансовия сектор или 9.5% от тези в страната. Те формират около 14 161 млн. лева нетни приходи от продажби. От тях 98.3% или 34 286 бр. са малките предприятия до 50 души заети. Големите фирми (над 250 души заети) възлизат на 86 броя.

Преките чуждестранни инвестиции в Северния централен район не отбелязват значително нарастване през последните години и сравнително малкият им дял в общия обем на привлечените чужди средства за страната се запазва – около 3.7 % през 2010 г.

Средният коефициент на безработица за 2011 г. е 12.9 % – по-висок от средния за България (11.2%), а средният коефициентът на заетост е 41.5% и е по-нисък от средния за страната (45.6%).

Системата на здравеопазването в Северен централен район е сравнително добре изградена. В района има 17 МБАЛ (Многопрофилни болници за активно лечение), 8 СБАЛ (Специализирани болници за активно лечение), 2 ЦПЗ (Центрър за психично здраве, 2 ЦКВЗ (Центрър за кожно-венерически заболявания), 2 КОЦ (Комплексен онкологичен център), 3 ДПБ (Държавни психиатрични болници), 2 СБР (Специализирани болници за рехабилитация), 2 БДПЛР (Болница за долекуване и продължително лечение и рехабилитация), 5 ЦСМП (Центрър за спешна мед.помощ) и 23 ФСМП (Филиал за спешна мед.помощ). на 100 хил. д. има осигуреност с 578,68 легла – под средната за страната – 611/ 100 000 души население.

Системата на образованието и мрежата от образователни институции на територията на Северния централен район са относително добре развити. Броят на образователните заведения през 2008 г. е 352, което нарежда района около средните равнища на осигуреност от образователни услуги за страната. Районът разполага с 5 университета и специализирани висши училища. В района са налични достатъчно професионални училища след 8 клас и професионални колежи, което е предпоставка за повишаване на квалификацията на работната сила в производствените сектори на индустрията и услугите и за модерно развитие на аграрния сектор.

Недвижимите културни ценности в района са 5 480 бр., от които по-значими са тези, включени в списъка на световното наследство на ЮНЕСКО – Ивановските скални църкви и Свещарската гробница, голямата концентрация на манастири “Търновската Света гора” с около 15 манастира, историческо селище Арбанаси, археологическият резерват “Аbritус”, археологически резерват “Дуросторум-Дръстър- Силистра”.

На територията на района има 31 музея, разположени основно в областите Велико Търново (12 бр.) и Габрово 9 (бр.). Регионалните музеи са 5, общинските – 16 и един ведомствен музей. В СЗР са разположени и 9 художествени галерии. В района се провеждат редица културни прояви като Международният фестивал “Мартенски музикални дни“ и фестивалът “Театрален пристан на голямата река” в гр. Русе, Международният фестивал на хумора с ежегоден карнавал и Международният фестивал на комедийния спектакъл в гр. Габрово и др.

В района са развити всички видове **транспорт** – автомобилен, железнопътен, воден и въздушен. През територията на района преминават коридор № 7 – трансевропейският воден път Рейн – Майн – Дунав от Ротердам до Сулина и коридор № 9, който свързва северна, средна и източна Европа с Егейско море. Няма изградени и функциониращи участъци от автомагистрали. В района относителният дял на първокласните пътища (15.6%) е почти равен на средния за страната. Необходимо е ускорено изграждане на автомагистрали и скоростни пътища, особено по международните направления, които имат основна роля за интегрирането на района със съседни страни и райони в България. Гъстотата на регионалните пътища от II и III клас ($0.167 \text{ км}/\text{км}^2$) е по-висока от средната за страната ($0.144 \text{ км}/\text{кв.км}$) и най-висока от всички райони.

Железопътният транспорт е добре развит. Общата дължина на изградените и функциониращи жп линии на територията на района е 631 км, които съставляват 15.40 % от жп мрежата на страната.

Водният транспорт е представен от международното пристанище Русе и пристанищата в Свищов, Тутракан и Силистра. Приоритетите на Дунавската стратегия в България залагат изграждането на интерmodalен терминал в Русе и развитие на най-голямото пътническо речно пристанище в страната.

Въздушният транспорт е представен от международното летище Горна Оряховица и летище Щръклево до Русе. Предвижда се в бъдеще летище Щръклево да се развие като гражданско летище за национални цели. Факторът, който ще влияе върху въздушния транспорт на Северен централен район, е летището, което предстои да бъде изградено на около 30 км от Гюргево.

Въпреки, че относителният дял на лицата, които никога не са използвали интернет, е малък, степента на развитие на **телекомуникационната инфраструктура** в СЦР има едни от ниските показатели в страната.

По степен на изграденост на **водоснабдителната мрежа** СЦР е на едно от първите места в страната, делът на водоснабденото население през 2010 г. е 99.7%, при среден показател за страната 99.1%. Но относителният дял на населението с режим на водоснабдяване (3.9%) е най-висок от всички райони (при средна стойност за страната 1%). Налице е сериозно изоставане в изграждането на **канализационните мрежи**. Към края на 2010 г. само 61.2 % от населението е обхванато от канализационни мрежи и по този индикатор районът е на предпоследно място в страната, а относителният дял на населението, обслужвано с ПСОВ (27.5%), е най-нисък от всички райони (при среден показател за страната 47.6%).

Средносрочната перспектива до 2020 г. за регионите в Европа поставя Северен централен район сред силно уязвимите пред предизвикателствата на глобализацията, демографските, климатичните и екологичните промени.

На територията на СЦР в общините Велико Търново и Горна Оряховица има територии с много сериозни **екологични проблеми** в резултат на замърсяване на въздуха, водата и почвата над допустимите норми. Ерозия на почвата и свлачищни процеси се наблюдават по бреговете на река Дунав.

Потенциали за развитие:

- „ Централното и стратегическо географско положение на района и добрата транспортна достъпност го определят като важен републикански транспортен кръстопът. На територията на района се пресичат два от основните Паневропейски транспортни коридори – транспортен коридор № 7 и транспортен коридор № 9, допълнени от коридора ТРАСЕКА: Европа – Кавказ – Азия;
- „ Има възможности за развитие на интермодален транспорт по въздух, вода и сула, тъй като добре са развити всички видове транспорт – автомобилен, железопътен, воден и въздушен;
- „ Добър шанс за района е възможността за доизграждане на автомагистрала Хемус в прогнозния период;
- „ На територията на района се намира единственият мост в българската част на река Дунав, чрез който се осъществява връзка със съседна Румъния, страните от ОНД, Близкия и Далечния Изток и Азия;
- „ Русе има перспективи за трансгранично коопериране в еврорегион Русе – Гюргево, което би имало сериозно транснационално значение;
- „ Концентрацията на множество единични и групови недвижими културни ценности и наличието на природни ценности дават възможности за развитие на културен, екологичен, аграрен, приключенски, винен и религиозен туризъм;
- „ Река Дунав като транспортен и енергиен потенциал и като воден ресурс, има важно значение за икономическото развитие на района.

Североизточен район

Обща характеристика и идентифицирани проблеми

Североизточният район от ниво 2 обхваща териториите на **областите** Варна, Добрич, Шумен и Търговище и 35 общини.

Районът обхваща северната част на българския бряг на Черноморското крайбрежие, част от източния дял на Стара планина, част от Лудогорието и Добруджа.

Площта на района е 14 487 км² или 13.05% от територията на страната.

Терitoriалната структура е следната: земеделските територии са 68.8%, горските 23.3%, урбанизираните 5.9%. Природно защитените територии, включително тези по Натура 2000 обхващат общо 22.3% от територията на района. На територията на района има 3 резервата, 8 подържани резервата, 2 природни парка, 50 защитени местности, 79 защитени територии и 16 природни забележителности.

Населението на района според пребояването от февруари 2011 г. е 966 097 души или 13.12% от населението на страната. Гъстотата на населението е $66.68 \text{ д}/\text{км}^2$, по-висока от средната за страната, като най-висока е в област Варна. Разпределението на населението по области показва значителни разлики – с най-голям брой население е област Варна – 465 100 д., а област Търговище е с най-малък брой население – 127 832 д. Демографските данни сочат, че във всички области на района, с изключение на Варна, населението намалява. Естественият прираст на населението е отрицателен (-3206 бр. за 2010 г.), но в по-малка степен, отколкото в другите райони на страната. Възрастовата структура може да се окачестви като добра на фона на преобладаващата картина в страната..

Степента на урбанизация (градското население) е 72.7%. На територията на Североизточния район са разположени 30 градски центъра. Има един голям град Варна с население 330 001 д. (трети по големина град в страната), два града с население близо до 100 хил. д.: Добрич 92 031 д. и Шумен 80 855 д. (2011 г.) и един среден град Търговище 37 611 д. Няма други градове над 20 хил.д., които да допълват и балансират областните центрове.

Като **основни оси на урбанизационно развитие** се изявяват транспортните направления Търговище – Шумен – Варна и крайбрежната ос Шабла – Каварна – Балчик – Варна – Бургас.

В района от общо 35 общини има 22 с малко население и без изявен град – център, които могат да бъдат отнесени към категорията на **райони за целенасочена подкрепа** по 5 и над 5 показателя от 8-те, посочени в чл. 6 на ЗРР за определяне на райони за целенасочена подкрепа. С малки изключения те са обединени в два териториални ареала – в Старопланинската част и в Лудогорието.

Икономическото състояние на Североизточния район е на сравнително добро равнище. Създаденият в района БВП на глава от населението през 2009 година е 7 313 лв. – 81.1% от средния за страната, но трети след Югозападния и Югоизточния райони. Общийят размер на БВП на човек (в PPS) е 36.0% от средния за регионите на ЕС-27. Районът притежава силно развит сектор на обслужващите дейности в областта на публичните услуги, бизнеса, финансово-застрахователната сфера, транспорта и туризма. Наблюдава се изоставане в дела на индустрията и аграрния сектор. Североизточният район има 10.6% принос в БДС на страната.

В Североизточния район през 2010 г. функционират 50 454 предприятия от нефинансовия сектор. Те формират около 22 294 млн. лева нетни приходи от продажби. Североизточният район заема водещо място в **развитието на туризма** сред районите в страната с дял от 30.4% от общите приходи от туризъм за 2011 г. и 29.2% от легловата база на страната. Морският транспорт е друг водещ сектор за района чрез дейността на пристанище Варна. По обем на **преките чуждестранни инвестиции за 2010 г.** СИ район с 9.5% е на трето място в страната.

Средният коефициент на безработица към 31.12.2011 г. е 15.5% – по-висок от средния за страната (11.2%). Средният коефициент на заетост към края на 2011 г. е 44.6% и е по-нисък от средния за страната (45.6%).

Системата на здравеопазването в Североизточен район разполага с относително добре изградена мрежа. В района има 18 МБАЛ (Многопрофилни болници за активно лечение (вкл. МБАЛ – ВМА, гр. Варна), 13 СБАЛ (Специализирани болници за активно лечение), 1 ЦПЗ (Център за психично здраве), няма ЦКВЗ (Център за кожно-венерически заболявания, ЦКВЗ – Шумен е в ликвидация), 1 КОЦ (Комплексен онкологичен център), 2 ДПР (Държавни психиатрични болници), 2 СБР (Специализирана болница за рехабилитация), 1 БДПЛР (Болница за долекуване и продължително лечение и рехабилитация – вкл. ф. Варна към МИ-МВР), 4 ЦСМП (Център за спешна мед.помощ) и 25 ФСМП (Филиал за спешна мед.помощ). Броят на болничните легла е 4 643, като на 100 хил.д. се падат 472,54 легла и е под средната за страна – 611/ 100 000 души население.

По отношение на **образователното равнище**, районът е на второ място след Югозападния по брой на хората с висше образование и е един от водещите по отношение на мрежата от висши учебни заведения. В него функционират шест университета (пет във гр. Варна и един в гр. Шумен) и два колежа (в гр. Варна и гр. Добрич), което е добра предпоставка за развитие на изследователски центрове.

Недвижимите културни ценности в района са 3 180, сред които се отличава Мадарският конник, включен в списъка на световното наследство на ЮНЕСКО. В територията на района са обособени национални археологически резервати - старите български столици Плиска и Преслав и етнографски комплекси. В гр. Шумен е най-големият мюсюлмански храм в страната „Томбул джамия”.

На територията на района са разположени 22 музея, от тях 4 са регионални, 10 общински и един частен музей. Също така има и 7 художествени галерии. В гр. Варна се провеждат около 15 международни фестивала, по известни от които са - Международен фестивал “Варненско лято”, Международен балетен конкурс, Международен джаз фестивал, Международен фолклорен фестивал и др. Дворецът на културата и спорта в гр. Варна предлага условия за провеждане на спортни и културни прояви.

Към 2010 г. делът на **пътищата** с национално и международно значение (автомагистрали и пътища I клас) е 21.3%, по-висок от средния за страната (17.5%), а гъстотата им е $0.039 \text{ км}/\text{км}^2$, най-висока от всички райони (средната за страната е $0.031 \text{ км}/\text{км}^2$). Най-голямо значение за интегрирането на района в националната и европейската пътна мрежа имат първокласният път E-772 (Ябланица – Велико Търново – Шумен), път I-7 (Силистра – Шумен – Ямбол – Елхово), път E-70 (Русе – Варна) и път E-87 (Дуранкулак – Варна – Бургас – Созопол – Малко Търново), които са предвидени за изграждане като автомагистрали или скоростни пътища. Регионалната пътна мрежа от II и III клас е с гъстота, равна на средната за страната и допълва транспортното обслужване, като едно от най-важните направления за района е Силистра – Добрич – Варна. В района действат четири гранично-контролни пропускателни пункта, два сухоземни с Румъния и два морски (пристанище Варна и Фериботен комплекс и пристанище Балчик).

Железопътният транспорт е представен от три главни жп линии и осигурява пътническата и товарна дейност. Общата дължина на изградените и функциониращи ж.п. линии на територията на района през 2010 г. съставляват 11.8% от ж.п. мрежата на страната.

Морският транспорт е добре развит. Международното пристанище Варна е важен център на транспортната система на страната, през който преминава голяма част от вноса и износа ни. Пристанището има важна роля за цялостното развитие на икономиката на района и като фокус на трафик от Европейските транспортни коридори № 7, № 8 и № 9, създава отлични условия за транзитиране на товари между Европа, Близкия и Далечния Изток. Пристанище Балчик е специализирано по отношение износа на зърно, а предвиденото за модернизация най-дълбоководно наше дунавско пристанище – Силистра, ще допълва пристанище Русе.

Въздушният транспорт е представен от летище Варна ЕАД, което е с международен статут. Почти 99% от пътникооборота се формира от туристи през четирите летни месеца на годината.

По достигната степен на развитие на **водоснабдителната мрежа** Североизточен район е на първо място в страната – делът на водоснабденото население е 99.9% (при средно за страната 99.1% за 2010 г.), а за **канализационната мрежа** и ПСОВ (съответно 72.1% и 63.3% обхванато население) е на второ място след ЮЗР, с показатели над средните за страната.

Различна е степента на развитие на телекомуникациите на територията на различните области в Североизточния район. Проблеми с достъпът до интернет съществуват основно в селата, където степента на оборудване на домакинствата и фирмите с компютри е твърде ниска.

Територията на района е относително запазена в **екологично отношение**. Проблемни зони са свлачищата в района на Варна и Балчик, ветровата ерозия и морската абразия. Заплаха за чистотата на въздуха има в резултат на дейността на Варненско-Девненския производствен комплекс. Морските води във Варненския залив и пред устието на Камчия са сред най-замърсените пред българския участък.

Потенциали за развитие:

- „ Стратегическото географско разположение, добре изградената транспортна инфраструктура – европейски транспортни коридори, пътна и ж.п. инфраструктура, международно пристанище, международно летище, правят района привлекателен за разполагане на бизнес и за нарастване на чуждестранните инвестиции;
- „ Подходящите условия за реализиране на комбинирани превози на товари „море-река” (връзка р.Дунав – Черно море) и „море – път/ ж.п. линия” са потенциал за развитие на транспорта като важен сектор на регионалната икономика;
- „ Районът има потенциал да се развива като източен портал на ЕС и чрез трансгранично и транснационално сътрудничество да създава по-добри условия за комуникация със страните от Централна и Западна Европа и Азия;
- „ Центърът на района Варна е град с национално/транснационално значение според европейската класификация на урбанистични ядра (FUA) и като “европейска порта”, има потенциали в бъдеще да попадне в категорията на градове с общоевропейско значение (MEGA);
- „ Съхранената и атрактивна природна среда с наличие на множество защитени територии и с богато биоразнообразие, както и богатото културно наследство дават възможност за силно развит туристически сектор – морски, яхтен, културен, аграрен, екологичен туризъм, развитие на рибарството и аквакултурите;
- „ Районът има значителен потенциал за по-широко използване на ВЕИ. Има отлични възможности за развитие на ветроенергетиката, тъй като крайбрежните

територии попадат в т. н. Зона на голямата ветроенергетика. Природните условия са подходящи за използване на слънчевата енергия за производство на електроенергия, има възможности за разполагане на слънчеви и фотоволтаични инсталации. Североизточният район има потенциал и за използване на геотермална енергия.

Югоизточен район

Обща характеристика и идентифицирани проблеми

Югоизточният район от ниво 2 обхваща **областите**: Бургас, Сливен, Ямбол и Стара Загора и 33 общини.

Районът на север се ограничава от Средна и Източна Стара планина, на изток – от Черно море, на юг опира до Странджа планина, Дервентските възвишения и Сакар планина. Тук попадат източната част на Горнотракийската низина, част от Подбалканските котловини, Бургаската низина и част от Средна гора – Сърнена планина.

Площта е 19 799 км² и заема 17.8% от територията на страната.

Териториалната структура е следната: земеделските територии са 53%, горските 42%, урбанизираните 4.9%. Природно защитените територии, вкл. тези по Натура 2000, обхващат общо 32.2% от територията на района (малко под средното за страната) и са разположени най-вече в горските планински, крайморски и крайречни територии.

Населението на района през 2011 г. е 1 078 002 души, което представлява 14.64% от общото население в страната. Гъстотата на населението е 54.45 д/км², значително по-ниска от средната за страната – 66.34 д/км². Само Северозападният район е с по-малка гъстота. По показатели за демографско развитие и структура на населението Югоизточният район се намира в относително благоприятна ситуация спрямо останалите райони.

Градското население, **степента на урбанизация**, достига 71.33%, показател по който районът се доближава до нивото на Североизточния район, като над тях е само Югозападният район. Големите градове (над 100 000 ж.) са Бургас – 200 271 д. и Стара Загора 138 272 д., средните градове (между 30 000 и 100 000 ж.) са: Сливен – 91 620 д., Ямбол – 74 132 д. и Казанлък – 47 325 д. Има още два града над 20 хил.д., които допълват и балансират средните градове и областните центрове – Нова Загора (22 507 д.) и Айтос – (20 016 д.).

Основна ос на урбанизация се явява транспортното направление Бургас – Стара Загора. Меридианни оси са Несебър – Поморие – Бургас – Созопол и Сливен – Ямбол, както и Казанлък – Стара Загора – Раднево – Гълъбово.

От общо 33 общини в района 20 бр. са с малко население и без изявен град-център, които могат да бъдат отнесени към категорията на **райони за целенасочена подкрепа** по 5 и над 5 показателя от 8-те, посочени в чл. 6 на ЗРР за определяне на райони за целенасочена подкрепа. Тези общини са локализирани предимно в граничната територия на Странджа и Сакар планина, където формират териториален ареал, и в Старопланинската част.

Сред **икономическите сектори** на Югоизточния район най-голям принос има секторът на услугите, който формира 51.04% от БДС, при среден дял за страната 63.82%. Вторият по принос икономически сектор – индустрията има важно значение за регионалната икономика с 43.14% при средно за страната 31.34%. Аграрният сектор формира 5.82% от БДС за района при 4.84% за страната. **Туризмът** заема водещо място в икономиката на основата на благоприятните природни фактори, изградената туристическа база и инфраструктура и традиционния опит в предоставянето на сезонни туристически услуги.

По показателя БВП на глава от населението за 2009 г. Югоизточният район се нарежда на второ място след Югозападния район със 7 424 лв при среден показател за страната 9 007 лв. Но това съставлява само 36% от средната стойност на БВП за европейските региони. Произведените общ БВП в Югоизточния район по текущи цени за 2009 г. възлиза на 8 100 019 хил. лв., което е 12.2% от БВП на страната. Югоизточният район има 11.85% принос в БДС на страната.

В ЮИ район през 2010 г. функционират 52 186 бр. предприятия от нефинансовия сектор или 14.2% от тези в страната. Общите приходи от дейността на предприятията от нефинансовия сектор през 2010 г. възлизат на 27 268 802 хил. лв.

По данни на НСИ чуждестранните преки инвестиции в нефинансовите предприятия към 31.12.2010 г. общо за страната са 22 114 446.3 хил.евро, а за ЮИР 2 728 916.2 хил.евро и това го нарежда на второ място след Югозападния район.

Общото **ниво на безработицата** в Югоизточния район през 2011 г. е 11.6% при средно за страната 11.2%. **Средният коефициентът на заетост** към края на 2011 г. е 44.1% и е близък до средния за страната (45.6%).

Системата от здравни услуги в Югоизточния район запазва устойчиво развитие и разполага със сравнително добре изградена. Болнични здравни заведения в ЮИР са: 23 МБАЛ (Многопрофилни болници за активно лечение), 11 СБАЛ (Специализирани болници за активно лечение), 2 ЦПЗ (Център за психично здраве, 3 ЦКВЗ (Център за кожно-венерически заболявания), 2 КОЦ (Комплексен онкологичен център), 1 ДПБ (Държавна психиатрична болница), 6 СБР (Специализирани болници за рехабилитация), 3 БДПЛР (Болница за долекуване и продължително лечение и рехабилитация), 4 ЦСМП (Център за спешна мед.помощ) и 30 ФСМП (Филиал за спешна мед.помощ). Броят на болничните легла е 6 634, а на 100 хил.д. се падат 599,58 легла около средната за страна – 611/ 100 000 души население.

В системата на образованието са включени 3 университета и специализирани висши училища (в Бургас и Стара Загора) и 61 бр. училища с програми за придобиване на II и III степен професионална квалификация. Броят на учащите се в университети и специализирани висши учебни заведения на територията на Югоизточния район са 16 056 бр. студенти, което представлява 6.3% от всички за страната.

Недвижимите културни ценности са 4 270 сред които, включени в списъка на световното наследство на ЮНЕСКО са Казанлъшката гробница и Несебър – Старият град. Има много археологически резервати: археологическият резерват “Кабиле”, Августа Траяна-Верея, в Стара Загора, Делтум-Дебелт, както и историческите селища Жеравна, Котел, Катунище, Бършлян, Гробниците и могилите около град Казанлък, известни като “Долината на тракийските царе”.

На територията на района са разположени 29 музея. От тях 4 са регионални, 14 общински, 1 национален и 1 частен. В района са разложени и 9 художествени галерии. С голямо значение са театрите в Бургас и операта в Стара Загора. Много са културните прояви. Бургас е известен като град на фестивалите: Фестивал на българската популярна песен “Бургас и морето”, Международен фолклорен фестивал, Бирен фест, Фестивал на българската рок музика “Рок експлозия”, Блус – фестивал, Театрален фестивал “На брега”, Есенни литературни музикални празници и др. В Морската градина се провежда международната изложба на цветя “Флора-Бургас”. В град Созопол: Празници на изкуствата “Аполония”. Изключително богат е фолклорът наstrandжанския край с обреди и обичаи. В гр. Казанлък провеждан ежегодно е Празника на розата, а в град Ямбол - Националният маскараден фестивал и редица други в целия район.

ЮИР (наред с ЮЗР) има най-ниска гъстота на **републиканската пътна мрежа** от всички райони. Въпреки, че гъстотата на пътната мрежа от висок клас ($0.035 \text{ км}/\text{км}^2$) е по-висока от средната за страната ($0.032 \text{ км}/\text{км}^2$), регионалната пътна мрежа от II и III клас е с гъстота $0.125 \text{ км}/\text{км}^2$, което е най-ниска стойност от всички райони. Най-голямо значение за интегрирането на Югоизточния район в националната и европейска пътна мрежа има доизграждането на автомагистрала „Тракия”, както и път I-7 (Силистра – Шумен – Ямбол – Елхово) и път E-87 (Дуранкулак – Варна – Бургас – Созопол – Малко Търново), предвидени за изграждане като скоростни или АМ път E-87 в участъка му между Бургас и Варна е част от европейски транспортен коридор № 8, свързващ Адриатика с Черно море и има ключова роля за интеграцията и транспортното обслужване на крайбрежните територии. За подобряване на вътрешнорегионалните комуникации е необходимо доразвитие на регионалната пътна мрежа, особено в периферните територии по южната граница.

Гъстотата на изградената **железопътна мрежа** в Югоизточния район е $35.7 \text{ км}/1000 \text{ км}^2$ и е по-ниска от средната за страната $38.9 \text{ км}/1000 \text{ км}^2$ и от средната гъстота за районите в EC-25 – $50 \text{ км}/1000 \text{ км}^2$, но през района минава жп линията Пловдив – Зимница – Карнобат – Бургас, включена в Европейското споразумение за най-важните линии за международни комбинирани превози (AGTC). Терминалите в пристанище Бургас и Стара Загора също са част от това направление за комбинирани превози, така че в ЮИ район има възможност чрез подобряване параметрите на жп инфраструктурата да се повиши конкурентоспособността на регионалната икономика, в съответствие с важния приоритет на европейската транспортна политика за увеличаване делът на жп транспорта в общия транспортен трафик.

Морският транспорт в Югоизточния район е добре развит. Международното пристанище Бургас е важен център на транспортната система на страната, през което преминава 59% от вноса и износа на страната и има водеща роля за цялостното развитие на икономиката на страната и района.

Въздушният транспорт е представен от международното летище в Бургас, както и от летището за малки самолети в гр. Приморско за полети с туристическа цел. Бургаското летище има стратегическо значение поради специфичното му географско положение – на границата между Европа и Азия. Сред най-големите му предимства е възможността за интерmodalен транспорт по въздух, море и суше.

ЮИР се нарежда на второ място след ЮЗР по относителен дял на домакинствата с достъп до интернет (равен на средния за страната – 33%), както и по относителен дял на лицата, които никога не са използвали интернет.

Районът е на едно от първите места по **водоснабденоост** в края на 2010 г. с 99.7% обхваното население при средно за страната 99.1%, но показателите за изграденост на канализация и ПСОВ са съответно 67.6% и 39.1% обхванато население, по-ниски от средните за страната (70.6% и 47.65%). Районът е с висок риск по отношение на **климатичните промени**. Той изпуска най-много парникови газове и серен диоксид в страната. Формирани са три замърсени въздушни басейни – Бургас, Стара Загора и Марица–изток, където са най-големите територии, нарушені от въглищно добивната дейност. Морските води са по-чисти в сравнение с Североизточния район, но западната част на Бургаския залив е с много висока степен на замърсеност.

Потенциали за развитие:

- „ Стратегическото географско разположение на района, добре изградената транспортна инфраструктура – пътна, ж.п., международното пристанище в Бургас и шестте по-малки пристанища, международното летище в Бургас и няколкото малки летища, са потенциал за разполагане на бизнеса и подкрепа за развитието на морския туризъм. Изграждането на АМ „Черно море“ ще подобри обслужването на крайбрежието, ще ни свържи със съседните страни по крайбрежието и ще създаде условия за осъществяване на комбинирани превози през международните пристанища Бургас и Русе, т.е. по европейските транспортни коридори № 7 и № 8. Изграждането на участъците от двете автомагистрали „Тракия“ и „Черно море“ ще създададе условия за по-пълно и ефективно използване на местния потенциал за развитие. Има възможности за интерmodalен транспорт по въздух, море и суша;
- „ Районът има потенциал за развитие на трансгранично, междурегионално и транснационално сътрудничество и за създаване на по-добри условия за комуникация със страните от Централна и Западна Европа и Азия. Развитието на Транс-Европейския транспортен коридор № 8 и неговото продължение на изток, където прераства в ТРАСЕКА (Транспортен коридор Европа – Кавказ – Азия) е възможност за овладяването на развиващите се бъдещи пазари на източния бряг;
- „ Съхранената и атрактивна природна среда с наличие на множество защитени територии и с богато биоразнообразие, както и богатото културно наследство дават възможност за силно развит туристически сектор – морски, яхтен културен, аграрен, екологичен туризъм. В района има уникални дадености и ресурси като Природен парк „Странджа“, подводната археология, винарството и традициите в земеделието, рибарството и аквакултурите, морската и минералната вода, морската сол, лугата и лечебната кал, които са потенциал за преодоляване на сезонността на морския рекреативен туризъм и за осигуряване на целогодишна натовареност на туристическата база;

- „ Районът има сравнително добър демографски потенциал – по показатели за демографско развитие и структура на населението районът се намира в благоприятна ситуация спрямо останалите райони от ниво 2;
- „ Центърът на района – Бургас има потенциал да се утвърждава като важен търговски, икономически и административен център. Той е в категорията градове-центрове с национално/транснационално значение според европейската класификация на урбанистичните ядра (FUA) и заедно с Варна играе важна роля като балансър на София за източната национална територия.

ЮЖЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН

Обща характеристика и идентифицирани проблеми

Южният централен район от ниво 2 обхваща териториите на **областите** Пловдив, Пазарджик, Смолян, Кърджали и Хасково и 57 общини.

Районът обхваща западната половина на Горнотракийската низина, южната част на Централна Стара планина, част от Средна гора, подбалканските полета и голяма част от Родопите.

Площта на района е 22 365.1 км² или 20.1% от територията на страната.

Территориалната структура е следната: земеделските територии са 48.1%, горските – 45.1%, а урбанизираните територии заемат само 3.9%. Южният централен район е сред най-богатите на биоразнообразие райони в страната. В него попада голяма част от Национален парк “Централен Балкан”, част от Национален парк “Рила” и целият масив на Родопите. На територията на района се намират 11 природни резервата, 9 поддържани резервата, 155 защитени местности и 98 природни забележителности. Тук попадат и най-много от защитените зони по Натура 2000 – 44.5% от тези за страната.

Населението според преброяването от февруари 2011 г. е 1 479 373 души, отговарящо на 20.08% от населението на страната, с което районът се нарежда на второ място в България след ЮЗ район. С най-голям брой население в рамките на района се откроjava област Пловдив – 683 027 души, а с най-малък – област Смолян – 121 752 души. **Гъстотата на населението** е 66.1 д/км², малко по-ниска от средната за страната, която е 66.3%. С най-висока гъстота на населението е област Пловдив – 114.4 д/км², която е много над средната за страната. По показатели за общо демографско развитие Южен централен район се доближава до средните стойности за страната и негативните тенденции имат сравнително умерен характер.

Степента на урбанизация (градското население) е 66.7%, при средна стойност за страната 72.5%, като районът се нарежда в групата на районите с по-слаба урбанизираност. На територията на района има 54 градски центъра (най-много от всички райони), но само 9 от тях са с население над 20 хил. души.

Най-големият град на територията на района е град Пловдив (втори по големина в страната) с население 338 153 д., Има четири средни града над 30 хил. д., центрове на области – Хасково – 76 397 д., Пазарджик – 71 979 д., Кърджали – 43 880 д., и Смолян – 30 642 д. Има още четири града над 20 хил. д., които допълват и балансират областните центрове – Асеновград (50 846 д.), Димитровград (38 738 д.), Карлово (23 075 д.), Велинград (22 602 д.).

Населението на всички градове (с изключение на Джебел) намалява в периода 2000 – 2010г.

Районът има ясно изразени **оси на урбанизационно развитие** с национално значение по направлението на Европейския транспортен коридор № 4 (София – Пловдив – Хасково – Свиленград) и Русе – Велико Търново – Стара Загора – Хасково – Кърджали по направлението на ЕТК № 9.

От 57 общини, 22 са с малко население и без изявен град-център, които могат да бъдат отнесени към категорията на **райони за целенасочена подкрепа** по 5 и над 5 показателя от 8-те, посочени в чл. 6 на ЗРР за определяне на райони за целенасочена подкрепа. Те са локализирани предимно в крайграничната и планинска част на района в Родопите.

Икономическото развитие на Южния централен район е сравнително стабилно. В него преобладава приносът на сектора на услугите с дял от 54.51% в регионалната БДС, с 10 процентни пункта по-нисък от средния дял за страната 64.50%. Индустриският сектор има важно значение и принос към регионалната (и националната) икономика с дял от 38% при средно ниво за страната 30.66%. В аграрния сектор се формира 7.47% от БДС за района, което представлява значително по-високо ниво от средното за страната 4.83%. Развитието на **туризма** в района има все по-голямо значение за икономиката и заетостта.

Средната стойност на БВП на човек за 2009 г. е 6 217 лв. при среден показател за страната 9 007 лв., но това е само 31.0% от средния БВП за регионите на ЕС-27. Южният централен район има 13.95% принос в БДС на страната. Предприятията в ЮЦР са 65 666

броя. Големите фирми (с над 250 заети лица) през 2010 г. са 120 броя, а реализираните приходи от тяхната дейност възлизат на 9.11% от общия обем за страната.

Делът на ПЧИ в района за 2010 г. е 7.5% от този за страната.

Средният коефициент на безработица на населението през 2011 г. в района е 12.7%, по-висок от средния за страната (11.2%). **Средният коефициент на заетост** на населението на 15 и повече навършени години за 2011 г. е 43.6%, под средния за страната (45.6%).

Системата на здравеопазването в Южен централен район е сравнително добре развита и покрива нуждите от здравна помощ на населението в съответствие със стандартите за страната. В района има 40 МБАЛ (Многопрофилни болници за активно лечение, вкл. в Пловдив има и 2 ведомствени болници – ВМА и МТБ, които не са добавени в бройката), 11 СБАЛ (Специализирани болници за активно лечение), 3 ЦПЗ (Център за психично здраве, 2 ЦКВЗ (Център за кожно-венерически заболявания), 1 КОЦ (Комплексен онкологичен център), 2 ДПБ (Държавни психиатрични болници), 5 СБР (Специализирани болници за рехабилитация), 6 БДПЛР (Болница за долекуване и продължително лечение и рехабилитация), 5 ЦСМП (Център за спешна мед.помощ) и 47 ФСМП (Филиал за спешна мед.помощ). Броят на леглата в района е 9 840, а на 100 хил. д. осигуреността е 650,14 легла – над средната за страната – 611/ 100 000 души население.

Представянето на **образователни услуги** и осигуреността с високо професионално и специализирано образование за нуждите на регионалната икономика са на нива, близки до средните показатели за страната. В района функционират пет университета (в гр. Пловдив) и три колежа (също в гр. Пловдив).

Недвижимите културни ценности са 5 275, от които се отличават известните манастири – Бачковски, Сопотски, Калоферски, Манастирският комплекс “Кръстова гора – Св. Троица” (Българският Йерусалим) като поклоннически център, тракийските култови храмове в Старосел, Перперикон, археологическите резервати “Старинен Пловдив” и Хисаря, Тракийската гробница край с. Александрово, Тракийската гробница и византийска крепост в с. Мезек, Античният театър в Пловдив и др.

На територията на района са разположени 35 музея. От тях регионални са 8, общински 18 и 1 национален. Има и 8 художествени галерии. Значими културни прояви са: в гр. Пловдив - Международният фестивал на камерната музика, “Верди” фестивал, Международен театрален фестивал, Международен куклено-театрален фестивал,

Международен пленер на графичното ателие, Международен пленер по живопис “Старинен Пловдив”, Международен телевизионен фестивал “Златната ракла”, Международен фолклорен фестивал и др.; Национален конкурс за цигулари с международно участие, Международен джаз фестивал, Фестивал на коледарската песен и обичаи в гр. Хасково; Национални дни на поезията “Пеньо Пенев” в Димитровград и др.

Южен централен район е добре интегриран в **транспортната мрежа** на Европа. През територията на района преминават направленията на европейските транспортни коридори № 4, № 8, № 9 и коридорът ТРАСЕКА, осъществяващ връзка със страните от Кавказкия регион и Централна Азия. Най-голямо значение за интегрирането на Южния централен район с националната и европейската пътна мрежа имат автомагистралите „Марица“ и „Тракия“, път Е-80, като част от европейския транспортен коридор № 4, път Е 773, като част от коридор № 8 и път I - 5, който е част от пътната инфраструктура на коридор № 9.

Гъстотата на републиканската **пътна мрежа** – 0,18 км/км² е малко по-висока от средната за страната (0,17 км/ км²), но Южният централен район има определени проблеми в транспортното обслужване, тъй като първокласната пътна мрежа е с най-нисък относителен дял от всички райони и е разположена предимно в северната част на района. Въпреки изградените автомагистрали, гъстотата на пътищата от висок клас (0,029 км/ км²) е една от най-ниските в страната (по-ниска е само в СЗР). Южният централен район се обслужва преобладаващо от регионална пътна мрежа от II и III клас, при това в нездоволително състояние. От особено значение е изграждането на т.н. „Южна хоризонтала“, както и подобряване трансграничната свързаност към вътрешността на страната, предвидени в приоритетите за изграждане на пътната инфраструктура на страната до 2020 г.

Общата дължина на изградените и функциониращи **железопътни линии** на територията на района през 2010 г. съставляват 18.9% от жп мрежата на страната. Предвид по-малките въздействия на жп транспорта върху околната среда в сравнение с автомобилния, подходящата организация и комбиниране на транспортните услуги и повишаване привлекателността на жп транспорта, би допринесла в значителна степен за нарастване дела на превозените пътници и товари и повишаване на конкурентоспособността на регионалната икономика.

Въздушният транспорт е представен от летище Пловдив ЕАД – с международен статут. Има добра транспортна връзка със столицата и в близост до летището има гара на жп линията София – Пловдив – Бургас/ Свиленград.

ЮЦР е с най-висок относителен дял на лица, които никога не са използвали интернет и с едни от ниските показатели за относителен дял на домакинствата с достъп до интернет. В същото време показателят за широколентов достъп до интернет нареджа ЮЦР на второ място след ЮЗР, което говори за големи териториални диспропорции в развитието на телекомуникационната инфраструктура.

По достигната степен на развитие на **водоснабдителната мрежа** Южният централен район е на последно място в страната, като делът на водоснабденото население е 97.7% за 2010 г., при среден показател за страната 99.1%, но само 0.1% от населението е с режим на водоснабдяване, което е най-нисък процент от всички райони. Изоставането в изграждането на **канализационните мрежи** е сравнително по-малко в сравнение с другите райони. През 2010 г. 66.8% от населението е обхванато от канализационните мрежи и 31.9% – от ПСОВ, при средни показатели за страната 70.6% и 47.6%.

Територията на района в **екологично отношение** е идентифицирана като най-замърсена по отношение на въздуха, водите и почвите, поради разположението на голям брой територии с натрупани екологични проблеми – Пловдив, Кърджали, Димитровград и Асеновград. Замърсяването е предимно от серни диоксиди, азотни диоксиди и фини прахови частици. Основни източници на замърсяване са промишлените дейности в "ОЦК" АД – гр. Кърджали, "КЦМ" АД – гр. Пловдив, "Вулкан Цимент" АД и ТЕЦ „Марица 3“ – гр. Димитровград.

Потенциали за развитие:

- „ Сравнително добре изградената транспортна инфраструктура – европейски транспортни коридори № 4, № 8 и № 9, ж.п. инфраструктура, международното летище Пловдив, прави района достъпен и привлекателен за разполагане на бизнес, за нарастване на чуждестранните инвестиции и за развитието на туризма;
- „ Изграждането на т.н. „Южна хоризонтала“ по направлението Петрич – Бургас, залегнала в Приоритетите за изграждане на пътната инфраструктура на Р. България до 2020 г, ще подобри осезателно възможностите за използване на местният потенциал за развитие и ще подпомогне регионалната икономика и туристическата достъпност. Автомагистралните връзки и пътищата, които са част от ЕТК имат важна роля за осигуряване на интеграцията на района в европейската пътна мрежа и на достъпа до световните пазари на стоки и сировини. Много населени места, разположени в близост до строящите се автомагистрални участъци, ще станат по-привлекателни за разполагане на нови икономически дейности и се очаква около тях да възникнат нови производствени и логистични зони;

- „ Районът граничи с Р Гърция и Р Турция, което дава възможност за активно трансгранично сътрудничество. Наличието на ГКПП свързва и физически съседните страни, отварянето на ГКПП „Маказа” и по-късно на ГКПП “Еледже” създава добри перспективи за развитие. По този начин районът има потенциал да се развива като портал към Южните Балкани и Азия;
- „ Пловдив е град с национално/транснационално значение според европейската класификация на урбанистични ядра (FUA) и има потенциал за бъдещо активно развитие и благодарение на богатото културно наследство;
- „ Съхраненото биоразнообразие и наличие на най-много защитени зони по Натура 2000 – голяма част от Национален парк “Централен Балкан”, част от Национален парк “Рила” и целия масив на Родопите, 11 резервата, 9 поддържани резервата, 155 защитени местности и 98 природни забележителности е потенциал за развитието на туризма (сезонен и алтернативен – spa, екологичен, спортен, аграрен, ловен, конгресен и др.) Богатото културно историческо наследство в района и най-вече в неговия център – гр. Пловдив е потенциал за развитие на културния туризъм;
- „ Районът има значителен потенциал за широко използване на ВЕИ. Подходящи са природните условия за използване на слънчевата енергия за производство на електроенергия, има възможности за разполагане на слънчеви и фотоволтаични инсталации за енергия.

ЮГОЗАДЕН РАЙОН

Обща характеристика и идентифицирани проблеми

Югозападният район от ниво 2 обхваща териториите на **областите** Благоевград, Кюстендил, Перник, Софийска и София-град и 52 общини.

Площта на района е 20 306.4 км² или 18.3% от територията на страната. Територията е преобладаващо планинска. Районът е богат на минерални води с добри лечебни качества и голям потенциал за развитие на района. Основни речни течения са реките Искър, Струма и Места.

Териториалната структура е следната: земеделските територии са 46.0%, горските 47.2%, урбанизираните само 4.9%. На територията на района има 3 резервата, 8 поддържани резервата, 2 природни парка, 50 защитени местности, 79 защитени територии и 16 природни забележителности. Природнозаштитените територии по Натура 2000 обхващат общо 33.88% от територията на района. Тук са разположени изцяло двата национални парка “Пирин” и “Рила” и част от третия „Централен Балкан“. В Югозападния район попадат изцяло териториите на два от общо десетте природни парка в страната (ПП „Витоша“ и ПП „Рилски манастир“), както и много защитени местности и природни забележителности.

Населението на района според преброяването от февруари 2011 г. е 2 132 848 души или 28.96% от населението на страната. **Гъстотата на населението** е 105.3 д/ км², значително по-висока от средната за страната (66.3 д./ км²), което се дължи основно на столичния град, където гъстотата е 960.29 души/ км².

Естественият прираст на населението на Югозападния район за 2010 г. следва общите за страната тенденции и продължава да е отрицателен (-5 262 д. или -2.5% спрямо-34 652 д. или -4,6 % за България). В резултат на механичното движение общото население на района се е увеличило през 2010 г. с 6 298 души (3.0%), като само за област София (столица) механичният прираст е 9 618 д. (7.4%). В останалите области от района – Софийска, Перник, Благоевград и Кюстендил механичният прираст на населението е отрицателен. По отношение на възрастовата структура на населението е налице продължаващ процес на застаряване на населението.

Степента на урбанизация (градското население) е 83.1% и е най-високата в страната. Градските центрове на територията на района са 48. В района са разположени 952 населени места, от които 48 са градове и 904 села.

Най-големият град на територията на района е столицата София с 1 291 591 жители. Има три средно големи града – Перник (80 855 д.), Благоевград (70 881 д.) и Кюстендил (44 538 д.). Има още пет града над 20 хил. д., които допълват и балансират областните центрове – Дупница (33 519 д.), Петрич (28 902 д.), Сандански (26 255 д.), Самоков (26 589 д.), Ботевград (20 345 д.).

Град София е класифициран като град с агломерационно ядро от общоевропейско значение (MEGA), макар и от най-ниската четвърта категория. Като негов естествен дубльор за територията на района се счита Благоевград предвид неговото местоположение и традиционната му организираща роля за територията по долината на Струма.

Като основни **оси на урбанизационно развитие** се изявяват транспортните направления Драгоман – София – Пловдив и София – Благоевград – Кулата. Второстепенни оси на развитие са по направленията Перник – Кюстендил и Симитли – Разлог – Гоце Делчев – Илинден.

Икономическото състояние на района е на високо равнище, сравнено с другите райони от ниво 2 в България. Югозападният район е най-силно развитият, като се доближава до средното ниво на европейските райони. Общият размер на БВП, създаден от района е 32

995 498 хил. лв или 48.2% от общия национален БВП за 2009 г. По показателя БВП на човек (в PPS) през 2009 г. районът достига 75 % от средното за регионите на ЕС-27, при 44% за всички райони на България. Средната стойност на БВП на човек за 2009 г. е 15 610 лв при средна стойност за страната 9 007 лв. Югозападният район има най-голям принос в БДС на страната – 48.29%. Наблюдават се обаче вътрешни неравенства в икономическото развитие.

Югозападният район е водещ по отношение на сектора “Услуги”, като той формира близо 55% от БВП в национален мащаб. БВП от сектор “Индустрия” също се различава повече от два пъти от останалите пет района от ниво 2. Районът се отличава с много силно развитие на планинския туризъм, зимните спортове и балнеологията.

През 2010 г. предприятията от нефинансовия сектор на икономиката в Югозападен район са 135 114 броя, което е 36.8% от тези в страната.

Югозападният район има водеща позиция в структурата на разпределение на преките чуждестранни инвестиции в страната по райони от ниво 2 за 2010 г. с относителен дял от 64.6% от всички преки чуждестранни инвестиции за България.

От 52-те общини в района, 23 бр. са малки по население и без изявен градски център и попадат в обхвата на най-високите категории **райони за целенасочена подкрепа** – по 5 и над 5 показателя от 8-те, посочени в чл. 6 на ЗРР за определяне на райони за целенасочена подкрепа. Тези общини са локализирани в териториални ареали предимно по западната граница и в Средногорската и Старопланинската част на района.

Средният коефициент на безработица към 31.12.2011 г. е 7.3% – по-нисък от този за страната (11.2%). **Средният коефициентът на заетост** на населението на 15 и повече години за 2011 г. е 52.6%, което е по-високо в сравнение със средното за страната (45.6%).

Системата на здравеопазването е най-добре развитата в страната. В ЮЗР има 38 МБАЛ (Многопрофилни болници за активно лечение), 41 СБАЛ (Специализирани болници за активно лечение) като СХБАЛ Еврика – Перник спира дейност, но не е официално закрита, 3 ЦПЗ (Центр за психично здраве, 2 ЦКВЗ (Центр за кожно-венерически заболявания), няма КОЦ (Комплексен онкологичен център), 2 ДПБ (Държавни психиатрични болници), 9 СБР (Специализирани болници за рехабилитация), 7 БДПЛР (болница за долекуване и продължително лечение и рехабилитация), 5 ЦСМП (Центр за спешна мед.помощ) и 33 ФСМП (Филиал за спешна мед.помощ). Броят на болничните легла

е 14 107, а на 100 хил.д. се падат 667,45 легла и е над средната за страна – 611/ 100 000 души население.

По отношение на **образователното равнище**, районът е на първо място за 2010 г. по брой на хора с висше образование – 41% при средно за страната 27.7%. На територията на Югозападния район са разположени двадесет и четири университета (2 в Благоевградска област, 1 в област Перник, 1 в Софийска област (Ботевград) и 20 в Област София-град и пет колежа (1 в Благоевградска област и 4 в област София-град). В района (в София) е съсредоточена основната част на звената за научно-изследователска и развойна дейност в страната.

Недвижимите културни ценности са 7 348, от които недвижими културни ценности, включени в списъка на световното наследство на ЮНЕСКО са Боянската църква и Рилският манастир. На територията на района са археологическите резервати Пауталия-Велбъжд в Кюстендил, Сердика-Средец в София, Мелник, редица исторически селища – Копривщица, Банско, Ковачевица, Долен, множество манастири от различни исторически епохи – Рилският манастир, символ на многовековната културна история на България, Роженският манастир, манастирът “Седемте престола”, Самоковският девически метох, Етрополският манастир, Земенският манастир, манастирите от Софийската Света гора и други.

На територията на района са разположени 44 музея, като 8 от тях са национални, 3 регионални, 16 общински и 11 ведомствени. Художествените галерии са 8. Национални културни институции са: Народният театър “Иван Вазов”, Националната опера и балет, Националният дворец на културата (НДК). Особено популярни са фестивалите “Пирин пее”, Фестивалите на македонската песен в Благоевград, “Пирин фолк” в гр. Сандански, Джаз фестивала в Банско, кукерските празници в Перник и др.

Югозападният район е на второ място по дължина на **пътната мрежа** в страната. Територията на района не е равномерно обслужена с пътища от висок клас. Средната гъстота на първокласните пътища и автомагистралите е 0.036 км/км^2 и е по-висока от средната в страната (0.032 км/км^2). Регионалната пътна мрежа от II и III клас е недостатъчно развита, с гъстота 0.125 км/км^2 , която наред с тази на ЮИР е най-ниска от всички райони. Нейното развитие и поддържане е от особена важност за планинските и гранични територии на района.

През Югозападния район преминават участъци от автомагистралите „Хемус”, „Тракия” и „Струма”. На територията на област София-град се пресичат три от европейските транспортни коридори – № 4, № 8 и № 10, което го определя като ключов транспортен център на Балканите.

Общата дължина на изградените и функциониращи **железопътни линии** на територията на района към 2010 г. е 899 км, които съставляват 21.9% от жп мрежата на страната. По достигната степен на електрификация на жп линиите Югозападният район е на първо място в страната, а по степен на удвояване – на четвърто място. Територията на района е неравномерно обслужена от железопътния транспорт, изградената жп мрежа е разположена предимно в северната половина и в югозападната част.

Югозападният район е най-добре обслуженият с **въздушен транспорт** от районите на ниво 2 в страната. Летище София е най-голямото в страната и по достъп до полети районът е в групата на европейските райони с брой на полетите до 250 на ден.

Делът на **водоснабденото население** в района е 99.0%, близък до средния за страната (99.1%) за 2010 г.

По степен на обслужване от **канализационните мрежи** районът е на първо място в страната. Към 2010 г. 85.8% от населението на Югозападния район е обхванато от канализационни услуги, като по този показател районът е значително над средното ниво за страната – 70.6%. Най-висок е и относителният дял на населението, обслужено с ПСОВ – 71.4%, при средна стойност за страната 47.6%.

Югозападният район се характеризира с най-висока **телекомуникационна осигуреност** сред районите от ниво 2 в страната, но се наблюдават различия в степента на развитие за различните области и общини.

В Югозападния район има потенциал за развитие на ВЕИ – водна, вятърна и слънчева енергия.

Районът граничи с три съседни страни Р. Гърция, Македония и Сърбия, което е предпоставка за развитие на активно трансгранично сътрудничество. Връзката със съседните страни се осъществява чрез осем гранично-контролни пропускателни пунктове.

Югозападният район е с висока степен на уязвимост от **климатичните промени**. Установени са замърсени въздушни басейни в София, Перник, Златица и Пирдоп.

Замърсяването на почвите с тежки метали за София е вече ограничено след спиране дейността на комбинат „Кремиковци“. Състоянието на повърхностните води е незадоволително, като силно замърсени речни участъци са установени по реките Струма и Искър.

Потенциали за развитие:

- „ Стратегическото и възлово разположение на района по направленията на европейските транспортни коридори, границата с три държави и добре развитата мрежа от регионална и местна транспортна инфраструктура са потенциал за трансграничното, междурегионално и транснационално сътрудничество;
- „ Изграждането на автомагистрала “Струма” е с важна роля за подобряване на свързаността на района и за повишаване на икономическата значимост особено на южната му част. Подобна роля ще изиграе връзката през Кюстендил към Р. Македония;
- „ Високата достъпност до железопътен транспорт (висока гъстота на жп гарите и спирките и наличието на два ГКПП), високата гъстота на първокласни пътища и автомагистрали, както и наличие на международното летище – София подкрепя развитието на бизнеса, търговията и туризма;
- „ Наличието на национален и европейски административен, икономически и културен център – столицата София, благоприятства икономическите и културни връзки и сътрудничеството;
- „ Високата степен на изграденост на социалната и инженерната инфраструктура и концентрацията на висши училища и изследователски центрове са иновативен потенциал за регионалната икономика;
- „ Силната концентрацията на ресурси – финансови, материални и човешки (положителна тенденция в динамиката на естествения прираст) в района и столицата и наличието на квалифицирани кадри в различните сектори на икономиката правят района привлекателен за развитие на инновации и бизнес;
- „ Разнообразните климатични, геологични и хидрологични условия, уникалната флора и фауна, богатото разнообразие на видове, съобщества и природни местообитания, както и фактът, че на територията попадат национални и природни паркове с голяма значимост, представляват неоценим потенциал за развитието на туризма и за съхраняване на богато биоразнообразие с общоевропейско значение.

2.2. Регионални различия и неравенства

В осъществяването на анализа за нуждите на регионалното развитие е направен опит този анализ да бъде изгoten така, че:

- „ да отрази състоянието, проблемите и възможностите за развитие на районите,
- „ да бъде пречупен през призмата на териториалното измерение на развитието

„ и да отчита целите на европейската политика за сближаване и за постигане на интелигентен, устойчив, приобщаващ и щадящ средата растеж.

В съответствие с това намерение стремежът е бил анализът да не бъде традиционно познатият ни секторен анализ, а да бъде повече анализ на районите като територии и като мрежи от населени места, където се наблюдават териториалните измерения на секторните въздействия.

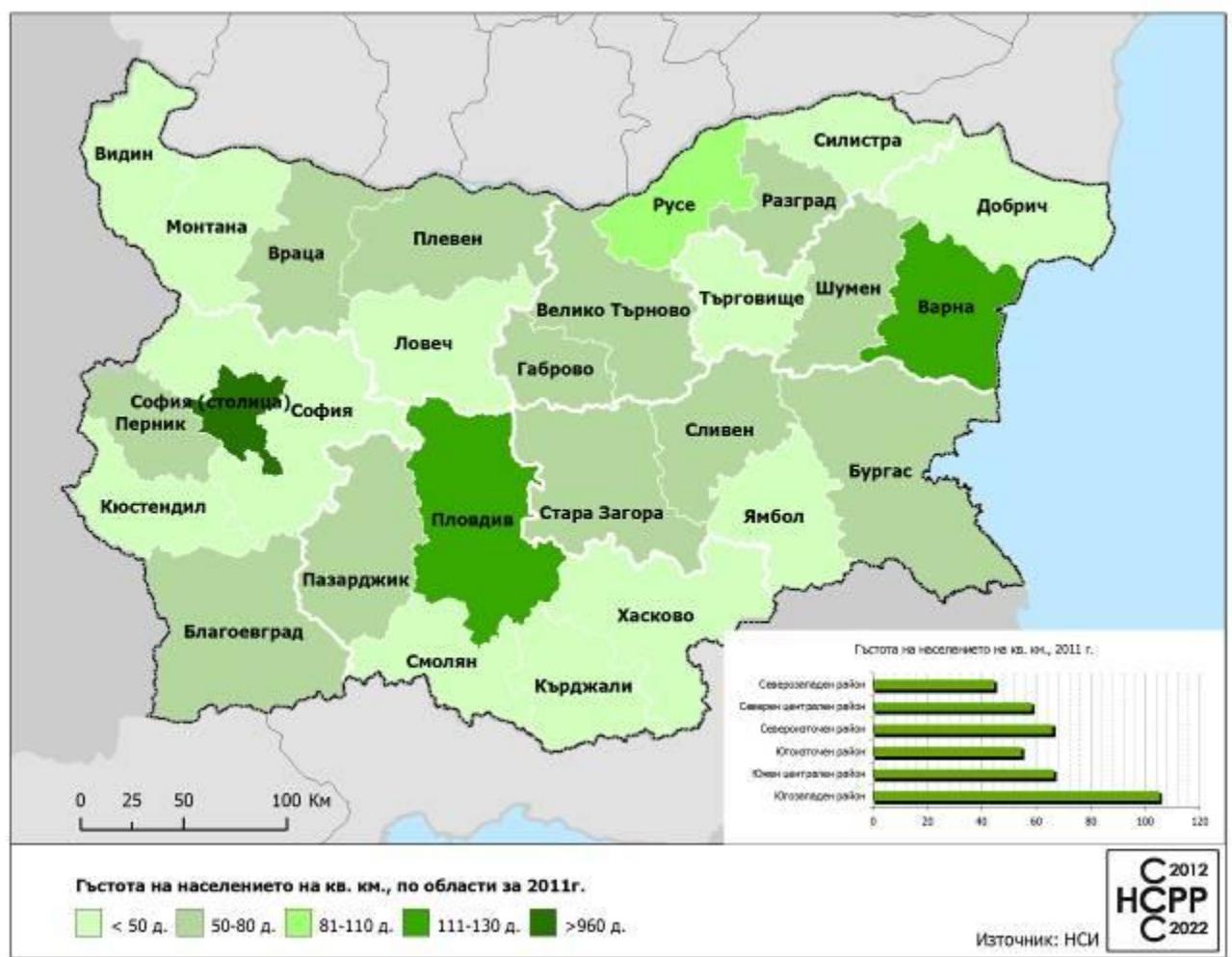
Разположението на населението и структурата на мрежата от градове се отразява върху състоянието и развитието на районите.

Населението на районите в България продължава да намалява и в периода 2001 – 2011 г. Само в Югозападния район населението се увеличава незначително, което се дължи на София. Намалява населението на почти всички населени места и то не само в селата, но и в градовете, а дори и в големите градове. Увеличава се чувствително населението само на София и по-малко – на Варна и Бургас. Населението на другите големи градове намалява. От по-малките градове нарастват градове по Черноморското крайбрежие и градове край София. Това е индикатор за общ спад в урбанистичното развитие както в количествено, така и в качествено отношение.

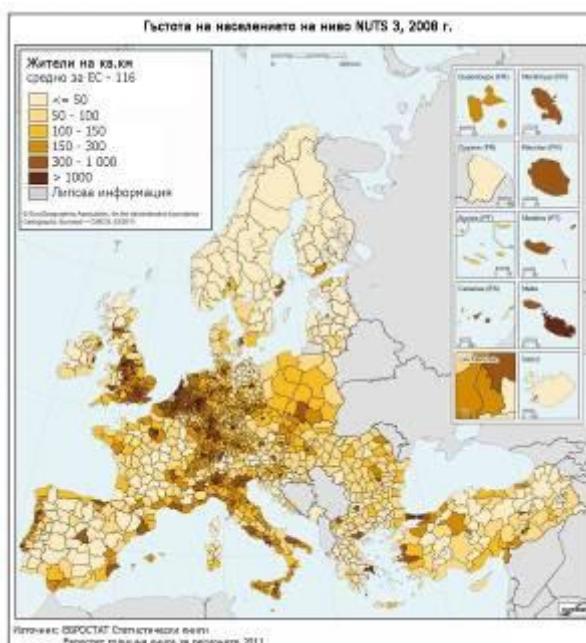
Икономическата криза задълбочава демографските проблеми и засилва диспропорциите в териториалното разпределение на населението. Устойчивото развитие на районите в България е затруднено от тенденцията за струпването на население в по-привлекателните райони и градове, какъвто е столицата София и обезлюдяването на по-слабо развитите.

Намаляването на населението на страната е необратим процес, но в периода до 2020 г. този процес може да бъде леко забавен, за да се стигне по-късно до неговото стабилизиране. Районите на България трябва да се справят с това сериозно предизвикателство и да намерят пътища за реализиране на развитие в условията на намаляло население.

DZjIZ = търтъл гъзгъзка е щастлив

DZjIZ = търтъл гъзгъзка е гబъгъзъ ?\jhiZ

Населението на България е **разположено неравномерно в отделните райони** от ниво 2. Наблюдава се натрупване на общини с неблагоприятна демографска структура и неблагоприятни демографски процеси най-вече в Северозападния район и в Северния централен район. Относително по-благоприятна демографска структура се наблюдава в София, в общини в южните части на Югозападния район и на Южния централен район, както и в части от Североизточния и Югоизточния райони.

Броят на населението е важен показател за развитие на районите, общините и градовете. По-големият брой население е предпоставка за по-висока степен на социално и икономическо развитие. Неравномерното разположение на населението е резултат от неравномерното разположение на големите и средно големите градове и от своя страна предопределя и неравномерното развитие на районите в страната.

Картина на регионалното развитие се определя от наличието и **развитието на големите и средно големите градове в България**. Най-висок дял във формирането на националната брутна добавена стойност и брутен вътрешен продукт имат София и 6-те големи града. Научният и интелектуален потенциал за реализиране на изследователска и развойна дейност в България е съсредоточен в университетите и специализираните висши училища, разположени основно в София и 6-те големи града. Делът на високо образованото население в Югозападния район е най-висок. През последното десетилетие, процесите на икономическо и социално преструктуриране и развитие на страната са съсредоточени предимно в големите и средно големите градове. Това доведе и до развитието на една специфична форма на мобилност на работната сила при участието ѝ в пазара на труда. За голяма част от трудовите ресурси населеното място на обичайното местоживееене се различава от населеното място, където професионално заетото лице упражнява професията си.⁴ Ежедневната трудова миграция е важен и гъвкав механизъм за повишаване на заетостта на работната сила. Тя влияе върху формирането на количествения и професионално-качествен състав на работната сила в големите промишлени центрове, а така също и за малки населени места, които не разполагат с необходимия образователен и квалификационен трудов състав. Внася подобрения в балансирането и рационалното използване на трудовите ресурси и не довежда да миграционно изтощаване на малките населени места и крайградските зони, дори в определена степен захранва техния демографски потенциал. В

⁴ Изследване на Конфедерация на независимите синдикати в България – „Ежедневната трудова миграция – инструмент за постигане на гъвкавост, сигурност и ефективност на пазара на труда“

социален план тя способства за разпространение на съвременния бит и култура, съчетаване на заетостта с добри природни условия за местоживееене, избягване на натрапчивия социален контакт в големия град и други подобни. Поради това хиляди хора извършват междуселщи пътувания, понякога и на значителни разстояния и продължителност от време.

Непосредствените ефекти от развитието на ежедневната трудова миграция, като форма на гъвкавост и сигурност на пазара на труда, ще бъдат повишаване на заетостта в общините нямащи достатъчно работни места съпроводено от намаляването на структурния дефицит на работна сила в национален мащаб. Със създаването на физически условия за ежедневни трудови пътувания в допустим ареали се постига гъвкавост, която освен разрешаването на значителна част от проблемите за заетостта на работна сила в местните пазари на труда, ще се ограничи негативната вътрешна миграция към урбанизираните центрове, някои от които са с висока степен на концентрация на населението в тях. В крайна сметка това може да повлияе позитивно за задържане на емигрантските потоци, ориентирани извън страната, както и да смекчи експанзията към големите градове и в частност към столицата.

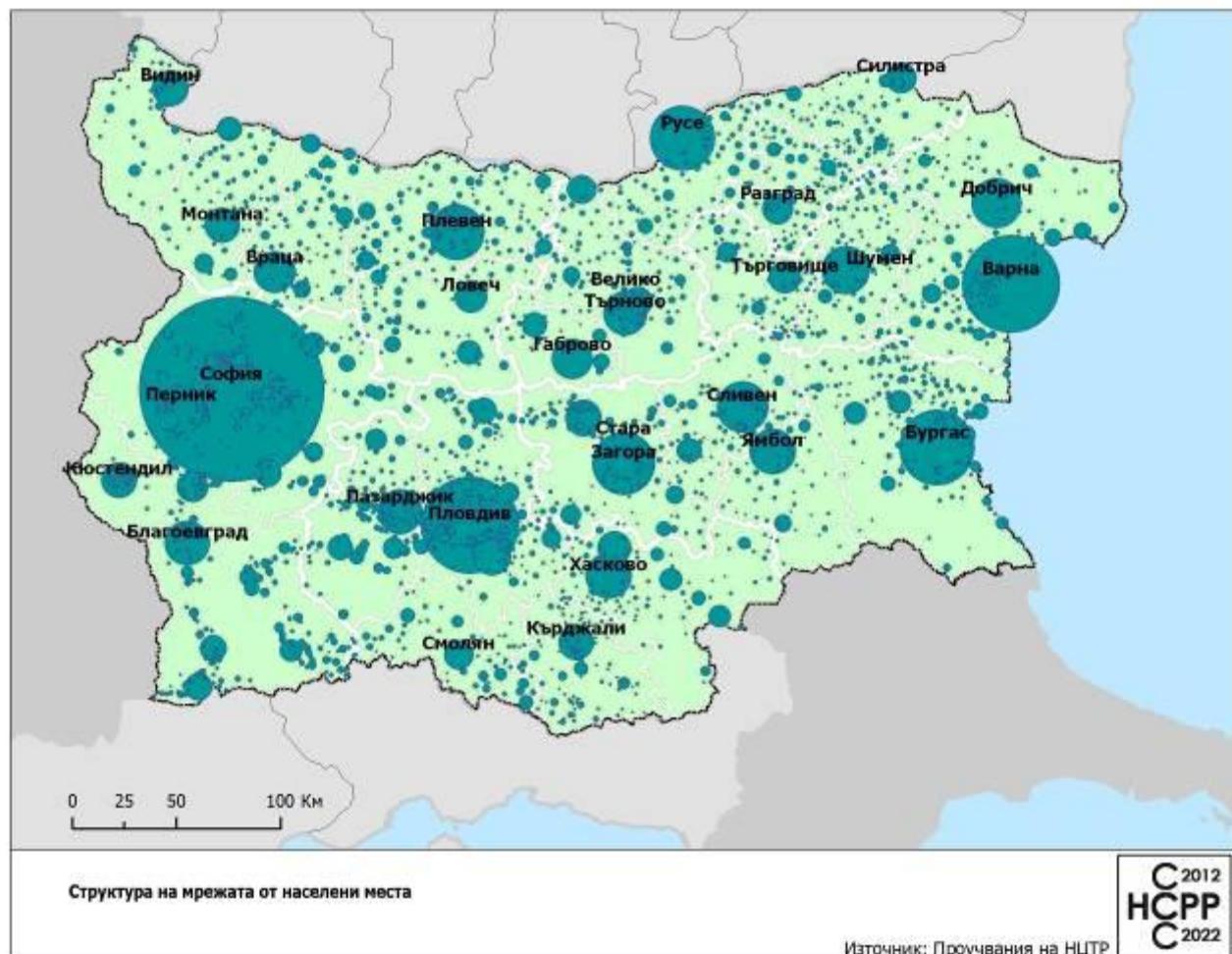
В същото време трябва да се посочи, че ежедневната трудова миграция носи и своите негативни страни. Значително се увеличава времето за труд в общата структура на бюджета на времето на отделната личност. Сравнително по-дългото време за пътуване до работното място и обратно и не всяко в удобни за пътуващите режим и транспортни средства, довежда до т. нар. „транспортна умора“ на заетите. Увеличават се и паричните разходи за ежедневния транспорт, които влияят отрицателно върху бюджета на домакинствата на пътуващите. Освен това, за оптимизиране на тези пътувания, са необходими допълнителни обществени и фирмени средства за подобряване на пътните условия, обществения и фирмения транспорт, приемането на личните транспортни средства и т. н.

Данните за пространствените и временни измерения на ежедневната трудова миграция на наетите в страната показват, че най-голям – 36 %, е делът на трудовите мигранти, които извършват ежедневни трудови пътувания във временни интервал от 15 до 30 минути. Втори по големина дял -23,9%, сред мигрантите, има групата на пътуващите от 30 до 45 минути, а трето място заема групата на пътуващите до 15 минути, съответно 14,5 %. В различните страни се приемат различни граници определящи оптималното времетраене на трудовата миграция в рамките, на което не настъпва транспортна умора за пътуващите. В България в някои изследвания интервалът от 30 до 45 минути се сочи за оптимален. Ако се приеме

хипотетично този интервал за стандарт, то останалите групи от трудови мигранти извършващи трудовитне пътувания в времевите интервали над 45 минути изпитват транспортна умора. Групите на пътуващите от 45 до 60 минути до работното си място и тази на пътуващите от 1 до 2 часа, имат значителни дялове сред трудовите мигранти - съответно 13,1 % и 8,0 %. Заедно с групите на пътуващите от 1 до 2 часа и тази на пътуващите над 3 часа, които съответно имат дялове от 1,7 % и 1,1 %, те формират една значителна група общо от 24%, за която транспортната умора е в много голяма степен.

Мрежата от **големи градове**, които са ключови центрове и генератори на растеж и развитие, е неравномерно развитата по територията на страната. Това поражда и акумулира проблеми от типа “център-периферия” и обуславя възникването на междурегионални и вътрешнорегионални неравенства. В периода 2001 – 2011 г. сериозно се засилва различието между развитието на столицата София и другите големи градове, които би следвало да балансират породеното неравновесие. Пловдив, Варна и Бургас поддържат все още относително добро ниво на развитие и са класирани в европейската мрежа от градове ESPON като такива с национално/транснационално значение. Но останалите големи градове нямат достатъчен потенциал за балансираща роля. Необходимо е да се търсят подходи за засилване ролята и на други големи градове като балансиращи центрове. В периферните територии без наличие на големи градове е необходимо стимулирането на налични средни и малки градове чрез целенасочена държавна политика, за да могат те чрез своето ускорено развитие да компенсират липсата на големи градове.

DZjI~~Z~~ K1jm dlmjZ gZ f j_`ZIZ hI gZk_e_gb f_klZ

Мрежата от **малки и средни градове** е развита равномерно в територията на страната, което е благоприятно по отношение обслужването на селските райони около тях. Намаляващото население в тези градове и затрудненията в реализирането на техните икономически и социално-културни функции обаче е тревожно явление и налага да се полагат сериозни усилия за стабилизирането им. Близостта на малките градове до селата е фактор, който трябва добре да се използва в бъдеще, тъй като създава възможности за подобряване връзката "град – село" и за превръщането на малките градове в опорни центрове на селищната мрежа, обслужващи селски райони с предлагане на по-широк спектър от публични услуги.

Сравнението със средно европейските нива показва голямо изоставане на българските райони с изключение на ЮЗ район.

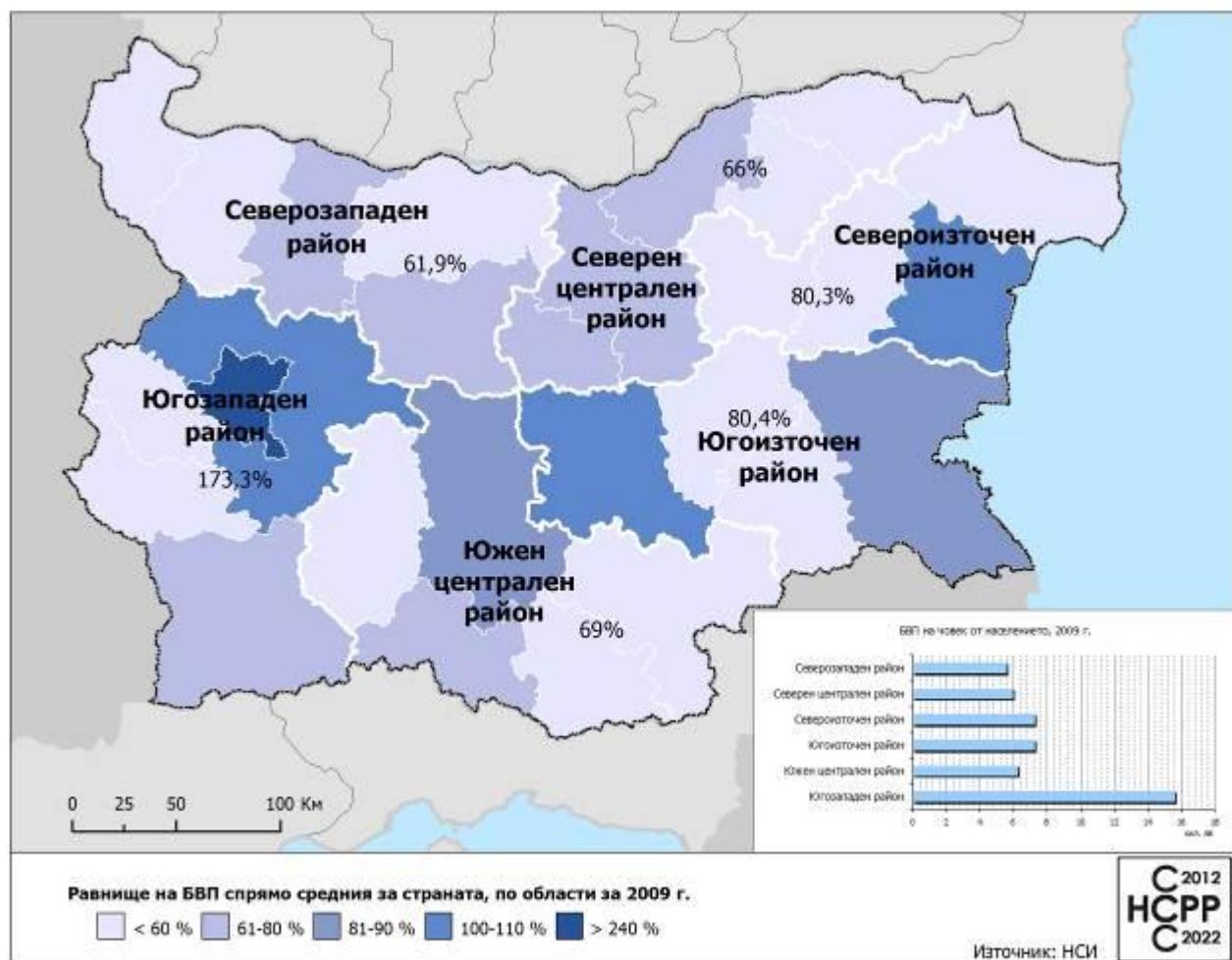
За периода 2005 – 2008 г. българската икономика динамично увеличава своя растеж, като за всяка от годините той надвишава 6%. Това води до постепенно намаляване на голямата разлика със средноевропейското ниво и достигане на БВП на глава от населението през 2008 г. **43% от средното за ЕС**. Югозападният район достига 73% от средното на ЕС, но всички останали райони са все още с нива около и малко над 30%. Най-ниско е нивото на Северозападния район – 28%, който заема последното място в целия ЕС. След 2008 г. този показател показва намаляване общо за страната и за всички български райони от ниво 2 с изключение на Югозападния район, където се отчита увеличаване.

В националния **брутен вътрешен продукт** (БВП) за 2009 г. най-нисък е приносът на СЗ район – 7.4%, СЦ район – 8.0%, СИ район – 10.5%, ЮИ район – 11.9%, ЮЦ район – 14.0%, ЮЗ район – 48.3%. Приносът на Югозападният район в националния в БВП (48.3%) е почти изравнен с приноса на другите райони взети заедно. За отбележване е, че стойността на този показател по райони корелира с броя на населението в районите.

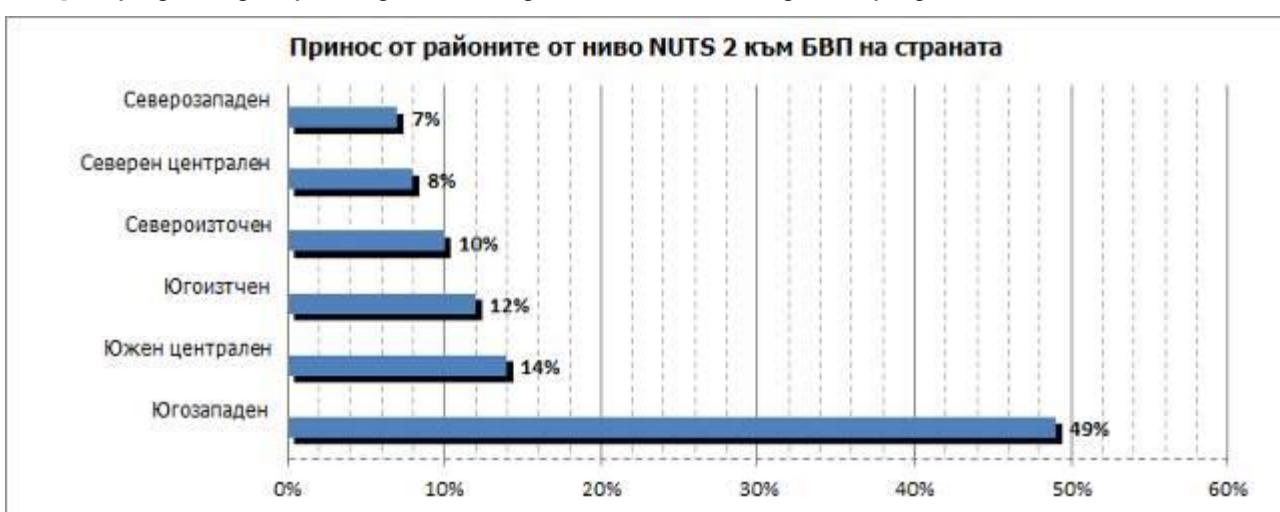
С най-голям дял в **брутната добавена стойност** (БДС) е ЮЗР – 46.27%, следват ЮЦР – 14.11%, ЮИР – 12.18% и СИР – 11.21% и накрая са СЦР – 8.37% и СЗР – 7.85%.

За всички райони от ниво 2 в България водещ в БДС е секторът на услугите с 63% дял, следван от индустриалния сектор с 30% дял и от аграрния сектор с най-ниския дял от 7%. В БДС на Югозападният район секторът на услугите е 71.2% следван от дела на индустрията 26.5% и много ниския дял на аграрния сектор 2.3%. Това е характерно за развитите в икономическо отношение региони в ЕС, което подчертава възможностите на ЮЗР.

България е силно зависима от сектори, свързани с преработка на природни ресурси. Те имат най-висок дял в добавената стойност (26.2%) и на трето място по осигуряване на заетост в промишлеността (20.8%), като страната ни е далеч по-зависима от тези сектори от ЕС-27 (съответно 15.5% и 15.8%). Производството и износът на суровини не могат да бъдат двигател за по-висок жизнен стандарт в дългосрочен план.

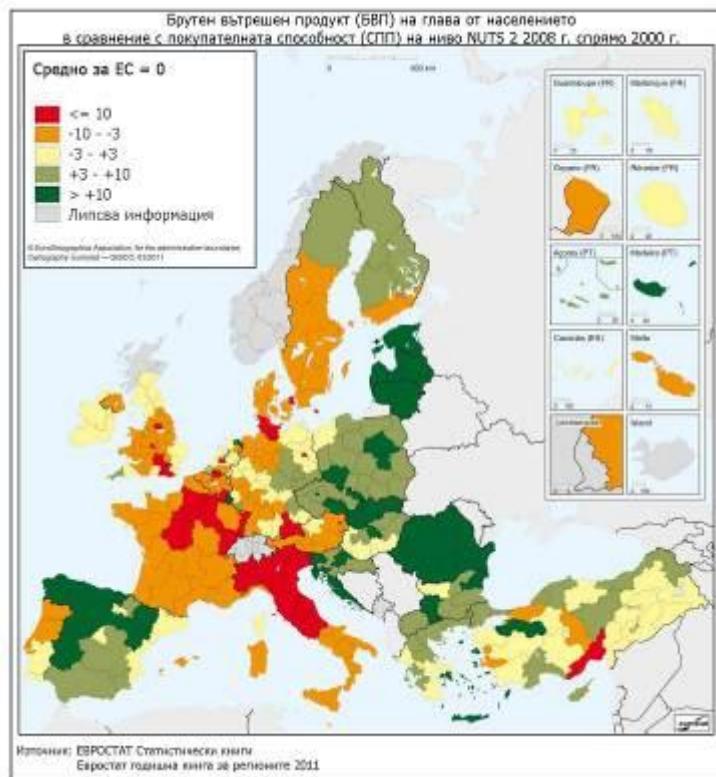

Nb.]1: Ijbghk gZ jZchgbI_ hI gb\h dtf ;<I gZ kIjZgZIZ

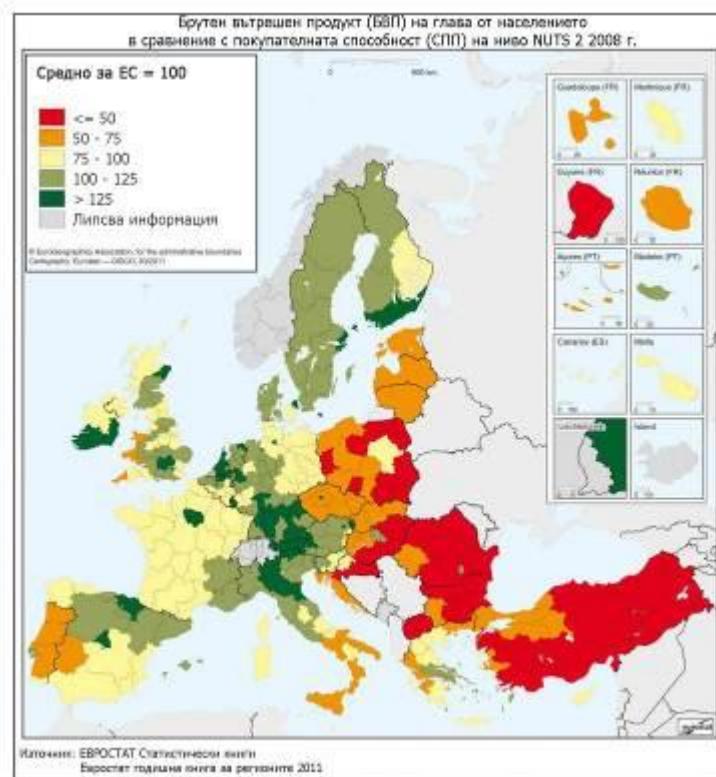

Източник: НСИ, 2009 г.

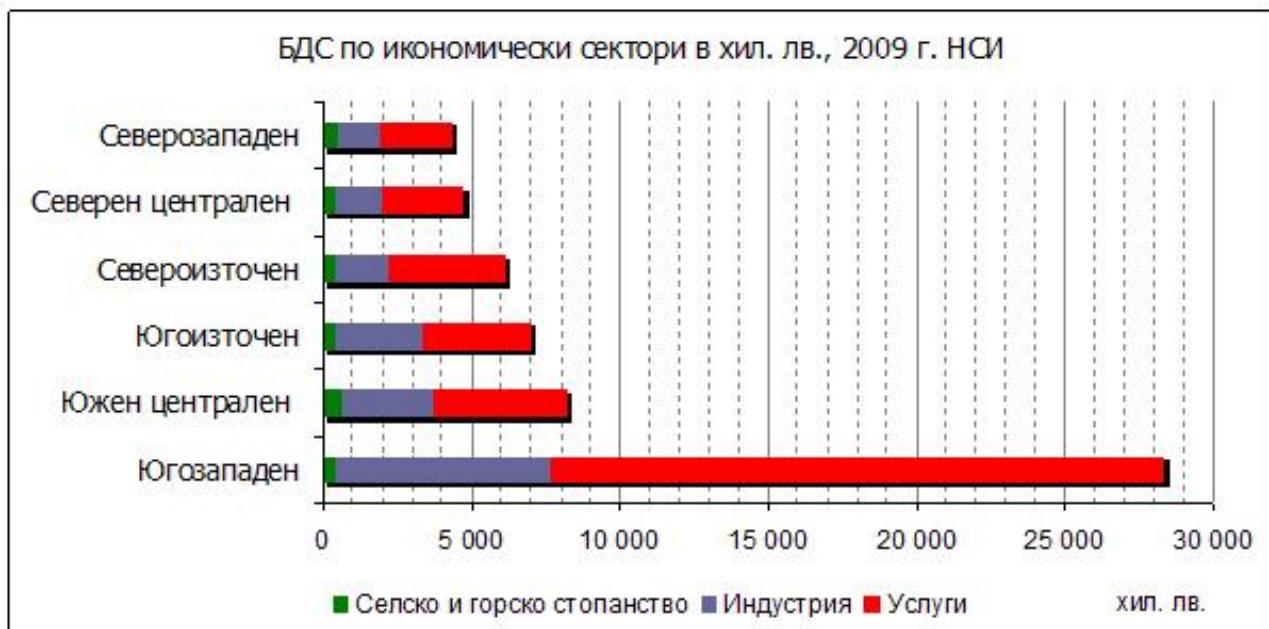
DZjI@ ;jmI_g \tIj_r_g ijh^mdl ;<I gZ]eZ\Z htagZktiia gIbd_mhi ZI_e gZIZ
kihkh[ghkIC KgZ gb\IC ?] kijyfh]

DZjIZ ;jmI_g \tIj_r_g ijh^mdl ;<I gZ]eZ\Z hdragzkti;a gbd_mhi ZI_e gZIZ
kihkh[ghkIC) gZ g b\hC ?]

Nb]2: K1jmdlmjZ gZ ;>K i h b dhghfbq_kdb k_dlhjb b i h jZchgb]

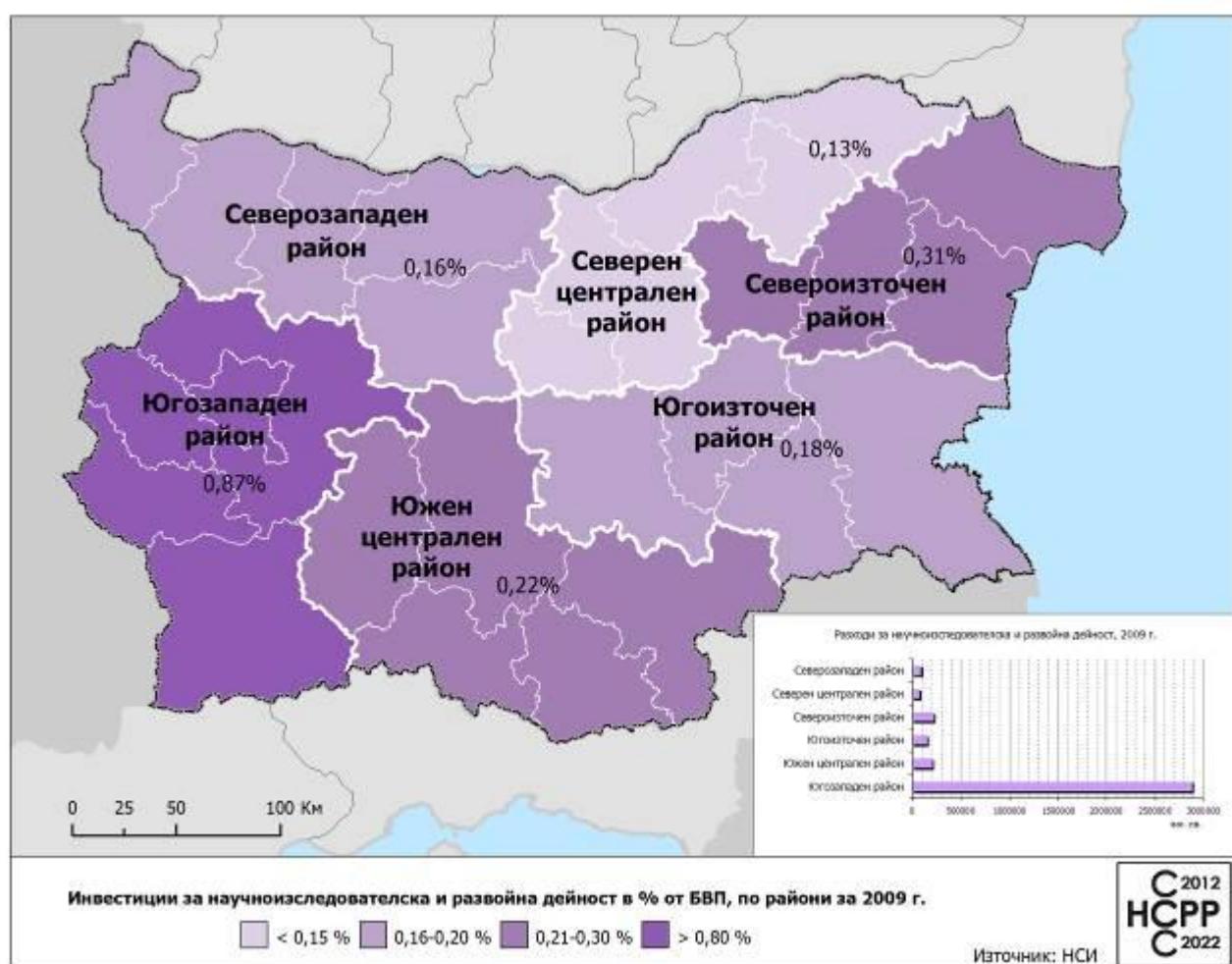
БДС по икономически сектори в хил. лв., 2009 г. НСИ

Райони / икон.сектори	БДС по икономически сектори			БДС, хил.лв	БВП, хил.лв.	БВП на човек, лв.
	Аграрен %	Индустрия %	Услуги %			
БЪЛГАРИЯ	4.8%	30.7%	64.5%	58 695 489	68 321 610	9 007
Северозападен район	11.9%	31.1%	57.0%	4 355 860	5 070 226	5576
Северен централен район	9.2%	33.8%	57.0%	4 694 042	5 463 870	5942
Североизточен район	7.4%	28.1%	64.5%	6 151 168	7 159 964	7231
Югоизточен район	5.8%	42.6%	51.6%	6 958 771	8 100 019	7238
Южен централен район	7.5%	38.0%	54.5%	8 189 024	9 532 033	6217
Югозападен район	1.5%	25.6%	73.0%	28 346 624	32 995 498	15610
						173.3%

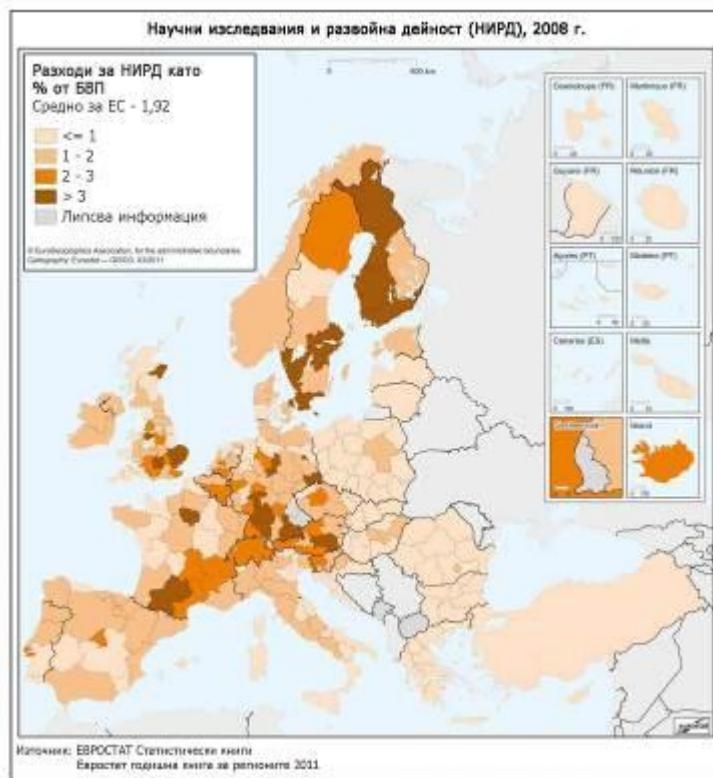
Източник: НСИ, 2009 г.

Разходите за НИРД в страната през 2009 г. са 0.53% от БВП, което в европейски план е по-ниско от Румъния (0.58%), Чехия (1.5%) и други. Целта за постигане на равнище от 1.5% от БВП през 2020 г., поставена от Националната програма за реформи, макар и по-ниска, в сравнение с целта от 3% за “Европа 2020”, ще изисква сериозни усилия в тази посока. През 2009 г. 79.8% от всички разходи за НИРД са осъществени в Югозападния район, основно в столицата. Разходите за НИРД като дял от БВП варираят от 0.87% в Югозападния район до 0.13% в Северен централен район. С най-висок дял на населението, заето с НИРД, е Югозападният район (41.3%), а останалите пет района са със стойности в границите от 22 до 26%.

D Z j I g J Z a o h ^ b a Z G B J > i h j Z c h g b]

D Z j I Z G Z m q g b b a k e _ ^ \ Z g b y b j Z a \ h c g Z C _ c g h k j l G B J > ?

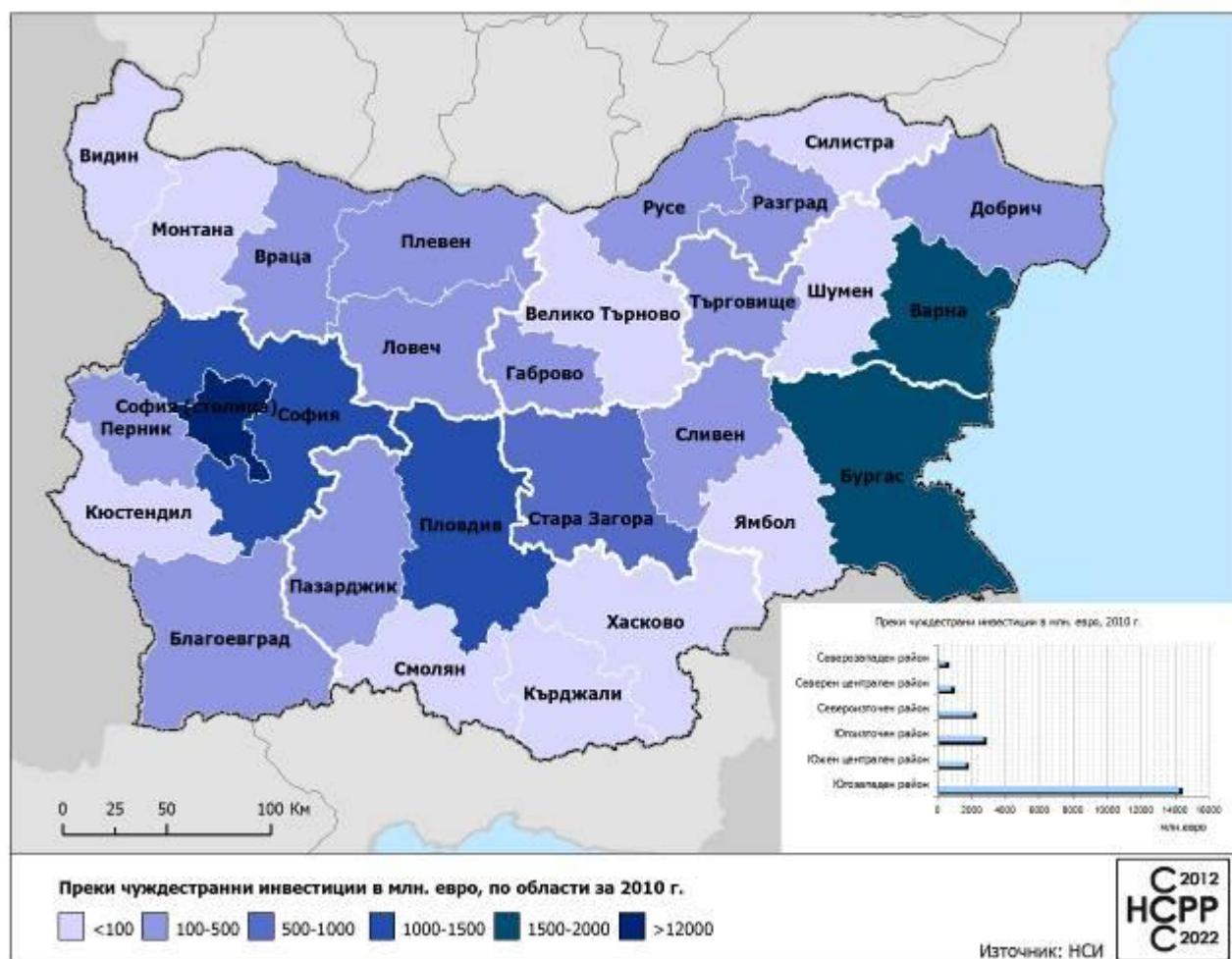

Повишаването на конкурентната способност на районите, основана на икономика на знанието и въвеждането на високотехнологични производства, зависи от взаимодействието между образователната система, научно-изследователските институти и бизнес-сектора с неговите потребности. Такава целева насоченост заслужава да бъде застъпена в НСРР и в политиките на отделните райони.

Основният двигател на икономически растеж и постигането на по-висок жизнен стандарт в развитите държави са секторите, свързани с **иновации**. В България делът на тези сектори в общата добавена стойност (25.5%) и в заетостта (23.1%) са почти наполовина пониски от средните за ЕС (съответно 46.2% и 40.7%). Въпреки това се забелязват положителни тенденции за нарастващата роля на тези сектори.

България е определена в проучванията на ЕК за иновациите, като една от „догонващите страни“ в иновационната дейност. Констатираното изоставане в икономическото развитие на районите, изисква да се включат по-разнообразни и широкообхватни приоритетни оси в повече оперативни програми, целящи създаване и подпомагане развитието на иновативни кълстери и структури в районите.

DZj10: JZaij_ ^_e_g b_ b h[_f gZ i j_d b l_ q m`^_k l j10g g b_ b g\ _k l b p b b

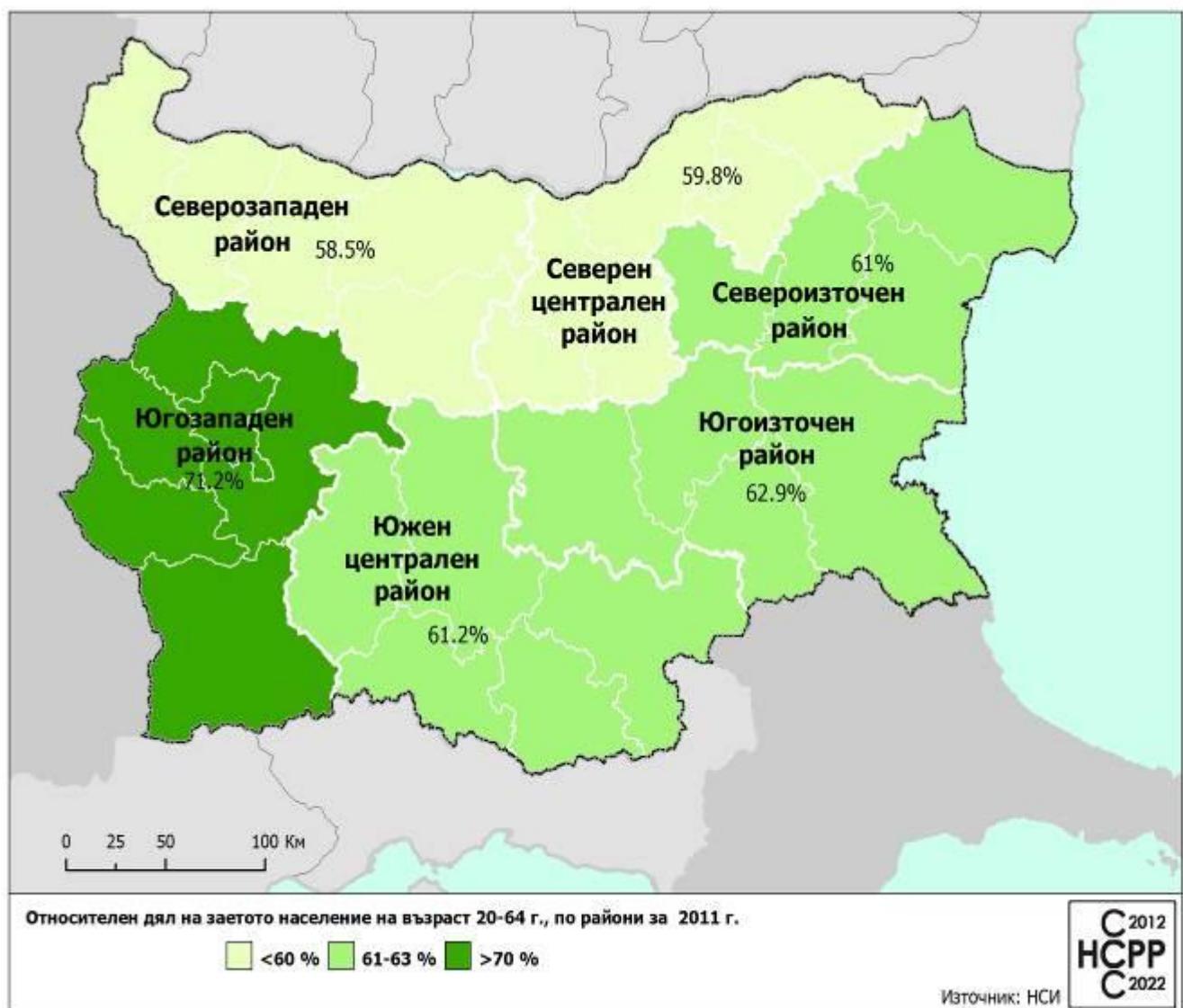

Делът на **преките чуждестранни инвестиции** (ПЧИ), проследен с натрупване от 2004 до 2010 г. и изразен в %, показва големи различия в районите от ниво 2: в СЗ район – 2.32%, в СЦ район – 3.69%, в СИ район – 9.51%, в ЮИ район – 12.34%, в ЮЦ район – 7.50%, в ЮЗ район – 64.64%. Северозападният и Северният централен район изостават чувствително от другите райони, относително добре са Североизточният и Югоизточният райони, но Югозападният район превъзхожда близо два пъти всичките други райони, взети заедно.

До 2008 г. **кофициентът на заетост** на населението от 20 до 64 навършени години в страната нараства от 58.0% през 2003 г. до 70.7% през 2008 г. След 2008 г. се наблюдава значителен спад на заетостта – особено спрямо средното равнище в ЕС, сравним с този при страните с дългови проблеми (Гърция, Ирландия, Испания). През 2009 г. кофициентът спада до 68.8%, а през 2011 г. – до 63.9% при средно за ЕС-27 – 68.6%. Кофициентът за 2011 г. се движи в границите от 58.5% за Северозападния район до 62.9% за Югоизточния район, а

Югозападният район е с най-висока стойност – 71.2%, което го доближава до изпълнение на заложената в Стратегия “Европа 2020” и в Националната програма за реформи национална цел за достигане на заетост на населението на възраст 20 – 64 г. от 76% до 2020 г.

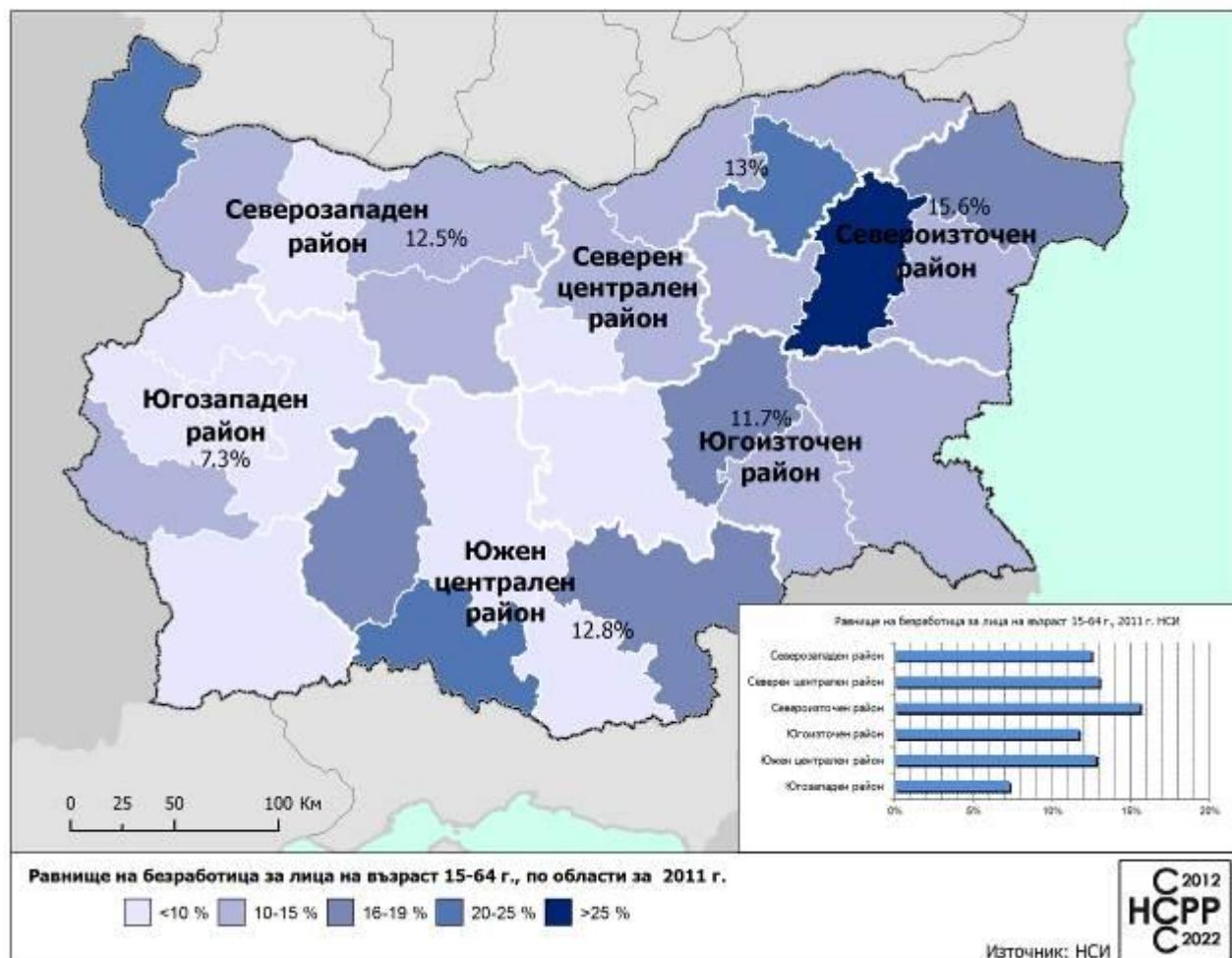
D Z j I Zl: D h _ n b p b _ g l g Z a Z _ d k k Z f k e b h ^ b g b 1]

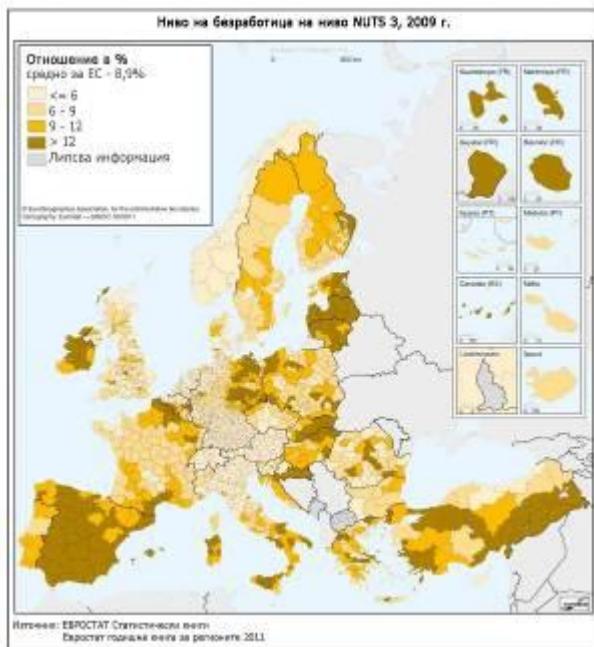
През 2003 г. **кофициентът на безработица** в страната е 13.7%, през 2005 г. намалява до 10.1% и през 2008 г. – до 5.6%. Но след това започва да се увеличава – в 2009 г. до 6.8% и в 2011 г. до 11.2%, близо до средния за ЕС-27 – 10,0%. По райони стойностите за 2011 г. са: СЗ район – 12.5%, СЦ район – 12.9%, СИ район – 15.5%, ЮИ район – 11.6%, ЮЦ район – 12.7%, ЮЗ район – 7.3%. Характерно е, че безработицата е най-ниска в ЮЗ район, а в останалите райони е почти на едно и също ниво, като най-висока е само в СИ район. Поголеми са разликите на ниво област, висока е безработицата в областите Шумен 28.8%,

Разград 22.6% и Смолян 19.2%, значително по-ниска е безработицата в област Благоевград 5.8%, София-град 6.6% и Стара Загора 6.7%.

D Z J I Z: D h _ n b p b _ g l g Z [_ a j Z t H] l b p Z

D Z j I 23: G b \ h g Z [_ a j Z [h j l D ф l Z g b l g h \ h C ?]

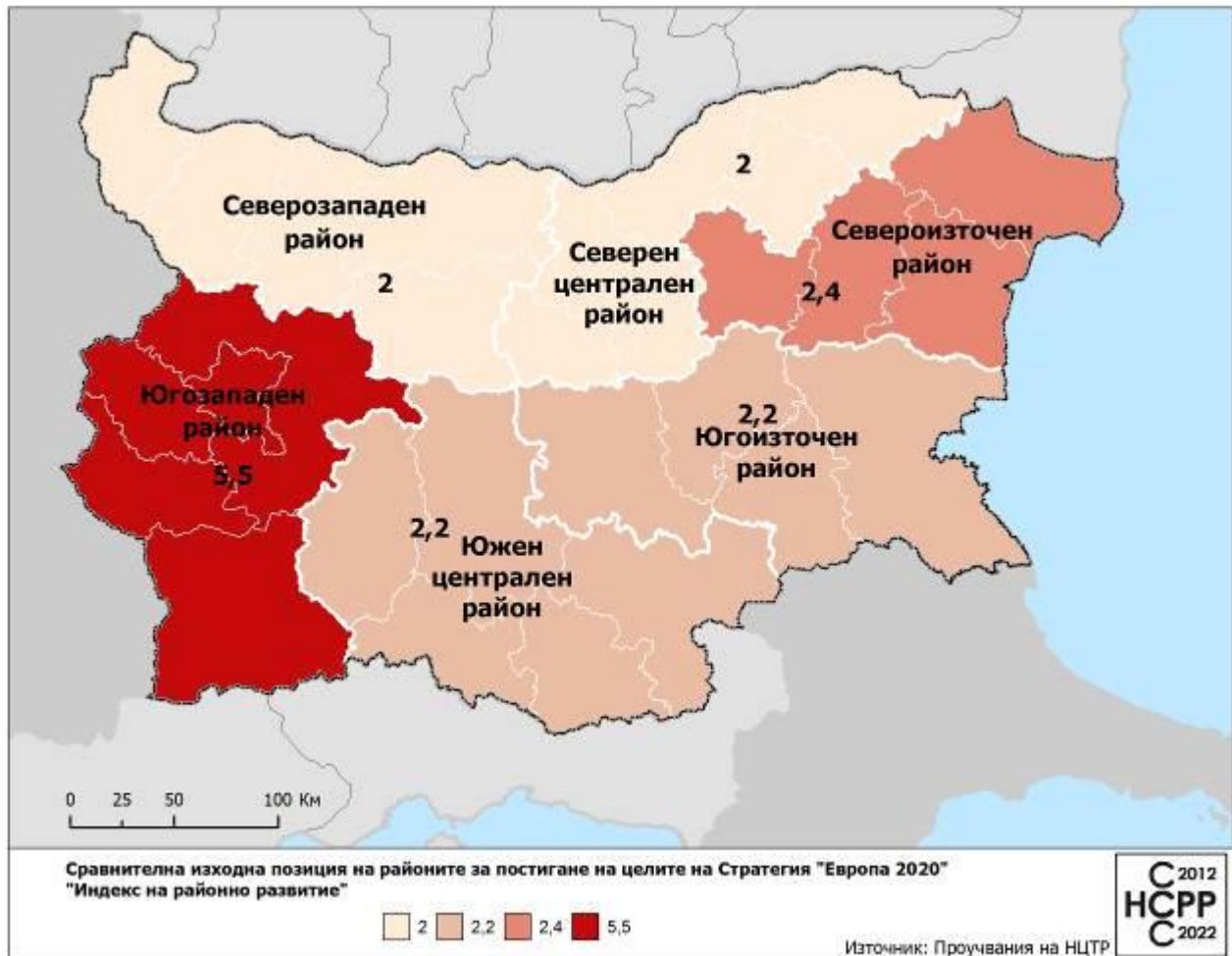

При общо взето ниското ниво на развитие на българските райони в общеевропейски план, вътрешното им подреждане показва голямото предимство на ЮЗ район пред останалите райони. Изготовена е комплексна оценка на районите от ниво 2 по набор от 6 показателя: ниво на заетост на населението от 20 до 64 години, средства за НИРД в % от БВП, произведена ел. енергия от ВЕИ, дял на висшистите във възрастовата група 30 – 34 години, дял на рано напусналите училища в групата от 18 до 24 години, БВП на глава от населението през 2009 г. Оценките по всеки показател са направени спрямо средната му стойност на национално ниво, приета за 1,00. Само ЮЗ район е над средната стойност на национално ниво по всеки от показателите, а всички други райони са под средното национално ниво. Комплексната оценка е сборът от отделните оценки и е наречена условно “индекс на районно развитие”.

Избраните показатели покриват до голяма степен индикаторите на Стратегия “Европа 2020” и показват изходната позиция на българските райони за постигане на целите на Стратегия “Европа 2020”, като формират този своеобразен “индекс на районно развитие”. По общата оценка българските райони се подреждат по следния начин според техния “индекс на районно развитие”: СЗ район – 2,0, СЦ район – 2,0, СИ район – 2,4, ЮИ район – 2,2, ЮЦ район – 2,2, ЮЗ район – 5,5. Това подреждане корелира с подрежданията по брой на

населението, гъстота на населението, големина на градовете-центрове, брутен вътрешен продукт.

DZjI24: KjZ\g bl_egZ baoh^gZ ihab pby gZ 2 ZZh ghl b jZ gg_b ghZ p_ebl_gZ K1jZI]b
3?jhiz ' 3B g_dk gZ jZ chggh jZa\bblb_ '

В периода 2001 – 2011 г. се засилва контрастът между Югозападния район и всички останали райони, като с най-лоши показатели остава Северозападният район.

Новият обхват на районите от ниво 1 и ниво 2, въведен от 2008 г., не променя съществено картина на междурегионалните различия. Анализът показва красноречиво по-ниската степен на развитие на **Северна България** в сравнение с **Южна България**. Тя е с по-малка територия, по-малко население, по-малко големи градове-центрове. Действието на комплекс от условия и фактори оказва влияние за това изоставане, което разбира се няма драматичните измерения на различия от типа “север-юг” в Италия или “запад-изток” в Германия, но е факт, който налага необходимостта от подобряване на връзките между Северна и Южна България. Картината е малко по-смекчена в двата определени района от

ниво 1 – “Северна и Югоизточна България” и “Югозападна и Южна централна България”, но и при тях е видимо различието. Северна и Югоизточна България (NUTS 1) произвежда 37.75% от общия БВП на страната или 6 550 лв. на глава от населението. Южна и Югозападна България (NUTS 1) произвежда 62.25% от общия БВП на страната или 11 661 лв. на глава от населението.

Анализът по демографски, икономически социални и инфраструктурни показатели сочи, че **Югозападният район** се откоява над останалите райони и че през последните десет години тази разлика се засилва. Този район се доближава до средното равнище на европейските региони и показва възможности да премине в категорията на преходните региони с БВП на човек над 75% от средното на ЕС. Няма съмнение, че различията между Югозападния район и останалите райони от ниво 2 се дължат изрично на София. Столицата с нейния агломерационен ареал доминира в националното пространство много по-силно, отколкото в минали периоди и изостря проблема “центрър-периферия” на национално ниво.

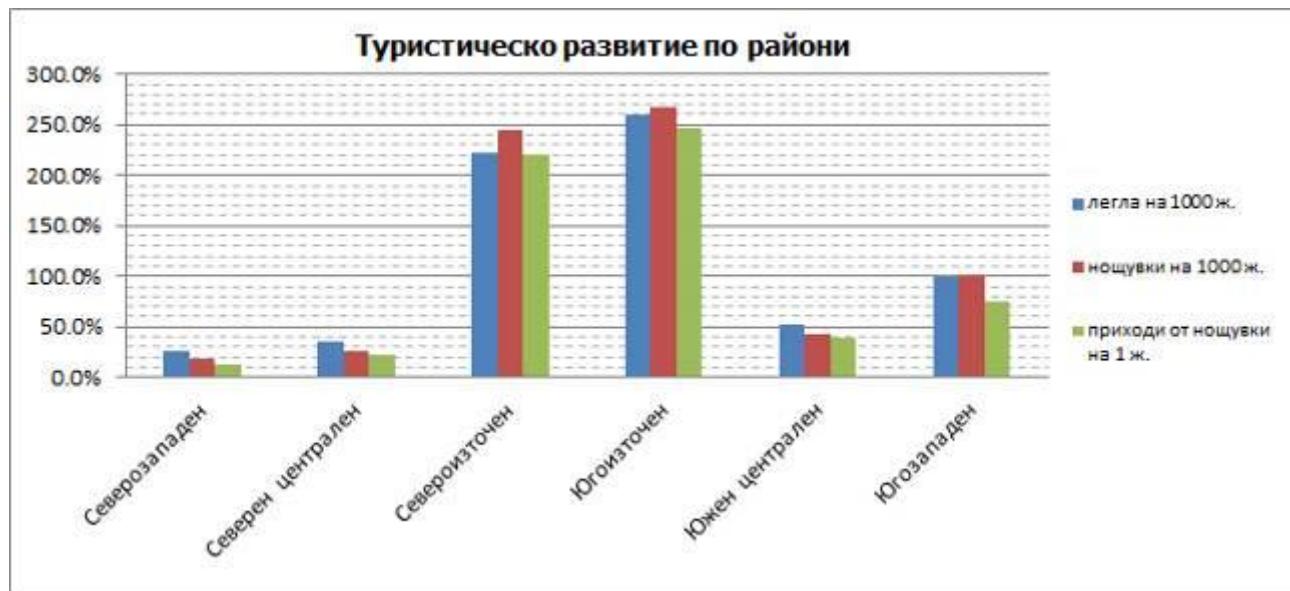
В същото време **Северозападният район** заема последното място по почти всички основни показатели за развитие и след присъединяването на областите Плевен и Ловеч. Останалите райони и особено Северният централен район обаче са по-близо по развитие до Северозападния, отколкото до Югозападния, от който изостават сериозно. Изразено като различия между градовете – центрове в районите това означава, че столицата София рязко доминира в националната територия, а другите градове-центрове са с по-малки различия помежду им, но изостават сериозно от София.

В развитието на туризма все още не са оплодтворени богатите възможности на всички райони.

В туристическото развитие на регионално ниво съществуват ясно изразени диспропорции, въпреки наличието на добри условия и предпоставки почти във всички райони. Различията между районите се дължат преди всичко на разположението на природните рекреационни ресурси (на морското крайбрежие и в планините). Принос за тази ситуация дават и големите градове, където са съсредоточени туристически обекти и значителна хотелска база. В крайбрежните области Варна, Бургас и Добрич са съсредоточени 65% от легловата база на страната, а заедно със София-град и Пловдив – 80% от легловата туристическа база и от реализираните нощувки, както и 87% от приходите от настаняване. Преодоляването на дисбаланса между туристическото развитие на районите на Черноморското крайбрежие и тези от вътрешността на страната следва да бъде заложено

като стратегическа цел, като се базира на разнообразяване на туристическото предлагане и на алтернативните видове туризъм, за да се използват богатите природни и антропогенни рекреационни ресурси в районите от вътрешността.

N б]3: L m j b k l b q _ k d h _ j Z a \ b l b _ i h _ j Z c h g b

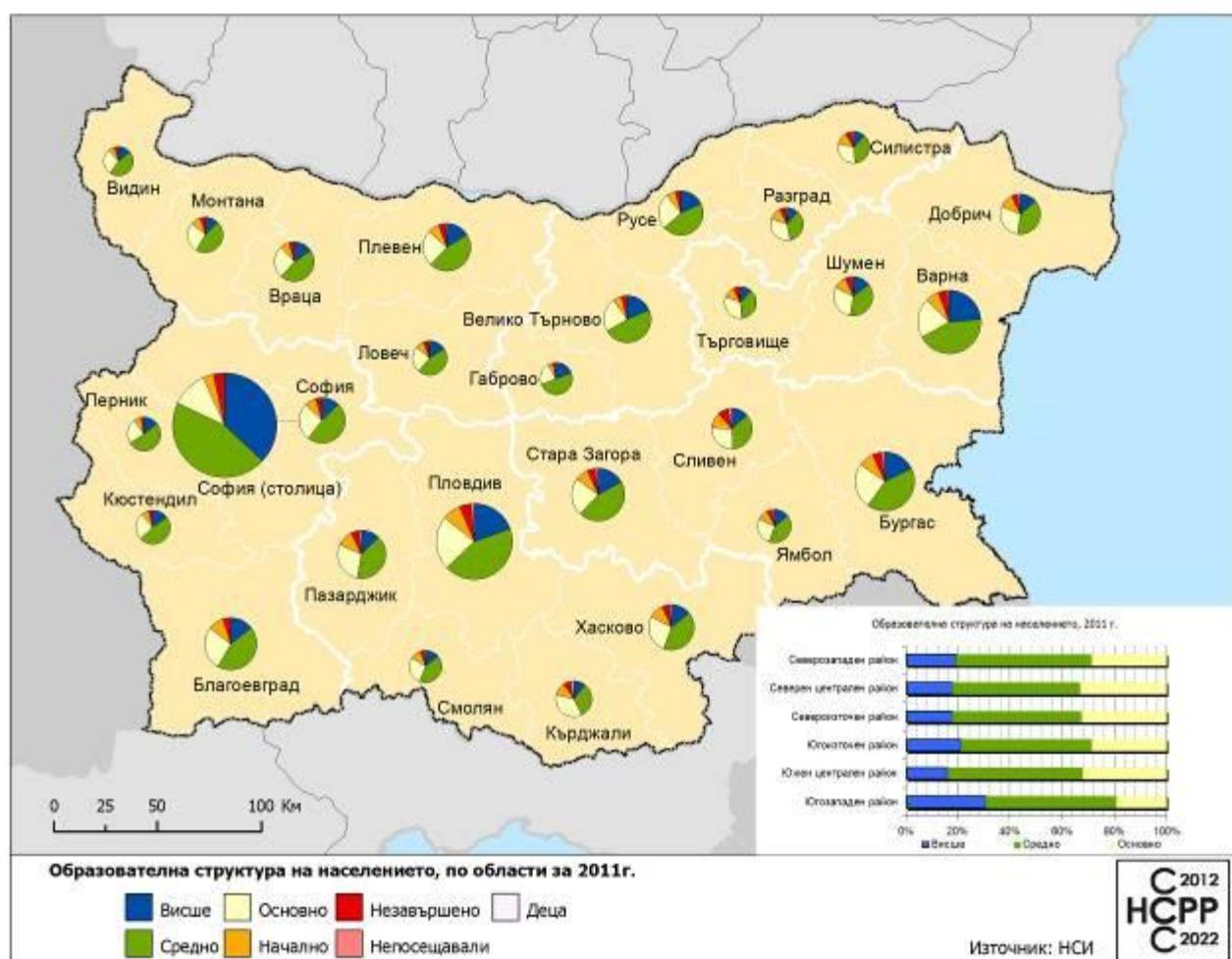

Впечатляващите природни дадености, изобилието на минерални води и богатото културно-историческо наследство на България присъстват във всички райони, които притежават своя вътрешнорайонна индивидуалност и привлекателност. Тези предимства следва да бъдат взети под внимание при формирането на политиките за развитие на районите. Техният потенциал в тази сфера следва да бъде обвързан с икономиката на района, в частност с развитието на туризма като фактор за стимулиране на поредица от допълнителни икономически дейности и услуги.

Образователното ниво показва аналогична картина на различия между районите.

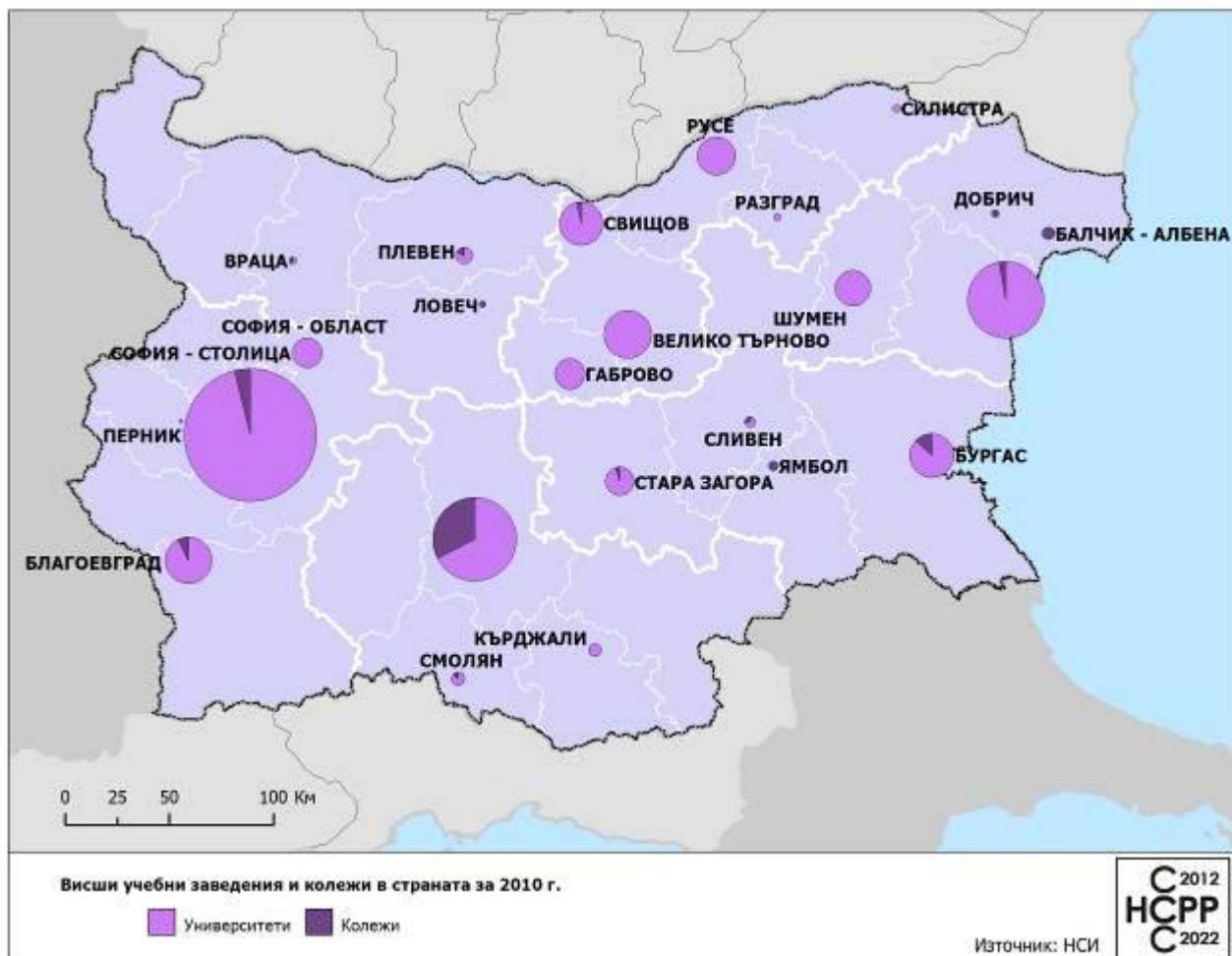
Наблюдава се тенденция към повишаване на **образователното ниво** на населението в България, която се изразява в увеличаване дела на населението със средно и висше образование. Тази тенденция обаче се проявява по различен начин в отделните райони. Делът на населението с висше образование е най-висок в Югозападния район (27.7%), което се дължи на столицата. С относително добри показатели са Североизточният район (18.6%) и Северният централен район (17.0%). В най-неблагоприятно положение са Северозападният район (14.8%) и Южният централен район (15.7%). Населението с висше образование е съсредоточено предимно в общините, чиито центрове са областните градове.

DZj125: H[j Zah\Zl_eg Z kljmdlmjZ ih jZchgb b h[eZkib lj_[jhy\Zg_]

В отговор на Стратегията “Европа 2020”, България е поела ангажимент да повиши дела на населението от 30-34 години със завършено висше образование на 36% и да намали дела на преждевременно напусналите образование до 11%.

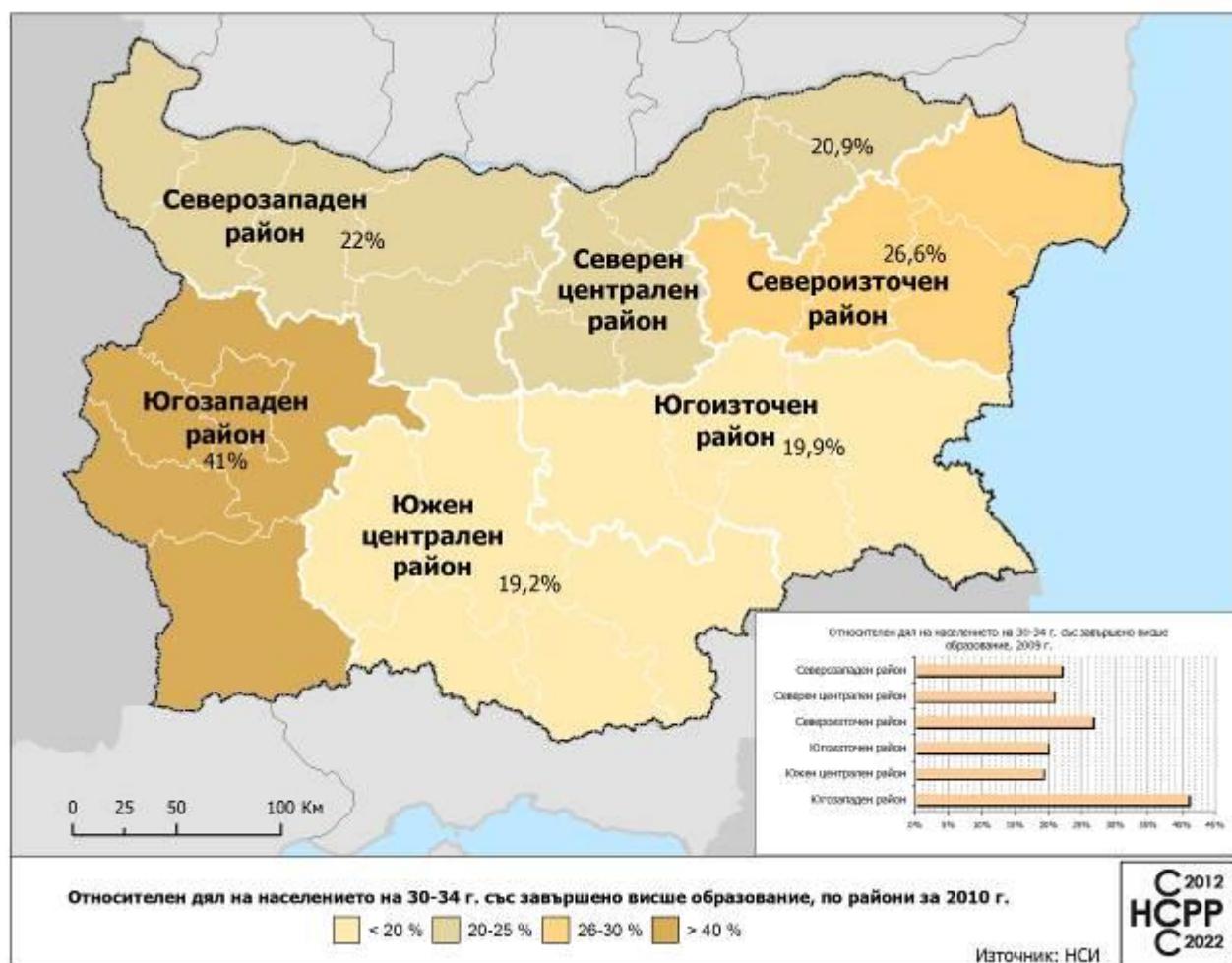
DZj126: < bkrb mq_[gb aZ_^_gb y b dhe_`b \ kljZgZIZ

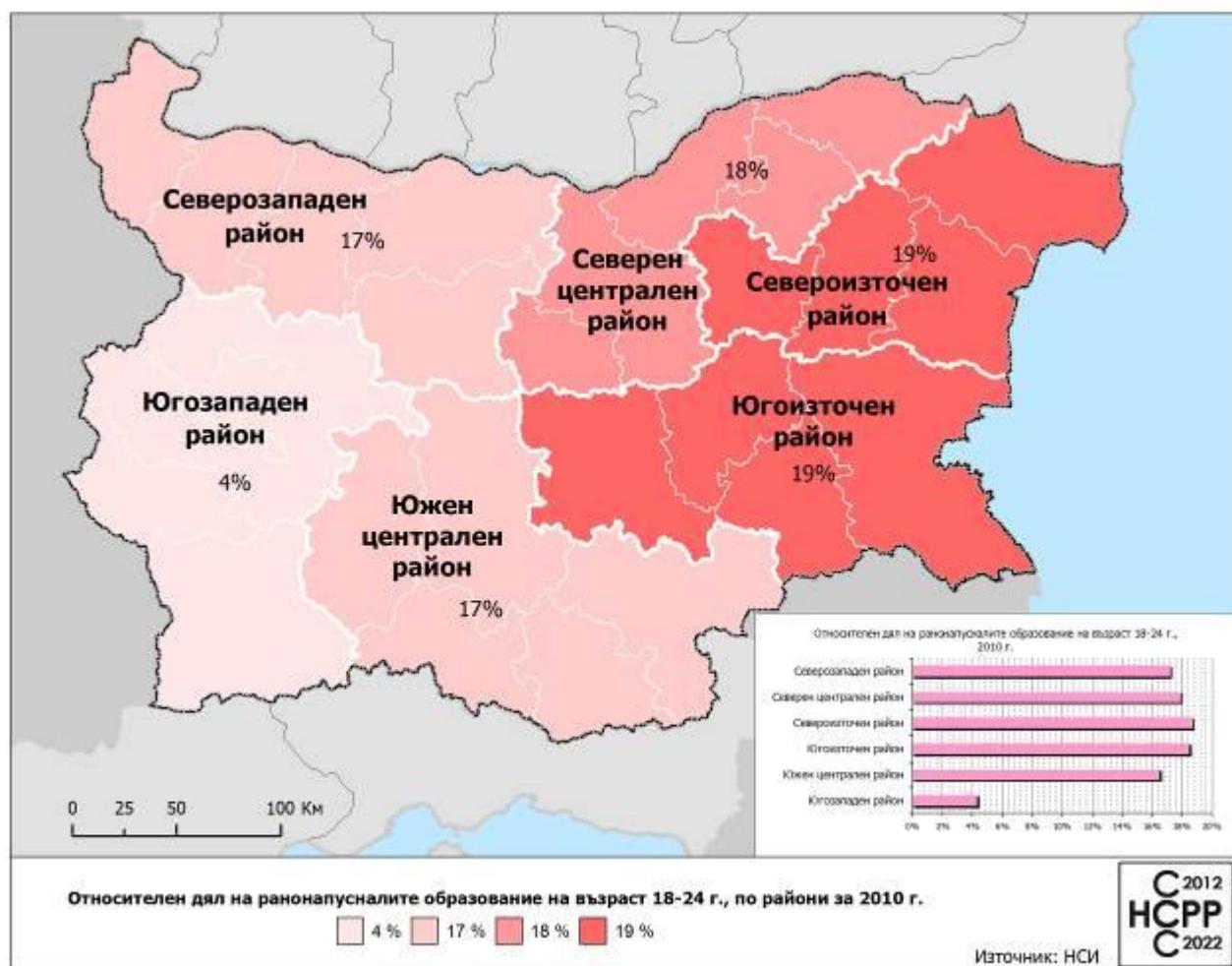
Висшите училища с бакалавърски и магистърски програми към 2009 г. са много на брой, но са разпределени неравномерно по райони – в СЗ район има само 1 ВУЗ – в Плевен, в СЦ район има 5 ВУЗ – в Русе 1, в Габрово 1, в Свищов 1 и във Велико Търново 2, в СИ район има 6 ВУЗ – във Варна 5, в Шумен 1, в ЮИ район има 3 ВУЗ – в Бургас 2 и в Стара Загора 1, в ЮОЦ район има 5 ВУЗ в Пловдив, в ЮЗ район има 24 ВУЗ – в София 20, в Благоевград 2, в Перник 1, в Ботевград 1. Разпределението на ВУЗ потвърждава още веднъж извода, че на двета полюса са Северозападният район само с 1 ВУЗ и Югозападният район с 24 ВУЗ, а другите райони са прилизително изравнени, но на много по-ниско ниво от Югозападния. Тази констатация показва необходимост от създаване на ново висше учебно заведение в СЗ район, напр. в отдалечения градски център Видин. Обвързването на висшето образование с потребностите на бизнеса и високотехнологичните производства е проблем, който се проявява и на регионално ниво с оглед тематичната насоченост на немалкото на брой ВУЗ. Териториалният модел на обектите на висшето образование и звената, занимаващи се с

НИРД, не би трябвало да се променя, защото демографската и икономическата картина не предполагат преструктуриране, а и не е оправдано икономически.

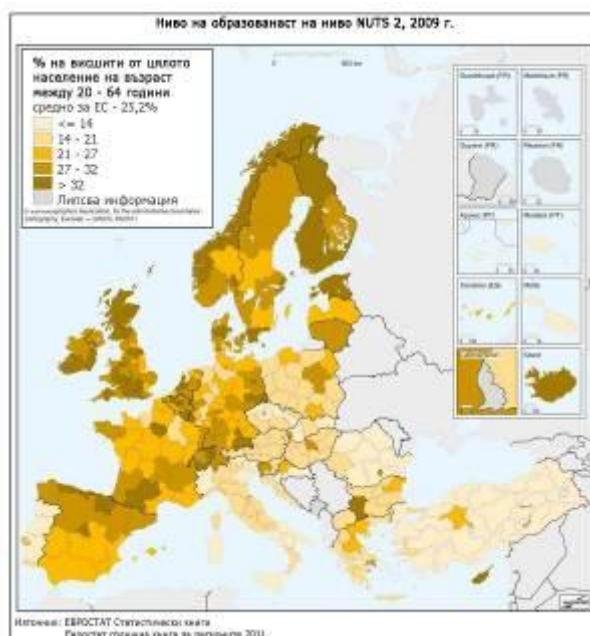
D Z j I Z: H I g h k b l _ e _ g ^ y e _ g Z _ g Z k _ e _ g] h _ A b g b l k \ b k r a _ h \ h Z g b _ l j _ [j h y \ Z g _]

DZj128: High knowledge about health [jZahVZghkl gZ gbl_]

DZj129: Голяма Задача за бъдещето?

В сферата на културата отново е впечатляващо изоставането на СЗ район и изпреварващата позиция на ЮЗ район.

Безспорна е ролята на културата като фактор за подобряване качеството на живота и за постигане на устойчиво регионално развитие. Характерно за културата в районите на България е нейното многообразие, проявяващо се в недвижимите и движимите културни ценности и в създаваното съвременно изкуство и култура, в продуктите на съвременните творчески индустрии.

Читалищата с общ брой 3 507 са традиционна за България културна институция, която изпълнява учебно-просветителски функции и самодейност. Показателят брой на читалищата на 100 хил. жители не показва сериозни различия по райони от ниво 2 и 3, тъй като те са сравнително равномерно разпределени в страната и присъстват и в малките населени места.

В България през 2010 г. 47 големи библиотеки имат 34 781 хил. библиотечен фонд. Общинят брой на библиотеките в страната е 2919, от които 27 регионални библиотеки, 17 общински и 2875 читалищни. В България има 10 национални, 13 ведомствени, 29 регионални и 91 общински музеи и 40 общински галерии. В театралната мрежа има 43 държавни театъра, 11 общински и над 100 частни театрални формации. В областта на музикалното и танцово изкуство са включени 15 държавни музикални културни институти, 1 общинска опера, 4 общински филхармонии, 7 камерни оркестрови ансамбли, общински хорови формации, около 24 духови оркестри и 20 фолклорни ансамбли. Професионалната подготовка в областта на изкуствата се осъществява в 23 училища по изкуствата.

Но регионалните неравенства се проявяват сериозно и в сферата на културата. В проучване на Обсерватория по икономика на културата към Гьоте институт “Изкуствата, културното наследство, културните и творчески индустрии и културен туризъм - фактор за устойчиво регионално развитие” са посочени следните характеристики за културните институции по райони за 2010 г.:

L Z [e b p t Z D m e l m j g b b g k l b l m p b b i h j Z c h g b]

	театри	Големи библиотеки	музеи	кина	радио оператори	телевизионни оператори
СЗ район	7	6	25	2	9	5
СЦ район	9	8	31	6	12	6
СИ район	9	6	22	6	7	9

ЮИ район	11	7	29	6	9	15
ЮЦ район	8	8	35	8	8	15
ЮЗ район	29	12	46	14	41	50

Източник: Анкета на Обсерватория по икономика на културата към Гьоте институт

Сред отговорилите на въпроси в анкетата отново жителите на СЗ район са тези, които посочват най-масово, че имат ограничен достъп до театър, кино, опера, концерти и други културни прояви.

Анализът на техническата инфраструктура потвърждава общите изводи за диспропорциите в развитието на районите.

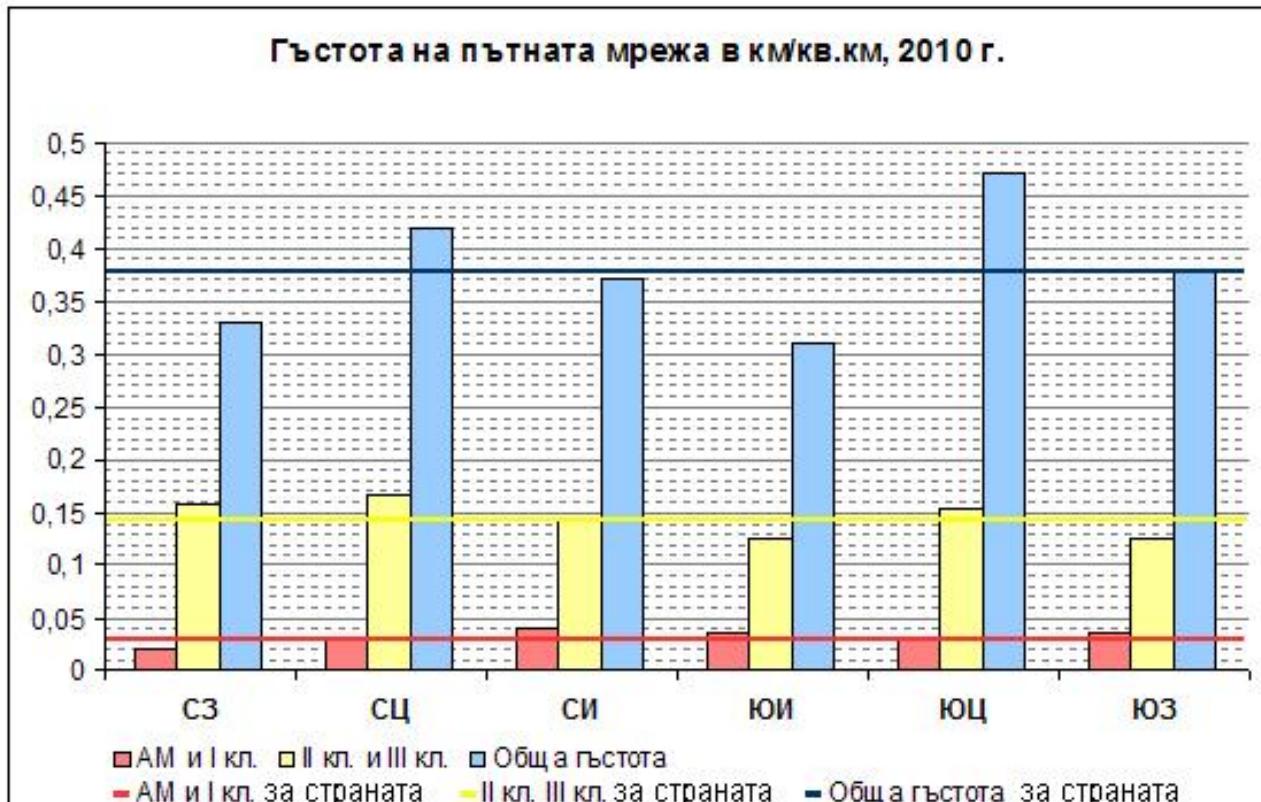
Високият относителен дял на изградените автомагистрали и пътища I клас в Североизточния, Югозападния и Югоизточния район, определя по-добрата им достъпност и комуникативност с по-малки загуби на време за пътуване, в сравнение с условията в останалите райони.

Развитието на районите се определя в голяма степен от изградеността на **транспортната инфраструктура**. Средната гъстота на пътната мрежа в страната – 0,37 км/км², е по-ниска от средната за страните от ЕС – 0,51 км/км². Традиционно с най-ниска гъстота на пътна мрежа са Северозападният и Югоизточният райони. Нисък е дялът на мрежата от магистрали и първокласни пътища, което затруднява повишаването на транзитния трафик и вътрешно-регионалните връзки.

Анализът на структурата и функциите на пътната мрежа в отделните райони дава насоки за необходимите мерки за подобряване на определен вид пътища в различните райони, така че пречките в комуникациите между тях да намаляват.

N b.]4: тълхиз гз итгзиз фј_`з

Източник НСИ, АПИ

Докато за СЗ район ниската изграденост се дължи основно на слабо развита пътна мрежа от висок клас, за ЮИ район недостатъчно развита е регионалната пътна мрежа. В същото време изградеността на републиканската пътна мрежа е еднаква за ЮИ и ЮЗ райони, но в ЮЗ функциите на недостатъчно изградената регионална пътна мрежа се допълват от добре развита общинска пътна мрежа. Високите показатели за изграденост в ЮЦ район също се дължат на добре развита общинска пътна мрежа, защото той има един от най-ниските показатели за гъстота на пътна мрежа от висок клас.

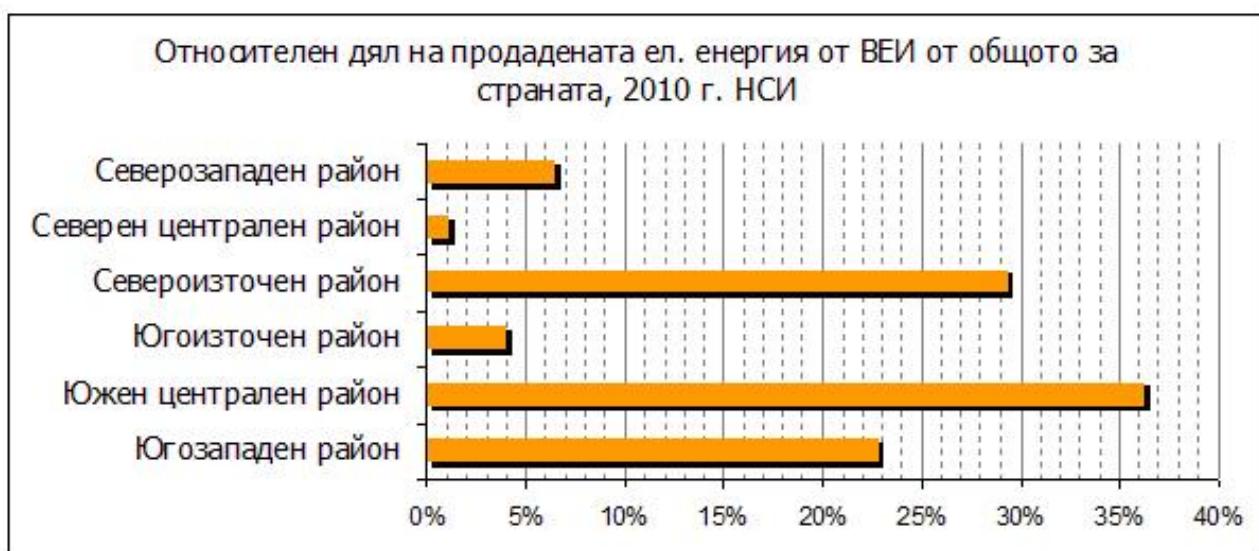
СЦ и особено СИ район имат относително по-балансирана пътна мрежа с показатели, близки до средните за страната за различните видове пътна мрежа, като в СИ по-добре развитата е пътната мрежа от висок клас, а в СЦ – регионалната пътна мрежа.

Приоритетите за изграждане на пътната мрежа до 2020г – изграждане на АМ и високо-скоростни пътища предимно в Северна България ще подобрят съществено транспортното обслужване в тази част на страната, докато за районите от Южна България

необходимост от развитие ще имат главно регионалните пътища, заедно с доизграждането на автомагистралите.

Енергийната инфраструктура е добре развита и районите на ниво 2 не се нуждаят от специална подкрепа. Всички населени места са електроснабдени и практически не съществуват проблеми с електроснабдяването в регионален план. Възможности за използване на **възобновяеми енергийни източници** съществуват във всички райони от ниво 2, като най-благоприятни са в Североизточен, Южен централен и Югозападен райони.

N b.]5: H I g h k b l _ e _ g ^ u e g Z i j h ^ Z ^ _ g Z _ e _ g _ j] b y h l < ? B]

С оглед да бъде намалена зависимостта от внос на енергийни ресурси и същевременно да се неутрализира вредното въздействие от енергопроизводството върху околната среда и климатичните промени, е необходимо рационално да се използват местните енергийни ресурси и да се увеличава дялът на ВЕИ, както в националния, така и в регионалния енергиен баланс.

Добре развитата газопреносна мрежа в страната е изградена с цел осигуряване на природен газ за големите промишлени центрове, както и за транзитен пренос на газ към съседни страни. В същото време изграждането на газоразпределителни мрежи и газификацията на домакинствата за най-пълно използване на предимствата на директната употреба на природния газ все още е на начален етап. В това отношение България изостава значително спрямо страните от ЕС.

Dжизлът за трансферна функция

Газоразпределителните мрежи в България обхващат само 15% от общините и само 3.0% от домакинствата са газифицирани, докато в европейските страни повече от 80% от общините и повече от 50% от домакинствата имат достъп до природен газ. Целесъобразно е да продължи процеса на газификация на домакинствата и в малките градове и селата с оглед намаляване на емисиите на парникови газове.

Степента на изграденост на телекомуникационните мрежи и системи е ниска. Необходимо е да се осигурят условия за разширяване на проникването на ИКТ и в по-слабо населените места и селски райони, което ще създаде възможности за по-широк достъп до услуги и информация за населението и бизнеса от периферните територии.

Делът на лицата, които никога не са използвали компютър, е най-висок в Северозападния район – 59% и в Южния централен район – 58%, а най-нисък – в Югозападния район – 38%. Средно за ЕС-27 стойността на този показател за 2010 г. е 26%, като с най-ниски стойности са Швеция, Холандия, Люксембург и Дания, а с най-високи –

Румъния – 57%, Гърция с 52% и България с 51%. Това ще ограничи въвеждането на ИКТ и предоставянето на online услуги за населението и бизнеса, както и въвеждането на електронно управление.

Широколентовият достъп до Интернет е един от инструментите за подобряване на икономическото и социалното благосъстояние и за сближаването. В ЕС-27 средната степен на проникване на широколентовия достъп за 2009 г. е 23.9%. България е на последно място по този показател, с два пъти по-ниска стойност от средната за ЕС-27 (11.9%), като в селските райони широколентов достъп на практика липсва. Това пречи на използването на ИКТ в селските стопанства и МСП в селските райони.

Резултатите от проведеното изследване за използването на информационно-комуникационните технологии (ИКТ) от домакинствата и лицата за 2011 г. отбелязват значителен растеж от 11.9% спрямо предходната година в относителния дял на българските домакинства, които имат достъп до интернет в домовете си. С висок ръст се отличава и важният за ЕК показател за широколентовия достъп, при който се наблюдава увеличение от 13.8% в осигуряването на бърза и надеждна широколентова връзка на домакинствата в България спрямо предходната година.

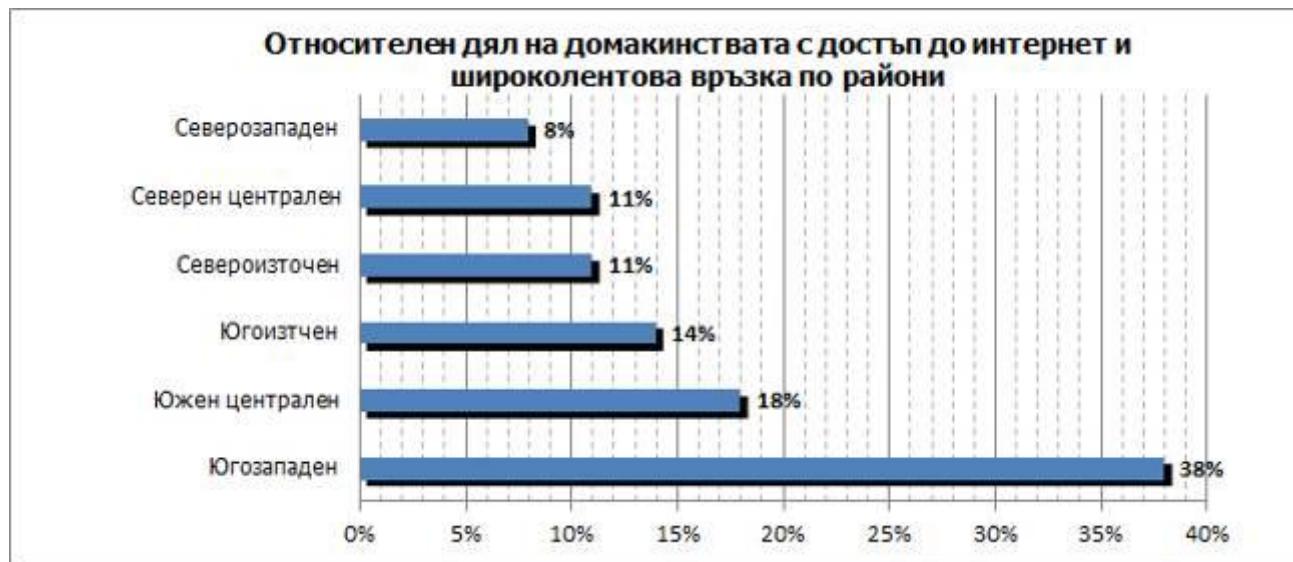
N b.]6: High kbl_e_g ^ye_gZ ^hfZdbgk\ZIZ_k ^hklti ^h_bgI_jg_l b_rbjhdhe_glh\Z

Източник НСИ 2011г

Разпределението на домакинствата с достъп до интернет по райони показва най-широко използване на интернет в Югозападния район, към който принадлежи и столицата, чийто дял възлиза на 38% от общия брой домакинства с достъп до глобалната мрежа в страната. След него се нарежда Южният централен район, който също е с по-висок дял от останалите райони (18%), а най-слабо развит по отношение на интернет връзките се оказва Северозападният район (9%).

N b.]7: Населението с достъп до интернет и широколентова връзка по райони

Източник НСИ 2011г

За 2009 г. ЕВРОСТАТ отчита средно за страните от ЕС-27 2.5% дял от БВП на разходите за внедряване на **информационно-комуникационни технологии** (ИКТ). Разходите на България за ИКТ през 2009 г. са 1.1% от БВП и са по-малко и от тези в други страни в Източна Европа. Налице е риск българските райони да останат „информационно откъснати“ от останалите региони в ЕС и да се изправят пред невъзможност за осъществяване на сътрудничество в икономическата и социалната сфера. Необходимо е да се осигурят условия за разширяване на проникването на ИКТ извън големите градове, което ще създаде възможности за по-широк достъп и развитие на модерни електронни услуги и информация за населението и бизнеса от периферните територии.

За 2010 г. 1.0 % от населението на страната е с **режим на водоснабдяване**, като най-проблемен в това отношение е Северният централен район с 3.9%. С най-голяма степен на изграденост са канализационните мрежи в Югозападен район, където те обслужват 85.8% от населението на района, а с най-ниска степен – в Северозападния район (53.1%). При

останалите райони от ниво 2 стойностите на този индикатор варират от 61 до 72%. Агломерационният ареал на столицата има най-висока степен на изграденост на канализационните мрежи в страната – 93.5%. В градските ареали на големите и средно големите градове тази стойност е съответно 80.5% и 72.9%. Най-висок е процентът на населението, обслужвано от пречиствателни станции за отпадъчни води (ПСОВ) в Югозападния район (71.4 %), а най-нисък – в Северния централен район (27.5%) при средно за страната 47.6%. Това поражда риск от замърсяване на подпочвените и повърхностните води.

Състоянието на околната среда в българските райони е в процес на подобряване.

През последните 20 години се наблюдава трайна тенденция за общо подобряване на околната среда в българските райони. Продължава намаляването на общото количество отделяни замърсители във въздуха. Сериозен проблем представляват наднормените нива на съдържание на фини прахови частици във въздуха на всички райони на страната. Въпреки че за последните 10 години те са намалели с 60%, тяхното ниво по райони е значително по-високо от средноевропейското ниво. Териториите с повишен здравен риск от замърсяването на атмосферния въздух са концентрирани почти изцяло в Южна България – в ЮЗР, ЮИР и ЮЦР.

Налице е тенденция за намаляване на количеството използвана вода в периода 2006 – 2009 г. и подобряване на качеството на повърхностните **води**. СЗР е в най-добро състояние по качеството на речните води. До него се доближава СЦР, следват ЮЗР и ЮИР. В най-тежко състояние са СИР и ЮЦР .

При Черноморските крайбрежни води се наблюдава тенденция за подобряване на състоянието в посока от север на юг. Към 2010 г. се открояват морски тела с влошено състояние, които не се подчиняват на общата тенденция – това са двата по-големи залива – Варненски залив и вътрешността на Бургаски залив, както и акваторията пред устието на р. Камчия.

Почвите в българските райони са в добро екологично състояние, както по отношение на запасеност с биогенни елементи, така и по отношение замърсяване с тежки метали и металоиди. Териториите с повишен здравен риск, свързан със замърсяването на почвата, са в пределите на два района от Южна България – Югозападен район и Южен централен район.

Най-голям е броят на **свлачищата** в Северозападния район, а с най-малко засегнати площи са Югоизточният район и Южният централен район.

Изостава решаването на проблема с депонирането на битовите отпадъци.

Общото количество образувани отпадъци намалява през последните години. От 1999 г. средните количества образувани битови отпадъци на човек от населението за България са по-ниски от тези за ЕС. Продължава да нараства делът на населението, обхванато от системите за организирано сметосъбиране и транспортиране на битовите отпадъци. В регионален план с най-нисък дял на обслужваното население от системи за организирано сметосъбиране е Източна България и особено СИР – 87.8%. В СИР са и областите с най-нисък дял в страната: Търговище (62.7%) и Добрич (78.7%). С много нисък дял са и областите Ямбол от Югоизточния район – 80.2% и Видин от Северозападния район – 83.2%.

От всички страни членки на ЕС, българските райони са с най-висок дял на депонираните битови отпадъци спрямо събраните от населените места с организирано сметосъбиране (100%). Изостава изграждането на система от съвременни регионални съоръжения и закриване на всички съществуващи депа за отпадъци, които не отговарят на изискванията. Към 2011 г. на територията на страната са построени в съответствие с изискванията на *Директива 1999/31/ЕС* и се експлоатират 27 бр. регионални депа от общо предвидени 57 бр.

Риск от негативни климатични промени.

България е сред страните, които се очаква да бъдат най-сериозно засегнати от климатичните промени. За оценка на комбинираното въздействие на тези промени е изчислен индекс на уязвимост от климатичните промени за районите от ниво 2 за целия ЕС. Според този индекс един от нашите райони – Северозападен район попада в шеста група с най-висока уязвимост, Южният централен район и Северния централен район – в пета група, а Югозападният район, Югоизточният район и Североизточният район се отнасят към четвърта група.

С най-голям дял за глобалното затопляне и климатичните промени са *емисиите на парникови газове*. Страната като цяло и районите в частност изпълняват изискванията на ЕС за достигане на 20% намаление на нивата на парникови газове спрямо 1990 г., въпреки че страната няма поставена индивидуална цел в това отношение. В регионален план с най-висок дял на отделяните парникови газове се откроява Югоизточният район поради наличието на

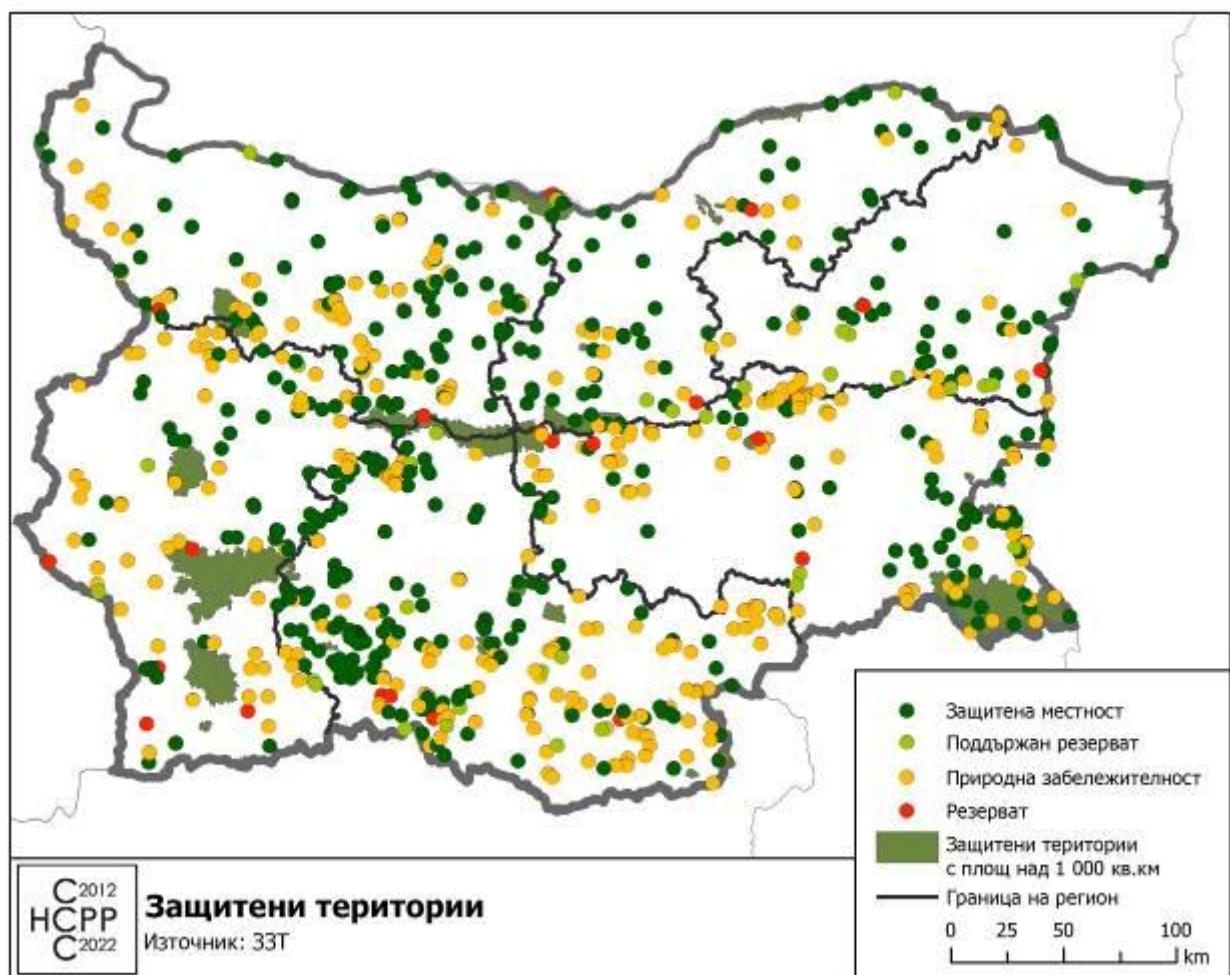
функциониращи големи топлоелектрически централи. Значително по-малко са емисиите на парникови газове в другите райони. С най-малко емисии е Северозападният район.

Биологичното разнообразие в българските райони е много голямо.

България е една от страните в Европа с най-голямо биологично разнообразие. Защитените територии – 5.2% от националната територия и защитените зони по Натура 2000 – 35% от националната територия, съставляват Националната екологична мрежа /НЕМ/. Делът на защитените зони по Натура 2000 в България е около 2 пъти над средноевропейското ниво – 18%.

НЕМ е по-добре развита в Южна България. Най-висок е делът на защитените територии в Югозападния район – 8.98%, Североизточният район с 1.11% и Северният централен район с 2.02% са с най-малко защитени територии в страната. Защитените зони по Натура 2000 имат най-голям дял в Южния централен район – 44.5% и в Югозападния район – 39.5%. Приблизително поравно е делът им в Югоизточния район – 32.2% и в Северозападния район – 31.3%, а най-малко са в Североизточния район – 26.5% и в Северния централен район – 21.5%. Прави впечатление, че защитените зони в районите от Южна България покриват по-голяма територия, отколкото тези в Северна България. Причините трябва да се търсят в по-запазените екосистеми и по-високата степен на биоразнообразието.

DZjIZ: AZsbl_gb_l_jblhjbb_kihj_ ^ gZpbhgZeghlh_aZdhgh^ZI_ekl\h

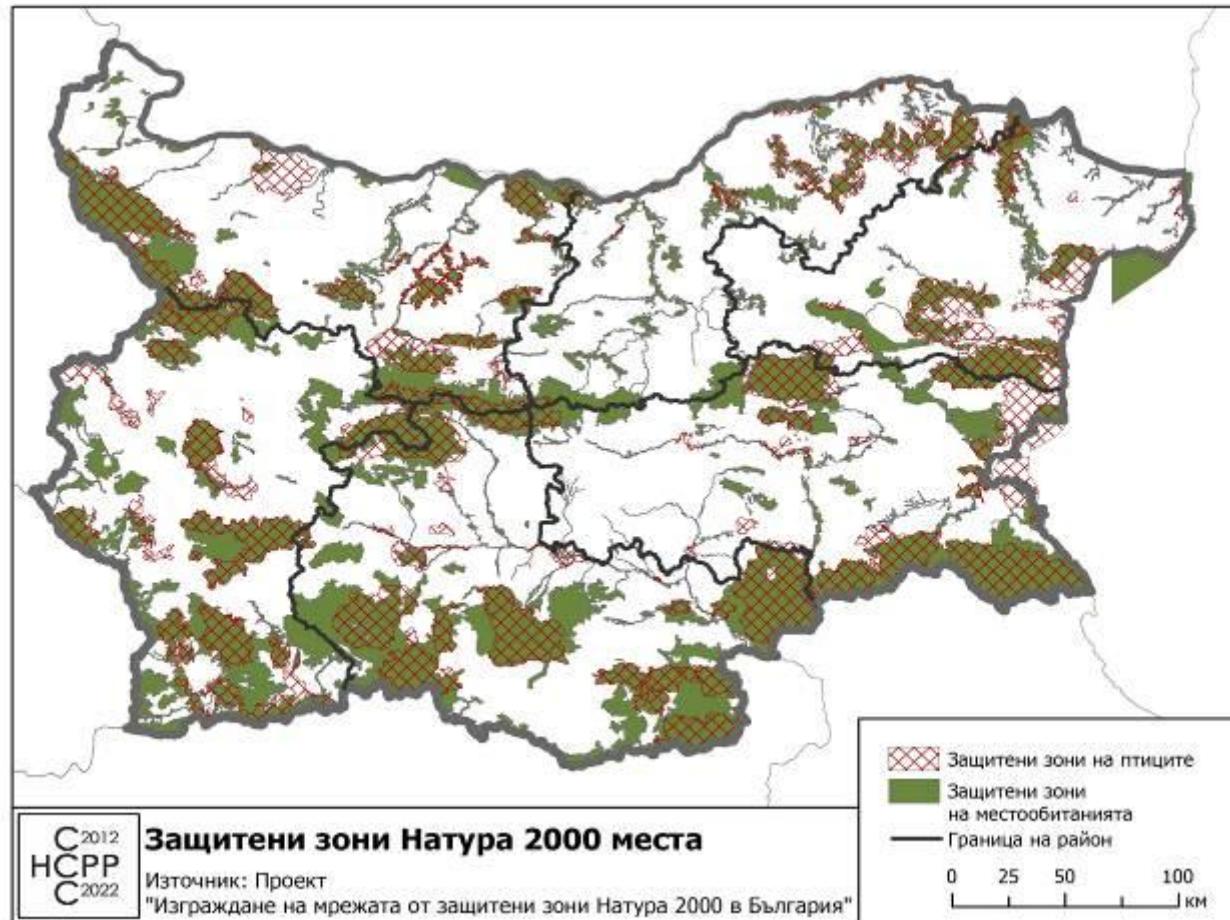

Nb.]8: AZsbl_gb_l_jblhjbb_kihj_ ^ AAiL_ih_jZchgb

Източник: МОСВ, ИАОС, Регистър на ЗТ и ЗЗ в България

D Z j 23: A Z s b l _ g b l _ j b l h j b b h l f j _ ` Z I Z g Z G Z l m j Z

N b.]9: A Z s b l _ g b l _ j b l h j b b k i h j _ ^ G Z l m j Z i h j Z c h g b

Източник: МОСВ, ИАОС, Проект „Изграждане на мрежата от 33 Натура 2000 в България”

Висока е прогнозираната зависимост на българските райони от новите предизвикателства на глобализацията, демографския упадък, климатичните промени, енергийната зависимост.

В периода до 2020 г. се очаква регионите в ЕС да се справят със сериозните последици от финансовата и икономическата криза и да продължат да прилагат политиката на сближаване и намаляване на икономическите, социалните и териториалните неравенства, като изпълняват целите на Стратегията „Европа 2020“. Европейските региони са изправени пред четири сериозни предизвикателства – глобализацията, демографския упадък, климатичните промени, енергийната зависимост, които в определени моменти се превръщат и в реални заплахи. Според европейски прогнози от 2008 г.⁵ за зависимостта на регионите от тези предизвикателства към 2020 г., българските райони от ниво 2 ще бъдат силно зависими от тези заплахи. Пет от районите попадат в групата на силно уязвимите и по четирите предизвикателства. Само Югозападният район попада в групата на силно уязвими региони по две от четирите предизвикателства – климатичните промени и енергийната зависимост. Северозападният район е на последно място сред европейските региони по негативно влияние на демографските промени. Ниски са позициите на петте района и по другите предизвикателства.

Тази прогноза за българските райони в общоевропейската картина на регионите към 2020 г. е тревожна и налага да се търсят пътища за смекчаване на уязвимостта от посочените предизвикателства. Европейската политика ще подпомага регионите да се справят с посочените предизвикателства, но всеки регион трябва да намери индивидуални решения за справяне с комбинацията от трудности, пред които е изправен.

В “Териториален дневен ред на ЕС 2020” към посочените четири предизвикателства-заплахи е добавено с основание и предизвикателството или заплахата от загубване на биоразнообразието, на изчезващите видове, на ландшафтното и културното наследство. По тази заплаха може да се посочи, че състоянието на българските райони не е толкова тревожно. Това се потвърждава и от факта, че зоните по Натура 2000 имат много по-голям обхват в нашата територия в сравнение със средноевропейското ниво.

⁵ Regions 2020, an assessment of future challenges for EU regions, Commission of the European Communities, Brussels, 2008

Вътрешните неравенства в районите са значителни.

По-сериозни и по-ясно са изразени констатираните отпреди **различия/ неравенства вътре в районите** (различията между областите и общините) и те са едни от основните проблеми за постигането на устойчиво регионално развитие. В почти всички райони и области се наблюдават характерните отношения от типа “центрър – периферия”.

По-благоприятно е общото социално-икономическо състояние в общините на средно големите градове, предимно областни центрове, и прилежащите към тях урбанистични ареали, благодарение на по-добрите условия за предприемачество и бизнес и по-добрите условия в социалната сфера.

В малките градове и техните общини, които не разполагат с по-значителен финансов и човешки потенциал, икономическите дейности са силно ограничени и се изчерпват със сферата на услугите и търговията. Особено уязвими са селските общини, както в граничните територии (периферии), така и във вътрешността (вътрешни периферии).

В настоящия период е силно **ограничен напредъкът** в преодоляването на вътрешно регионалните различия/неравенства. Тази констатация налага в НСРР да се обърне сериозно внимание към този проблем и той да попадне във фокуса на целите на НСРР с оглед да бъде търсено смекчаване на тези неравенства. Проблеми като отрицателен естествен прираст на населението, високо ниво на детската смъртност, миграция, влошена възрастова структура, ниско равнище на заетост, се нуждаят от спешно предприемане на мерки. Целесъобразно е да бъде създаден и финансов инструмент и механизъм за консултиране и подпомагане на изоставащите общини с цел балансиране процесите на развитие вътре в районите.

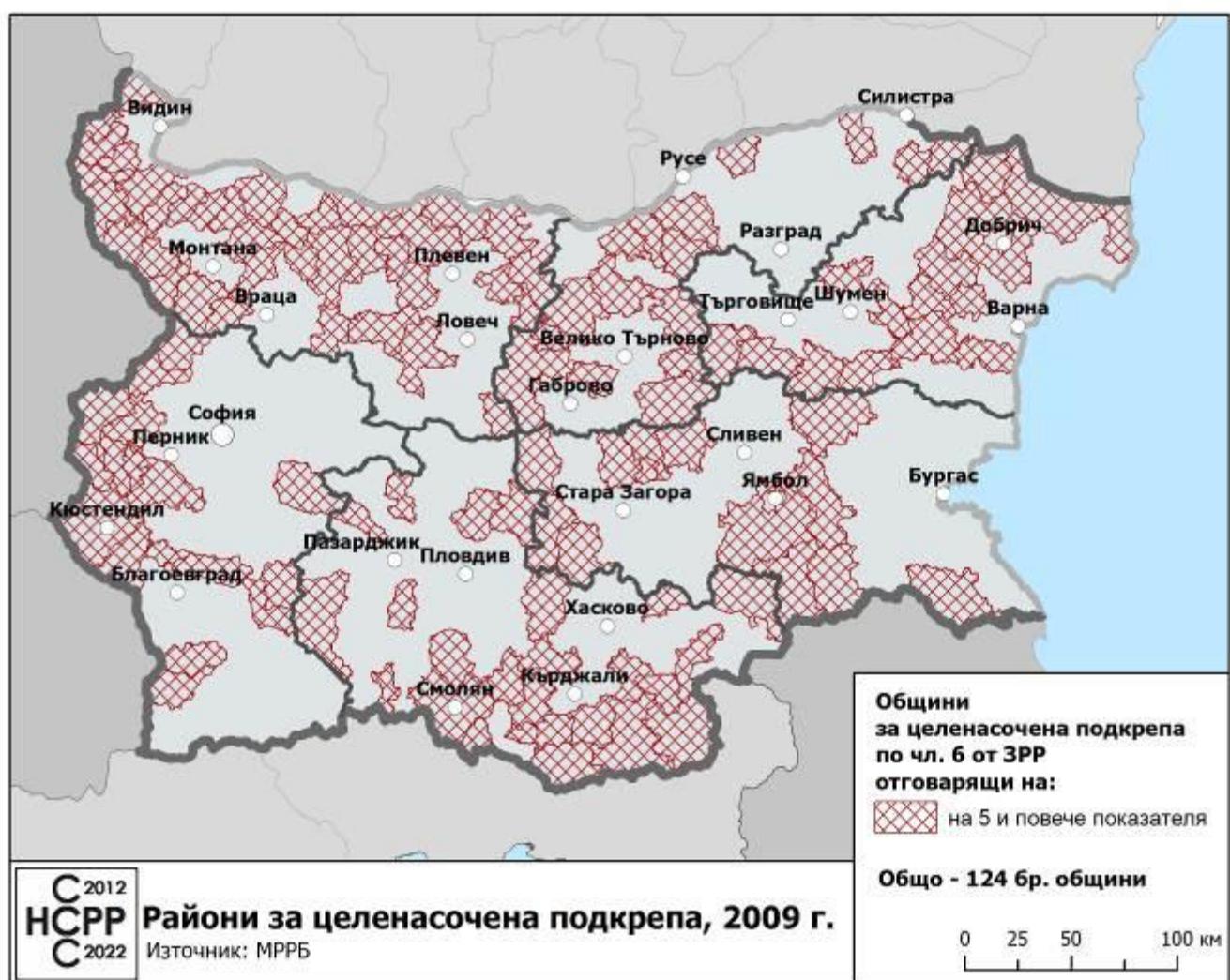
Районите (общините) за целенасочена подкрепа са сериозен обект на регионалната политика

За проявата на вътрешнорегионалните различия/ неравенства от особено значение е наличието на общини с ограничен потенциал. Това са общини с малко население и без стабилни градски центрове, което определя ниско ниво на развитие и по редица други показатели. Натрупването на повече такива общини води логично до влошена картина в района. Тези общини, назовани “райони за целенасочена подкрепа”, са регламентирани със Закона за регионално развитие. Те се определят чрез оценка по посочени в закона 8 вида критерии и показатели. Общините, които отговарят на повече от критериите, са по-сериозно изоставащи. Общините, отговарящи на 4 и над 4 критерия по данни от НСИ за 2007 г. са

общо 227 бр., а по данни от НСИ за 2009 г. са 177 бр. или са намалели с 50 бр. Общините, отговарящи на 5 и над 5 критерия са съответно 191 бр. за 2007 г. и 124 бр. за 2009 г. или са намалели със 67 бр. През 2009 г. няма общини, които отговарят на 7 и 8 критерия, докато през 2007 г. такива са били 93 общини. Данните за 2009 г. показват известно подобреие на ситуацията спрямо тези за 2007 г., което явно се дължи на известен подем в икономическото развитие в периода до 2009 г. След този период вероятно ще се прояви влошаване на ситуацията в резултат на икономическата криза.

Разпределението на общините, отговарящи на 5 и повече критерия по данни за 2009 г., е следното: в Северозападния район – 38 бр., в Северния централен район – 16 бр. в Североизточния район – 15 бр., в Югоизточния район – 13 бр., в Южния централен район – 25 бр., в Югозападния район – 17 бр. или общо за страната 124 бр.

D Z j I 24 H [s b g b h l] h \ Z j y s b g Z j b l i h b u q a Z d p _ e _ g Z k h q _ g Z i h ^ d j _ i Z

Общините с влошени характеристики носят белега на периферии – вътрешни и външни, крайгранични. Повечето от общините са групирани в компактни териториални ареали в някои от областите и районите от ниво 2. Това са ареали предимно от крайгранични и планински общини, а също и ареали от селски равнинни общини.

Тези общини влияят върху облика на районите, като ги дърпат назад. Те присъстват и в най-развития Югозападен район предимно по западната му периферия, но нямат решаващо влияние за нарушаване на общия облик на района поради влиянието на София. Но тази “прикрита” картина на нивото на района не означава, че регионалните проблеми в този район липсват. Те се проявяват и в него и изискват регионалната политика да бъде насочена към тяхното смекчаване.

Всичко това е в подкрепа на необходимостта от прилагане на диференциран териториален подход при водене на регионалната политика в отделните райони и от прилагане на специална политика за подпомагане на тези изоставащи общини (райони за целенасочена подкрепа).

Не много по-различна картина на общините с влошени характеристики се получава, ако за оценката приложим само два други критерия/показателя – брой на населението (под 15 хил.д.) и наличие/ отсъствие на сериозен градски център (под 10 хил. д.) в общините. По тези показатели броят на общините достига общо 152 бр. Тези общини имат характер на периферни селски райони, които поради малкия демографски потенциал и липсата на сериозен градски център не могат да реализират добро икономическо развитие и да осигурят задоволително ниво на общественото обслужване и културния живот. Когато тези общини са в близост до големи градски центрове в съседни общини, те имат шанс за смягчаване на негативните характеристики именно поради възможността за намиране на работни места и услуги в рамките на един приемлив изохрон. В този случай те нямат качеството на периферни райони. Но когато са отдалечени от големи градски центрове, периферният им характер се засилва.

DZ125: H[sbgb k fZedh gZk_e_gb_ b [_a bay\g]jZ^kdb p_gltj

Възможностите на градската среда да се адаптира към предизвикателствата за интегрирано развитие са затруднени.

Тъй като градовете са основните центрове на растеж и конкурентоспособност, градските територии и динамиката в тяхното развитие заслужават особено внимание. Градовете генерират не само растеж и просперитет за своите жители, но формират и зони с високо равнище на безработица, социално разслоение, слабо развита инфраструктура, занемарена физическа среда, екологични проблеми и изостаналост. Възможностите на градската среда да се адаптира към промени и предизвикателства и да осигурява благоприятни условия за живот и работа са затруднени от продължаващия недостиг на инвестиции в основните сфери - екологична, социална, образователна, здравна, културна, производствена, транспортна, комуникационна и инфраструктурна.

Интегрираните планове за градско възстановяване развитие ще изиграят важна роля в подобряването на градската структура и на градската среда в 36 избрани градове в периода 2014 – 2020 г. Те обаче са ограничени строго в регулатационните граници на града и не засягат крайградските територии и агломерационните ареали, където са натрупани много сериозни проблеми. В тези зони на активно влияние на градовете е важно да се насочат усилия, макар и в един следващ период. За определянето обхвата на тези агломерационни ядра или “функциониращи урбанистични ареали” (FUA) се прилагат съответни критерии и методи. С разработените общи устройствени планове на големи градове като София, Пловдив, Варна, Стара Загора, Бургас и Русе те са определени достатъчно прецизно и могат да бъдат използвани в стратегическото планиране. В НСРР на тези агломерационни ядра или зони на активно влияние се наблюга сериозно с оглед бъдещото внимание на политиките за развитие и устройство към тези територии и тяхното влияние към съседни и по-отдалечени периферни територии и общини.

2.3. SWOT анализ

SWOT анализът за развитието на районите е основа за формулиране и структуриране на целите и приоритетите на Националната стратегия за регионално развитие за периода 2012 – 2022 г.

Силни страни

- „ Отчетена макроикономическа стабилност на страната;
- „ Наличие на работна сила с добро образование и квалификация;
- „ Наличие на богата мрежа от защитени територии на биологичното разнообразие, богато природно и културно наследство и съхранена идентичност на районите;
- „ Сравнително равномерно развита мрежа от населени места в районите;
- „ Широка мрежа от висши образователни и професионални институции;
- „ Добра енергийна обезпеченост и наличие на природо-климатични условия за използване на ВЕИ;
- „ Пресичане на пет от общоевропейските транспортни коридори с потенциал за превръщане на транспорта в ключов сектор на икономиката на районите;
- „ Запазена плодородна земеделска земя с възможности за производство на екологично чиста земеделска продукция;
- „ Наличие на отлични природни и антропогенни рекреационни и туристически ресурси;
- „ Създаден капацитет и натрупан опит в планиране на регионалното развитие на национално, регионално, областно и местно ниво;

- „ Участие в европейски програми за регионално сътрудничество.

Слаби страни

- „ Българските райони, с изключение на ЮЗ район, са в групата на слабо развитите европейски райони, силно зависими от новите предизвикателства;
- „ Неблагоприятни демографски тенденции, висока смъртност при новородените;
- „ Неравномерно разположение на мрежата от големи градове в районите;
- „ Значителни различия/ неравенства в социално-икономическото развитие на общините в отделните райони, изразена периферност;
- „ Високо равнище на структурната безработица в определени части на районите;
- „ Остарели, енергоемки и ресурсоемки производства, неконкурентноспособни на европейския пазар, изоставане на технологичното обновление в районите;
- „ Намалени преки чуждестранни инвестиции в районите;
- „ Недоизградена и недостатъчно ефективна бизнес инфраструктура;
- „ Слаба обвързаност на висшето образование с потребностите на бизнеса;
- „ Ниски доходи на населението, ограничаващи развитието на местния пазар;
- „ Ниско качество на публичните услуги и обществения транспорт;
- „ Лошо експлоатационно състояние на транспортните съоръжения, амортизирана и неравномерно разпределена техническа инфраструктура в районите;
- „ Недостатъчна и неефективно управлявана екологична инфраструктура;
- „ Забавяне на структурните реформи в публичния сектор;

Възможности

- „ Разширено участие в европейски програми за регионално сътрудничество;
- „ Ускорено изграждане на европейските транспортни коридори и подобряване на връзките с регионалната транспортна мрежа;
- „ По-широк достъп до европейските инфраструктурни мрежи и до модерни електронни услуги и информация за населението и бизнеса особено в периферните територии;
- „ Подобряване на екологическата, социалната и бизнес инфраструктурата на районите;
- „ Създаване и подпомагане развитието на иновативни кълъстери и структури в районите;
- „ Валоризиране на богатото природно и културно наследство на районите и развитие на разнообразни форми на туризъм;
- „ Интегрирано развитие на градовете и агломерационните ареали и включването им в мрежи от европейски градове;

- „ Повишаване конкурентоспособността на българските предприятия в районите;
- „ Развитие на информационното общество и електронното управление;
- „ Привличане на повече преки чуждестранни инвестиции;
- „ Постигане на динамично, изпревараща развитие на основата на интеграция и трансгранично сътрудничество по вътрешните и външните граници на ЕС и преодоляване на ефекта на периферийността;

Заплахи

- „ Продължително негативно влияние на глобалната финансова и икономическа криза – рецесия на икономиката, спад на чуждестранните инвестиции, повишаване на безработицата, намаляване на доходите и потреблението;
- „ Политическа нестабилност в Югоизточна Европа и намаляване на атрактивността на региона за чуждестранни инвеститори;
- „ Засилен външен конкурентен натиск върху регионалните икономики;
- „ Продължаващо изоставане на българските райони и особено на СЗ и СЦ райони от средно европейското ниво;
- „ Продължаващо негативно развитие на демографските процеси и външна миграция на млади хора, обезлюдяване в отделни територии на районите;
- „ Негативно влияние на глобализацията, климатичните промени, енергийната зависимост, демографския упадък;
- „ Заплаха за биоразнообразието и ландшафтното и културното наследство.

3. Концепция за териториално – урбанистично развитие на българските райони

3.1. Европейският контекст

В редица **общоевропейски документи** се обръща сериозно внимание на териториалното измерение на кохезионната политика и на значението на градските центрове за постигане на териториално развитие. В тези документи се лансира при днешните условия на обединена Европа известната от миналия век концепция за полицентрично развитие на градове – полюси на растеж. Разчита се чрез полицентризма да се подобри общата картина на териториалното развитие и да се балансира развитието на регионите.⁶

В проектите на ESPON полицентричното развитие е представено от мрежата от функциониращи урбанистични ареали (FUA) в европейското пространство. Оценено е, че България има следните нива на функциониращи урбанистични ареали :

- „ само един урбанистичен ареал – град с европейско значение – София и то отнесен към последната четвърта категория на тези метрополни ядра (MEGA).
- „ три ареала – градове с междунационално/национално значение (Пловдив, Варна и Бургас)
- „ 27 ареала – градове с регионално/локално значение (това са предимно средни градове и областните центрове).

В тази европейска класификация на градове-центрове към групата на градовете Пловдив, Варна и Бургас следва да се стремим да се включат и другите големи градове Русе, Стара Загора и Плевен, а по-късно и градовете Благоевград, Велико Търново и Видин като необходим център на северозападната периферия. Бройката от 27 града с регионално/локално значение при подходяща политика за градско развитие след време тази бройка може да бъде увеличена с включването на още 8 градове, които без да са областни центрове, ще имат значение на организиращи центрове в районите.

⁶ Такива документи са Европейската перспектива за пространствено развитие (ESDP) от 1999, Ръководните принципи на CEMAT за устойчиво териториално развитие на европейския континент от Хановер от 2000, Лайпцигската харта за устойчиви европейски градове на CEMAT 2007, Декларацията от Толедо по въпросите за градското развитие от 2010, Териториалния дневен ред 2020 на Европейския съюз на CEMAT от 2011, Програмата ESPON, Съвместния документ на държавите от Вишеградската четворка плюс България и Румъния.

В съвместния документ за пространствено развитие на държавите от Вишеградската четворка, България и Румъния е отчетен фактът, че полигентричното развитие създава необходимите очаквания за намаляване на съществуващите регионални различия и осигуряване на равни условия за общо икономическо и социално развитие и за по-пълно използване на местния потенциал. С документа се изясняват полюсите на развитие и осите на развитие със значение за държавите от “четворката плюс две”. Полюсите на развитие включват ядрата на метрополиите или агломерациите, които създават импулси и повлияват благоприятно цялата зона на влияние. Осите на развитие са ивици от територии, които свързват отделните полюси с наличието на транспортна и друга инфраструктура. В Съвместния документ за България основните полюси за развитие и оси за развитие се формират от:

1. Метрополната зона на столицата София (категория 0)

- „ 9 основни полюса на развитие с транснационално значение: Пловдив, Бургас, Варна, Ст. Загора, Русе, Плевен, Видин, Благоевград, Велико Търново (категория 1);
- „ Основните оси за развитие (категория 1) се формират на база на коридорите от трансевропейската транспортна мрежа TEN-T и на друга транспортна инфраструктура от европейско значение.

2. Второстепенните полюси на развитие и оси за развитие се формират от:

- „ 10 второстепенни центрове за развитие от национално значение: Враца, Габрово, Силистра, Добрич, Шумен, Сливен, Хасково, Кърджали, Смолян, Кюстендил (категория 2);
- „ Второстепенни оси за развитие (категория 2) на база на друга транспортна инфраструктура от европейско значение.

В документа се подчертава важната роля на обвързаността на български градски центрове и урбанистични ареали с близко разположени в съседните страни. В най-голяма степен такъв процес се очаква да протече между двойките градове, разположени по българо-румънската граница от двете страни на Дунав.

В “Территориален дневен ред на ЕС 2020” от 2011 г. се акцентира на следните приоритети, свързани с градското развитие:

- „ **Подпомагане на полигентрично и балансирано териториално развитие –** чрез насърчаване на иновативни мрежи между градовете, които да се състезават на европейско и световно ниво. Поставя се акцент на полигентрично развитие на национално и регионално ниво. Съществена роля се отрежда на малките и средни градове на регионално ниво;

- „ **Насърчаване на интегрираното развитие в градовете, селските и специфичните райони** – чрез прилагане на интегриран подход на много нива в обновяването и развитието на градовете. Препоръчва се излизане от административните граници и фокусиране в дългосрочен план върху функциониращите райони (FUAs), т.е. върху агломерационните ядра и ареали. За развитието на селските райони се наблюга на фокусиране върху уникалните характеристики на районите и устойчиво земеползване. Специално внимание е необходимо да се обърне на периферните и слабо населени селски райони;
- „ **Засилване връзките между градските и селските райони** на всички нива, чрез подобряване на достъпността и възможността за работа. Подчертава се, че на метрополните райони ляга основната отговорност за развитието на периферията;
- „ **Териториална интеграция** в граничните и транснационалните функциониращи райони. Важен фактор за засилването на общата конкурентноспособност е интеграцията на територията чрез териториално коопериране. Внимание трябва да се обърне на външните граници на ЕС.

Изиска се подходите на европейското териториално сближаване да залегнат в националните, регионалните и местните стратегии за развитие. Тези изисквания подкрепят залегналите в Концепцията за териториално-урбанистична структура на България принципи за полицентрично развитие на система от градове-центрове и стимулиране на малки градове в селските райони, както и за насърчаване на интегрираното обновяване и развитие на самите градове.

3.2. Концепция за териториално-урбанистична структура

Опират се на постановките и предложенията на цитираните европейски документи и на българския опит в териториалното планиране и отчитайки конкретните български условия и реалности, в стратегията е предложена **Концепция за постигане на бъдеща териториално-урбанистична структура**.

Важни условия за приложение на териториално-урбанистичната концепция на страната са:

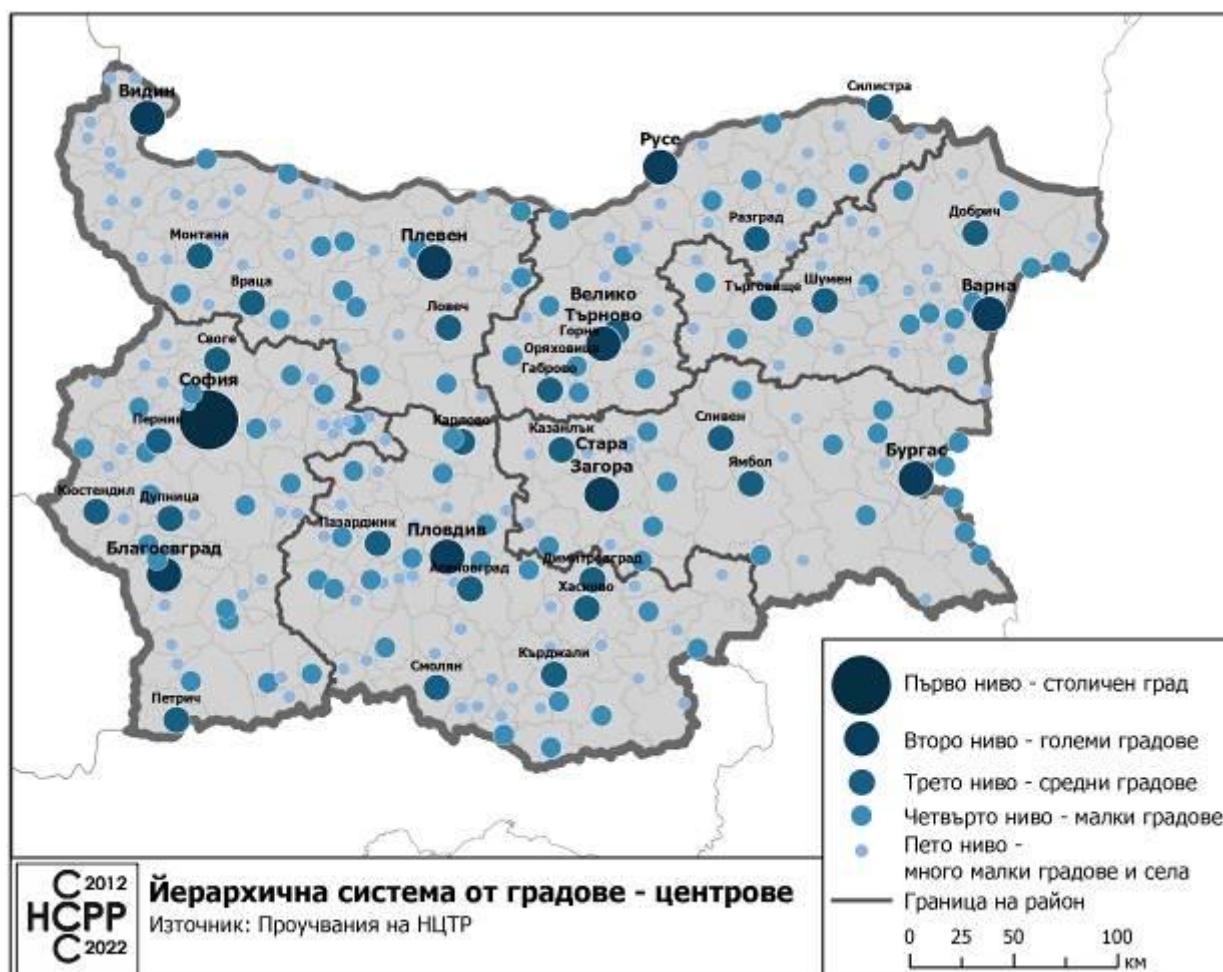
- „ подходящо позициониране на български градове в европейската мрежа от градове;
- „ ефективна интеграция на българските градове и агломерационни ареали в европейското пространство чрез развитие на транспортните коридори и оси на развитие;
- „ създаване на подходящи пространствени условия за подобряване на урбанистичното развитие в съответствие с европейските параметри на устойчивост;

- „ използване на специфичния териториален потенциал на равномерно развитата мрежа от градове в страната.

Българският модел на **териториално-урбанистична структура** на национално ниво и на регионално ниво е подходящо да обхваща съчетание от **три основни елемента**:

- „ **йерархичната система от градове – центрове**, простиращи влиянието си върху различни по големина териториални ареали;
- „ **основни и второстепенни урбанизационни оси на развитие**, организирани по транспортните направления на коридорите от трансевропейската транспортна мрежа и на други транспортни мрежи от европейско и национално значение;
- „ **териториалната структура на трите основни типа територии** (природни неурбанизирани, периферни слабо урбанизирани и централни силно урбанизирани).

D Z j | 26: Съживяване на градовете във Великотърновска област

Йерархичната система от градове-центрове се представя от пет йерархични нива:

- „ **Първо ниво – столицата** – център с европейско значение – в националната територия;
- „ **Второ ниво – големи градове** – центрове с национално значение – в територията на районите 9 бр.(6 +3): Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Плевен, Стара Загора + Видин, Велико Търново, Благоевград;
- „ **Трето ниво – средни градове** – центрове с регионално значение – в територията на областите 25 бр.(17обл+8): Монтана, Враца, Ловеч, Габрово, Търговище, Разград, Силистра, Шумен, Добрич, Сливен, Ямбол, Хасково, Кърджали, Смолян, Пазарджик, Кюстендил, Перник + Свищов, Горна Оряховица, Асеновград, Димитровград, Казанлък, Карлово, Дупница, Петрич;
- „ **Четвърто ниво – малки градове** с микрорегионално значение – в територията на групи общини 95бр.:

Северозападен район: Белоградчик, Берковица, Лом, Бяла Слатина, Козлодуй, Мездра, Оряхово, Белене, Долна Митрополия, Кнежа, Левски, Червен бряг, Никопол, Луковит, Тетевен, Троян;

Северен централен район: Дряново, Севлиево, Трявна, Елена, Лясковец, Павликени, Бяла, Исперих, Кубрат, Дулово, Тутракан;

Североизточен район: Балчик, Генерал Тошево, Каварна, Девня, Провадия, Велики Преслав, Нови пазар, Омуртаг, Попово;

Югоизточен район: Айтос, Карнобат, Несебър, Поморие, Приморско, Руен, Созопол, Средец, Царево, Малко Търново, Елхово, Котел, Нова Загора, Твърдица, Гълъбово, Раднево, Чирпан;

Южен централен район: Първомай, Раковски, Сопот, Стамболовски, Хисаря, Свиленград, Харманли, Тополовград, Крумовград, Момчилград, Девин, Златоград, Рудозем, Чепеларе, Велинград, Панагюрище, Пещера, Ракитово, Септември;

Югозападен район: Своге, Ботевград, Елин Пелин, Етрополе, Ихтиман, Констинброд, Пирдоп, Самоков, Златица, Костенец, Правец, Сливница, Брезник, Радомир, Сапарева Баня, Банско, Разлог, Сандански.

- „ **Пето ниво – много малки градове и села, центрове на общини** – 133 бр.

Ролята на столицата като организиращ националната територия център се подпомага от големите градове, нейни балансиори. Те са преди всичко градовете Пловдив, Варна, Бургас, които показват стабилно развитие и са включени в общоевропейската мрежа на градове с национално значение. С оглед по-равномерното насищане на територията с центрове от тази категория, към тях е необходимо да се включат и другите големи градове Русе и Плевен, предвид тяхната роля на центрове в съответните райони, и Стара Загора като център дубльор на Бургас в ЮИ район. И при тази схема на градове с национално значение в районите остават още периферни територии, силно отдалечени от тези центрове. Затова е подходящо да бъдат стимулирани като центрове с национално значение и градовете Видин в

северозападната територия, Благоевград в югозападната територия и Велико Търново с Горна Оряховица в северната централна територия. Така се формира второто ниво от 9 бр. центрове с национално значение в територията на районите от ниво 2.

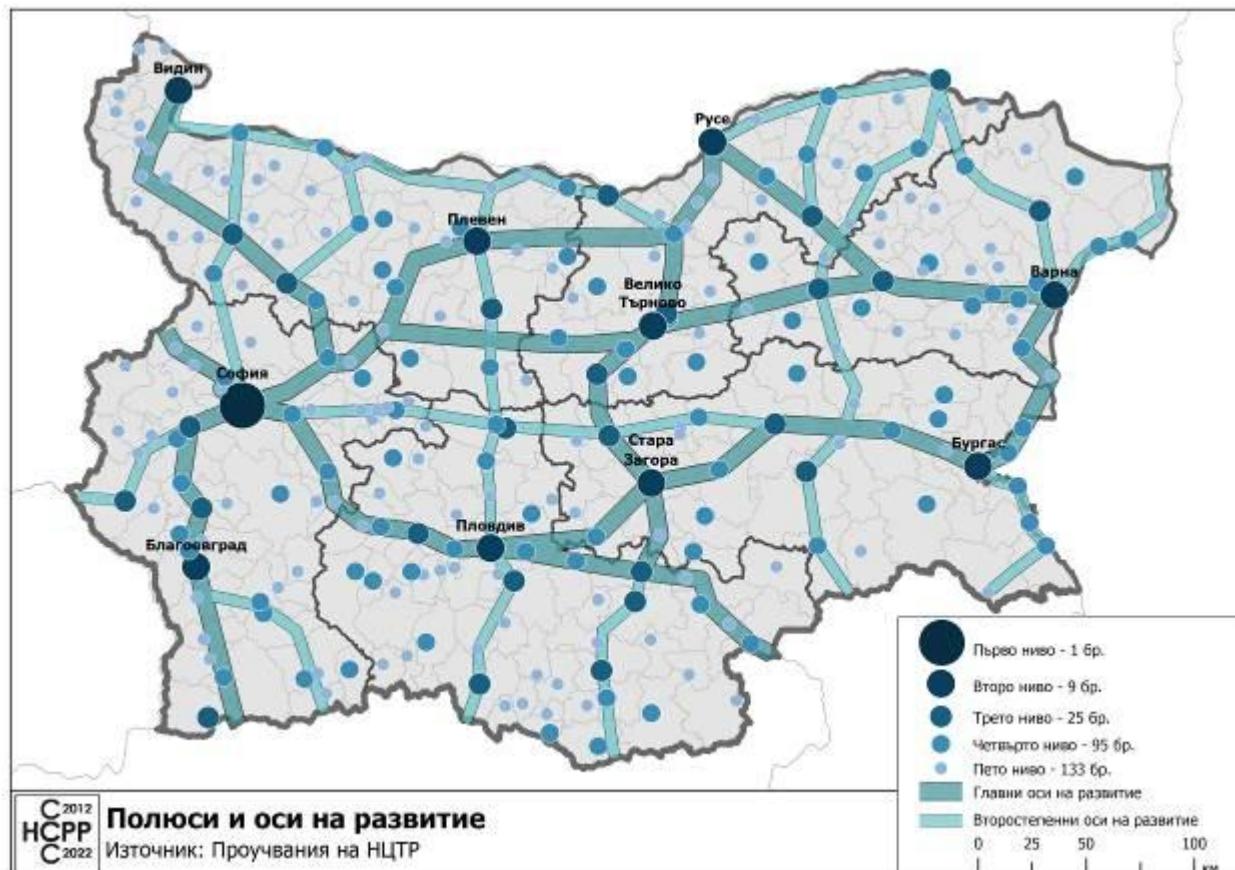
В територията на областите (NUTS3) като центрове с регионално значение се изявяват областните градове, но тяхната роля може да бъде допълвана от някои стабилно развиващи се градове в областите. Такива са Петрич, Дупница, Димитровград, Казанлък, Карлово, Свищов, Горна Оряховица. Така се формира третото ниво от 25 бр. центрове с регионално значение в територията на областите.

В териториите на групи от общини се изявяват някои малки градове със своята традиционно организираща роля. Те са преди всичко бивши околийски центрове в миналото с относително стабилно развитие като Троян, Червен бряг, Севлиево, Мездра, Лом, Сандански, Гоце Делчев, Трявна, Панагюрище и др. Важна е тяхната обслужваща функция за съседните малки общини. Така се формира четвъртото ниво от 95 бр. центрове с микрорегионално значение в територията на групи общини.

В територията на общините техните центрове – много малки градове и села, са административни, стопански и обслужващи центрове за населението на собствените си общини. Те формират петото ниво от 133 бр. центрове с общинско значение.

Основните и второстепенните оси на развитие се формират по транспортните направления на коридорите от трансевропейската транспортна мрежа и на други транспортни мрежи от европейско и национално значение в територията на България. Те осигуряват връзките между урбанистичните центрове в националната територия, както и връзките им с другите европейски центрове. Тяхната стимулираща роля за урбанистичното развитие е очевидна, затова те могат да бъдат наречени оси на урбанистично развитие.

DZjIZ7: The xkb b hkb gZ jZa\b\blb_

Като основни оси на урбанистично развитие в националната територия се налагат две паралелни и три меридионални оси. Първата паралелна ос е в Южна България – Драгоман – София – Пловдив – Свиленград, като традиционна европейска ос, и отклонението ѝ Пловдив – Стара Загора – Бургас, като важна национална ос. Втората паралелна ос е в Северна България – София – Плевен – Русе и отклонението ѝ Плевен – Велико Търново – Шумен – Варна. Западна меридионална ос е Видин – Враца – София – Благоевград – Кулата. Средна меридионална ос е Русе – Велико Търново – Габрово – Стара Загора – Хасково – Кърджали – Маказа. Източната меридионална ос е по Черноморското крайбрежие.

Като второстепенни оси на развитие се изявяват направления, излизящи от основните оси или свързващи основните оси. Такива са: Лом – Монтана, Козлодуй – Враца, Никопол – Плевен – Ловеч – Троян, Свищов – Велико Търново, Русе – Разград – Шумен, Силистра – Добрич – Варна, Сливен – Ямбол – Елхово, Карлово – Пловдив – Смолян – Рудозем, Симитли – Разлог – Банско – Гоце Делчев – Илинден, Кюстендил – Дупница – Самоков – Ихтиман.

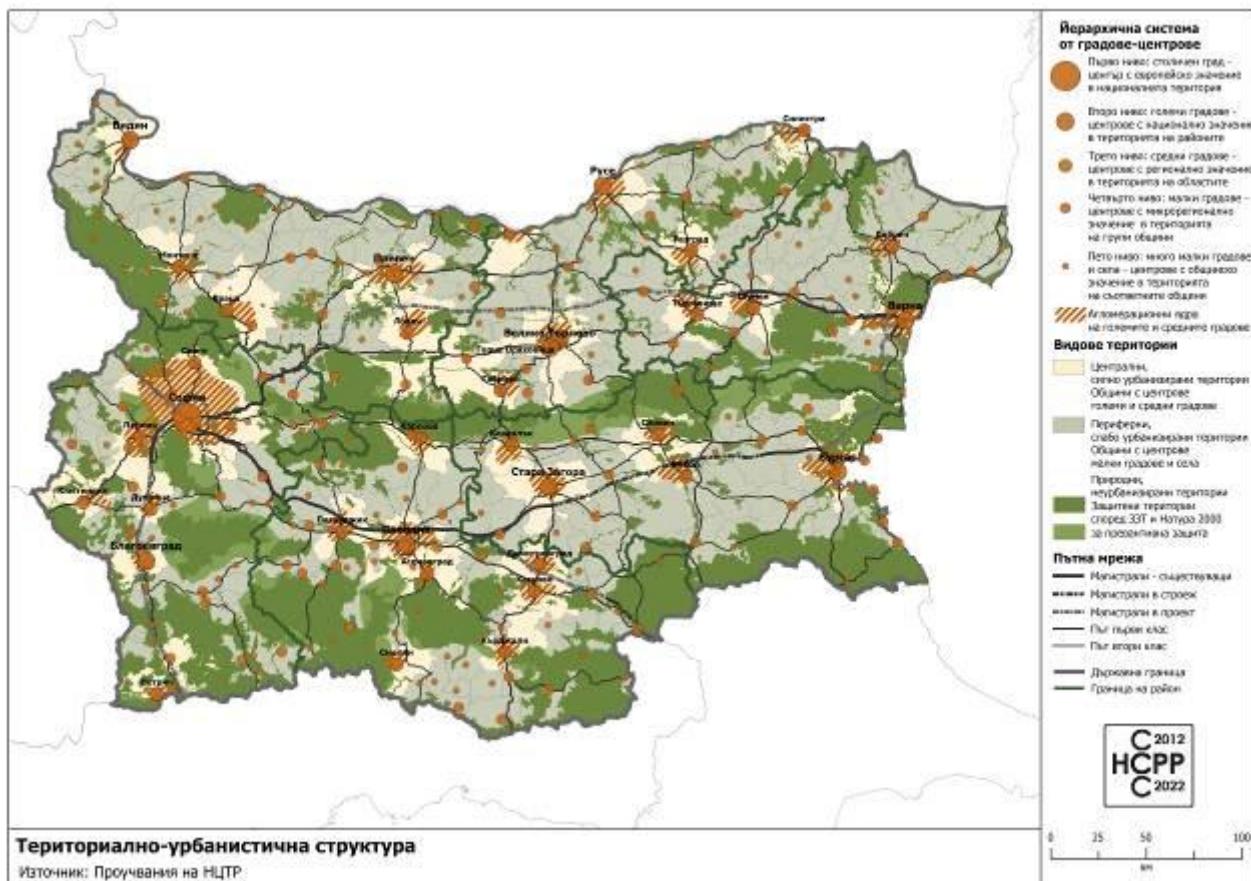
В рамките на районите присъстват трите типа територии (централни силно урбанизирани, периферни слабоурбанизирани и природни неурбанизирани). Централните силно урбанизирани територии се определят като места за генериране на растеж. Общините с центрове до трето ниво и някои от четвърто ниво са отнесени към категорията централни територии. Периферните слабоурбанизирани територии се определят като изостанали райони за целенасочено подпомагане – селски, планински, гранични. Общините с центрове от четвърто и пето ниво са отнесени към категорията периферни територии за целенасочено подпомагане. Природните неурбанизирани територии се идентифицират със защитените природни територии по ЗЗТ и със защитените зони по Натура 2000, като към тях се добавят и територии за превантивна териториалноустройствена защита, каквито са териториите над горната граница на гората в планините, черноморската крайбрежна ивица, някои характерни крайречни, горски и полски ландшафти.

Териториално-урбанистичните модели на национално и на регионално ниво могат да съдействат сериозно за насочване на политиката на регионално развитие. Ролята на градовете центрове за реализация на мерките на политиката за регионално развитие става все по-значима, включително в контекста на предложените приоритети за социално-икономическо сближаване на ЕС – конвергенция, конкурентоспособност и териториално сътрудничество, което изисква постигане на съответствие и допълване на намесите, осъществявани на тяхната територия в рамките на провежданата регионална политика и политиката за устройство на територията.

Осигуряването на устойчивост на мрежата от населени места в националната територия и изграждането на качествена селищна среда, гарантираща благоприятно социално-икономическо и екологично развитие, е приоритетна задача пред интегрираните политики на регионално развитие и териториално устройство и обект на модела на териториално-урбанистична структура на страната и районите от ниво 2. Този модел определя действията към:

- „ районите и урбанистичните центрове, където е удачно да бъде концентрирана активна социално-икономическа дейност с оглед постигане на общонационален растеж;
- „ районите и населените места, където са необходими мерки за подпомагане изоставането в социално-икономическото развитие и жизнения стандарт;
- „ териториите, където трябва да се полагат сериозни усилия за запазване и поддържане на природното равновесие и биологичното разнообразие

Документ: Концепция за териториално-урбанистично развитие на районите

По първото направление е необходимо прецизно да бъдат избрани градски райони за концентриране на социално-икономически активности в съответствие с обективно определени механизми за опериране на пазарната икономика. В тази връзка е необходима подкрепа за развитието на европейските функции на София като урбанистично ядро с общоевропейско значение (MEGA) с оглед преминаването му в по-висока от сегашната 4-та категория. Необходима е подкрепа и за развитието на големи градове – центрове от национално и регионално значение, генериращи растеж и високо ниво на социално-културни функции. Действията ще се концентрират върху модернизиране на основната инфраструктура и изграждане на инфраструктурата на информационното общество, развитие и трансфер на технологии и иновации, научноприложни и развойни изследвания, висше образование, развитие на сектори, генериращи висок растеж, защита на околната среда и културното наследство, развитие на културните институции, подобряване на градското благоустройствство и качествата на градската среда, за да могат тези центрове да привличат инвестиции и активно да участват в конкурентната среда и културния и икономически обмен между градовете в границите на Европейския съюз. Една от важните цели в развитието на

тези градове е да се използва капацитетът им за даване на тласък за развитието в цялата територия на регионите, в които попадат, чрез интегриране на околната територия и постигане на икономическо, социално, пространствено сближаване. Това са градовете и техните урбанизационни ядра (FUA), включени в европейската мрежа от градове с национални/ международни функции – Пловдив, Варна и Бургас. Стратегията е насочена към разширяване на тази мрежа с включване и на големите ни градове Русе, Стара Загора и Плевен. **Очевидна е необходимостта да бъде стимулирано развитието на градски център в периферията на изоставащия Северозападен район.** Такъв е град Видин, който ще има важна стабилизираща роля предвид специфичното му географско разположение в мястото на пресичане на два важни транспортни коридора от трансевропейската транспортна мрежа. В един по-късен етап към тази категория заслужава да се включат още **Благоевград и Велико Търново**. Благоевград е традиционен силен урбанистичен център в югозападната част на националната територия с важна стабилизираща и организираща роля, която следва да се подкрепя и развива. Велико Търново със своето традиционно и съвременно развитие подсказва, че също може да бъде изявен като център от такава категория в Северния централен район, който да дублира центъра Русе. **Така в районите от ниво 2 можем да посочим двойки от градове-центрове и техни дубльори – в СЗ район – Плевен – Видин, в СЦ район – Русе – Велико Търново, в СИ район – Варна – Шумен, в ЮИ район – Бургас – Стара Загора, в ЮЦ район – Пловдив – Хасково, в ЮЗ район – София – Благоевград.**

По второто направление действията трябва да се насочат към стимулиране на ускореното развитие на средни градове в периферните части на районите, където няма големи градове. Тези градове ще изиграят ролята на двигатели на регионалното развитие, ще окажат благотворно влияние на околната изостанала селска територия и по този начин ще компенсират отсъствието на големи градове. Мерките, които следва да подкрепят развитието на тези градове, включват изграждане на съвременна икономическа база на основата на конкурентоспособен индустриски сектор, стимулиране на предприемачеството, развитие и модернизиране на инфраструктурата, създаване на устойчиви работни места, технологично развитие, изграждане на бизнес паркове, създаване и развитие на центрове за иновации нови производствени зони, използване на специфичните местни потенциали. Стимулирането на развитието на тези градове следва да се осъществи чрез различни механизми – преференции, облекчения, включване в международни мрежи, програми и др. В съществуващата

европейска мрежа от градове с регионално/ локално значение са посочени 27 български града (предимно областните центрове). В перспектива подобни функции ще получат и градове като Петрич, Сандански, Харманли, Царево, Каварна, Свищов, Лом, разположени в изостаналите гранични райони, а във вътрешните периферни райони – градове като Дупница, Казанлък и Карлово.

В селските територии, повече или по-малко отдалечени от големите градове, е необходимо да се осъществява стимулиране на развитието на малките градове, които там са разположени достатъчно равномерно. Политиките за развитие на селските райони и малките градове в тях трябва да бъдат насочени към разнообразяване на структурата на селскостопанската заетост и към създаване на нови връзки град – село. Подходящо ще бъде да се наಸърчават малките градове в предоставянето на услуги за техния селскостопански хинтерланд и в разкриването на малки и средни предприятия, свързани със селскостопанското производство. Близостта на малките градове до селата е фактор, който трябва добре да се използва в бъдеще, тъй като създава възможности за подобряване връзката град – село и за превръщането на малките градове в опорни центрове на селищната мрежа, обслужващи селската местност. Взаимодействията между града и селото са от стратегическо значение за повишаване на конкурентоспособността на селските райони. (Това е в унисон с общоевропейската политика за устойчиво развитие и устройство на Европейския континент, в която се обръща особено внимание на малките градове в селска местност и на засилване на връзките на селските ареали с градските центрове. Но трябва да се има предвид, че има голямо разнообразие на регионални ситуации, което зависи от специфичната фаза на цикъла на урбанизация в дадена страна, а също и от много други фактори и местни особености.) Подходящо е също така да се стимулира разкривавето на малки и средни предприятия и за неземеделски дейности в селските райони. Чрез стимулиране на неземеделския бизнес в селските райони ще се допринесе за разнообразяването на икономиката в селските райони, която е силно зависима от земеделието, ще се повиши конкурентоспособността и потенциала за създаване на заетост на тези райони. В настоящия програмен период се забелязва много висок интерес към мярка 312 „Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия“ от ПРСР, която е насочена към микропредприятия, които развиват неземеделски дейности.

По третото направление в природните територии е необходимо прилагане на активна стратегия за опазване на природното наследство и за **разширяване обхвата на**

зашитените природни територии. Това може да се съчетае успешно със зашитените зони на хабitatите по Натура 2000. Към зашитените територии е необходимо да се добавят и някои територии за превантивна териториалноустроителна защита, каквото са териториите над горната граница на гората в планините, черноморската крайбрежна ивица, някои характерни крайречни, горски и полски ландшафти. Свързването на екологичните, ландшафтните и културни ценности на регионите в мрежи се подкрепя в европейската политика за Территориален дневен ред на ЕС 2020.

Създаването на модели за териториално-урбанистично развитие на национално и регионално нива, в които се борави с едната териториална структура на трите основни типа територии (природни, слабо урбанизирани и силно урбанизирани), ще помага за установяване на оптимални отношения между тези три типа територии и за конкретизиране на политиките за тяхното устройство, опазване и развитие. От друга страна, устройствените модели на национално и регионално равнище ще съдействат за подобряване взаимодействията между централните силно урбанизирани територии и периферните слабо урбанизирани територии. Моделите на териториално устройство са обвързани с мрежата от населени места и нейната полицентрична йерархична структура. В тази териториално-урбанистична структура балансираната система от градове може да съдейства за засилване на партньорството между големите градове в силно урбанизираните райони и малките градове и селата в изостаналите периферни райони.

4. Стратегическа част

4.1. Оценка за изпълнението на Националната стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2005-2015 г. и на Актуализирания документ за изпълнението на НСРР (2011-2015 г.)

България натрупа значителен опит в подготовката на различни програмни документи, свързани с регионалното и местното развитие: Националната стратегия за регионално развитие 2005-2015 г., регионалните планове за развитие 2007-2013 г., областните стратегии за развитие 2005-2015 г., общинските планове за развитие 2007-2013 г., Националната стратегическа референтна рамка 2007-2013 г., оперативните програми 2007-2013 г., програмите по цел 3 „Европейско териториално сътрудничество“, които отразяват принципите, целите и механизмите на европейската политика на сближаване.

Националната стратегия за регионално развитие 2005-2015 г. е първият документ, определящ политиката за регионално развитие, за който е направена **междинна оценка на напредъка в изпълнението за периода 2005-2010 г.** Резултатите от извършената междинна оценка показват, че **визията и главната цел**, определени в НСРР остават актуални. Рамката на стратегическите цели и определените приоритети, като цяло съответстват на проблемите и нуждите на регионите от ниво 2.

Обобщението на анализа на показателите за изпълнението на стратегическите цели на НСРР показва, че:

- **Стратегическа цел 1** „*Постигане на прелом в развитието на българските райони от ниво 2 чрез инвестиции във физически и човешки капитал и доближаване до средните нива за регионите на ЕС*“, може да бъде определена като изпълнена по отношение заложените макроикономически показатели. Същевременно, не се констатира намаляване на различията между българските региони на ниво 2 и средното ниво на тези показатели за ЕС 27.
- Изменението на показателите за изпълнение на **Стратегическа цел 2** „*Намаляване на междурегионалните и вътрешнорегионалните различия чрез развитие на вътрешния потенциал на регионално и местно ниво*“, към момента на извършване на междинната оценка показва, че междурегионалните различия продължават да нарастват по отношение на дела на БВП на всеки от

районите на ниво 2 в общия БВП на страната. ЮЗР продължава да увеличава дела си в националния БВП, докато всички останали райони намаляват участието си в него.

Продължава нарастването на вътрешнорегионалните различия по отношение на дела на областите от отделните райони от ниво 2 при формиране на БВП. Различията в равнищата на заетост продължават да се увеличават в СЦР, ЮЦР и ЮЗР. Наблюдават се положителни тенденции за намаляване равнищата на безработица, по отношение на които следва да се отчетат структурната специфика, както и влиянието на трудовата миграция и други свързани фактори. Нарастват различията и по отношение на нивата на заплащане в отделните области на районите на ниво 2.

- Показателите за изпълнение на **Стратегическа цел 3 „Развитие на териториалното сътрудничество за постигане на териториална кохезия с ЕС и разширяване на добросъседството и партньорството“** към момента на извършване на междинната оценка показват, че въпреки забавянето на изпълнението на програмите за трансгранично сътрудничество по цел 3 „Европейско териториално сътрудничество“, броят на склучените до момента договори, както и предстоящото скорошно приключване на процедурите по голяма част от тези програми, като цяло дават основание за компенсиране на забавянията и съответно за ефективно оползотворяване на планираните ресурси в рамките на програмния период, на основа на добрия опит натрупан от прилагането на програмата PHARE-CBC в предприсъединителния период.

Общийят напредък по изпълнението на приоритетите на НСРР може да бъде определен като **ограничен, но с висок потенциал** за реализиране на основните дейности, по-специално тези по Приоритет 2 „Развитие и модернизация на инфраструктурата, създаваща условия за растеж и заетост“, 4 „Интегрирано градско развитие и подобряване на градската среда“ и 5 „Развитие на сътрудничество с европейските региони“. По-съществени положителни промени се наблюдават в областите, обхванати от Приоритет 2 и Приоритет 4 по отношение на развитие и модернизиране на елементите на регионалната и местната транспортна инфраструктура; изграждане и подобряване на екологичната инфраструктура; възстановяване и обновяване на градски зони; укрепване на взаимовръзката град-регион (възстановяване и благоустройство на населени места и инфраструктура в селските райони); насърчаване на екологично чист градски обществен транспорт. Въпреки забавянето на

изпълнението на програмите по цел 3 „Европейско териториално сътрудничество“, обхванати от Приоритет 5 може да се очаква, че те ще бъдат изпълнени в рамките на периода до 2013 г., тъй като обемът на определените финансови ресурси е относително малък и позволява ефективно компенсиране на това забавяне.

Прегледът на стартираните мерки, свързани с Приоритет 1 „Повишаване на регионалната конкурентоспособност на основата на икономика на знанието“ на НСРР показва, че те не покриват целия спектър на специфичните цели на приоритета. За преодоляване на негативната тенденция по отношение вероятността за постигане на специфичните цели на Приоритет 1, е необходимо рязко увеличаване на усилията за насърчаване на бизнеса за подготовка на качествени и икономически ефективни проекти, както и оптимизиране на процедурите за управление на проектите.

Изпълнението на Приоритет 6 „Укрепване на институционалния капацитет на регионално и местно ниво за подобряване процеса на управление“ бележи напредък, осигурен най-вече от предоставянето на техническа помощ за подготовка на инвестиционни проекти в околната среда (ВиК системи и системи за управление на отпадъците) – по ОПОС, както и мерките, реализирани по ОПАК за подобряване на предоставяните услуги от регионалната и местната администрация и подпомагане изграждането на регионални и местни партньорства за развитие.

В заключение, направеният анализ на изпълнението на НСРР показва, че определената в нея рамка на политиката за регионално развитие като цяло се изпълнява чрез инструментите на политиката за сближаване и съответното национално съфинансиране. Същевременно е ясна необходимостта от по-конкретно адресиране на бъдещите мерки към специфичните икономически и социални проблеми на районите от ниво 2, в контекста на общите структурни предизвикателства пред развитието. През оставащата част от периода за изпълнение на НСРР, следва да стартира механизма за подкрепа на местни инициативи и конкретни проекти за развитие на районите за целенасочена подкрепа на основата на принципа за концентрация на ресурсите, финансиран със средства от държавния бюджет.

4.2. Статегическа платформа и рамка

Формулирането на стратегическия пакет от цели в НСРР за периода 2012 – 2022 г. се основава на две групи аргументи.

Първата група аргументи произтича от вътрешните проблеми и потребности, изведени от актуализирания анализ на регионалното развитие, който дава възможност да се направят следните изводи:

- „ Въпреки 6-годишното прилагане на регионални планове за развитие и усвояването на предоставената помош от структурни фондове на ЕС чрез пакета от оперативни програми за България, изпълнявани в периода 2007-2013 г., различията/неравенствата между районите и вътре в районите се увеличават;
- „ Югозападният район се открява пред останалите райони с по-динамичните темпове на социално и икономическо развитие и привличане на значителен дял от инвестициите в страната, като през последните десет години тази разлика се засилва. Този район наближава средното европейско равнище и показва възможности да премине в категорията на преходните региони с БВП на човек над 75% от средното на ЕС;
- „ Северозападният район е на другия полюс и заема последното място по почти всички основни показатели за развитие. Останалите райони и особено Северният централен са по-близо по показатели до Северозападния отколкото до Югозападният район;
- „ Според комплексна оценка⁷ по набор от показатели, които покриват до голяма степен индикаторите на Стратегия „Европа 2020”, българските райони се подреждат по следния начин според техния „индекс на развитие”: СЗ район – 2.0, СЦ район – 2.0, СИ район – 2.4, ЮИ район 2.2, ЮЦ район – 2.2, ЮЗ район – 5.5;
- „ Много силно са изразени констатираните отпреди различия/неравенства вътре в районите (между областите и общините). Тази констатация изиска да се обрне сериозно внимание на този проблем и той да попадне във фокуса на целите на НСРР с оглед да бъде търсено смекчаване на тези неравенства;
- „ Състоянието и развитието на районите е в пряка зависимост от състоянието и развитието на мрежата на големите и средно големите градове в страната и това дава основание на регионалната стратегия и политика да отчита в по-голяма степен възприетия дългосрочен модел за териториално-урбанистичното развитие;
- „ Необходимо е да се отчете ролята на малките градове в селските райони, които са единствен градски център и където се концентрират публичните услуги и услугите за бизнеса;
- „ Значимостта на столицата като национален „двигател” на икономически растеж се засилва. София остава и национален фокус на администрация, търговия, специализирани услуги, спортна и културна инфраструктура. Тя има важна функция като международен център- административен, транспортен, културен, туристически, образователен и индустриски в Югоизточна Европа и на Балканите, което неминуемо рефлектира върху цялостното развитие на Югозападният район и особено на транспортната му система;

⁷ Комплексната оценка е описана в част втора на НСРР – Анализ на социално-икономическото и териториално развитие.

- „ Ключовата роля на големите градове – балансиори на столицата – Пловдив, Бургас и особено на Варна като морска столица и източна граница на ЕС, трябва да се използва ефикасно за водене на политиката на регионално развитие;
- „ Важността и на другите големи градове като центрове на растеж в шестте района ще се засилва чрез свързването им в мрежа и вливане на нови импулси за интегриран подход в обновяването и развитието на градовете;
- „ Равномерното разположение на средните и малките градове в националната територия е добра възможност за използване и засилване на техния потенциал с оглед организиращата им роля за периферните изоставащи територии и за ефективна подкрепа на общините в критично състояние (районите за целенасочена подкрепа);
- „ Неформалните райони със специфичните им характеристики, проблеми и потенциали – Дунавски район, Черноморски район, гранични планински райони по вътрешната и външната граница на ЕС са сериозно предизвикателство и ориентирани към тях международни проекти в областта на териториалното сътрудничество и сближаване са шанс за ускоряване на процесите на регионално развитие и сближаване;
- „ Прогнозираната уязвимост на българските райони от идентифицираните основни предизвикателства⁸ утвърждава необходимостта от целенасочена политика за превантивно предотвратяване на очакваните негативни последици.

Втората група аргументи произтича от актуалния рамков пакет от стратегически документи на ЕС и България. По-важни за определяне на насочеността и философията на НСРР за периода 2012 – 2022 г са:

1. Стратегия „Европа 2020” – основополагащ, рамков документ за актуалните цели на европейската кохезионна политика по отношение на заетостта, иновациите, глобалните заплахи от климатични промени и енергийна зависимост, образоването и бедността. Към дефинираните пет проблемни сфери са формулирани ясни и количествено определени „цели-резултати”. Приоритетите на икономическото развитие са насочени в три логически обосновани препоръчителни направления:

- „ интелигентен растеж – икономика на знания и иновации;
- „ устойчив растеж – нисковъглеродна икономика, ВЕИ, конкурентоспособност чрез ефективно използване на ресурсите, добра бизнес среда за МСП и активно предприемачество;

⁸ Глобализация, демографски упадък, климатични промени, енергийна зависимост, загуба на биоразнообразие, природно и културно наследство – според „Территориален дневен ред на ЕС 2020” от 2011 г.

- „ приобщаващ растеж – паралелно развитие и на традиционна икономика с висока заетост на нискоквалифицирана работна ръка, буфер срещу бедността, средство за социално и териториално сближаване;

Този стратегически пакет вече е възприет официално от България в „Национална програма за реформи 2011 – 2015 г.” и в нейната актуализация за 2012 г. и “Национална програма за развитие „България 2020”. Задачата на НСРР е да интегрира целите на Стратегията Европа 2020 и на Националната програма България 2020 в политиката за регионално развитие, отчитайки специфичните характеристики и потенциали за развитие на регионите в страната, с оглед различните възможности за принос за изпълнение на националните цели.

2. Терitoriален дневен ред на ЕС 2020 – това е документ–декларация за политическо съгласие със Стратегия „Европа 2020”, надграждайки я с условията за реализацията ѝ. Необходимо е да се отчетат *териториалните измерения и специфичните потенциали* на регионите. За да се постигне целта се формулират шест основни приоритета за развитие в териториален аспект:

- „ Полицентрично и балансирано териториално развитие (иновативни мрежи между градовете);
- „ Интегрирано развитие – в градовете, в селските и в специфичните/неформални райони (излизане от границите на градовете в техните „зоni на активно влияние“, внимание към селските райони с уникалните им черти, периферните райони, ефикасно използване на ресурсите, опазване на земята, заздравяване на връзките град – село);
- „ Териториална интеграция в граничните и транснационални региони (трансгранично коопериране – особено по външните граници на ЕС);
- „ Конкурентоспособност на регионите чрез силни местни икономики (местни продукти и пазари, привлекателна бизнес среда, силни общини);
- „ Подобрена обвързаност между индивиди, общини и предприятия (децентрализация, нисковъглеродна местна икономика, достъпност от градските центрове към периферията);
- „ Управление и обвързване на природните и културни ценности на регионите (защитени територии – зелени инфраструктурни мрежи на всички нива, управление на културното и природното наследство).

3. Национална програма за реформи 2012 – 2015 г. – е стратегически документ, който се разработва в рамките на Европейския семестър и в изпълнение на целите, интегрираните насоки и водещи инициативи по Стратегията „Европа 2020“. Тя отразява

политиките на българското правителство в отговор на препоръките и мнението на Съвета и тези за постигане на ангажиментите на страната по Пакта „Евро плюс“, за повишаване на конкурентоспособността, заетостта и устойчивостта на публичните финанси. Приоритетните области, допринасящи в най-голяма степен за повишаване на жизнения стандард, дефинирани в програмата са именно: по-добра инфраструктура, конкурентоспособна младеж, по-добра бизнес среда и по-голямо доверие в държавните институции. Мерките на Националната програма за реформи (2012-2020 г.) са насочени към преодоляване на съществуващите предизвикателства пред растежа и към достигане на националните цели за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж. В Националната програма за реформи (2012-2015) като национален ангажимент по Стратегия “Европа 2020” са заложени следните национални цели за постигане до 2020 г.:

- „ цел 1: „Достигане на 76% заетост сред населението на възраст 20 – 64 г.”
- „ цел 2: - повишаване дела на разходите за научно-изследователска и развойна дейност до 1.5% от БВП;
- „ цел 3: „Достигане на 16% дял на възобновяемите енергийни източници в брутното крайно потребление на енергия и повишаване на енергийната ефективност с 25%”
- „ цел 4: „Намаляване на дела на преждевременно напусналите образователната система до 11% и повишаване на дела на 30 – 34 годишните със завършено висше образование – 36%”.
- „ цел 5: „Намаляване на броя на живеещите в бедност с 260 хил. души” (с 16%).

НCPP определя целевите стойности на целите за всеки от регионите от ниво 2, като се съобразява със специфичните им териториални характеристики.

4. Национална програма за развитие „България 2020” – това е националният стратегически документ от най-висок ранг, формулиращ целите и приоритетите за развитието на България във всички сектори, имащи отношение към постигането на целите на Стратегията „Европа 2020”. Предвиденият пакет от цели съдържа: три основни цели и осем приоритета:

- „ Подобряване на достъпа и повишаване на качеството на образоването и обучението и качествените характеристики на работната сила;
- „ Намаляване на бедността и насиърчаване на социалното включване;
- „ Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие и използване на местния потенциал;

- „ Развитие на земеделието за осигуряване на хранителна сигурност и за производство на продукти с висока добавена стойност при устойчиво управление на природните ресурси;
- „ Подкрепа за развитие на високопроизводителна индустриална база и модерна иновативна инфраструктура, стимулиране на иновативната активност и научните изследвания;
- „ Укрепване на институционалната среда за по-висока ефективност на публичните услуги за граждани и бизнеса;
- „ Изграждане на адекватна енергийна инфраструктура, подкрепа за повишаване на ресурсната ефективност и намаляване на енергийната зависимост;
- „ Подобряване на транспортната свързаност и достъпа до пазари.

Приоритет 3 “Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие и използване на местния потенциал” на НПР „България 2020” е пряко свързан с прилагането на политиката за регионално развитие, респективно с Националната стратегия за регионално развитие, която му съответства. Тази стратегия се отнася както за развитието на урбанизираните територии, така и за територията на селските райони и е базирана на интегриран подход.

Приоритет 3 е насочен към реализиране на българските райони и превръщането им в привлекателно място за живееене и бизнес със съхранена природа и уникални културни паметници и традиции. Приоритетните дейности предвиждат повишаване на конкурентоспособността на регионалната икономика, опазване и съхранение на околната среда, подобряване на транспортната свързаност, изграждане на техническата инфраструктура във водния сектор, развитие на широколентова инфраструктура в населените места, вкл. и за селските райони, стимулиране развитието на устойчиви форми на туризъм и популяризиране на културните и природни ценности, развитие на капацитета за стратегическо планиране на регионалните и местни власти и подобряване на регионалното управление. Залага се на използването на местния потенциал, както и на развитието на европейското териториално сътрудничество, като възможност за повишаване качеството на живот и преодоляване на проблемите в периферните и в изостаналите райони в страната.

5. Проектни регламенти на структурните и кохезионния фонд – макар и с променени акценти и обеми, общата философия и предметна насоченост на трите основни фонда на ЕС се запазват. Инвестиционните им приоритети за периода 2014 – 2020 са:

L Z [e b фZB g _ k l b фg\h i j b h j b l _ l b g Z k l j m d l m j g b l _ n h g ^ h \] \ a Z

Инвестиционни приоритети на структурните фондове за 2014-2020 г.		ЕФРР	ЕСФ	КФ
1	Заетост			
2	Образование и обучение			
3	Социалната изолация и бедност			
4	НИРД, инновации и технологии			
5	Достъп и развитие на ИКТ			
6	Конкурентоспособност на МСП			
7	Нисковъглеродна икономика – ВЕИ и енергийна ефективност			
8	Изменение на климата и рисък – адаптиране и управление			
9	Околна среда и ресурси – опазване, ефективност			
10	Мобилност работна сила			
11	Институционален капацитет			
12	Интегрирано градско развитие			
13	Трансевропейски транспортни мрежи TEN – Т			

Източник: Проекти на регламентите на ЕС за програмния период 2014-2020 г.

Отчитайки изводите от актуалния регионален анализ и постановките на рамковите стратегически документи, може да определим характера, същността и съдържанието на НСРР за периода 2012 – 2022 г. :

- „ НСРР следва да се разглежда не като секторна стратегия, а като интегрирана стратегия за развитие, която отчита териториалните аспекти- специфични особености и потенциали за развитие на регионите на страната, като дава териториална насоченост на секторните стратегии и политики. Националните цели за развитие, дефинирани в Националната програма „България 2020”, ще се реализират чрез секторните стратегии и Националната стратегия за регионално развитие, която дава стратегическа платформа за реализация на приоритет 3 „Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие и използване на местния потенциал“;
- „ НСРР следва да се развива като стратегия, която отчита пространствените перспективи за развитие на страната и регионите й, определени със стратегическите документи за пространствено развитие на национално и регионално ниво;
- „ НСРР интегрира в процеса на стратегическо планиране на регионално и местно ниво целите и приоритетите на Стратегията Европа 2020 за интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж и е ориентирана към посрещане на основните предизвикателства на съвремието; НСРР развива в национален план постановките на “Териториалния дневен ред на ЕС 2020” за постигане на полицентрично и балансирано териториално развитие, за насърчаване на интегрираното развитие на

градовете, за подкрепа на селските и специфичните райони, за постигане на териториална интеграция в граничните и транснационални региони, за осигуряване на конкурентоспособност на районите чрез силни местни икономики, за подобряване на териториалната обвързаност и за внимание към екологичните, ландшафтните и културните ценности на районите;

- „ НСРР акцентира и залага на използване на потенциала на силно урбанизираните територии за генериране на растеж и заетост, както и за стимулиране развитието на съседните на градовете територии – „градовете да подпомагат зоните си на влияние“;
- „ НСРР е насочена към развитие, което води до засилване на вътрешната кохезия и смекчаване на допуснатите дисбаланси и неравенства в икономически, социален и териториален план;
- „ НСРР е насочена към развитието и укрепването на полигентричен модел на развитие на териториално-урбанистичната структура, който ще спомага за балансирано и устойчиво социално-икономическо развитие;
- „ НСРР следва да определя по-равномерно териториално разположение на потенциала за създаване, разпространение и внедряване на иновации и на научно-изследователската и развойната дейност;
- „ НСРР трябва да се допълва от секторните стратегии за осигуряване на адекватна транспортна и ИК мрежа в подкрепа на конкурентоспособността и балансираното развитие на районите;
- „ НСРР е насочена да стимулира обновяването и доизграждането на инфраструктурните мрежи с грижа за преодоляване на съществуващите проблеми за предоставяне на съответните публични услуги в районите от ниво 2;
- „ НСРР спомага за постигане на ефективност на действията по защита и рационално ползване на природните ресурси и богатото културно наследство на районите, което да даде принос към регионалното развитие и да се превърне в своеобразна тяхна емблема/ символ;
- „ НСРР е ориентирана към прилагането на реализуеми взаимосвързани действия в отговор на рисковете, породени от климатичните промени;
- „ НСРР насочена към анализирането на проблемите и формулирането на цели за повишаване на институционалния капацитет за управление на развитието на национално, регионално и местно ниво.

НСРР дефинира стратегическата рамка на държавната регионална политика и поставя териториално обвързани цели и механизми за постигането им.

НСРР ще акцентира върху активизиране на собствения потенциал за развитие на районите от ниво 2. Фокусирането върху вътрешните потенциали за развитие не изключва външната помощ. Бариерите пред развитието на българските райони не биха могли да се преодолеят без значима външна помощ и инвестиции. Тази подкрепа трябва да се насочи към засилване на вътрешните потенциали и фактори за развитие. Подпомогнати отвън, тези

потенциали трябва да се превърнат в конкурентни предимства и сфери на самостоятелни процеси на развитие със стратегически измерения.

НСРР запазва стремежа за подкрепа на конкурентоспособността във всички региони – както в изоставащите, така и в изпреварващия ги Югозападен район. Широко използван е и механизъмът за разпространение на „енергия за развитие”, генерирана в големите градски центрове, към зоните им на влияние и към изостаналите селски райони. Към общините с най-голяма потребност от целенасочено подпомагане, се предвижда да се прилага допълнително насочване на ресурси, за да се създадат необходимите условия за преодоляване на съществуващите диспропорции в развитието.

НСРР обръща внимание на функционалните връзки и отношения между центровете на развитие и прилежащите им територии, както и върху интегрираното прилагане на инструментите за развитие.

4.3. Визия, цели и приоритети на НСРР за периода 2012 – 2022 г.

Визията, целите и приоритетите на Националната стратегия за регионално развитие на България за периода 2012 – 2022 г. са формулирани, базирайки се на:

- „ резултатите от анализа и отчетените промени в цялостното развитие на районите – социално-културно, икономическо, инфраструктурно и на околната среда през изтеклия период 2005 – 2011 г.;
- „ изискванията на националното законодателство за регионално развитие;
- „ секторните стратегии и политики;
- „ оперативните програми, съфинансираны от фондовете на ЕС и свързаното с тях законодателство на ЕС за кохезионната политика;
- „ изискванията за реалистичност и изпълнимост, с оглед необходимите ресурси за реализацията на стратегията;
- „ целите на европейската кохезионна политика и приоритетите за развитие на регионите на ЕС, определени със Стратегията „Европа 2020” и с други общоевропейски документи на политиката на сближаване, а именно:
 - f* Территориалния дневен ред на ЕС 2020, 2011г.;
 - f* Зелената книга за териториално сближаване, 2008 г.;
 - f* Стратегия на Европейския съюз за региона на река Дунав, 2010 г.;
 - f* Лайпцигската харта за устойчиви европейски градове, 2007 г.;
 - f* Ръководните принципи за устойчиво пространствено развитие на Европейския континент на СЕМАТ, 2002 г.;
 - f* Европейската перспектива за пространствено развитие (ЕППР), 1999 г.

Визията и целите в НСРР за периода 2012 – 2022 г. са формулирани в контекста на следните основополагащи и целеполагащи постановки на цитираните по-горе разработки и документи:

- „ превръщане на регионите в по-атрактивни места за живееене и работа чрез подобряване на транспортната им свързаност, повишаване на трудовата заетост, нивото и качеството на образоването, на услугите и съхраняване на природното им равновесие и културната им идентичност;
- „ съчетаване на икономическите цели в развитието с опазването на качествата на околната среда;
- „ свързването на екологичните, ландшафтните и културните ценности на регионите и разглеждането им като добавена стойност на развитието;
- „ изясняване на степента на уязвимост на регионите пред предизвикателствата на глобализацията, демографските промени, климатичните промени, енергийната независимост;
- „ насърчаване и подкрепа за развитие на икономика на знанието и иновациите;
- „ засилване на териториалното измерение в стратегиите за развитие;
- „ поддържане на балансирана полицентрична мрежа от градове-центрове и подобряване на взаимодействието им със заобикалящите ги селски територии както и с периферните и пограничните територии;
- „ постигане на по-добра свързаност на регионите чрез подобряване на транспортната и другите инфраструктури, които гарантират достъп до здравеопазване, образование, високоскоростен Интернет и енергийни мрежи;
- „ използване на трансграничното, транснационалното, междурегионалното сътрудничество като влиятелен инструмент за решаване на проблеми на регионално и местно ниво от широк спектър – от въпроси на ежедневното пътуване до околната среда с прилагане на конкретни пилотни практики;
- „ провеждане на политики за интегрирано развитие на градските райони.

През 2008 г. глобалната икономическа криза прекъсва положителните тенденции в почти всички сфери на човешка дейност и поражда необходимост от преоценка и осмисляне на големите и съвсем реални предизвикателства, които за икономически изостаналите и периферни в ЕС държави като България, са и заплахи – от глобализацията, от демографския упадък, от климатичните промени, от енергийната зависимост, от възможната загуба на биоразнообразие и природно и културно наследство.

Независимо от новите реалности, предизвикателства и заплахи през последните години на криза в национален, европейски и световен мащаб, общата представа за желаното бъдещо развитие и състояние на българските региони продължава да носи основните черти на позитивни представи и очаквания за: „динамично развитие”, „устойчиво развитие”, „висок

икономически растеж и заетост”, „подобрено качество на живот”, „съхранено природно и културно наследство”. В такава насока е формулирана **визията** за регионално развитие в периода 2012–2022 г.

Българските райони – привлекателни за живееене, ефективно използващи своя потенциал за постигане на устойчив растеж, създаване на нови работни места, бизнес и туризъм, със съхранено природно и културно наследство.

Във визията е заложена прогнозата, че в резултат от прилагането на НСРР ще се повиши значително темпът и степента на икономическо развитие, ще се подобрят условия за живот, ще се намалят неравенствата между районите в национален и европейски мащаб. Счита се, че очакваното въздействие върху социалните и икономическите процеси на развитие на регионите е реалистично, тъй като се залага на използването на местните потенциали за решаване на актуалните проблеми на развитието. Тези потенциали са налични и към настоящия момент, но не се оценяват и използват ефективно в контекста на новите стратегически цели, свързани с реализацията на Стратегията „Европа 2020”.

Във визията за развитието на българските райони към перспективния хоризонт 2022 г. е залегнал стремежът за постигане на средното ниво на социално-икономическо развитие в ЕС, реализирали интелигентен, устойчив, приобщаващ и щадящ природната среда и нейните ресурси растеж. Освен това е подчертан стремежът към запазване и подчертаване на регионалната идентичност на районите и на тяхното регионално културно богатство и многообразие, което би ги популяризирало и би им създало позитивен имидж в европейски и глобален план. Същевременно посочените потенциали са налични и се нуждаят от мобилизиране и включване в икономически оборот. Това е в съответствие с новата насоченост на общоевропейската политика за съхраняване и развитие на вътрешния потенциал, многообразието, националните и регионалните традиции и идентичност в контекста на глобалната икономика и новите реалности и предизвикателства в света. Визията кореспондира с насочеността на европейската кохезионна политика към ново партньорство за сближаване, сътрудничество и развитие.

Желаният резултат ще се постига чрез многоаспектни действия, насочени в един общ фокус – **сближаване**. Сближаването се разглежда като намаляване на неравенствата (икономически и социални) и като реализиране на по-добра свързаност и интеграция (функционална и пространствена). *Сближаването предполага намаляване на социалните и*

икономическите неравенства, и запазване на културното многообразие и идентичността на районите и страните, които се оценяват като техни предимства.

Сближаването има три аспекта – икономическо сближаване, социално сближаване и териториално сближаване. Сближаването има и три нива – европейско, с регионите на ЕС, национално – между българските райони и вътрешнорегионално – между общините в отделните райони.

Първият аспект – икономическото сближаване, означава намаляване на разликите в основните показатели за икономическо развитие на трите нива – европейското – разликите в нивото на българските региони спрямо средното за ЕС, националното – разликите в нивото на отделните български райони спрямо средното за България, (междурегионалните разлики) и вътрешно регионалното – разликите в нивото на отделните общини спрямо средното за района (вътрешнорегионалните разлики). Основните двигатели на икономическо развитие са – конкурентоспособност, икономика на знанието и иновации в сектора на МСП, които имат изключителен принос за развитието на регионалната икономика и осигуряването на работни места.

Вторият аспект – социалното сближаване е пряк резултат от икономическото и се изразява в общо повишаване на стандарта на живот (заетост, доходи, потребление) и качеството на човешкия ресурс (образование, здравеопазване, социални услуги, култура). И при него стремежът е към намаляване на разликите в социалната сфера и качеството на живот в трите нива на сближаване – европейското, националното и регионалното.

Третият аспект – териториалното сближаване визира всички възможни форми и мащаби на сътрудничество (трансгранично, междурегионално и транснационално), водещи до взаимна изгода за районите и страните. То включва и интегрирано развитие на градовете и свързването им в мрежи на сътрудничество, както и съхраняване на природното и културното богатство и идентичността. Териториалното сближаване включва и реализиране на физически елементи за по-голяма пространствена свързаност – линейни инфраструктури от всички видове.

Националната стратегия за регионално развитие поставя целевата „триада” – икономическо, социално и териториално сближаване на европейско, национално и регионално ниво във фокуса на политиката за регионално развитие за периода 2014-2020.

Главната стратегическа цел на НСРР е:

„Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие, базирано на използване на местния потенциал и сближаване на районите в икономически, социален и териториален аспект.“

Предвид огромните дефицити в национален, европейски и световен контекст, постигането на тази главна стратегическа цел изисква ефективно използване на специфичните регионални и местни потенциали, засилване на конкурентните им предимства и премахване на бариерите за тяхното развитие. Същевременно икономическото развитие е съчетано с опазване и подобряване на околната среда, опазване на природното и културно наследство и включването му в регионални туристически продукти, които да популяризират специфичната културна идентичност на българските райони.

Главната стратегическа цел е дезагрегирана на няколко йерархични нива: стратегически цели, приоритети и специфични цели, които са взаимосвързани и допълващи се.

Nb]10 Kbkl_fZ hI p_eb ijbhjbl_lb b ki_pHbzifbfbgfbZp gKjZ lgZ b y aZ j_]h h g Z e g jZa\b\l b_ aZ i_jb h^Z]

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ ЗА ПЕРИОДА 2012 – 2022г.

ГЛАВНА СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ

ПОСТИГАНЕ НА УСТОЙЧИВО ИНТЕГРИРАНО РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ, БАЗИРАНО НА ИЗПОЛЗВАНЕ НА МЕСТНИЯ ПОТЕНЦИАЛ И СБЛИЖАВАНЕ НА РАЙОННИТЕ В ИКОНОМИЧЕСКИ, СОЦИАЛЕН И ТЕРИТОРИАЛЕН АСПЕКТ

Стратегическите цели обхващат основните аспекти на сближаване – икономическо, социално и териториално. Всяка от тези цели визира и трите нива на сближаване: България - ЕС, междурегионално и вътрешнорегионално.

Стратегическа цел 1: Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда.

Стратегическа цел 2: Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие и реализация на човешкия капитал.

Стратегическа цел 3: Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество.

Стратегическа цел 4: Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места.

Стратегическа цел 1:

Икономическо сближаване в европейски, национален и вътрешнорегионален план чрез развитие на собствения потенциал на районите и опазване на околната среда.

Стратегическа цел 1 е фокусирана в генериране на допълнителна енергия и развитие чрез активизиране на собствените ресурси и съхраняване на собствената регионална специфика. Тази цел е в съзвучие с новата философия на регионалната политика: „догонващо развитие не само чрез преразпределение на ресурси към по-слабите, а и чрез мобилизиране на спецификата и потенциала им“. Сред недостатъчно добре оползотворените ресурси, които са и носители на местна и регионална специфика и потенциали за развитие, са природните ресурси и културното наследство, както и традиционните икономически дейности. Необходимо е да се приложат мерки за ефективното използване и валоризиране на тези специфични потенциали както в централните, така и в периферните селски райони.

Паралелно с това се предлага подкрепа за МСП, които дават основния принос за развитието на регионалните икономики, чрез подобряване на достъпа до производствените зони и инфраструктурата им, както и за развитие на нови бизнес модели и иновации.

ПРИОРИТЕТ 1.1. Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа за повишаване конкурентоспособността на малкия и средния бизнес.

Специфичният потенциал на местните икономики може да се съживи и активизира чрез умело подпомагане на МСП, които дават основния принос за развитие на регионалните икономики и които са в състояние да генерират икономически растеж и развитие както на основата на традиционни, така и на основата на нови високотехнологични производства. Приоритетът е насочен към подкрепа на МСП в районите, включително в районите за целенасочена подкрепа, към развитието на традиционни икономически дейности и подкрепа на предприемачеството, което е добре развито.

Инструментите, подкрепящи регионалното развитие, ще се ориентират към подпомагане на онези икономически дейности в районите, които са свързани с разработването и използването на местния потенциал, който същевременно ще допринесе за разнообразяване и диверсификация на икономическата структура на районите и ще създаде нови работни места в дългосрочен план, които ще бъдат привлекателни и подходящи за реализацията на младите хора. Приоритетът ще се реализира чрез дейности за подобряване

на транспортната свързаност и захранването с техническа инфраструктура, водоснабдяване, канализация и достъп до интернет-услуги на производствените зони в изоставащите райони, за да се създаде по-добра бизнес среда. Успоредно с това, икономическото развитие ще се подкрепя в съответствие с принципите на устойчивото развитие и ще цели намаляване на консумацията на енергии и суровини, както и технологично обновяване и развитие на зелени икономически дейности от МСП. Специално внимание ще бъде обърнато на изоставащите Северозападен и Северен централен район, които са едни от най-изостаналите в Европейския съюз. Ще се разработят механизми за подпомагане на най-изостаналите райони за целенасочена подкрепа.

Икономическото развитие ще се подкрепя, като се съблюдава принципа на устойчиво развитие и се цели намаляване на консумацията на енергия и суровини, технологично обновяване и развитие на зелени икономически дейности.

Специфична цел 1: Стимулиране на икономическото развитие на районите от ниво 2 чрез подобряване на достъпа до производствените зони и инфраструктурата им.

Дейностите, които ще бъдат изпълнявани, са ориентирани към подобряване на достъпа до инфраструктурни мрежи на територията на обособени производствени зони в регионите като водоснабдяване, канализация, пречистване на отпадъчните води, вътрешна мрежа от пътища/улици в производствената зона, захранване с ел. енергия, захранване с природен газ, достъп до интернет, осигуряване на достъп до логистични и складови услуги, свързване на зоната с републиканската пътна мрежа и жп мрежата на страната, където е необходимо и икономически възможно. Ще се обърне внимание на осигуряването на достъп до широколентов интернет, който да подпомогне въвеждането на нови технологии от предприятията в зоната и да съдейства за развитието на иновации и разработване на нови продукти.

Обект на тази специфична цел ще бъдат както производствените зони в урбанизираните територии, така и тези, разположени в селски райони.

Ще бъдат обхванати градовете от IV-то юрархично ниво, съгласно представената в НСРР Концепция за териториално-урбанистична структура. Ще се подпомагат и производствените зони в 36-те града, които са извън обхавата на Интегрираните планове за градско възстановяване и развитие (ИПГВР).

Специфична цел 2: Подкрепа на традиционни икономически дейности в районите и общините.

Съхраняването на регионалната идентичност е свързано с подкрепа за развитието на традиционните икономически дейности - местни занаяти, грънчарство, килимарство, стъкларство, каменоделство и др., които изпитват временни затруднения, но имат потенциал за бъдещо развитие, имат висока добавена стойност и могат да доведат до повишаването на регионалната конкурентоспособност. Съхраняването на специфични еко-технологии на производство и на специфични продукти са част от регионалната идентичност и ще бъдат обект на подкрепа.

Производството на специфични регионални хранителни продукти и напитки ще бъде подкрепяно и популяризирано, като част от регионалния дух и идентичност, с цел разнообразяване на регионалния туристически продукт и утвърждаване на неговата уникалност.

Специфична цел 3: Повишаване на конкурентоспособността на районите чрез развитие на нови бизнес модели за МСП, въвеждане на нови технологии и инновации в МСП в изостанали, селски райони и райони за целенасочена подкрепа.

Внедряването на нови технологии и прилагането на иновации е най-сигурният път за повишаване на конкурентоспособността на районите. Този тип публични интервенции са с доказана устойчивост и способност за привличане на желани инвестиции, водещи до създаване на привлекателни работни места, задържане на човешкия капитал и генериране на регионален растеж.

В обхвата на специфичната цел се включват МСП в селски райони и в най-изостаналите райони от ниво 2 - Северозападен и Северен централен район.

Предоставянето на подкрепа за преструктуриране и развитие на нови бизнес модели, повишаващи на конкурентоспособността на малките и средни предприятия ще допринася за постигане на икономически растеж на регионалната икономика и откриване на нови работни места. Обект на подкрепа ще бъде и откриването на нови фирми, на основата на нови идеи и инновации.

МСП са ключово звено в икономиката на всеки от районите от ниво 2, тъй като не само произвеждат значителна част от брутния вътрешен продукт в регионите, но и създават заетост, която в условията на финансова криза осигурява социална и финансова стабилност

на населението. Подпомагането на МСП ще се изразява в пренасочване към конкурентоспособни производства и подходящо преструктуриране за овладяване на свободни пазарни ниши в по-широк план. Повишаването на регионалната конкурентоспособност е свързано с подкрепа на бизнеса за технологично обновяване на производствената сфера и развитие на „зелени” икономически дейности в сектора на МСП. За модернизиране и повишаване на конкурентоспособността на регионалната икономика е необходимо да се създадат възможности за достъп на МСП до иновации и развойна дейност в специално създадени иновационни и технологични центрове във регионите от ниво 2. Същевременно ще продължи подпомагането за подобряване на управлението на МСП и на бизнес инфраструктурата в производствените зони. Въвеждането на енергоспестяващи технологии и ВЕИ ще бъдат ключови аспекти на конкурентоспособността и обект на подпомагане, както и настърчаването на бизнес кооперирането и свързването в кълстери.

Предприятията в изоставащите в развитието си райони е необходимо да бъдат подкрепяни за модернизиране, повишаване на капацитета на заетите, чрез придобиване на нови професионални умения и разработване на маркетингови стратегии, с цел запазване на работните места и създаване на нови. По този начин ще се противодейства на процеса на миграция и обезлюдяване на населените места в регионите.

Обхватът на дейностите ще включва МСП в общини със средно равнище на безработица, превищаща 105 на сто от средната стойност за страната за последните 3 години.

Общините или районите за целенасочена подкрепа по смисъла на ЗРР заслужават особено внимание от страна на регионалната политика. Независимо от факта, че те могат да бъдат обект на интервенции по много от посочените специфични цели за икономическо и социално сближаване, тяхното влошено състояние изисква да им бъде осигурено целево подпомагане. За ревитализация на такива общини е необходимо прилагане на интегрирани програми, които ще съдържат комплекс от мерки за подпомагане на малкия бизнес, включително за преструктуриране и разширяване на производствените дейности в микро, малки и средни предприятия.

МСП в районите (общините) за целенасочена подкрепа могат да бъдат подпомагани и от бъдещите оперативни програми, финансиирани от ЕФРР. Тези програми следва да акцентират на изграждането на местен капацитет и на интегрирано планиране на развитието, включително съвместно от няколко съседни общини, които имат сходни проблеми относно

икономическото си развитие. Това, което следва да се промени, е фокусът – от подпомагане със социален характер, осигуряващо нископлатени работни места към подпомагане за развитие на самостоятелен устойчив и конкурентоспособен бизнес.

Специфична цел 4: Стимулиране активизирането на бизнеса в изоставащи райони и постигане на дългосрочна устойчивост чрез насърчаването на индивидуалното и колективното предприемачество.

Дейностите, които ще се подкрепят, са стартиране на собствена стопанска дейност и на развитието на съответни подкрепящи публични услуги в икономически изостаналите райони, в т.ч. географски необлагодетелствани райони, като се осигури необходимата бизнес инфраструктура.

Обект на подкрепа ще бъдат безработни лица от общините със средно равнище на заетост под 65% за възрастовата група 20-64 год.

ПРИОРИТЕТ 1.2. Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите.

Специфичните дадености на българските райони благоприятстват развитието на устойчиви форми на туризъм – природен, културен, екологичен и др. Туризмът може да интегрира и мобилизира средите на бизнеса и да се развива като сериозна икономическа дейност, която диверсифицира икономиката на районите, като същевременно създава привлекателни работни места за млади хора. В последните години туризмът се налага като просперираща икономическа дейност, която има значителен дял в икономиката на районите и създава заетост. Същевременно той е дейност, която може да бъде основа за развитие на инновации и да допринесе за позитивен имидж на регионите. Все още има значителен местен потенциал: недвижими културни ценности, природни ресурси и забележителности, подходящи климатични условия, ландшафт, които не се използват ефективно за развитие на туристически дейности, особено в териториите, отдалечени от черноморското крайбрежие и големите планински курортни центрове в страната.

Специфична цел 1: Стимулиране на специфични за отделните райони видове туризъм, базирани на природно-ландшафтни и културни ценности и прояви.

Богатите природни и антропогенни рекреационно-туристически ресурси на районите, особено на районите от вътрешността, не са валоризирани в достатъчна степен. Те са

потенциал за бъдещо туристическо развитие, който следва да се оползотвори ефективно. Ориентацията следва да бъде към нетрадиционни и специфични за всеки район форми на туризъм, базирани на местните културни и природни ценности. Вниманието трябва да бъде насочено към предотвратяване на рисковете от деградация на ресурсите и загубване на идентичността.

Дейностите, с които ще се реализира целта, са свързани с консервация, реставрация и интегриране на недвижими културни ценности, включително с религиозен характер, в съвременната среда /в т.ч. чрез изграждане на съществуваща техническа инфраструктура/, въвеждане на съвременни форми за представяне на недвижимите културни ценности, обновяване на музеите, чрез създаване на специфични туристически продукти, предоставяне на права за управление на недвижими културни ценности от общините, развитие на инфраструктура за туризъм и туристически атракции в регионите, подходящи за селски, спа/балнео, приключенски, спортен и др. видове туризъм.

Ще се развие инфраструктурата за туризъм в защитените територии. В обхвата на дейностите ще бъдат 100 културни паметника, 3 национални и 11 природни паркове.

Специфична цел 2: Опазване, валоризация, цифровизация, представяне на недвижими, движими и нематериални културни ценности.

Дейностите по тази цел ще допринасят за подготовка на културното наследство от всякакъв характер за включване в регионални туристически продукти и популяризиране в световен план. Цифровизацията на културното наследство ще допринася за привличане на туристи и учени в страната, с което индиректно ще се стимулира местната икономика.

Специфична цел 3: Разработване, регионален маркетинг и реклама на регионални туристически продукти, основани на местния потенциал.

Дейностите са насочени към формиране на регионални туристически продукти, провеждане на пазарни проучвания, подпомагащи създаването на регионален туристически продукт, разработване на бранд стратегии за регионите на страната, отразяващи тяхната културна специфика, обичаи и традиции и културни събития, които имат периодичен характер - фестивали, музикални дни, театрални дни, дни на поезията и др. Интегрирането в регионален туристически продукт на известни недвижими културни ценности, природни забележителности, на местни обичаи, представени като туристическа атракция и културни събития ще засили интереса на туристите към българските региони и ще създава позитивен

имидж и популярност. От съществено значение за постигането на поставената цел е и рекламирането на създадените нови туристически продукти. Изпълнението на тази цел следва да се насочи към успешно и оригинално представяне на специфичните районни качества и на уникалността на културните и природните ценности.

Специфична цел 4: Подпомагане на културните и творчески индустрии в районите.

Културните и творческите индустрии са пряко свързани с туристическото развитие, но не само с него, а и с цялостното културно развитие на местните и регионалните общности, с възраждането и стимулирането на традиционните културни индустрии и прояви в сферата на изкуствата, художествените занаяти и въобще в сферата на културата. Изпълнението на тази цел е от особено важно значение за повишаване на местния и регионален потенциал, културното равнище и качеството на живота.

Дейностите ще включват подкрепа на визуалните изкуства и популяризиране на съвременни иновативни форми на художествено изразяване, мобилност на визуални, сценични и аудиовизуални произведения и на техните автори и изпълнители, подкрепа на българското участие в международно значими културни събития и инициативи. Подкрепа за организиране на фестивали в регионите, представлящи тяхната културна идентичност и популяризиращи ги като културна европейска туристическа дестинация.

Подкрепа ще бъде ориентирана и към МСП, работещи в сферата на дизайна и модата, с цел формиране на български бранд - висококачествени марки облекла, обувки, мебели и предмети за дома и офиса.

Специфична цел 5: Реализиране на национален туристически маркетинг.

Дейностите по тази цел ще допълват регионалния маркетинг и ще включват провеждане на комуникационни кампании на вътрешни и на целеви пазари, провеждане на мултинационални кампании с участието на телевизионни и други медии, производство на рекламни клипове и филми, мултимедийни и иновативни промоционални материали; доразвиване на националния интернет портал и създаване на информационна мрежа с регионални и местни информационни туристически центрове, провеждане на маркетингови изследвания и промоция на национални туристически продукти.

ПРИОРИТЕТ 1.3. Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда

Бъдещото икономическо развитие на районите задължително следва да бъде ориентирано към намаляване на негативните въздействия върху околната среда и по-ефективно използване на ресурсите в контекста на Стратегията „Европа 2020“. Анализът показва наличие на дефицити в тази сфера, което налага и през следващия програмен период да се обърне внимание на доизграждането и модернизацията на инфраструктурата за опазване на околната среда, включително ВиК мрежи, пречистване на отпадъчните води и подобряване на системата за управление на битовите отпадъци, както и приемане на мерки за подобряване на енергийната ефективност.

Специфична цел 1: Подобряване качеството и ефективността на водоснабдителните услуги за бизнеса и населението в районите и доближаване до европейските стандарти в тази област.

Дейностите са насочени към провеждане на технически и технологични мероприятия в съответствие със стратегията за ВиК инфраструктурата за изграждане на нови и реконструкция на съществуващи водоснабдителни мрежи, подобряване на техническото състояние на водопроводните системи и изграждане на пречистителни станции за питейни води, рехабилитиране на съществуващи и изграждане на нови язовири, особено в региони с режим на водоснабдяването. Като резултат от провеждането им ще се подобри качеството на средата за живееене в регионите и ще ги направи по-привлекателни за бизнеса и за туристите.

Специфична цел 2: Устойчиво управление на водните ресурси в регионите чрез изграждане и модернизиране на канализационните системи и пречистване на отпадните води.

Тази специфична цел е свързана пряко с целите на Стратегията „Европа 2020“ за подобряване управлението на водния цикъл като цяло и в частност за провеждане на технически и технологични мероприятия в съответствие със Стратегията за развитие на ВиК инфраструктурата за изграждане на канализационни системи и пречистителни станции за отпадъчни води в населените места над 2000 е.ж. Дейностите ще включат и изграждане на биологично стъпало на пречистителни станции за отпадъчни води за всички агломерации с над 2000 еквивалентни жители и на стъпало за отстраняване на биогенни елементи (азот и фосфор), на пречистителни станции за отпадъчни води за агломерации над 10 000 е.ж., които заузват пречистените отпадъчни води в чувствителни зони. Предвижда се изграждане на регионални центрове за третиране/компостиране на утайки генериирани от ПСОВ.

Посочените дейности са свързани с изпълнение на националните ангажименти по осигуряване на прилагането на европейското законодателство в областта на околната среда.

Специфична цел 3: Ефективно използване на ресурсите в регионите чрез оптимизиране събирането на отпадъци и внедряване на съвременни технологии за разделно събиране, компостиране на биоразградимите отпадъци, рециклиране и екологично обезвреждане в изпълнение на Пътната карта за ефективно използване на ресурсите в Европа в периода до 2020 г.

Дейностите са насочени към комплексното решаване на проблемите, свързани с отпадъците. Целта е да се ограничи вредното им въздействие върху здравето на хората и околната среда и същевременно се премине към повторната им употреба, с което ще се намали ползването на първични природни ресурси. Предвижда се разработване на програми, чрез които да се намали драстично количеството на отпадъците. Битовите и строителните отпадъци ще бъдат сепаририани, рециклирани и използвани отново. Поставените конкретни цели са намаляване на количеството на биоразградимите отпадъци до 50% през 2013 г. и до 35% през 2020 г.

Предвижда се изграждането на компостиращи инсталации за биоразградими отпадъци на площадките на регионалните депа за обезвреждане на битови отпадъци, изграждане на инсталации за разделяне, сепариране на отпадъците, закриване и рекултивация на депа за отпадъци на територията на съществуващи сметища, които не отговарят на съвременните технически стандарти.

По-доброто управление на отпадъците и намаляването на количеството на отделените отпадъци ще допринесе за намаляване на емисиите на парникови газове в регионите.

Специфична цел 4: Опазване, поддържане и възстановяване на биологичното разнообразие като част от природния потенциал за устойчиво развитие на районите.

Дейностите по тази цел ще включват разработване и актуализиране на планове за управление на защитени територии и изпълнение на мерки, както и разработване на планове за управление на защитени зони по „Натура 2000“ и изпълнение на мерки. Важен елемент от цялостната дейност е картирането на природни местообитания и видове, предмет на опазване в зоните по „Натура 2000“, включително в акваторията на Черно море, поддържане на благоприятно природозащитно състояние на природните местообитания, осъществяване на мониторинг за установяване на промени, с оглед иницииране на природозащитни мерки.

Важна дейност е разработването на планове за действие за застрашени животински и растителни видове, както и опазването, поддържането и възстановяването на местообитания и видове.

Биоразнообразието е не само природно богатство, но и потенциал за бъдещото развитие. Опазването на редки видове на фауната и флората се обвързва с развитието на формите на устойчив, природен туризъм. Защитените видове ще се популяризират като символи на района, които да засилват интереса към него. Създаването на подходящи условия за наблюдение на редки и застрашени видове и привличането на лимитиран брой туристи, вкл. с научни цели ще създаде поминък за местното население на зоните и ще изгради позитивно отношение към опазването и доброто управление на защитената зона. В този контекст, прилагането на мерките от плановете за управление на защитените зони следва да се разглежда като част от стратегията за развитие на районите и да се координира с цялостния пакет от дейности по нейното изпълнение.

Специфична цел 5: Превенция на природни рискове.

Природните катализми - наводнения, земетресения, активизиране на свлачища, проливни дъждове и обилни снегове, зачестиха в последните години. Една от основните причини за тези явления се считат настъпващите промени в климата на Земята. За да се осигури икономическа и социална стабилност и развитие на българските райони в дългосрочен план е необходимо да се планират дейности, осигуряващи им адаптиране към климатичните промени и редуциране на природните рискове до допустими нива.

Дейностите, които се предвижда да бъдат реализирани, са насочени към изграждане на системи за ранно предупреждение за възникващи опасности от наводнения, пожари, активиране на свлачищни райони, почистване на корита на реки и изграждане на защитни съоръжения и др.

Специфична цел 6: Повишаване на качеството на атмосферния въздух на територията на страната, в т.ч. в градските центрове.

Дейностите са насочени към намаляване на общите годишни емисии на серен диоксид, азотни оксиди, летливи органични съединения и амоняк в атмосферния въздух и са свързани с постигане изискванията на Европейската директива, относно емисиите от промишлеността, изпълнение на мерките от условията на комплексните разрешителни на

предприятията и изпълнение на мерките от общинските програми за управление на качеството на атмосферния въздух в районите с нарушено качество на въздуха.

Като цяло дейностите по специфичната цел ще подобрят качеството на околната среда и ще я направят по-здравословна за хората, които живеят и се трудят в районите с нарушено качество на въздуха.

Стратегическа цел 2

Социално сближаване и намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез създаване на условия за развитие на човешкия капитал

Стратегическа цел 2 е ориентирана към създаването на подходящи условия за развитието и реализацията на човешките ресурси в районите с оглед намаляване на негативните демографски и миграционни процеси и подобряване на качеството на живот в населените места. Приоритетните дейности са ориентирани към подобряване на качеството и средата на живот в регионите чрез осигуряване на достъп до образователни, здравни, социални и културни услуги, модернизиране и изграждане на образователна, културна и спортна инфраструктура, създаване на условия за насърчаване на трудовата географска мобилност на хората, като се запазва тяхното местоживееще. Акцентира се и върху развитието на капацитета на националните, регионалните и местни власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие като ключов фактор, допринасящ за постигането на растеж в районите, областите и общините, вкл. и за по-добро усвояване на средствата от фондовете на ЕС.

ПРИОРИТЕТ 2.1. Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите.

Анализът на международните тенденции за развитие на регионите, както и специфичните черти на сектора на културата и изкуствата в България, разкриват неизползвани възможности за развитие, чрез инвестиции в областта на културната инфраструктура и културните продукти. Подобряването на инфраструктурата на образованието и културните услуги, спортната база като физическа среда от обекти и като организация на обслужващите системи е от особено важно значение за цялостното развитие на районите и общините, особено на изоставащите. Съхраняването и обогатяването на

местните културни традиции и културните прояви в съвременния живот е добър подход за поддържането на регионалната идентичност.

Специфична цел 1: Модернизиране на образователната инфраструктура на училищата по изкуства и култура.

Специализираната професионална подготовка в областта на изкуствата в България се осъществява в 21 училища по изкуствата, а профилираната подготовка в областта на културата - в 2 училища. Мерките и дейностите по реализация на специфичната цел предвиждат подкрепа за изграждането и реконструирането на материално-техническата база на училищата в тази сфера и доставката на оборудване за обучението. Обект на подобряване ще бъде и допълнителната база, функционираща към училищата, вкл. общежития за учениците. По този начин ще се осигурят необходимите условия за повишаване качеството на обучение и професионалната подготовка на учениците.

Училищата по изкуства и култура биха могли успешно да се впишат в регионалните тrustически продукти, които предстои да бъдат разработени и да бъдат тясно свързани с развитието на културния туризъм на територията на районите, в които се намират.

Специфична цел 2: Подобряване на държавната и общинска културна инфраструктура.

Мерките и дейностите по специфичната цел са насочени към осигуряване на достъп до културно и природно наследство чрез изграждане и обновяване на инфраструктурата на културните институции - кина, опери, театри, концертни зали, музеи и художествени галерии; обновяване на експозициите, ремонт и осигуряване на достъп до културното съдържание за лица в неравностойно положение; превръщане на обществените библиотеки в съвременни информационни, социални и културни центрове и използване на техния технически и кадрови потенциал за гарантиране устойчивото развитие на общността; ремонт, реконструкция и техническо оборудване на читалищата за превръщането им в модерни мултифункционални центрове за култура, образование и социални дейности като местен потенциал за устойчиво развитие на общностите, както и като естествена среда за съхраняване и трансмисия на нематериалното културно наследство.

Специфична цел 3: Осигуряване на достъп до обекти за образователни, здравни, социални и културни услуги в регионите.

Специфичната цел доразвива и допълва областта на въздействие на Приоритет 2.1., като се предлагат мерки за комплексно пространствено и физическо интегриране на обектите на образователната, здравна, социална и културна инфраструктура в населените места. Дейностите предвиждат благоустрояване на прилежащите територии - зелени площи, пешеходни зони, улично осветление, спирки на обществения транспорт, изграждане на инфраструктура за достъп до обществените сгради на хора в неравностойно положение (рампи, асансьори, обособяване на места за паркиране и др.). С изпълнението на тази цел ще се постигне комплексно развитие на градската среда, което ще се отрази благоприятно върху икономическото, социалното и екологично развитие на регионално и местно ниво.

Специфична цел 4: Изграждане и реконструкция на спортната инфраструктура за професионален спорт и спорт в свободното време.

Мерките и дейностите за реализация на специфичната цел предвиждат ремонт и модернизиране на съществуващата, както и изграждане на нови обекти на спортната инфраструктура за професионален спорт и спорт в свободното време в регионите, съобразно държавната политика за осигуряване на условия за подобряване на физическата активност на населението, което ще има и положителен ефект за подобряване на здравния статус на населението и за подпомагане на регионалната икономика, чрез разкриване на нови работни места в населените места.

Предвижда се изграждане на нови спортни обекти и реконструиране на съществуващата спортна база в около 200 общини на страната.

ПРИОРИТЕТ 2.2. Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите.

Създаването на по-добър стандарт на живот в населените места чрез предлагане на алтернативи за прекарване на свободното време и осигуряване на възможности за трудова мобилност на хората е важно условие за постигане на балансирано и устойчиво регионално развитие и намаляване на миграционния поток към големите градове и столицата на страната. Приоритет 2.2. допълва създаването на подходящи условия за стимулиране на трудовата мобилност на работната сила, като се фокусира върху подобряването на транспортната свързаност и оптимизиране на обществения транспорт по маршрутите на интензивните ежедневни трудови пътувания.

Специфична цел 1: Стимулиране на мобилността на работната сила за ограничаване на миграционните процеси в районите.

Приоритетните мерки и дейности са ориентирани към създаване на условия и механизми за стимулиране на трудовата географска мобилност на работната сила в посока на подобряване на транспортната свързаност и подкрепа за развитието на обществения транспорт по направленията с най-интензивни ежедневни трудови пътувания около големите градски центрове, което ще улесни мобилността на трудовите ресурси, като се запази местоживеещето им и по този начин ще се въздейства върху неблагоприятните миграционни тенденции към големите градове и столицата.

ПРИОРИТЕТ 2.3. Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие.

Предвид динамиката и сложността на управлението на регионалното развитие, укрепването на капацитета на звената на всички нива на планиране и координацията между тях оказва пряко влияние върху ефективното и ефикасно изпълнение на целите и приоритетите на политиката за регионално развитие. В анализа е отчетена потребността от перманентни усилия за повишаване на институционалния и експертен капацитет в областта на регионалното и местното развитие. По-доброто управление е свързано и с осигуряването на необходимите условия и ресурси за устойчиво и хармонично развитие на територията, вкл. и чрез разработването на стратегическите документи за регионално и местно развитие, подготовката на цифрови кадастрални карти, устройствени схеми и др.

Специфична цел 1: Прилагане на принципите и практиките на стратегическо планиране и програмиране на регионалното развитие.

Специфичната цел ще се реализира чрез изпълнението на мерки и дейности, насочени към подобряване на процесите на планиране, програмиране и осъществяване на ефективна регионална координация между инструментите за подпомагане на регионалното развитие; осигуряване на съответствие между стратегиите и плановете за регионално развитие, разработвани по ЗРР и стратегическите документи за устройствено планиране, изисквани по Закона за устройство на територията; укрепване на институционалния и експертен капацитет на органите за управление на регионалното развитие, в т.ч. регионалните съвети за развитие в районите от ниво 2 и областните съвети за развитие в районите от ниво 3. Ще бъдат реализирани дейности по оптимизиране на администрацията на областно, регионално и

централно ниво, които да подготвят въвеждане на разширена форма на децентрализация в управлението след 2020 г.

Предвиждат се и мерки за увеличаване на информираността, ангажираността и вниманието към проблемите на устойчивото интегрирано регионално развитие, както и за изграждане на по-добри регионални и междурегионални партньорства за мобилизиране на потенциала и постигане на целите и приоритетите на политиката за регионално развитие.

Специфична цел 2: Разработване на цифрови кадастрални карти.

Приоритетното създаване на кадастрални карти за териториите с предстоящи стратегически инфраструктурни проекти е изключително важно за засилване на инвеститорския интерес към съответните територии, както и за осигуряване на условията за интегриране на данни за територията на България в европейското пространство. Необходими са и усилия за реализация на концепцията за съвместна работа на кадастралната карта и имотния регистър, за повишаване сигурността на данните за гарантиране на собствеността и за подготовката на необходимата нормативна база в тази област.

Специфична цел 3: Осигуряване на устойчиво и хармонично развитие на територията.

Осъществяването на специфичната цел предполага изпълнението на мерки и дейности за устойчиво и хармонично устройствено планиране и осигуряването на по-добри условия за инвестиционния процес, като се актуализират съществуващите и разработят нови устройствени схеми и планове, които да гарантират комплексно, интегрирано и устойчиво развитие на населените места, чрез насьрчаване на полисентрично и балансирано териториално развитие, благоустройстване на градската среда, интегрираното развитие в градовете, извънградските и други специфични райони, териториална интеграция в трансграничните и транснационални функционални зони, управление и свързване на екологичните, ландшафтни и културни ценности в регионите.

Дейностите ще обхванат разработването и актуализацията на устройствени схеми и планове. Специално внимание ще бъде обърнато на интегрираното градско планиране.

Стратегическа цел 3

Териториално сближаване и развитие на трансграничното, междурегионалното и транснационалното сътрудничество

Стратегическа цел 3 е насочена към териториалното сътрудничество като ключов инструмент на политиката за сближаване в ЕС. Този инструмент ще продължи да се използва за изграждане на съвременни модели на интегрирано териториално сближаване и развитие на всички райони в България, както по линия на трансграничното сътрудничество, така и в обхвата на програмите, подкрепящи междурегионалното и транснационалното сътрудничество.

ПРИОРИТЕТ 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии.

Трансграничното сътрудничество притежава реален потенциал за подпомагане преодоляването на специфичните проблеми и минимизиране въздействието на факторите, водещи до забавено развитие и упадък на граничните и периферните райони. Като средство за насърчаване на инвестициите, за развитието на бизнеса и туризма, за опазването на природните ресурси сътрудничеството между граничните райони, съдейства за повишаване привлекателността им за хората, които живеят и работят там, както и за засилване на интереса на стратегическите инвеститори към тези райони.

Специфична цел 1: Активизиране на трансграничните контакти и разширяване на сътрудничеството за постигане на интегрирано икономическо, социално и териториално развитие на съседните гранични райони.

Областите на въздействие, както и предвидяните мерки могат да обхващат разработване и изпълнение на съвместни проекти и инициативи между периферните гранични райони, насочени към подобряване качеството на живот и работната среда, достъпа до основните публични услуги, създаването на нови възможности за повишена регионална конкурентоспособност и устойчиво развитие. В допълнение, по-значими инвестиционни дейности могат да бъдат фокусирани върху подобряване на ключови инфраструктурните връзки, развитие на съвместни туристически и културни инициативи, съвместно управление на рискове и опазване на околната среда. Ефективната реализация на подобни мерки е свързана с разработване на интегрирани стратегически планови документи за управление и развитие на граничните територии и ефективни механизми за регионална координация.

През периода 2014-2020 г. интервенциите по този приоритет ще продължат да бъдат подпомагани по линия на ЕФРР в рамките на целите на ЕС в областта на териториалното сътрудничество, чрез очаквания нов пакет от програми за трансгранично сътрудничество.

Необходимо е и ориентиране на част от дейностите по ТГС между България и Сърбия и между България и Румъния, към постигане на целите и приоритетите на Дунавската стратегия на ЕС.

ПРИОРИТЕТ 3.2 Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, включително за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво.

Междурегионалното и транснационалното сътрудничество на европейско ниво стимулира трансфера на опит и добри практики между публични институции, фирми и неправителствени организации, чрез реализирането на проекти от общ интерес и създаването на транснационални мрежи в областта на околната среда, транспорта, комуникациите, информационните технологии. Основна цел е да се постигне икономически растеж и устойчивост чрез насърчаване на икономическия, културния и социалния обмен. Междурегионалното и транснационалното сътрудничество се насърчава и чрез прилагането на макрорегионални стратегии в рамките на Дунавската стратегия на ЕС, Черноморското териториално сътрудничество и Националната стратегия по интегрирана морска политика.

Специфична цел 1: Разширяване на междурегионалното сътрудничество.

За българските региони тази специфична цел е свързана с обмен на опит по тематични цели между партньорите на територията на ЕС за идентифициране, трансфер и разпространение на добри практики в областта на устойчивото развитие на градските и селските райони; насърчаване на трансграничната мобилност, анализ на тенденции в развитието на регионите в контекста на целите за териториално сближаване и хармонично развитие на цялата територия на ЕС чрез проучвания, събиране на данни и други мерки.

Специфична цел 2: Разширяване на транснационалното сътрудничество.

Транснационалното сътрудничество е насочено към въздействия, адресиращи проблеми и цели на развитието на големи транснационални територии в ЕС с участието на национални, регионални и местни органи, включително морско трансгранично сътрудничество с оглед постигането на по-висока степен на териториална интеграция на съответните територии, допринасяща за териториално сближаване на цялата територия на ЕС.

Нови възможности за отключване на потенциала на районите, граничещи с река Дунав, се създават чрез активно участие в изпълнението на Дунавската стратегия на ЕС, а за районите, граничещи с Черно море – чрез участие в изпълнението на Интегрираната морска политика на ЕС.

Специфична цел 3: Укрепване на връзките между университетите, изследователските центрове и регионалния бизнес в Дунавския макрорегион.

Целта е обвързана с мерки за създаване на условия за по-добро сътрудничество между съществуващи научни и образователни институти и обучителни центрове с местния бизнес, като особен акцент се поставя върху нуждите от структурно приспособяване и развитие на изоставащите, необлагодетелствани райони в Дунавския макрорегион. В България Северозападният и Северният централен район се нуждаят от разработване и прилагане на мерки за осигуряване на условия за обучение в реална среда и за усвояване на практически умения, улесняващи прехода от образование към пазара на труда. Поради икономическото изоставане на тези региони се налага да се търсят възможности за компенсиране на изоставането, задържане на младите хора и осигуряване възможности за професионална реализация.

И през следващия планов период, дейностите ще се финансират чрез ЕФРР по програми, аналогични на настоящите (ОПРР, ОПРЧР, програма за Югоизточна Европа, съвместна програма за Черноморския басейн чрез инструмента за европейско добросъедство и партньорство – ENPI, специални мултинационални програми за сътрудничество като ИНТЕРРЕГ, ИНТЕРАКТ, ЕСПОН, УРБАКТ и др.)

Стратегическа цел 4

Балансирано териториално развитие чрез укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места.

Стратегическа цел 4 е свързана с концентриране на усилия и ресурси за устойчиво интегрирано градско развитие, за поликентрично развитие на йерархизирана система от градове-центрове, простиращи влиянието си върху периферни селски зони, и за осигуряване на транспортната и комуникационна свързаност на районите и градовете в национален и международен план. Тази стратегическа цел изразява стремежа към по-обширно

териториално покритие на зоните с работни места, висок жизнен стандарт и висока конкурентоспособност.

ПРИОРИТЕТ 4.1. Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полигентричната мрежа от градове.

Обект на тази приоритетна цел са градовете от първо, второ, трето и четвърто ниво в националната мрежа от населени места, определени в концепцията за териториално-урбанистично развитие и в съвместния документ на държавите от Вишеградската четворка, България и Румъния като полюси на развитие:

първо ниво – метрополната зона на столицата София – мега град с европейско значение;

второ ниво – шестте големи градове – полюси на развитие с национално значение – Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Стара Загора, Плевен, плюс Видин, Благоевград и Велико Търново с оглед на тяхното стратегическо местоположение;

трето ниво – двадесет и шест средно големи градове – центрове за развитие от регионално значение – областните центрове Монтана, Враца, Ловеч, Габрово, Търговище, Разград, Силистра, Шумен, Добрич, Сливен, Ямбол, Хасково, Кърджали, Смолян, Пазарджик, Кюстендил, Перник плюс градовете Свищов, Горна Оряховица, Асеновград, Димитровград, Казанлък, Карлово, Дупница, Петрич.

четвърто ниво – 95 бр. малки градове с микрорегионално значение – за територията на групи общини, които имат значение за развитието на селските зони на районите.

Тези градове ще формират опорната мрежа от населени места, генерираща растеж и осигуряваща адекватно ниво на услуги за гравитиращите към тях територии.

Специфична цел 1: Интегрирано обновяване и развитие на градовете и подобряване качеството на градската среда.

Тази цел мобилизира инструментариума на интегрираното планиране на ниво „град” в името на устойчивото му развитие: подкрепа за създаване на нови зони с потенциал за развитие, рехабилитация на стари производствени зони, подобряване на жилищната среда, благоустройстване на публичните пространства (обновяване на паркове, зелени площи, детски площадки, велоалеи, улично осветление и др.), подобряване на достъпа до публични услуги (образование, здравеопазване и социални услуги), включително за хора с увреждания, мерки

за енергийна ефективност, производство на енергия от ВЕИ в градска среда, развитие на интегриран екологичен градски транспорт, газифициране, подобряване чистотата на атмосферния въздух в големите градове и др. Тези публично инициирани намеси, подкрепени от ПЧП, ще гарантират приноса на всеки от визиряните градове към националните ангажименти по Стратегия „Европа 2020”. Территориалният адрес на тази цел са 36-те града по схема от настоящата ОПРР 2007-2013. Реализацията на бъдещите проекти, определени на основа на ИПГВР, ще бъде през плановия период 2014–2020 г. Дейностите за интегрирано градско развитие ще се подкрепят от инструмента за финансов инженеринг Jessica и ЕФРР.

Съчетаването на посочените инструменти ще осигури балансирана намеса, на основа на която ще се укрепи полигентричната мрежа от градове - големи, средни и малки, която покрива равномерно територията на районите и генерира импулсите на развитие в районите.

Специфична цел 2: Подобряване на благоустройството, транспортната и комуникационната свързаност в агломерационните ареали на големите градове.

С реализацията на тази цел ще се създадат условия за излъчване на енергия към зоните на влияние (агломерационните ареали) чрез доразвитие на инфраструктурните мрежи и изнасяне на функции от центъра към вторичните ядра на градския агломерационен ареал и прекъсване на екстензивното териториално „разливане на града” в околоградската територия. Освен посочените ефекти ще се постигне и една от глобалните цели на развитието – опазване и ефективно използване на невъзобновяемите ресурси, какъвто е обработваемата земя. Предвид ниската инфраструктурна изграденост и неудовлетворителното качество на пътните връзки от по-нисък клас, ареалите на големите градове концентрират функции в центъра, вместо да го разтоварват и допринасят за подобрени стандарти и подобрено екологично състояние.

Целта визира осъществяване на координирани действия за подобряване и доразвиване на инфраструктурните мрежи и предоставяне на публични услуги на територията на градските вкл. на агломерационните ареали. Специално внимание ще се обърне на развитието и подобряването на услугите, предоставяни от обществения транспорт. Подобряването на стандарта за живот в тези зони ще ги направи по-привлекателни за живееене и ще съдейства за развитие на икономически дейности, свързани с предоставяне на услуги за населението. Като резултат от посочените дейности се очаква освен подобряването на публичните услуги, предоставяни от инженерните мрежи и ограничаване на процеса на

миграция на население от градския ареал към градския център, с което ще се въздейства за стабилизиране на демографските движения на населението.

Специфична цел 3: Стимулиране ролята на малките градове в селските райони за предоставяне на услуги и създаване на работни места.

Ролята на малките градове в селските райони е отразена в документите на общоевропейската политика за балансирано териториално развитие (Европейската перспектива за пространствено развитие, Ръководните принципи на СЕМАТ от Хановър, Териториалния дневен ред на ЕС 2020 и др.). В България мрежата от малки градове е развита равномерно в националната територия и това е добър шанс да изпълнят своята организираща роля за околните селски райони. Разчита се предимно на малки градове, исторически наложили се като центрове с традиции в обслужването на съседните селски територии и с успешно градско развитие и градски облик. Населението от селата в селския район ще намира в тези градове работни места и услуги от периодичен характер в сферата на здравеопазването, образованието, културата, а също и в търговското и битовото обслужване.

В концепцията – модел за териториално-урбанистично развитие, тези градове са около 95 бр. и формират четвъртото йерархично ниво на градските центрове.

ПРИОРИТЕТ 4.2. Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план, включително с големите градски центрове в съседните страни.

Транспортната свързаност допринася за реализиране на икономическия растеж, за устойчивостта и за достъпа до основни услуги в районите. Свързаността на районите в национален и международен план, както и на големите градове в страната с големите градове и столиците на съседните страни, подобрява достъпа до пазари на стоки и услуги, осигурява движението на хората и мобилността на работната сила. Свързването на центровете на растеж в национален и международен план, създава условия за мобилизиране потенциала на териториите и влияе пряко на тяхното икономическо развитие и конкурентоспособност.

Подобряването на свързаността на районите и преди всичко с големите градски центрове в Европа е въпрос на развитието и усъвършенстването на комуникационните и транспортните връзки чрез европейските транспортни коридори и другите транспортни и телекомуникационни връзки с европейско и национално значение. Свързаността на районите и на големите градове вътре в страната е свързана и с усъвършенстване на мрежата от автомагистрали и първокласни пътища и развитие на широколентовата инфраструктура.

Специфична цел 1: Подобряване на свързаността на районите в международен план - с големите градски центрове в съседните страни.

Подобряването на свързаността на районите в национален и европейски план зависи пряко от усъвършенстване на мрежата на коридорите от трансевропейската транспортна мрежа TEN-T и на друга транспортна инфраструктура от европейско и национално значение. Това е от особено важно значение за големите градски центрове от първо и второ ниво и тяхната обвързаност в европейските мрежи на градовете. На първо място стои обвързаността със столиците и другите големи градски центрове в съседни страни от Югоизточна Европа и страните от Вишеградската четворка. От значение за постигане на по-добра свързаност с големите градове в съседни страни са АМ „Струма“ за Солун и Атина, АМ „София-Калотина“ и АМ „Марица“ за Белград и Истанбул, скоростен път „София-Видин“ за Будапеща, АМ „Хемус“ и скоростен път „Велико Търново – Русе“ за Букурещ и скоростен път „Перник-Кюстендил-Гюешево“ за Скопие.

Специфична цел 2: Подобряване на транспортната свързаност в национален план, чрез развитие на пътната инфраструктура с регионално значение.

Пътищата от II и III клас имат изключително важно значение за осигуряване свързаността и транспортните връзки между районите и вътре в тях, с което се създават благоприятни условия за функциониране на фирмите и предприятията в районите, за осигуряването на достъпа им до пазарите на стоки, сировини и бизнес услуги. Същевременно за населението в региона пътните връзки от II и III клас осигуряват достъпа до общинските и областните центрове, където се предоставят услуги от по-висок клас на гражданите - административни, образователни, здравни, културни, търговски и др.

По същество, с тази цел се дава териториален ориентир за приоритизиране на секторната транспортна програма по отношение на постигането на по-добра свързаност между районите и вътре в районите и подобряване на мрежата от пътища от II и III клас особено за Югоизточен и Югозападен район. В нейна подкрепа е и Цел 3 на Стратегията за развитие на транспортната система на Република България до 2020 г.: „Подобряване на регионалното и социално развитие и свързаност“. Транспортната и комуникационната свързаност е от решаващо значение за функционирането на районите и градовете и за сближаването в национален и общоевропейски план.

Предвижда се да се обърне специално внимание на второкласните пътища преминаващи паралелно на брега на р. Дунав и свързващи дунавските общини една с друга, както и пътищата от II и III клас, преминаващи паралелно на южната граница и свързващи териториите на общините от граничния район. Посочените пътни връзки имат важна роля за разширяване на процеса на сътрудничество между общините в двете неформални териториални общности, на основа решаването на сходните им проблеми и използването на потенциала на граничния район за развитие и сътрудничество.

Специфична цел 3: Развитие на връзките „град-район” и подобряване на достъпа до културни ценности, логистичните центрове, местата за рекреация и туризъм, производствените и бизнес зоните в районите.

Връзките на града-център с околните територии, които са под прякото му въздействие, често надхвърлят границите на града и общината и се простират и по-далече в рамките на зоната на далечно влияние. Въщност зоната на влияние е зона на взаимна обвързаност. От една страна благотворното влияние на града – център върху по-малките градове и селски населени места в района се проявява по отношение на предоставянето на периодични и епизодични услуги в сферите на образоването, здравеопазването, културата и др. услуги. А от друга страна взаимната обвързаност се проявява за големия град с предоставяне на места за производствени и логистични зони, места за рекреация и туризъм, за посещение на недвижими културни ценности, събития и др. Тази взаимна обвързаност изиска подобряване на транспортната достъпност от малките градове и села в периферията към главните транспортни оси и чрез тях към града-център. Подобряването на достъпността е най-наложителна в граничните и планинските райони.

Дейностите по специфичната цел предвиждат реконструкция и изграждане на общинската пътна мрежа, осигуряваща или подобряваща достъпа до местата за предоставяне на публични услуги.

Специфична цел 4: Развитие на широколентова инфраструктура и преодоляване на т.нар. „цифрова изолация” на слабо населените и периферни райони.

В средно и слабо населените селски райони ниската степен на широколентов достъп поставя населението в неравностойно положение по отношение възможностите за обучение, достъп до информация и електронни услуги и не позволява на местния бизнес да постигне равна конкурентоспособност с подобен бизнес в големите градове. За преодоляване на тези

различия е целесъобразно осигуряване на широколентова свързаност за нуждите на държавни ведомства и обществени институции като кметства, читалища, училища и др., създаване на свободни безжични зони около обществени сгради и институции, изграждане на местни комуникационни възли, свързани с високоскоростни линии към национални опорни мрежи и др. В населените места в селските райони е целесъобразно изграждане на обществени компютърни зали, на безжични зони около тях и др. Дейностите, чрез които ще се постигне специфичната цел, са осигуряване на високоскоростна Интернет връзка на населените места, включително в селските райони, реализиране на съвместни мерки за интегриране усилията на институциите, предлагащи комунални услуги /ток, газ, вода и др./, създаване на обща база данни и създаване на цифрова карта.

ПРИОРИТЕТ 4.3. Подобряване качеството на живот в селските райони

Интегрираният подход за балансирано и устойчиво регионално развитие изисква в обхвата на стратегията да бъдат включени мерки и дейности за подобряване на качеството на живот в селските райони и насърчаване на диверсификацията на тяхната икономика. Необходимо е да бъдат създадени условия за стимулиране на предприемачеството и подобряването на конкурентноспособността на местната икономика с цел преодоляване на нейната зависимост от аграрния сектор.

В рамките на приоритета се предвижда подкрепата да бъде насочена към доизграждане и модернизиране на местната техническа инфраструктура, благоустройстване, предлагане на базови публични услуги, опазване на културното и природно наследство в населените места. Акцентира се и върху включването на по-широк кръг от участници в процеса на регионално и местно развитие чрез по-пълноценно използване на възможностите, които предлага публично-частното партньорство при изпълнението на стратегиите за местно развитие.

Специфична цел 1: Насърчаване изграждането на местната инфраструктура, обновяването на селата, предлагането на местни основни услуги и опазване на културното и природно наследство.

Тази цел е насочена към изграждане на местната инфраструктура за достъп и инженерните мрежи, предлагани основни публични услуги, обновяването и благоустройстването на селата, както и опазването и валоризирането на културното и природното наследство и ландшафта в селските райони. Това са важни условия за тяхното

устойчиво развитие. Чрез насърчаването на тези дейности ще се подпомогне социалното приобщаване и ще се противодейства на тенденциите за социален и икономически спад и обезлюдяване на тези райони, като същевременно ще се подобри качеството на живот в селските райони.

Специфична цел 2: Насърчаване публично-частното партньорство за реализация на стратегии за местно развитие.

Местните стратегии за развитие обединяват усилията на заинтересованите страни в селските райони за ефективно използване на местния потенциал за развитие. Те служат като основа за идентифициране на проекти, които могат да се реализират по схемата на публично-частното партньорство. Приоритетните дейности са насочени към подпомагането и улесняването на изпълнението на интегрирани стратегии за местно развитие, подгответи от местни инициативни групи.

5. Обща оценка на необходимите ресурси за постигане целите на стратегията

Целите на Националната стратегия за регионално развитие могат да бъдат постигнати на основата на реалистична многогодишна финансова рамка, обхващаща общия обем на необходимите финансовите средства. Тази рамка има индикативен характер по отношение обема на средствата за целия период на действие на стратегията до 2022 г., но са разчетени за плановия и програмния период 2014-2020 г., през който ще бъдат мобилизирани на принципа на съфинансирането публичните ресурси от национални и европейски източници в областта на регионалното развитие. Средствата са разпределени основно по приоритети и източници на финансиране, по райони от ниво 2 и по години за периода 2014-2020 г. Определените индикативни стойности посочват само необходимите нива на финансиране за постигане на стратегическите цели и изпълнение на приоритетите на стратегията, без да имат пряко отношение към реалното разпределение на ресурсите в областта на регионалната политика по оперативни програми и фондове, включително европейски, през следващия програмен период. Общата оценка на необходимите ресурси за изпълнение на НСРР е свързана с финансирането на Приоритет 3 на Националната програма за развитие: България 2020 - „Постигане на устойчиво интегрирано регионално развитие и използване на местния потенциал” и отразява средствата предимно по този приоритет, като част от общата финансова рамка за постигане на целите на програмата за периода до 2020 г.

Общата експертна оценка на ресурсите за постигане на целите на регионалното развитие в национален мащаб, залегнали в НСРР, обхваща основните източници за публично финансиране на регионалното развитие:

- национално финансиране (републикански, общински бюджети, както и финансови ресурси от други източници – публични фондове, държавни и общински предприятия, фондации, асоциации, сдружения и др.);
- средства от фондове на ЕС;
- средства от международни финансово институции;

Основната маса от финансови средства се формира от първите два основни източника – национално публично финансиране и средства от фондове на ЕС. Средствата от

международн финансова институции, имащи предимно характер на заемни средства, са представени в допълнение на първите два източника.

Финансовите разчети са изгответи по начин, който гарантира, че средствата за сметка на централния бюджет и на другите обществени фондове са в рамките на параметрите по годишния закон за държавния бюджет за съответната година и на определените с решение на МС разходни тавани по тригодишната бюджетна прогноза.

Таблица 6: Обща оценка на необходимите ресурси за постигане на целите на HCPP 2012-2022 г. по приоритети и източници на финансиране (млн. лева)

Приоритет/ финансова инструмент	Обща оценка	Обществен сектор								Други финансови инструменти	
		Участие на Европейския съюз			Национално обществено участие						
		Общо	ЕФРР	Принос на други фондове на ЕС	Общо	Централен бюджет	Местни бюджети	Други обществени фондове и предприятия (FLAG, ПУДООС)			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
II 1.1 Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики.	962	765	765		197	135	27	35			
II 1.2 Развитие на устойчиви форми на туризъм.	615	493	493		122	87	17	18			
II 1.3 Развитие на инфраструктурата за опазване на ОС.	5 328	3 800	1 250	2 550 ⁱ	1 528	700	78	750 ⁱⁱ			
II 2.1 Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални и културни услуги, спортна инфраструктура.	1 008	803	803		205	142	28	35			
II 2.2 Подкрепа на трудовата географска мобилност.	51,5	42,5	42,5		9	7,5	1,5				
II 2.3 Развитие на капацитета.	408	337	337		71	59	12				

ⁱ Кохезионен фонд

ⁱⁱ По фонд FLAG 106 млн. лева; ПУДООС 644 млн. лева

ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА
ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА

II 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество.	412	340	340		72	60	12		
II 3.2 Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество.	160	136	136		24	24			
II 4.1 Интегрирано устойчиво градско развитие.	3 060	2 422,5	2 295	127,5 ⁱⁱⁱ	637,5	427,5	86	124	
II 4.2 Подобряване на свързаността на районите.	3 746	3 145	1 045,5	2 099,5 ^{iv}	601	565		36	
II 4.3 Подобряване качеството на живот в селските райони.	661	510		510 ^v	151	90	51	10	
Общо ЕСФ	164	139		139	25	25			
Общо ЕФМДР	280	210		210	70	70			
Общо ЕИБ, ЕБВР, инструменти за финансов инженеринг (по примера на JESSICA, JEREMIE, JASPERS)	942								942
ОБЩО	17797,5	13 143	7 507	5 636	3 712,5	2 392	312,5	1 008	942

ⁱⁱⁱ ЕЗФРСР

^{iv} Кохезионен фонд

^v ЕЗФРСР

При изчисленията на индикативния ресурс за постигане целите на НCPP като база е взета обща прогнозна финансова рамка от 20,1 млрд. лв. за България по политиката на сближаване в ЕС за новия програмен период 2014-2020 г. Финансовата рамка на средствата от общия бюджет на ЕС по кохезионната политика за България ще бъде уточнена и приета на един по-късен етап по съответния ред. Изчисленията за финансирането от фондовете на ЕС и републиканския бюджет са направени на база нива на съфинансиране, представени в предложенията на Европейската комисия за нови регламенти на структурните инструменти на ЕС (октомври 2011 г.). Разходите, финансиирани от общините, са прогнозирани на основата на данни за капиталови разходи в общинските бюджети за 2011 и 2012 г. (Източник Министерство на финансите). Средствата от други национални публични фондове и предприятия (по примера на Фонд ФЛАГ и ПУДООС) са представени, като е използван досегашния им опит за предоставяне на средства за преки инвестиции в проекти за развитие или под формата на кредити и мостово финансиране с краткосрочен характер. Подобен подход е използван и за прогнозиране на ресурсите, които могат да бъдат предоставени по линия на международни финансови институции (ЕИБ, ЕБВР) в средносрочен до дългосрочен план, включително чрез специализирани инструменти за финансов инженеринг в рамките на ЕС по примера на JASPERS, JEREMIE, JESSICA.

Като следваща стъпка във финансовите разчети е представена тежестна оценка или относително дялово разпределение на необходимите ресурси по приоритети на НCPP в проценти* с оглед изясняване на тематичната концентрация на ресурсите по стратегически цели и приоритети на стратегията.

Таблица 7: Дялово разпределение на необходимите ресурси по приоритети на НCPP
(в проценти)

Стратегически цели	Приоритети	Относителен дял
Ц1. ИКОНОМИЧЕСКО СБЛИЖАВАНЕ	П 1.1. Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа и повишаване на конкурентоспособността на малкия и средния бизнес	6%
	П 1.2. Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите	4%
	П 1.3. Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда	32%

* Относителният дял е даден в проценти със закръгление до първия знак след десетичната запетая.

Ц2. СОЦИАЛНО СБЛИЖАВАНЕ	П 2.1. Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите	6%
	П 2.2. Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите	0,5%
	П 2.3. Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие	1,5%
Ц3. ТЕРИТОРИАЛНО СБЛИЖАВАНЕ	П 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии	3%
	П 3.2 Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, включително за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво	1%
Ц4. БАЛАНСИРАНО РАЗВИТИЕ	П 4.1. Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полицентричната мрежа от градове	19%
	П 4.2. Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план, включително с големите градски центрове в съседните страни	23%
	П 4.3 Подобряване качеството на живот в селските райони	4%

Най-голям обем от средства ще концентрира стратегическата цел, насочена към постигане на балансирано териториално развитие, свързаност и укрепване на мрежата от градове-центрове – 46%, следвана от икономическото сближаване – 42% от средствата, социалното сближаване с 8% и териториалното сътрудничество с 4 %.

Разпределението на необходимите ресурси за постигане на целите и приоритетите на HCPP по райони от ниво 2 за периода до 2020 г. се базира на обективния подход, като се отчита броя на населението на територията на съответния район (по данни от 2011 г.). Този подход се допълва от принципа на солидарността и концентрацията на средства за най-необлагодетелстваните райони, като повече средства трябва да бъдат заделени за районите, изпитващи сериозни затруднения за преструктуриране на регионалните икономики, адаптиране към промените и преодоляване на последиците от глобалната финансова и икономическа криза. Както вече беше отбелоязано в анализа, между районите от ниво 2 в България се отчитат значителни диспропорции. Така например, по показателя БВП на глава

от населението (НСИ, 2009 г.) три от районите - Северозападен, Северен централен и Южен централен, значително изостават от останалите райони, като относителните им стойности по показателя представляват съответно 61,9, 66 и 69 на сто от средното за страната. С най-висок относителен дял на БВП на човек е Югозападният район – 173,3 на сто над средното ниво, като след него се нареждат с близки стойности Югоизточния (80,4 на сто) и Североизточния район (80,3 на сто). Следвайки използвания в ЕС критерий за подпомагане на по-слабо развитите райони, дефиниран с относителен праг от 75% от средното ниво на БВП на глава от населението, може да се приеме, че три от районите в България към момента попадат под този праг - СЗР, СЦР и ЮЦР. Следователно преобладаваща част от ресурсите за регионално развитие трябва да бъде заделена за подпомагане на тези райони.

В таблицата по-долу е представено разпределение на ресурсите за регионално развитие до 2020 г., като общо към трите по-слабо развити района са насочени 53,5 на сто от всички предвидени средства, което представлява с 10% повече от средствата за останалите относително по-развити райони.

Таблица 8: Индикативно разпределение на необходимите ресурси по райони от ниво 2 и приоритети на HCPP (млн. лева)

	НСPP - СБЛИЖАВАНЕ	СЗР	СЦР	СИР	ЮИР	ЮЦР	ЮЗР
Ц1. ИКОНОМИЧЕСКО	П 1.1. Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа и повишаване на конкурентоспособността на малкия и средния бизнес	137	139	104	115	239	228
	П 1.2. Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите	87	89	66	74	153	146
	П 1.3. Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда	758	770	573	639	1323	1265
Ц2. СОЦИАЛНО	П 2.1. Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите	143	146	108	121	251	239
	П 2.2. Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите	7,3	7,5	5,5	6,1	12,9	12,2
Ц3. ТЕРИТОРИ АЛНО	П 2.3. Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие	58	59	44	49	101	97
	П 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране на периферните гранични територии	59	60	44	49	102	98
	П 3.2 Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, включително за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво	23	23	17	19	40	38
Ц4. БАЛАНСИРАН О РАЗВИТИЕ	П 4.1. Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полицентричната мрежа от градове	435	442	329	367	760	727
	П 4.2. Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план, включително с големите градски центрове в съседните страни	533	541	403	450	930	889
	П 4.3 Подобряване качеството на живот в селските райони	94	96	71	79	164	157
ОБЩО ПО ПРИОРИТЕТИ		2334,3	2372,5	1764,5	1968,1	4075,9	3896,2
Общо ЕСФ		164	-	-	-	-	-

ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА
ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА

Общо ЕФМДР

280

Общо ЕИБ, ЕБВР, инструменти за финансов инженеринг
(по примера на JESSICA, JEREMIE, JASPERS)

942

ВСИЧКО 17797,5

При разпределението на необходимите ресурси за регионално развитие в рамките на HCPP по години за периода 2014-2020 г. е използван опита в използването на средствата по действащите оперативни програми за България, съфинансирали от фондовете на ЕС, както и добрите практики в други региони и страни при усвояването на национални и европейски средства за интегрирано развитие. Прогнозираните финансови средства за всяка от годините през визирания период са представени с натрупване, като включват кумулативно средствата използвани през предходните години и отразяват достигнатата степен на реализиране на ресурсите за регионално развитие в дял от общия обем на средствата за целия период, както следва:

Таблица 9.а Достигната степен на реализиране на ресурсите за регионално развитие в дял от общия обем на средствата за периода 2014-2020 г.

2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
10%	20%	35%	55%	75%	90%	100%

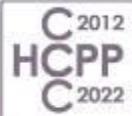
**ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА
ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА**

Таблица 9 б: Индикативно разпределение на необходимите ресурси с натрупване по години и приоритети за постигане на целите на НСРР (млн. лева)

		НСРР - СБЛИЖАВАНЕ	ОБЩО	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ц1. ИКОНОМИЧЕСКО СБЛИЖАВАНЕ	П 1.1. Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа и повишаване на конкурентоспособността на малкия и средния бизнес	962	96,2	192,4	336,7	529,1	721,5	865,8	962	
	П 1.2. Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите	615	61,5	123	215,25	338,25	461,25	553,5		615
	П 1.3. Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда	5 328	532,8	1065,6	1864,8	2930,4	3996	4795,2		5328
Ц2. СОЦИАЛНО СБЛИЖАВАНЕ	П 2.1. Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите	1 008	100,8	201,6	352,8	554,4	756	907,2		1008
	П 2.2. Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите	51,5	5,15	10,3	18,025	28,325	38,625	46,35		51,5
	П 2.3. Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие	408	40,8	81,6	142,8	224,4	306	367,2		408
Ц3. БАЛАНСИРАНО ТЕРТОРИАЛНО СБЛИЖАВАНЕ	П 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии	412	41,2	82,4	144,2	226,6	309	370,8		412
	П 3.2 Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, включително за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво	160	16	32	56	88	120	144		160
	П 4.1. Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полисентричната мрежа от градове	3 060	306	612	1071	1683	2295	2754		3060
Ц4. БАЛАНСИРАНО РАЗВИТИЕ	П 4.2. Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план, включително с големите градски центрове в съседните страни	3 746	374,6	749,2	1311,1	2060,3	2809,5	3371,4		3746
	П 4.3 Подобряване качеството на живот в селските райони	661	66,1	132,2	231,35	363,55	495,75	594,9		661
	ОБЩО ПО ПРИОРИТЕТИ	16411,5	1641,15	3282,3	5744,02	9026,32	12308,63	14770,35		16411,5
		Общо ЕСФ	164							
		Общо ЕФМДР	280							
		Общо ЕИБ, ЕБВР, инструменти за финансов инженеринг	942							

ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА
ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА

(по примера на JESSICA, JEREMIE, JASPER)

ВСИЧКО 17797,5

Базата за изчисляване на индикативните стойности за годишното разпределение на средствата, планирани да се заделят от основните източници на финансиране на регионалното развитие – фондовете на ЕС и държавния бюджет в т.ч. централен бюджет и местни бюджети се формира като се отчита необходимата степен на реализиране на ресурсите за регионално развитие в дял от общия обем на средствата за целия период 2014-2020 г. представена в табл. 9а.

Таблица 9в: Индикативно годишно разпределение на средствата от фондовете на ЕС и държавния бюджет в т. ч. централен бюджет и местни бюджети

(млн. лева)

ЦЕЛ	ПРИОРИТЕТ/ ИЗТОЧНИК НА ФИНАНСИРАНЕ	ОБЩО	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ц. ИКОНОМИЧЕСКО СЕЛИЖДАНЕ	П 1.1. Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа и повишаване на конкурентоспособността на малкия и средния бизнес	927	92,7	92,7	139,05	185,4	185,4	139,05	92,7
	Участие на ЕС	765	76,5	76,5	114,75	153	153	114,75	76,5
	Централен бюджет	135	13,5	13,5	20,25	27	27	20,25	13,5
	Местни бюджети	27	2,7	2,7	4,05	5,4	5,4	4,05	2,7
	П 1.2. Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите	597	59,7	59,7	89,55	119,4	119,4	89,55	59,7
	Участие на ЕС	493	49,3	49,3	73,95	98,6	98,6	73,95	49,3
	Централен бюджет	87	8,7	8,7	13,05	17,4	17,4	13,05	8,7

ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА
ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА

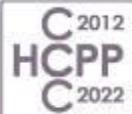
	Местни бюджети	17	1,7	1,7	2,55	3,4	3,4	2,55	1,7
	П 1.3. Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда	4578	457,8	457,8	686,7	915,6	915,6	686,7	457,8
	Участие на ЕС	3800	380	380	570	760	760	570	380
	Централен бюджет	700	70	70	105	140	140	105	70
	Местни бюджети	78	7,8	7,8	11,7	15,6	15,6	11,7	7,8
II2. СОЦИАЛНО СБЛИЖАВАНЕ	П 2.1. Подобряване на достъпа до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите	973	97,3	97,3	145,95	194,6	194,6	145,95	97,3
	Участие на ЕС	803	80,3	80,3	120,45	160,6	160,6	120,45	80,3
	Централен бюджет	142	14,2	14,2	21,3	28,4	28,4	21,3	14,2
	Местни бюджети	28	2,8	2,8	4,2	5,6	5,6	4,2	2,8
	П 2.2. Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите	51,5	5,15	5,15	7,725	10,3	10,3	7,725	5,15
	Участие на ЕС	42,5	4,25	4,25	6,375	8,5	8,5	6,375	4,25
	Централен бюджет	7,5	0,75	0,75	1,125	1,5	1,5	1,125	0,75
	Местни бюджети	1,5	0,15	0,15	0,225	0,3	0,3	0,225	0,15
	П 2.3. Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие	408	40,8	40,8	61,2	81,6	81,6	61,2	40,8
	Участие на ЕС	337	33,7	33,7	50,55	67,4	67,4	50,55	33,7
	Централен бюджет	59	5,9	5,9	8,85	11,8	11,8	8,85	5,9

**ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА
ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА**

Ц3. ТЕРИТОРИАЛНО СБЛИЖАВАНЕ Ц4. БАЛАНСИРАНО РАЗВИТИЕ	Местни бюджети	12	1,2	1,2	1,8	2,4	2,4	1,8	1,2
	П 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии	412	41,2	41,2	61,8	82,4	82,4	61,8	41,2
	Участие на ЕС	340	34	34	51	68	68	51	34
	Централен бюджет	60	6	6	9	12	12	9	6
	Местни бюджети	12	1,2	1,2	1,8	2,4	2,4	1,8	1,2
	П 3.2 Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, включително за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво	160	16	16	24	32	32	24	16
	Участие на ЕС	136	13,6	13,6	20,4	27,2	27,2	20,4	13,6
	Централен бюджет	24	2,4	2,4	3,6	4,8	4,8	3,6	2,4
	Местни бюджети	0	0	0	0	0	0	0	0
	П 4.1. Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полисентричната мрежа от градове	2936	293,6	293,6	440,4	587,2	587,2	440,4	293,6
Ц4. БАЛАНСИРАНО РАЗВИТИЕ	Участие на ЕС	2422,5	242,25	242,25	363,375	484,5	484,5	363,375	242,25
	Централен бюджет	427,5	42,75	42,75	64,125	85,5	85,5	64,125	42,75
	Местни бюджети	86	8,6	8,6	12,9	17,2	17,2	12,9	8,6
	П 4.2. Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план, включително с големите градски центрове в съседните страни	3710	371	371	556,5	742	742	556,5	371
	Участие на ЕС	3145	314,5	314,5	471,75	629	629	471,75	314,5
Ц4. БАЛАНСИРАНО РАЗВИТИЕ	Централен бюджет	565	56,5	56,5	84,75	113	113	84,75	56,5
	Местни бюджети	0	0	0	0	0	0	0	0

ОЦЕНКА НА НЕОБХОДИМИТЕ РЕСУРСИ ЗА
ПОСТИГАНЕ ЦЕЛИТЕ НА СТРАТЕГИЯТА

П 4.3	Подобряване качеството на живот в селските райони	651	65,1	65,1	97,65	130,2	130,2	97,65	65,1
Участие на ЕС		510	51	51	76,5	102	102	76,5	51
Централен бюджет		90	9	9	13,5	18	18	13,5	9
Местни бюджети		51	5,1	5,1	7,65	10,2	10,2	7,65	5,1
Общо ЕСФ		139	-	-	-	-	-	-	-
Централен бюджет		25	-	-	-	-	-	-	-
Общо ЕФМДР		210	-	-	-	-	-	-	-
Централен бюджет		70	-	-	-	-	-	-	-
ОБЩО ПО ПРИОРИТЕТИ		15847,5	1540,35	1540,35	2310,525	3080,7	3080,7	2310,525	1540,35
Други обществени фондове и предприятия (FLAG, ПУДООС)		1008							
Общо ЕИБ, ЕБВР, инструменти за финансов инженеринг (по примера на JESSICA, JEREMIE, JASPERS)		942							
ВСИЧКО		17797,5							

Нарастването на финансирането и съфинансирането от националния бюджет се определя от заложения темп на нарастване на планираните средства за регионално развитие (виж табл. 9а), като се очаква през периода 2016-2019 г. капацитетът за договориране и използване на тези средства да бъде повишен, спрямо началото на плановия период.

6. Критерии за оценка изпълнението на НСРР и индикатори за оценяване изпълнението на целите и приоритетите

Наблюдението и оценката на НСРР са ключови етапи от цялостния процес на регионалното планиране, с оглед навременно предприемане на действия за преодоляване на възникващи проблеми при нейната реализация и, при необходимост, предприемане на действия за нейната актуализация. В този смисъл, наблюдението и оценката са насочени главно към постигане на устойчивост, ефективност, целесъобразност и законосъобразност при изпълнението на НСРР.

6.1. Система за наблюдение на НСРР

Предмет на наблюдението е изпълнението на целите и приоритетите, заложени в НСРР, както и действията на административните структури и организациите, свързани с нейното изпълнение и с това на обвързаните с нея стратегически планове, документи и оперативни програми.

Функциите по наблюдението на НСРР включват:

- „ наблюдение на изпълнението на стратегическите цели, обвързани с целите, залегнали в Стратегията „Европа 2020” въз основа на дефинирани качествени критерии и количествени индикатори;
- „ наблюдение на изпълнението на приоритетите и специфичните цели, заложени в НСРР, въз основа на дефинирани качествени критерии и количествени индикатори;
- „ наблюдение на изпълнението на РПР въз основа на определените в тях физически и финансови индикатори за реализацията на целите, приоритетите и мерките за регионално развитие в съответните райони от ниво 2, включително по отношение на районите за целенасочена подкрепа;
- „ координация на дейностите по наблюдението на НСРР с централните и местните органи на изпълнителната власт, регионалните съвети за развитие, заинтересуваните органи, организации, физически и юридически лица;
- „ обсъждане и одобряване на междинен и на окончателен доклад за изпълнението на НСРР, отчитащи съответно резултатите от междинната и последващата оценка на изпълнението й;
- „ разглеждане на предложения и вземане на решения за повишаване ефективността на процеса на наблюдение и в случай на установяване на проблеми и пропуски – издаване на конкретни указания за преодоляването им;
- „ определяне и изпълнение на мерки за осигуряване на информация и публичност относно постигнатите резултати от наблюдението с цел да се гарантира прозрачност при изпълнението на НСРР.

Наблюдението на изпълнението на НСРР се извършва на основата на резултатите от наблюдението и оценката на изпълнението на регионалните планове за развитие на районите от ниво 2. Тези резултати се съдържат в годишните доклади за изпълнението на съответния регионален план за развитие, разработени на базата на установена мониторингова система.

6.2. Система за оценка на НСРР

За оценка на НСРР са формулирани следните *качествени критерии*, които се отнасят до нормите и стандартите, които характеризират качеството на изпълнение на целите и приоритетите в тематичните рамки на икономическите, социалните, териториалните, политическите и екологическите условия и изисквания :

- „ Мобилизиране на конкурентните предимства на районите и ефективно използване на собствените потенциали за развитие за постигане на икономическо сближаване;
- „ Намаляване на регионалните диспропорции в социалната сфера чрез развитие и реализация на човешкия капитал за постигане на социално сближаване;
- „ Сътрудничество на транснационално, междурегионално и междуобщинско ниво за постигане на териториално сближаване;
- „ Укрепване на мрежата от градове-центрове, подобряване свързаността в районите и качеството на средата в населените места за постигане на балансирано териториално развитие;
- „ Политическа ангажираност и административен капацитет на институциите на регионално и местно ниво и партньорите, за провеждане на регионалната политика и управление на процесите на планиране, програмиране, информационно осигуряване контрол и координация;
- „ Интегриране на глобалните екологични цели в процеса на регионалното и устройственото планиране.

Така формулираните критерии са свързани с отчитането на **общи количествени индикатори** (индикаторите към Стратегия „Европа 2020“ и синтезиран пакет от макроикономически критерии), върху които ще се базира системата за наблюдение и оценка в областта на регионалната политика и развитието на регионите в ЕС през следващия планов и програмен период, и които отразяват постигането на целите на Стратегия „Европа 2020“. За тези индикатори са посочени изходни и целеви стойности, чрез които ще се наблюдава и измерва постигането на целите. Те трябва да бъдат адаптирани по подходящ начин за целите на стратегическото планиране на регионалното и местното развитие на различните териториални нива:

Макроикономически пакет – изходни стойности за България и по райони от ниво 2:

- „ БВП на глава от населението – 2009 г.;
- „ Дял на БВП на човек от средната стойност за ЕС-27 – 2008 г.;
- „ Безработица – 2010 г. ;

Принос към Стратегия „Европа 2020” – целеви стойности за България и по райони от ниво 2:

- „ Ниво на заетост сред населението на възраст от 20 – 64 г.;
- „ Инвестиции в научноизследователска и развойна дейност (НИРД) в % от БВП;
- „ Дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление;
- „ Повишаване на енергийната ефективност;
- „ Намаляване на енергийната интензивност на БВП (специфичен национален ангажимент);
- „ Намален дял на преждевременно напусналите училище;
- „ Нарастване на дела на висшистите във възрастовата група от 30 – 34 г.;
- „ Намаляване на броя на хората под прага на бедността;

Глобални екологични индикатори:

- „ Относителен дял на антропогенно натоварените територии (инфраструктура, селища, промишлени обекти) – %;
- „ Съотношение между горските, земеделските и урбанизираните територии - %/ %/ %;
- „ Емисии на парникови газове (приравнени към CO₂ еквивалент) на жител от населението - т/ човек/ година;
- „ Разходи за ДМА с екологично предназначение – млн. лв.;
- „ Разходи за ДМА с екологично предназначение на човек от населението;
- „ Дял от територията с висок риск от ерозия – %;
- „ Разходи за енергийна ефективност и ВЕИ – млн. лв./ година;

В стратегическата част на документа са изведени **и други специфични количествени индикатори**, проследяващи изпълнението на специфични цели на НСРР.

Формулираните рамкови качествени критерии, както и общите и специфични количествени индикатори за наблюдение могат да се използват при изготвянето на междинна и последваща оценка. Междинната оценка за периода до 2018 г. ще отчете постигнатия напредък по изпълнението на целите и приоритетите за регионално развитие, резултатите от наблюдението и оценката на изпълнението на регионалните планове за развитие,

използваните ресурси, както и при необходимост ще предложи актуализация на НСРР. Последващата оценка ще се извърши след приключване на плановия период 2014 – 2022 г. и освен оценка на постигнатото, ще даде изводи и предложения за изпълнението на дългосрочните цели и приоритети на държавната политика за регионално развитие, включително за актуализация на НСРР. Резултатите от оценките ще бъдат отчетени в междинния и окончателния доклад за изпълнението на НСРР.

Информационно осигуряване на НСРР.

За информационното осигуряване на НСРР е събрана, анализирана и обобщена информация по различни планови параметри, финансови и статистически индикатори и други резултати от регионалната политика на национално, регионално ниво и местно ниво. Използвани са данни от НСИ, от официални регистри и доклади на министерства и ведомства, както и резултатите от наблюдението и оценката на изпълнението на регионалните планове за развитие на районите от ниво 2.

В случаи на неналична информация по отношение на някои индикативни стойности, са използвани методи за приближения и интерполяции, както и методи за геопространствени анализи с помощта на ГИС. Подобен подход е използван и при изчисляването на производни показатели и прогнозни стойности на индикаторите. За сравнителен анализ на състоянието на регионите с европейските нива, са използвани официални данни на Евростат, както и от официално публикувани документи на ЕС, изследвания на ООН, Световна банка и др.

Таблица 10: Показатели за оценяване изпълнението на целите и приоритетите на НСРР

ПОКАЗАТЕЛИ		БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ - ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ								
1	БВП/човек - лева	9007	5576	5942	7231	7238	6217	15610
2	Дял на БВП на човек от средната стойност на ЕС 27 - 2008 г.	43%	28%	30%	37%	36%	30%	73%
3	Безработица - 2010г.	10,3%	11,1%	11,5%	14,6%	10,7%	11,5%	6,8%
4.	Коефициент на икономическа активност на населението на 15 и повече навършени години - 2011 г.	51.3%	41.4%	47.7%	52.8%	49.9%	50.0%	56.8%
5.	Общ доход средно на лице от домакинство в лв. - 2009 г.	3693	3557	3216	3381	3695	3507	4297
„ЕВРОПА 2020” - ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2009/10 г.								
		БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
1	Заетост на населението на възраст 20-64 г.- %	66,8%	63,1%	62,9%	63,9%	64,4%	65,4%	73,4%
2	Инвестиции в научно-изслед. и развойна д-ст (НИРД) - % от БВП, 2009 г.	0,5%	0,2%	0,1%	0,3%	0,2%	0,2%	0,9%
3	Цели „20/20/20” по отношение на климата/ енергията:							
	- съкращаване на емисиите на CO2							
	- дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление							
	- повишаване на енергийната ефективност							
4	Дял на преждевременно напусналите училище - %, 2010 г.	13,9%	17,2%	17,9%	18,7%	18,5%	16,5%	4,3%
	Дял на висшистите на 30-34 г. - %, 2010 г.	27,7%	22,0%	20,9%	26,6%	19,9%	19,2%	41,0%
5	Хората под прага на бедност - бр/%							
‘ЕВРОПА 2020’ - ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 г.								
1	Заетост на населението на възраст 20-64 г.	76,0%	72,0%	72,0%	74,0%	75,0%	77,0%	80,0%
2	Инвестиции в научно-изслед. и развойна д-ст (НИРД) - % от БВП	1,5%	0,5%	0,8%	2,0%	1,5%	1,8%	2,5%
3	Цели „20/20/20” по отношение на климата/енергията:							
	- съкращаване на емисиите на CO2	-	-	-	-	-	-	-

ПОКАЗАТЕЛИ		БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
4	- дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление	16,0%	16%	11%	18%	16%	21%	17%
	- повишаване на енергийната ефективност	25,0%	25,0%	20,0%	27,0%	25,0%	30,0%	26,0%
	- намаляване на енергийната интензивност на БВП	50,0%	43,0%	45,0%	54,0%	49,0%	53,0%	56,0%
	Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище до:	11,0%	12,0%	12,0%	14,0%	14,0%	10,5%	3,5%
	Нарастване на дела на висшистите на 30-34 г.	36,0%	35,0%	34,0%	36,0%	32,0%	29,0%	50,0%
5	Намаляване на хората под прага на бедност с:	16,0%	11,0%	14,0%	17,0%	16,0%	18,0%	20,0%

Приоритет 1.1. Активизиране на специфичния потенциал на регионалните и местните икономики чрез подкрепа за повишаване на конкурентоспособността на малкия и средния бизнес.														
ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ	ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ							ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 Г.						
	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
1. Приходи от дейността на МСП в млн. лв. /2010 г./	141680	7392	10766	16572	17265	19048	70637	220000	20000	20000	30000	30000	30000	90000
2. Относителен дял на заетите лица в МСП спрямо общия им брой в страната, в % /2010 г./	100,0%	7,9%	10,3%	12,3%	13,2%	18,4%	37,9%	100,0%	8,2%	10,5%	12,5%	13,0%	18,2%	37,6%
4. Нарастване на инвестициите /%/	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	40%	40%	40%	30%	30%	40%	50%
5. Брой общини за целенасочена подкрепа по чл. 7 от ЗРР /2009г./	152	40	25	22	20	22	23	66	20	10	10	8	8	10
Приоритет 1.2. Развитие на устойчиви форми на туризъм и на културните и творчески индустрии в районите.														
ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ	ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ							ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 Г.						
	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
1. Реализирани приходи от нощувки в средствата за подслон и местата за настаняване в млн. лв. /2011 г./	733	16	23	223	266	64	142	827	20	30	245	293	83	156

КРИТЕРИИ И ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НСРР

2. Брой туристически атракции създадени/подобрени (бр.)	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	62	10	14	12	10	10	6
3. Създадени и популяризиращи туристически дестинации на база културно-историческо наследство (бр.)	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	30	2	6	7	8	4	3
Приоритет 1.3. Развитие на инфраструктурата за опазване на околната среда														
ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ	ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ							ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 Г.						
	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
1. Количество продадена електроенергия от ВЕИ в GWh /2010г./	3990	258	44	1 169	160	1 448	910	11970	774	132	3507	480	4344	2730
2. Относителен дял на населението, обслужвано от СПСОВ в % /2010 г./	48%	28%	63%	37%	39%	32%	71%	66%	60%	70%	65%	65%	60%	75%
3. Разширена и реконструирана ВиК мрежа, 2010 г. (км)	284	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	2730	420	520	430	460	400	500
4. Брой изградени системи за ранно предупреждение за възникващи опасности от наводнения, пожари, активиране на свлачищни райони (бр.)	10	2	1	1	1	4	1	18	3	4	3	3	1	4
Приоритет 2.1. Подобряване на качеството и осигуряване на достъп до образователни, здравни, социални и културни услуги и развитие на спортната инфраструктура в районите.														
ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ	ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ							ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 Г.						
	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
1. Брой реконструирани училища по изкуства и култура (бр.)	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	23	3	2	1	5	5	7
2. Брой модернизирани и реконструирани сгради и обекти на културата (бр.)	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	100	18	13	10	18	18	23
3. Брой изградени и реконструирани обекти инфраструктура за професионален спорт и спорт в	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	33	5	7	4	4	8	5

КРИТЕРИИ И ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НСРР

свободното време (бр.) ¹⁴														
Приоритет 2.2. Подкрепа на трудовата географска мобилност в районите.														
ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ	ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ							ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 Г.						
	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
1. Брой на ежедневните трудови мигранти, отчетени при пребояването на населението (2011 г.)	400323	42613	46704	45596	67489	95976	101945	25% ¹⁵	25%	25%	25%	25%	25%	25%
Приоритет 2.3. Развитие на капацитета на националните, регионалните и местните власти за стратегическо планиране и подобряване на управлението на регионалното развитие.														
ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ	ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ							ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 Г.						
	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
1.Брой проведени семинари, обучения и информационни кампании по проблемите на регионалното развитие	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	12	2	2	2	2	2	2
2. Служители, преминали обучение за развитие на уменията за управление на проекти, финансов контрол и прилагане на интегрирани системи за развитие ¹⁶ , 2010 г.,(брой, %)	227	16	37	44	22	35	73	10%	10%	10%	10%	10%	10%	10%
Приоритет 3.1 Развитие на трансграничното сътрудничество и мобилизиране потенциала на периферните гранични територии.														
ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ	ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ							ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 Г.						
	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ

¹⁴ Изградени и реконструирани обекти на спортна инфраструктура: многофункционални спортни зали, открити спортни площадки, тенис кортове, закрити плувни басейни

¹⁵ Нарастването на броя на ежедневните трудови мигранти се предвижда спрямо годината на пребояването на населението. Изходната стойност е отчетена по пребояването на 2011 г.

¹⁶ По данни на Института по публична администрация

КРИТЕРИИ И ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НСРР

1. Брой проекти / инициативи за трансгранично сътрудничество (склучени договори към 2011 г.)	463	81	67	38	48	70	159	10%	10%	10%	10%	10%	10%	10%
2. Брой на интегрирани стратегически планови документи за управление и развитие на граничните територии	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	10	2	2	1	1	2	2
Приоритет 3.2 Развитие на междурегионално и транснационално сътрудничество, включително за постигане на стратегическите приоритети на макрорегионално ниво.														
ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ	ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ							ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 Г.						
	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
1. Брой проекти за разширяване на сътрудничеството и насърчаване на икономическия, социалния и културния обмен между регионите на България и Европа.	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	152	28	26	22	24	25	27
Приоритет 4.1. Интегрирано устойчиво градско развитие и укрепване на полисентричната мрежа от градове.														
ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ	ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ							ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 Г.						
	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
1. Население, живеещо на територия с реализирани планове за интегрирано градско развитие /Брой/	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	3924514	318605	377019	544366	551620	624312	1508592
3. Създадени/обновени градски зелени площи /% от зелените площи/	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	17%	13%	15%	15%	20%	20%	20%
4. Брой проекти за подобряване качеството на средата и живота в селските райони.	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	600	100	100	100	100	100	100
Приоритет 4.2. Подобряване на свързаността на районите в национален и международен план и свързаността, включително с големите градски центрове в съседните страни.														
ОСНОВНИ ИНДИКАТОРИ ЗА НАБЛЮДЕНИЕ	ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ							ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 Г.						
	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ	БГ	СЗ	СЦ	СИ	ЮИ	ЮЦ	ЮЗ
1. Дължина на АМ и РПМ I клас в км /2010г./	3407	394	462	567	684	567	733	4134	494	542	660	821	624	993

КРИТЕРИИ И ИНДИКАТОРИ ЗА ОЦЕНКА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА НСРР

2. Население с подобрен транспортен достъп (%)	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	155%	30%	25%	20%	25%	20%	35%
3. Рехабилитирана/реконструирана пътна мрежа в км	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	2950	300	450	400	500	700	600
4. Относителен дял на домакинствата с достъп до интернет, вкл. и широколентова връзка от общото за страната в % /2011г./	26%	24%	23%	23%	24%	24%	38%	74%	65%	70%	75%	75%	85%

7. Стратегически насоки за разработване на регионалните планове за развитие за периода 2014 – 2020 г.

Регионалните планове за развитие са съществен елемент в юрархичната система от документи за стратегическо планиране и програмиране на регионалното развитие, регламентирани със ЗРР (обн. ДВ бр. 50/2008 г.) Те се разработват в съответствие с чл. 11 на ЗРР за районите от ниво 2 (NUTS 2) и определят „*средносрочните цели и приоритети за устойчиво интегрирано регионално и местно развитие на територията на съответния район*“. Регионалните планове за развитие следва да се разработят както в съответствие с предвижданията на настоящата Национална стратегия за регионално развитие 2012 – 2022, така и с останалите политики и секторни стратегии, които имат структуроопределяща роля, с актуализираните документи за изпълнение и оценките на регионалните планове на районите от ниво 2 и на областните стратегии.

Стратегическите насоки имат за цел да подпомогнат идентифицирането на ключовите насоки на политиката за сближаване в ЕС и по-успешно да “впишат” развитието на българските райони в рамките на стратегическите цели на ЕС за периода 2014 – 2020 г. Акцент в разработването на плановете за развитието им ще бъдат “идентичността, сравнителните предимства, специфичният профил и потенциал за развитие на българските райони от ниво 2, въздействието на фондовете на Европейския съюз за подпомагане на развитието, както и интегрирането на глобалните екологични въпроси в процеса на регионално и местно планиране на развитието”¹⁷.

Освен с основните документи на ЕС като Стратегия „Европа 2020”, Приносът на регионалната политика за интелигентен растеж в рамките на Стратегия „Европа 2020”, Пети доклад за икономическо, социално и териториално сближаване на ЕС и др., разработването на регионалните планове за развитие следва да бъдат съобразени и с препоръките и на други важни политически и стратегически международни и общностни документи като Териториалния дневен ред на ЕС 2020, Региони 2020 – оценка на бъдещите предизвикателства за районите в ЕС (2008 г.), Лайпцигската харта за устойчиви градове (2007 г.) и др.

¹⁷ Методически указания за разработване на Национална стратегия за регионално развитие на Република България (2012-2022), Регионални планове за развитие на районите от ниво 2 (2014-2020), Областни стратегии за развитие (2014-2020) и Общински планове за развитие (2014-2020), м. септември 2011 г., одобрени със Заповед № РД-02-14-2402/22.11.2011 г. на Министъра на регионалното развитие и благоустройството.

Изготвянето на новите регионални планове за развитие на районите от ниво 2 ще се осъществява при установени приоритети за страната, пренасящи основните постановки от тези важни документи на ЕС чрез Националната програма за реформи 2012-2020 г. и Националната програма за развитие “България 2020”, която като главен стратегически документ, интегрира приоритетите от различните секторни стратегии и определя насоките за постигането на заложените цели и приоритети за развитие на страната до 2020 г.

Водещо начало в процеса на разработване на регионалните планове за развитие (2014 – 2020) ще бъде новата роля на политиката на сближаване, ориентацията към изпълнение на целите на Стратегия “Европа 2020” с по-активното участие на регионите, и в същото време със засилен акцент за териториално сътрудничество и подход, изискващ резултати и добавена стойност. Икономическото, социалното и териториалното сближаване се разглеждат като равнопоставени, взаимно допълващи се и подкрепящи се компоненти на единната интегрирана концепция за регионално развитие, която изключва секторното фрагментиране.

7.1. Общи насоки за разработване на регионалните планове за развитие на районите от ниво 2

Общите стратегически насоки за разработването на регионалните планове за развитие на районите от ниво 2 отразяват стратегическата рамка на ЕС за периода 2014-2020 г., която определя приоритетите за финансиране през следващия програмен период.

Ключовите думи в променения пакет, определящи основните принципи на работа и финансиране в следващия програмен период са **концентрация, координация, коопериране, кохезия (4К)**.

Концентрацията ще има пространствени, временни и ресурсни очертания. Това ще означава по-малко, но по-прецизно формулирани приоритети, в сферата на енергоефективността, възобновяемите източници, иновациите и подобряването на конкурентноспособността на МСП в районите с подходящи условия и ресурси.

По-добрата **координация** в ЕС ще се осъществява чрез включването на всички договори за партньорство в обща стратегическа рамка, което означава съответно не само добра координация между страните и регионите, но също и на националните с общеевропейските приоритети, на регионалните политики, участници и инструменти с националните. По този начин се очакват по-добри резултати от прилаганите политики както

на европейско, така и на национално и на регионално равнище чрез насочване на финансовите инструменти в едни и същи приоритетни области. Другото измерение на координацията ще бъдат съгласуваните действия на финансовите политики с динамично променящите се икономически условия в света и в Европа.

Постигането на целите на Европа 2020 ще става и чрез по-добро **кооопериране** на регионите, чрез разпространяване на иновативните практики, а за районите в България и чрез продължаваща работа за повишаване на институционалния, административния и експертния капацитет в областта на регионалното и пространственото развитие.

Териториалната **кохезия** ще се основава на по-гъвкава политика и ще се фокусира върху устойчивото градско развитие, интегрирането на проекти и програми, на териториални, човешки, времеви, информационни и финансови ресурси. Най-значима роля за конкурентността на регионите се отрежда на големите градове и на метрополиите, които са приети за основни полюси на растеж в Националната стратегия за регионално развитие 2012-2022. Дава се шанс и на населени места в по-отдалечените и рядко населените райони, където се очаква да се разпростира влиянието на големите урбанистични центрове, ако на преден план успешно се изведат техните специфични характеристики, природните и културни ценности и традиции, ако чрез интегриран подход се развият инновационни и оригинални идеи за регионално развитие.

Българските райони от ниво 2 ще имат възможност да се възползват от предвиждания нов инструмент за изграждане на връзките в ЕС, който има за цел приоритетно развитие на свързващата транспортна, енергийна и информационна инфраструктура, управляема директно от Комисията. Това отговаря на поставената цел за преодоляване на тесните места в процесите на интеграция и изграждане на прекъснатите икономически, социални и пространствени връзки между регионите.

7.2. Специфични насоки за разработване на регионални планове за развитие на районите от ниво 2

Специфичните насоки за разработване на регионалните планове за развитие на районите от ниво 2 са свързани с новите тематични цели, разработени в стратегия “Европа 2020”. В допълнение на това ще бъде необходимо да се подобри координацията за по-ефективно използване на европейските фондове и увеличаване на добавената стойност. При включването на рибарството, селското стопанство и селските райони това означава, че почти

всички български райони на планиране ще могат да се възползват от възможностите за финансиране на проекти, при условие че прилагат интегрирания подход и преодолеят секторната изолираност.

Промените в политиката за градско развитие ще даде шанс на много български градове, останали извън обхвата на безвъзмездната помощ по Оперативна програма Регионално развитие за изработване на Интегрирани планове за градско възстановяване и развитие, за проекти в областта на устойчивото градско развитие, базирани на иновативни идеи в градските пространства. Използването на градската платформа на примера на програма URBACT чрез пренасянето на добрите практики ще спомогне за повишаване капацитета на местните власти в управлението на градовете.

Отварянето на Европейските групи за териториално сътрудничество и към други райони, които не са част от ЕС, ще създаде условия за реализиране на инициативи със съседните страни в ЮИ, СЗ и ЮЗ район, където липсата на финансиране е ограничило възможностите за валоризиране на интересни идеи, изпълними само на основата на кооперирането.

По-голямата прецизност и конкретика в определянето на инвестиционните приоритети в развитието на районите от ниво 2, точното разписване на тематичните цели, индикаторите за мониторинг, контрол и изпълнение, трябва да улеснят задачите пред българското правителство до 2013 година, когато за подписването на предвидения договор за партньорство ще трябва да се определи размера на нуждите на страната, да се дефинират националните приоритети, да се предложи програмата за национални реформи и да се посочи ясно постигането на националните цели, свързани със стратегия “Европа 2020”. В тези договори, освен тематичните приоритети и инвестиционните цели, ще трябва да се определят и условията, при които ще се осъществява финансирането от Структурните и Кохезионния фондове, на основата на единни финансови правила.

Всичко това подсказва, че регионалните планове за развитие на районите от ниво 2 също ще имат много по-важна и отговорна задача да подадат нужната информация за този документ, превеждайки приоритетите на Стратегия “Европа 2020”, през Националната програма за реформи 2012-2020 г., Националната програма “България 2020” и Националната стратегия за регионално развитие до договора с ЕС.

Национален контекст

В национален контекст в регионалните планове за развитие на районите от ниво 2 следва да се отчетат заложените приоритети в няколко важни документа, които ще окажат съществено значение върху развитието на районите.

Националната програма за развитие: България 2020 е рамков документ, който „*определя визията и общите дългосрочни цели на националните политики за период от 10 години за всички сектори на държавното управление, вкл. техните териториални измерения*“¹⁸. Тя отправя ясни послания към районите, а именно – създаване на условия за балансирано регионално развитие и подкрепа за центровете на икономически растеж – големите областни градове на основата на интегриран подход.

Националната програма за реформи 2012-2020 г. е стратегически документ, в който са дефинирани приоритетните области, допринасящи в най-голяма степен за повишаване на жизнения стандарт като крайна цел на икономическата политика, а именно: по-добра инфраструктура, конкурентоспособна младеж, по-добра бизнес среда и по-голямо доверие в държавните институции. Тези области се допълват от целенасочени действия за подобряване на ефективността на публичните разходи в подкрепа на растежа, осигуряване на институционална и финансова подкрепа за предприятията и намаляване на безработицата сред най-уязвимите групи в обществото (младежи, нисковалифицирани и обезкуражени лица, и възрастни хора).

Националната стратегия за регионално развитие на Република България за периода 2012 – 2022 г. дава заявка да се промени съществуващият секторен подход и да се акцентира върху потенциала и ресурсите на районите, които могат да бъдат използвани пълноценно и интелигентно за преодоляване на различията/ неравенствата между регионите в ЕС и страната, в междурегионален и вътрешнорегионален план, за да се постигнат целите на социалното, икономическото и териториалното сближаване.

В НСРР на Р. България за периода 2012 – 2022 е отделено специално внимание на неформалните райони, най-важните от които са Дунавското и Черноморското крайбрежие. Това се налага поради ориентацията на ЕС към политика на интегрирано управление на крайбрежни зони и речни басейни, която с глобалните промени в климата, става все по-

¹⁸ <http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?g=&n=9&p=0211&s=001>

належащо да бъде приложена във всички страни, споделящи общи водни басейни и течения. При разработване на плановете за четирите района от ниво 2, граничещи с р. Дунав и с Черно море ще се вземат под внимание най-важните постановки от подписаните важни политически декларации и конвенции, от Програмата за опазване на околната среда на Черноморското крайбрежие на Световна банка, UNDP и UNEP (2003), от Дунавската стратегия на ЕС за региона на река Дунав и от Морската политика на ЕС, както и от документите, разработени и приети на местно равнище от МРРБ и МОСВ, от басейновите дирекции, от местните власти и от местни асоциации.

Фокусирането върху Дунавското пространство ще се осъществява в определени зони от двете страни на реката, между които Видин – Калафат, Козлодуй – Оряхово – Бекет, Свищов – Никопол – Търну Магуреле, Разград – Русе – Гюргево – Букурещ, но това следва да се осъществява чрез равнопоставеност на пространственото сближаване и икономическите и социални аспекти на кохезията.

Интегрираното управление на черноморското крайбрежие, което се разглежда като мост с регионите по река Дунав ще се базира на секторното партньорство, което е приоритет на Организацията за Черноморско икономическо сътрудничество. То обединява дейностите на територията и в акваторията, инициативите за устойчиво развитие на енергетиката, туризма, науката и технологиите, транспорта и сигурността. в осъщественият по програма PHARE проект Plan Coast – Пространствено планиране при интегрирано управление на крайбрежните зони.

Като междинен планов документ от по-висок ранг, регионалните планове за развитие трябва да осъществят връзката между поредицата от документи за регионално развитие и тези, изгответи по силата на природозашитното законодателство, и устройството на територията. Подобен подход е необходим както за хоризонталното обвързване на инвестиционните приоритети в различните секторни програми, така и за обвързването на последните с националното и регионалното пространство.

Подготвеният "Съвместен документ за пространствено развитие на държавите от Вишеградската четворка, България и Румъния" също ще определи някои от стратегическите насоки за развитието на СЗ, СЦ, СИ и ЮИ райони на планиране, базирайки се на определените оси и полюси на развитие.

Национална жилищна стратегия на Република България¹⁹ акцентира на обстоятелството, че жилището играе важна роля в развитието на обществото и е от изключително значение за социалния, икономическия и културния прогрес. Това кореспондира пряко със заложените в НСРР 2012 – 2022 г. приоритети, тъй като балансираната, съразмерно развиваща се жилищна система е фактор и индикатор за устойчиво развитие на страната и районите от ниво 2. Регионалните планове за развитие трябва да съчетаят стратегическите цели за социално сближаване чрез подобрен жизнен стандарт със съвременните изисквания за интегрирано градско възстановяване и развитие, за ефективно използване на поземления ресурс и възможностите за разкриване на нови работни места при обновяването на жилищния фонд. От друга страна регионалните планове за развитие трябва да определят пътищата за решаване на жилищния проблем на социалните групи в неравностойно положение в онези райони, в които те са със значителен превес.

Националната стратегия за развитие на инфраструктурата на Република България и план за действие за периода 2006 – 2015 г. доразвиват целите на ОП Транспорт, като пренасят основните изисквания за енергоефективност, опазване на околната среда, безопасност и сигурност на транспорта, интерmodalност и интелигентна мобилност от поредицата документи на ЕС в националните документи. В регионалните планове приоритетите ще бъдат насочени към постигането на аналогични цели, като ще се търси връзката с останалите сектори, за да се подобри достъпността и вътрешно регионалната и интеррегионалната свързаност, която е от съществено значение за реализиране на идеите за полигентричност, за достъп до услуги, за развитие на туризма, за свободно движение на информация, знание, пътници и товари.

Постигането на целите за икономическо сближаване чрез интелигентен растеж, наука и иновации, повишена конкуретоспособност, предприемачеството, МСП и формиране на кълстери, на регионално равнище ще се осъществява посредством интерпретиране на заложените насоки в няколко важни документа. В тази група на актуални стратегически документа влизат Националната стратегия за развитие на научни изследвания 2020, Националната стратегия за насърчаване на малките и средни предприятия в България (2007 – 2013 г.), Националната стратегия за промоция на производството на биологични плодове и зеленчуци в България, Националната програма за рибарството и аквакултурите (2007 – 2013),

¹⁹ <http://www.mrrb.govment.bg/index.php?do=law&id=220&lang=bg&type=4>

Националната енергийна стратегия 2020 В България къмтерни структури в различни сектори на икономиката са формализирали координационните си звена и са заявили, че иновациите, трансфера на технологии и ноу-хай са сред основните им задачи. Иновационни стратегии на основата на интеррегионалното и трансграничното сътрудничество също са факт и са в съответствие с приоритетите на Националната стратегия за насърчаване на развитието на къмтерите за периода 2007 – 2013 г.

Националната стратегия за устойчивото развитие на туризма (2009 – 2013), дава приоритет на регионалното представяне, което ще даде възможност България да се рекламира и като цяло, и като съвкупност от туристически райони, всеки от които със своя специфика и облик, характерни ресурси и възможности за различни видове туризъм. Така ще се формира бранд на всеки район, който да го прави различен и да изтъква най-характерното за него. Едно от условията е районите да са достатъчно големи и да са съобразени с административното деление на страната, за да могат да се представят и на международния пазар като самостоятелен и разпознаваем туристически продукт. Обединяването на туристическите ресурси на страната – благоприятен климат, живописни крайбрежни и речни зони, минерални води, природни ценности и богато културно наследство, подобряване на обвързаността на регионите ще създава по-големи възможности за използване на цялостния регионален потенциал за икономически растеж.

Регионален контекст

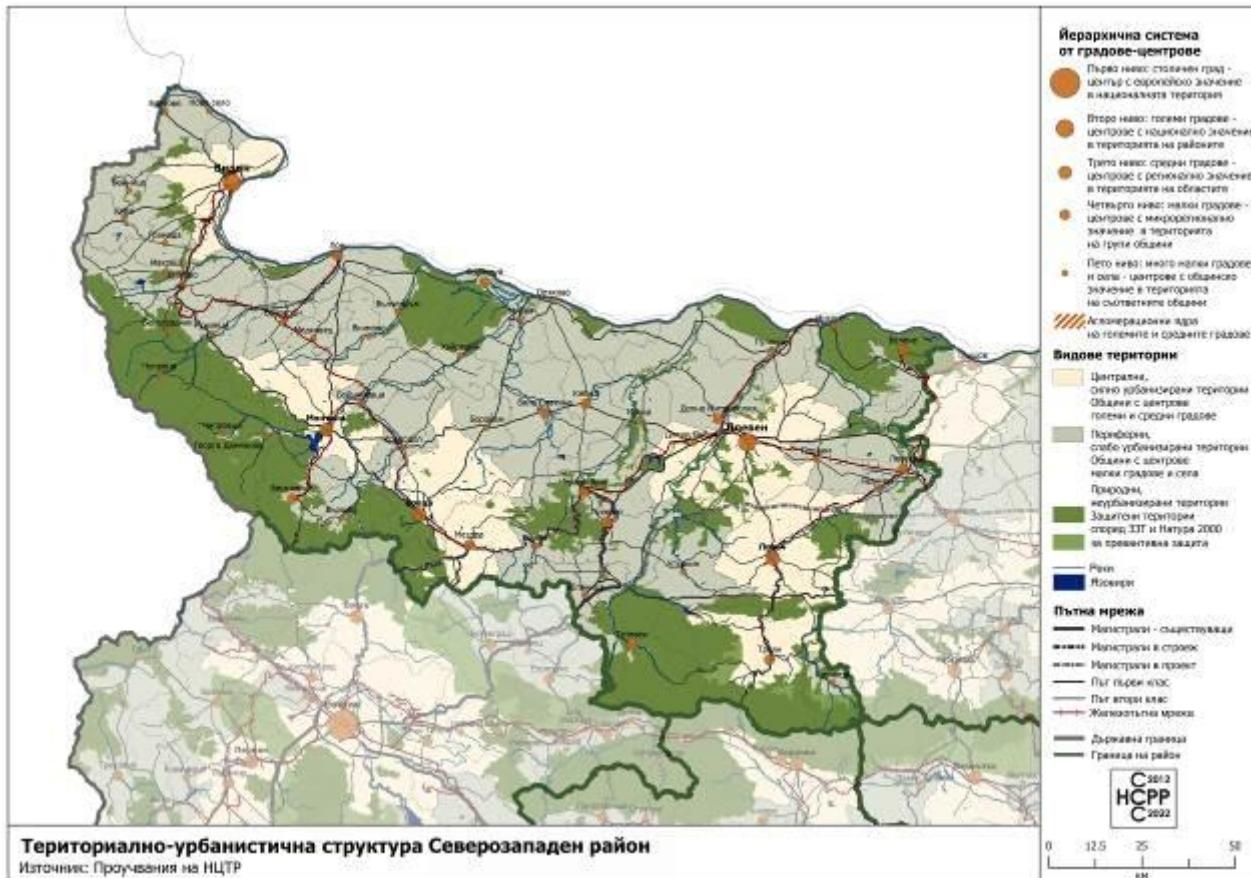
В регионален контекст са систематизирани специфичните насоки за разработване на регионалните планове за развитие за периода 2014 – 2020 г. Съгласно Закона за регионалното развитие районите от ниво 2 не представляват административно-териториални единици и имат специфични условия и потенциали за развитие.

Северозападен район

Северозападният район в момента е най-слабо развитият район от ниво 2 в страната. Поставен е в групата райони в Европа с най-силна зависимост от заплахите от демографския спад (на последно място в ЕС), глобализацията, климатичните промени и енергийната зависимост. Поради ниския старт, въпреки прогнозираното абсолютно нарастване, прогнозните стойности на показателите за развитие остават под средното за страната. Като

прогноза до 2020 година се предвижда нивото на заетост на населението от 20 – 64 г. да достигне 72% при 76% средно за страната, а инвестициите в научна и развойна дейност да достигнат 0.5% от БВП при 1.5% за страната. Намаляването на броя на хората, живеещи под прага на бедността ще бъде 11%, при 16 % средно за страната.

D Z j 129 L _j b l h j b Z r e g [Z g b k l b q g Z k l j m d l m j Z g Z K __j h a Z i Z ^_g j Z c h g

За да се компенсират негативните процеси и изоставането на района, се предвиждат **приоритетни публични намеси** в следните сфери, като се отчитат приоритетите на Дунавската стратегия и собствените потенциали за развитие на района:

„ L j Z g k i h j l g Z b g n j Z k l j + m Модернизиране съставната инфраструктура на Трансевропейски транспортен коридор № 4. Завършване на моста на р. Дунав при Видин – Калафат и изграждане на трети мост при Оряхово – Бекет, както и изграждане на мост Никопол- Турну Магуреле. Подобряване на съществуващите пристанища и фериботни комплекси във Видин, Лом, Оряхово, Сомовит и Никопол. Развитие на мултимодални транспортни системи и комбинирани превози. Пълноценно използване на водния ресурс на река Дунав, както и на нейния транспортен и енергиен потенциал, имащи важно значение за икономическото развитие на района и страната. Подобряване на транспортния достъп до главните транспортни направления чрез реконструкция и модернизация на второкласни и

третокласни пътища и пътища от общинската пътна мрежа и постигане значително намаляване на времето за придвижване. Това от своя страна ще разшири полето на действие на регионалните центрове, предлагащи услуги с определено качество.

- „ **Изграждане** на замърсяване и подобряване на екологичната инфраструктура. Подобряване на водоснабдителни и канализационни системи в т. ч. изграждане на нови и разширяване на съществуващи пречиствателни съоръжения. Депониране, обезвреждане и рециклиране на битови и промишлени отпадъци и рекултивация на замърсени територии. Опазване на биологичното разнообразие и защитените зони.
- „ **Формиране** и развитие и технологично обновление. Създаване на инновационни и адаптирани „кълстери“, бизнес мрежи и индустриски/ бизнес зони. Насърчаване на инвестициите и стимулиране на публично-частното партньорство като възможност за реализиране на инвестиционни проекти. Вложения в производство и услуги с по-висока добавена стойност.
- „ **Формиране** на учебно заведение и/или специализирано професионално учебно заведение в северозападния край, по-конкретно във Видин, чрез което да се задържат млади хора в района и да се осигурява тяхната професионална реализация.
- „ **Подобряване** на туристическото предлагане и развитие на разнообразни туристически продукти и услуги. Използване на уникалните дадености и ресурси на района като Белоградчишките скали, пещерата „Магура“, Националния парк „Централен Балкан“, античен град „Улпия Ескус“ при с. Гиген, община Гулянци, археологията, минералните води, винарството и др. рекреационни ресурси за развиване на културен, екологичен, селски, ловен туризъм, spa туризъм и др. Достъпност за недвижимите паметници на културата и прилежаща инфраструктура, която би позволила недвижимите културни ценности да бъдат социализирани и включени в туристически дейности.
- „ **Прилагане** на мерки, свързани с въздействие върху културната инфраструктура – обновяване на сградния фонд и подобряване на енергийната ефективност на театри, кино, опери, музеи, галерии, концертни зали, библиотеки, читалища, развитие на читалищата като средища за иницииране на местен бизнес и инновационни практики.
- „ **Развиване** на трансграничното, междурегионално и транснационално сътрудничество. Създаване на по-добри условия за комуникация със страните от Централна и Западна Европа. Използване на потенциала за сближаване в развитието на урбанизационния ареал на Видин и Калафат. Интегриране на регионалната икономика към европейския пазар. Стимулиране на градския център с регионално значение – град Плевен, за да попадне в категорията на градове-центрове с национално значение (FUA) наред с Пловдив, Варна, Бургас, Русе и Стара Загора, както и център-дубльор на Плевен – гр. Видин, предвид неговото периферно местоположение и откриващи се възможности за трансгранично сближаване по коридор № 4.

- „ Q h _ r d b _ j _ k m j k b _ b _ i m [e b-~~q~~ подобряванета] бовешките ресурси чрез инвестиции в човешки капитал. Укрепване на капацитета на институции и организации от региона за подобряване на предоставяне на публичните услуги;
- „ В g n h j f Z p b h g g h m g b d Z p b h g g b _ l _ ~~съвръз~~ да ѝ на широколентов достъп до интернет в публичните институции, предприятията и домакинствата, в т.ч. в малките градове.

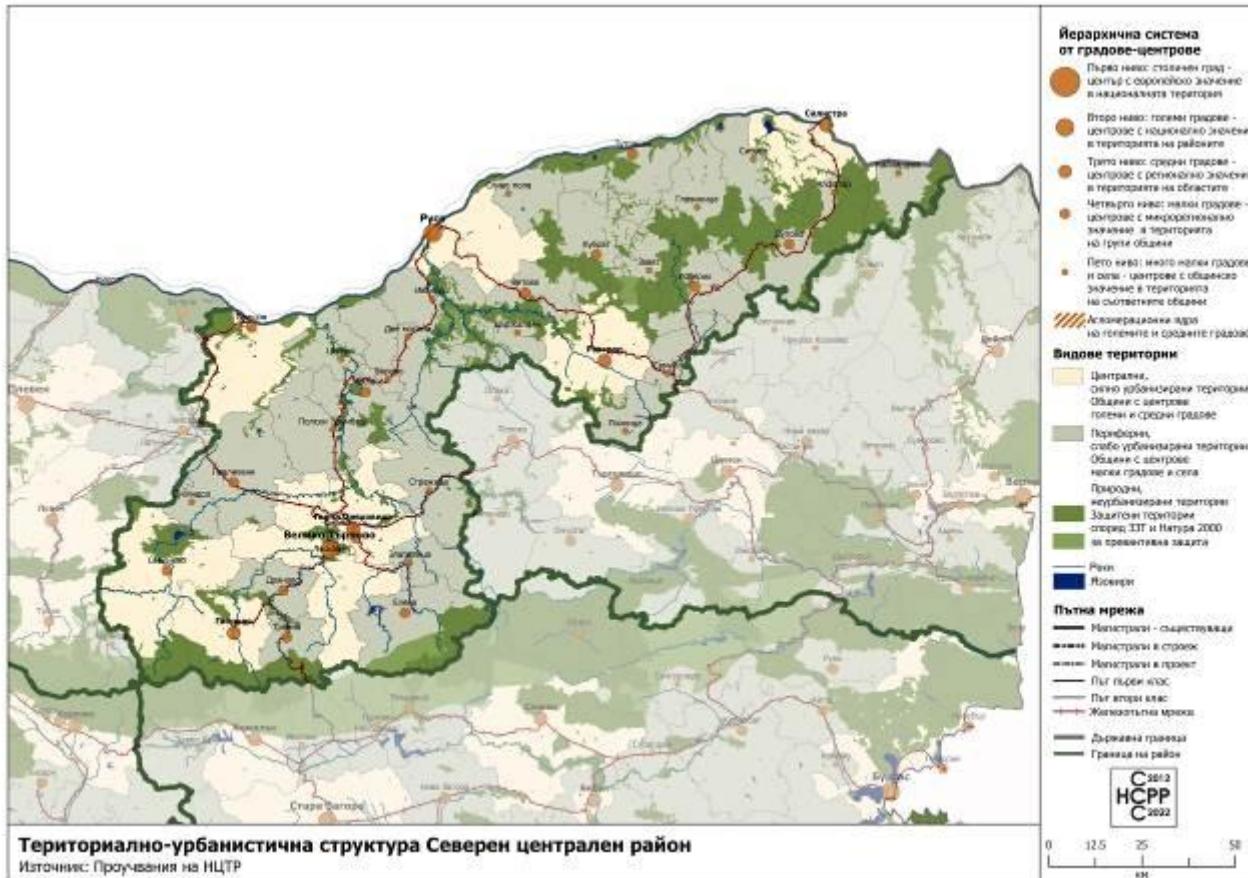
LZ[еb¶Z IhdZaZI_eb aZ baiteg_gb_ gZ GKJJ aZ K__jhaZiZ^_g jZchg

КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ - ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ		БГ	СЗ	
1	БВП/човек - лева	9007	5576	
2	Дял на БВП на човек от средната стойност на ЕС 27 - 2008 г.	44%	28%	
3	Безработица - 2010г.	10,3%	11,1%	
ПРИНОС КЪМ СТРАТЕГИЯ „ЕВРОПА 2020” - ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 г., ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ 2009/2010		БГ	СЗ 2009/2010	СЗ 2020
1	Заетост на населението на възраст 20-64 г.	76,0%	63,1%	72,0%
2	Инвестиции в научно-изслед. и развойна д-ст (НИРД) - % от БВП	1,5%	0,2%	0,5%
3	Цели „20/20/20” по отношение на климата/енергията:			
	- съкращаване на емисиите на CO2	-		-
	- дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление	16,0%		16%
	- повишаване на енергийната ефективност	25,0%		25,0%
4	Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище до:	11,0%	17,2%	12,0%
	Нарастване на дела на висшистите на 30-34 г.	36,0%	22,0%	35,0%
5	Намаляване на хората под прага на бедност с:	16,0%		11,0%

Северен централен район

Северният централен район, е следващият район след СЗ район по основните показатели за социално-икономическо развитие. Както и СЗ район, средносрочната перспектива до 2020 г. за регионите в Европа го поставя сред силно уязвимите пред предизвикателствата на глобализацията, демографските, климатичните и екологичните промени.

D Z j 20: L _ j b l h j b Z-е т ю ж к Z g b k l b q g Z k l j m d l m j Z g Z K _ _j _g p _ g l j Z e _g j Z c h g

Целевите стойности на показателите, свързани с приоритетите на Стратегия “Европа 2020” към края на периода, се прогнозира да бъдат близки до тези в СЗ район. Равнището на заетост на населението в трудоспособна възраст се прогнозира да достигне 72% при 76% за страната, намаляването на преждевременно напусналите училище да спадне на 12% при 11% за страната, нарастването на дела на висшистите да достигне 34% при 36% за страната. Близки по характер и тематика ще бъдат и приоритетите за района. Те ще бъдат свързани с Дунавската стратегия, като се отчитат потенциалите за развитие и се предвиждат **приоритетни публични намеси в следните сфери:**

„**Линии на развитие**“ на потенциала за превръщане на транспорта в ключов сектор на икономиката на района. Развитие на Общоевропейски транспортни коридори № 7 и № 9 и коридора ТРАСЕКА като част от европейската транспортна мрежа. Изграждане на интерmodalен терминал в Русе. Подобряване на пристанищната инфраструктура в Свищов, Тутракан и Силистра, развитие на двете товарни пристанища в Русе за поемане на международните товари. Реконструкция и модернизация на съществуващия мост Русе – Гюргево, изграждане на четвърти мост на р. Дунав „Силистра – Кълъраш“. Изграждане на скоростен път „Русе – Велико Търново – Маказа“ и тунел под прохода „Шипка“, скоростен път „Русе–Разград–Шумен“ и автомагистрала Хемус,

реконструкция и модернизация на първокласен път Силистра – Шумен. Развитие на международното летище Горна Оряховица и утвърждаване на водещата му роля за развитието на района в социално и икономическо отношение. Развитие на летище Щръклево като гражданско летище за национални цели. Развитие на железопътния транспорт. Пълноценно реализиране на възможностите за интерmodalен транспорт по въздух, вода и суша.

- „ = Z a b n b d Z p b y – бразли – ване и изграждане на нови газопреносни мрежи и използване на потенциала на региона за изграждане на инсталации за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници. Изграждане на газопровод „Русе – Гюргево”.
- „ В d h g h f b d Z g Z a g – бели – ване скоростта и устойчивостта на икономическото развитие на района, постигане на качествени характеристики на икономическата динамика, повишаване на инвестиционната привлекателност на района. Изграждане на подходяща бизнес инфраструктура за стимулиране инвестициите и технологичното обновление, изграждане и обновяване на зони за растеж (бизнес, индустриални, транспортни и логистични центрове и инкубатори) и създаване на кълстерни форми. Създаване на центрове за иновации в Русе, Велико Търново и Габрово.
- „ @ b a g _ g Z k j r e k o – възстановка, рехабилитация и подобряване на материално-техническата база на образователни, социални, здравни и културни институции, осигуряване на подходящи условия за придвижване и достъп на лица в неравностойно положение, прилагане на мерки за енергийна ефективност и подобряване на градския транспорт. Въвеждане на широколентов достъп до интернет в публичните институции, предприятията и домакинствата.
- „ K h p b Z g e _ d Z i b l Z A – адаптиране на политиките и системите за образование, обучение и заетост към пазара на труда. Създаване на възможности за обвързване на науката с образоването и бизнеса.
- „ L _ j b l h j b Z e g h j Z a \ b l b _ b k [e a z h i r y Z a g e – на трансграничното, междурегионално и транснационално сътрудничество – създаване на по-добри условия за комуникация със страните от Централна и Западна Европа и Румъния и интегриране на регионалната икономика към европейския пазар. Използване на потенциалните перспективи на Русе за трансгранично коопериране в еврорегион Русе – Гюргево.
- „ H i Z a \ Z g _ g Z h d h e g Z I – канализационни системи и пречиствателни станции за отпадъчни води, нови водохващания и модернизация и рехабилитация на водоснабдителната мрежа и на съществуващи пречиствателни съоръжения за питейни води. Оптимизиране на системата за сметосъбиране и изграждане на съоръжения за преработка на строителни, производствени и твърди битови отпадъци (ТБО) и изграждане на регионални депа за тяхното депониране, отговарящи на съвременните изисквания. Укрепване на свлачищните участъци по Дунавския бряг и защита от наводнения в области Русе, Велико Търново и Силистра.
- „ I j b j h ^ g h b d m e l m j g h g Z k e _ ^ k I – възстановка на богатото природно и културно наследство и активизиране на богатите природни и антропогенни туристически ресурси в отделните области на района – Велико Търновска, Габровска, Русенска, Разградска, Силистренска. Обвързване на

рекреационно-туристическите зони и ландшафти чрез културни и туристически маршрути.

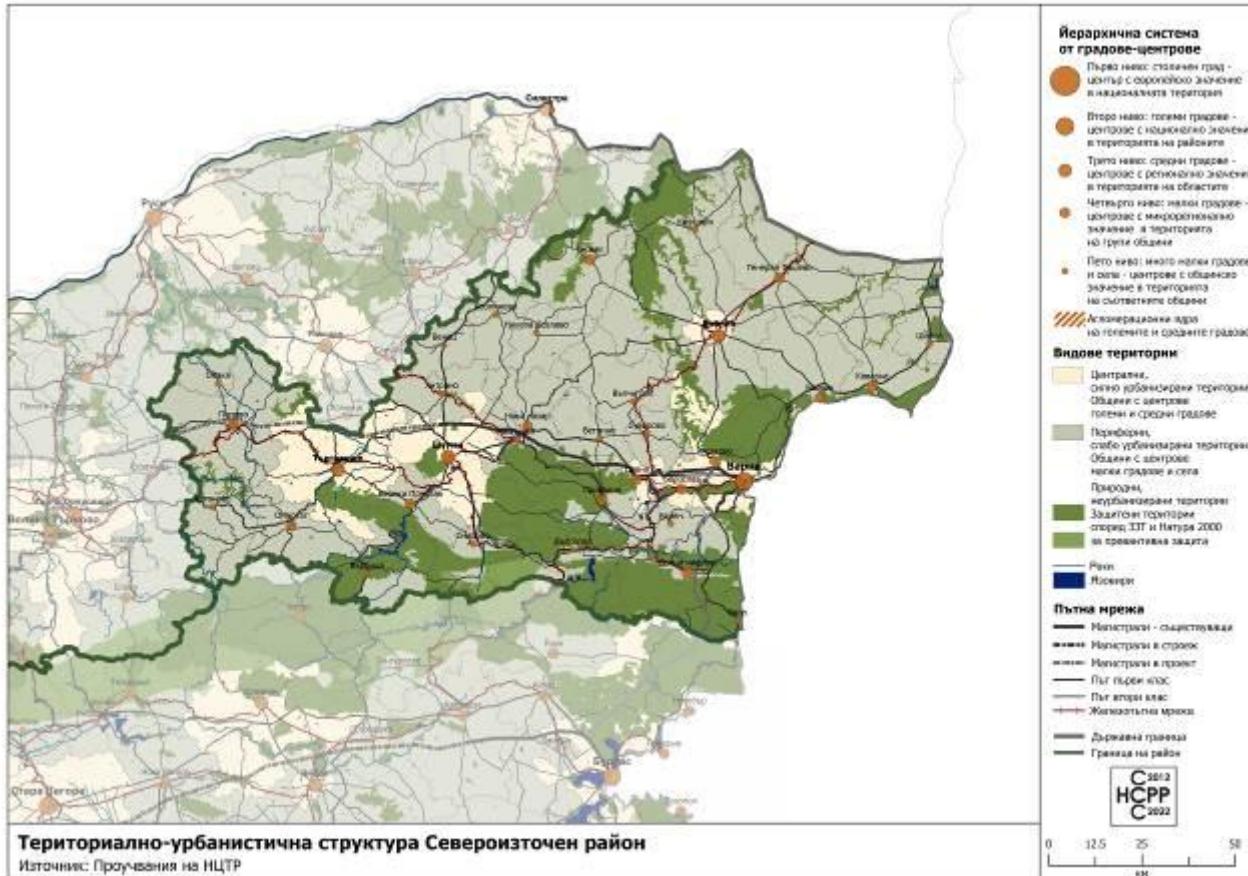
L Z [e b p Z I h d Z a Z I _ e b a Z b a i t e g _ g b _ g Z G K J J a Z K _ _ j _ g p _ g l j Z e _ g j Z c h g

КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ - ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ		БГ	СЦ	
1	БВП/човек - лева	9007	5942	
2	Дял на БВП на човек от средната стойност на ЕС 27 - 2008 г.	44%	30%	
3	Безработица - 2010г.	10,3%	11,5%	
	ПРИНОС КЪМ СТРАТЕГИЯ „ЕВРОПА 2020” - ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 г., ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ 2009/2010	БГ 2020	Ц 2009/2010	С Ц 2020
1	Заетост на населението на възраст 20-64 г.	76,0%	62,9%	72,0%
2	Инвестиции в научно-изслед. и развойна д-ст (НИРД) - % от БВП	1,5%	0,1%	0,8%
3	Цели „20/20/20” по отношение на климата/енергията:			
	- съкращаване на емисиите на CO ₂	-		-
	- дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление	16,0%		11%
	- повишаване на енергийната ефективност	25,0%		20,0%
4	Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище до:	11,0%	17,9%	12,0%
	Нарастване на дела на висшистите на 30-34 г.	36,0%	20,9%	34,0%
5	Намаляване на хората под прага на бедност с:	16,0%		14,0%

Североизточен район

Североизточният район има добри потенциали за бъдещо социално-икономическо развитие. Характерно е, че на него се пада най-големият относителен дял в постигането на целите на Стратегия Европа 2020 по отношение на ВЕИ в крайното енергийно потребление (18%) и намаляването на енергийната интензивност на БВП с 54% при средно 50% за страната. Приоритетите за постигане на целите на регионалното развитие ще бъдат обвързани с интегрираната морска политика и консолидираните приоритети на програмата за Черноморския регион. Те са насочени към използване на **потенциалите за развитие в следните сфери:**

D Z j 121 L _ j b l h j b Z r e g [lZ g b k l b q g Z k l j m d l m j Z g Z K _ j h b a l h q _ g j Z c h g

- „ „ L j Z g k i h j l g Z b g n j Z k l j - Развитија на пътната и ж.п. инфраструктура на европейските транспортни коридори и създаване на подходящи условия за успешното включване на Пристанище Варна в нарастващия товарооборот в Черно море и утвърждаването му като основен логистичен и дистрибуторен център за връзка между Общоевропейските транспортни коридори VII, VIII, IX и ТРАСЕКА. Изграждане на АМ „Черно море“ и извеждане на транзитния автомобилен трафик по-далече от чувствителната крайбрежна територия, курортните селища и комплекси по брега. Изграждане и възстановяване на регионалните пътища, което гарантира бъдещо развитие, както и спиране на обезлюдяването, намаляване на безработицата, създаване на нови източници на доходи и заетост.
- „ < ? В – Използване на потенциала на района за изграждане на инсталации за производство на енергия от възобновяеми енергийни източници, особено на ветрогенератори в крайбрежните територии. Постигането на по-екологична икономика не би следвало да означава само създаване на нови иновативни производства, но и постигане на по-голяма производителност чрез ограничаване изчерпването на ресурсите, насърчаване и преориентиране на регионалната икономика към енергоефективни продукти и системи.
- „ В g h \ Z p b b b g Z m g b h] b q g h j Z а Възръване на системи за управление на качеството, стимулиране на екологично чисти и енергоспестяващи

производства, стимулиране на продуктови и технологични иновации. Създаване на привлекателна бизнес среда чрез изграждане на подходяща бизнес инфраструктура, създаване и развитие на кълстери и инвестиционен маркетинг. Въвеждане на широколентов достъп до интернет в публичните институции, предприятията и домакинствата.

- „ „ **I j b j h ^ g h b d m e l m j g h g Z k e _ ^ k l** **Повишаване на туристическия интерес и развитие на разнообразни туристически продукти и услуги не само със сезонен характер – морски, яхтен, културен, екологичен, аграрен, приключенски, селски, ловен и религиозен туризъм, спа и др.** Преодоляване на сезонността на морския рекреативен туризъм и осигуряване на целогодишна натовареност на туристическата база, вследствие уникалните културно-исторически паметници, историко-архитектурните комплекси и природни дадености. Развитие на туризъм във вътрешността на района. Развитие на рибарството и аквакултурите. Подобряване на координацията и качеството на управление на превенцията на риска, целяща опазването на природната среда, живота и здравето на хората и развитието на туризма и маркетинга на дестинациите в устойчива и сигурна околнна среда.
- „ **L _ j b l h j b Z e g h j Z a \ b l b _ b k - e** **Разширение на трансгранично, междурегионално и транснационално сътрудничество.** Създаване на по-добри условия за комуникация със страните от Централна и Западна Европа и Азия и интегриране на регионалната икономика към европейския пазар. Районът има потенциал да се развива като източен портал на ЕС, добре обвързан с АМ „Черно море“. Варна е град с национално/ транснационално значение според европейската класификация на урбанистични ядра (FUA) и ще играе ролята на “европейска порта”. Варна има потенциали да попадне в бъдеще в категорията на градове с общоевропейско значение (MEGA);
- „ **D Z q _ k l \ h g Z l** **Подобряване достъпа до образование и обучение с ново качество и наಸърчаване на заетостта.** Подобряване на човешките ресурси чрез инвестиции в човешки капитал, модернизация на материално-техническата база и подобряване гъвкавостта на пазара на труда. Използване на високата степен на изграденост на социалната инфраструктура и концентрация на висши училища като иновативен потенциал за регионалната икономика – обвързване на науката с образованието и бизнеса.
- „ **J Z a \ b l b _ g Z b g n h j f Z p b h g g b l h] b** **Подобряване на широколентов достъп до интернет в публичните институции, предприятията и домакинствата.**
- „ **H i Z a \ Z g _ g Z h d h e g Z l** **Обновяване на обществения транспорт и изграждане на системи, осигуряващи по-висока степен на сигурност, намаляване на шумозамърсяването и подобряване качеството на въздуха в градовете. Изграждане и разширяване на пречиствателни съоръжения за отпадни и питейни води, канализационни и водоснабдителни мрежи. Депониране, обезвреждане и рециклиране на битови и промишлени отпадъци и рекултивация на замърсени територии. Защита от ерозионни и свлачищни процеси, предпазване от наводнения и мониторингови системи за опазване на околната среда, прилагане принципите на Интегрирано управление на крайбрежни зони (ИУКЗ).**

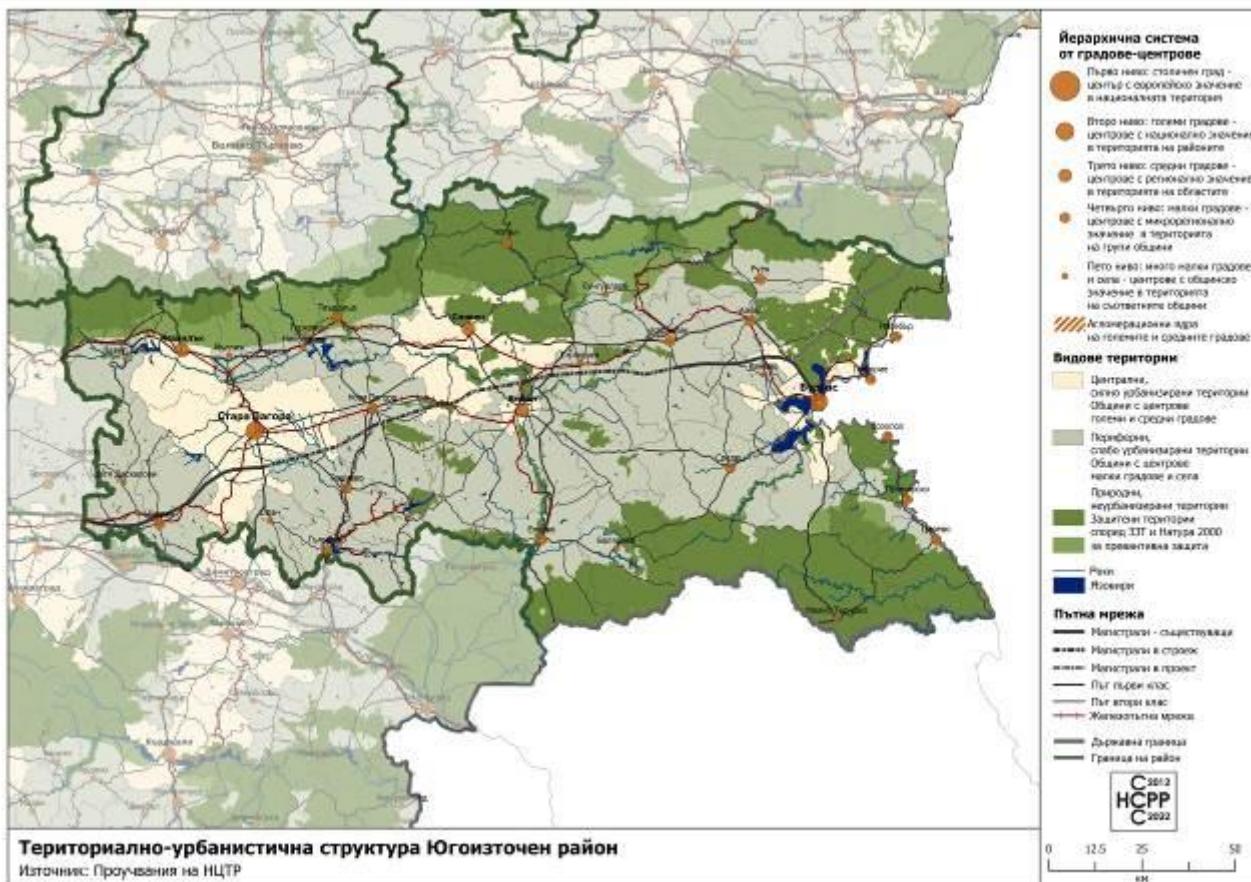
LZ[ebp12Z IhdZaZI_eb aZ baiteg_gb_ gZ GKJJ aZ K_\jhbalhq_g jZchg

КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ - ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ		БГ	СИ	
1	БВП/човек - лева	9007	7231	
2	Дял на БВП на човек от средната стойност на ЕС 27 - 2008 г.	44%	37%	
3	Безработица - 2010г.	10,3%	14,6%	
	ПРИНОС КЪМ СТРАТЕГИЯ „ЕВРОПА 2020” - ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 г., ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ 2009/2010	БГ 2020	И 2009/2010	С СИ 2020
1	Заетост на населението на възраст 20-64 г.	76,0%	63,9%	74,0%
2	Инвестиции в научно-изслед. и развойна д-ст (НИРД) - % от БВП	1,5%	0,3%	2,0%
3	Цели „20/20/20” по отношение на климата/енергията:			
	- съкращаване на емисиите на CO2	-		-
	- дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление	16,0%		18%
	- повишаване на енергийната ефективност	25,0%		27,0%
4	Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище до:	11,0%	18,7%	14,0%
	Нарастване на дела на висшистите на 30-34 г.	36,0%	26,6%	36,0%
5	Намаляване на хората под прага на бедност с:	16,0%		17,0%

Югоизточен район

Югоизточният район има потенциал за по-добро развитие и това се потвърждава от прогнозните разчети за 2020 г. Прогнозира се заетостта на населението от 20 – 64 г. да нарасне до 75%, инвестициите в НИРД да достигнат 1.5%, намаляването на дяла на напусналите преждевременно училище да спадне до 14%. Приоритетите за постигане на целите на регионалното развитие са аналогични на тези за СИ район и са обвързани с интегрираната морска политика, консолидираните приоритети на програмата за Черноморския регион и отчитат **потенциалите за развитие в следните сфери:**

D Z j 32: L_j b l h j b Z-е т южн Z g b k l b q g Z k l j m d l m j Z g Z X j h b a l h q _ g j Z c h g

- „ Развигане на европейските транспортни коридори, пътна и ж.п. инфраструктура, международното пристанище в Бургас и другите пристанища, международното летище в Бургас с всички съвременни обекти – специализирани терминални, логистични центрове и др. Изграждане на АМ „Черно море“ и пълноценно реализиране на възможностите за интерmodalен транспорт по въздух, море и суша, което ще подпомогне развитие на бизнеса и на морския туризъм. Изграждане на участъците от двете автомагистрали „Тракия“ и „Черно море“, което ще създаде условия за по-пълно и ефективно използване на местния потенциал за развитие. Реконструкция на пътищата в южната част на района.
- „ Действие последиците от прекомерното и хаотично застрояване на Черноморското крайбрежие – подобряване техническото състояние на ВиК инфраструктурата, укрепване на свлачища и предпазване на черноморския бряг от абразия. Ефективна система за управление на отпадъците, рекултивация на замърсени терени, обновяване на градската среда и осъществяване на мерки за енергийна ефективност и използване на ВЕИ.
- „ Решаване на проблема с сезонността на морския рекреативен туризъм и осигуряване на целогодишна натовареност на туристическата база, създаване на благоприятни условия за разнообразяване на туристическото предлагане чрез социализация и валоризация на недвижимите културни ценности и природни обекти и уникалните дадености и ресурси като ПП

Странджа, археологията, винарството и традициите в земеделието, рибарството и аквакултурите, морската и минералната вода, морската сол, лугата и лечебната кал и др. Формиране на регионален туристически продукт и неговото популяризиране в национален и международен аспект.

- „ **J Z a \ b \ b _ g Z d m e l m j g – Плакане** южните мерки, свързани с въздействие върху културната инфраструктура - обновяване на сградния фонд и подобряване на енергийната ефективност на театри, кина, опери, музеи, галерии, концертни зали, библиотеки, читалища, развитие на читалищата като средища за иницииране на местен бизнес и инновационни практики.
- „ **L _ j b \ h j b Z e g h j Z a \ b \ b _ b k \ e** Разширение на трансгранично, междурегионално и транснационално сътрудничество – създаване на по-добри условия за комуникация със страните от Централна и Западна Европа, Азия. Районът има потенциал да се развива като източен портал на ЕС – развитието на Транс-Европейския транспортен коридор № 8 и неговото продължение на изток, където прераства в ТРАСЕКА (Транспортен коридор Европа-Кавказ-Азия) е възможност за овладяването на развиващите се бъдещи пазари на източния бряг.
- „ **B d h g h f b q _ k d Z – Развитие** на диверсифицирана икономика, способна да подобри гъвкавостта и адаптивността на местната икономика спрямо протичащите процеси в глобалната икономика. Насърчаване и развитие на МСП, кълстери и бизнес мрежи, които ще въздействат на конкурентноспособността, като се повиши продуктивността на местните компании, ще се увеличи темпът на техническо обновление и иновации и ще се стимулира създаването на нови бизнес активности.
- „ **K h p b Z e g Z k \ j** Повишаване на качеството, обхвата и достъпността на социални, културни и образователни услуги. Обновяване на материално-техническата база и модернизация на оборудването на социални, образователни и културни институции; повишаване на професионалната квалификация и адаптивността на заетите; подобряване на достъпа и интегрирането на групи в неравностойно положение;
- „ **I h l _ g p b \ Z j Z a \ b \ b _ g Z** – Развитие на ветроенергетиката и използване на възможности за използване на слънчевата енергия за производство на електроенергия.
- „ **J Z a \ b \ b _ g Z b g n h j f Z \ b \ b \ m g \ b \ d Z p b h g g b \ l _ I** – Развитие на широколентов достъп до интернет в публичните институции, предприятията и домакинствата.

L Z [e b \ p \ Z I h d Z a Z I _ e b a Z b a i t e g _ g b _ g Z G K J J a Z X] h b a l h q _ g j Z c h g

КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ - ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ		БГ	ЮИ
1	БВП/човек - лева	9007	7238
2	Дял на БВП на човек от средната стойност на ЕС 27 - 2008 г.	44%	36%
3	Безработица - 2010г.	10,3%	10,7%

ПРИНОС КЪМ СТРАТЕГИЯ „ЕВРОПА 2020” - ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 г., ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ 2009/2010		БГ 2020	И 2009/2010	Ю ЮИ 2020
1	Заетост на населението на възраст 20-64 г.	76,0%	64,4%	75,0%
2	Инвестиции в научно-изслед. и развойна д-ст (НИРД) - % от БВП	1,5%	0,2%	1,5%
3	Цели „20/20/20” по отношение на климата/енергията:			
	- съкращаване на емисиите на CO ₂	-		-
	- дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление	16,0%		16%
	- повишаване на енергийната ефективност	25,0%		25,0%
4	Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище до:	11,0%	18,5%	14,0%
	Нарастване на дела на висшистите на 30-34 г.	36,0%	19,9%	32,0%
5	Намаляване на хората под прага на бедност с:	16,0%		16,0%

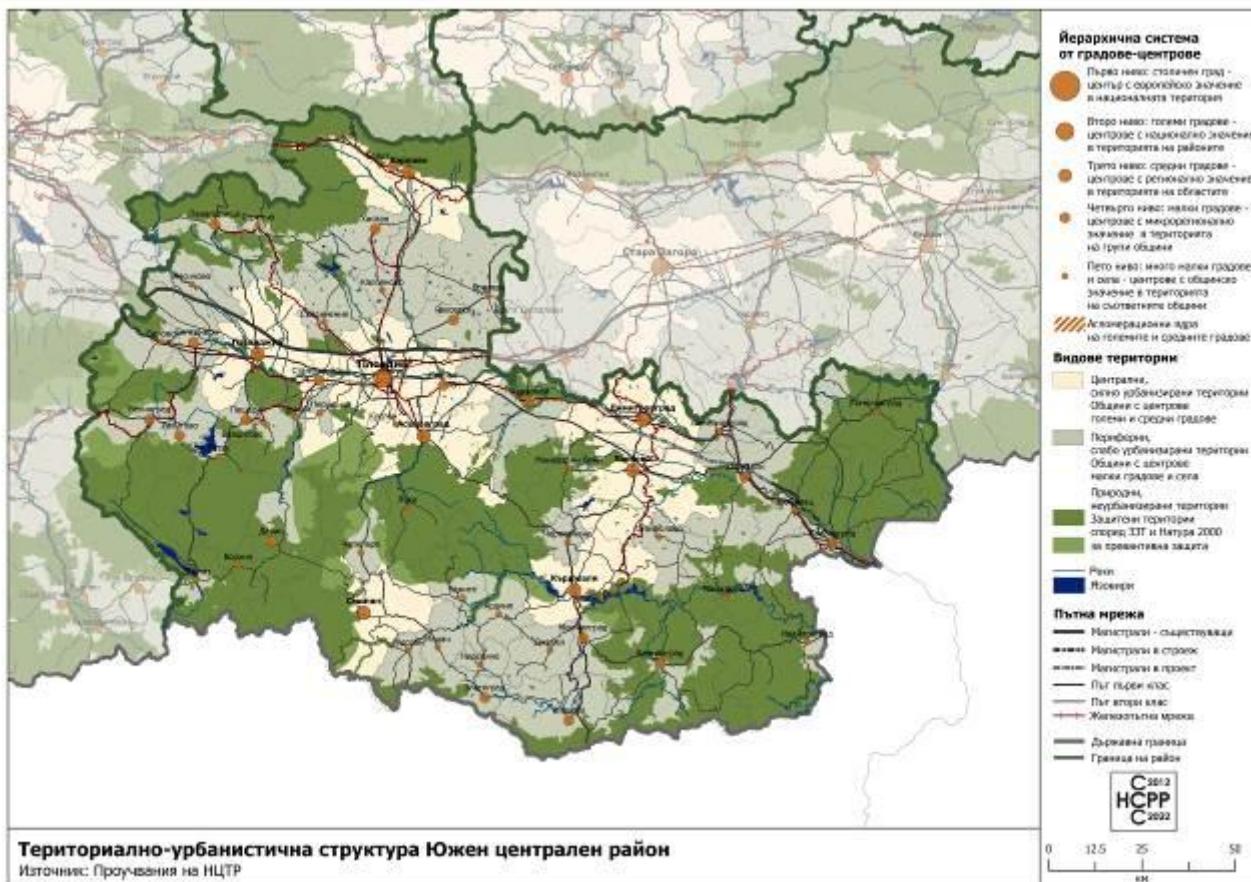
Южен централен район

Южният централен район е уникатен по своето разположение с пресичането на важни транспортни коридори, осъществяващи връзката между Европа и Азия. Районът се характеризира с балансираното разпределение на ресурсите – плодородни земеделски земи, териториални ареали, богати на недвижими културни ценности, важни биокоридори, осъществяващи връзките между зашитените зони от НЕМ Натура 2000, значителен горски фонд и планински участъци с потенциал за развитие на зимни спортове и отдих, предпланински зони с традиционно земеползване – овощни насаждения и лозови масиви, разнообразие от населени места по отношение на големина, характер, производствения профил, културни традиции и ценности, включително и такива със световно значение.

Тези потенциали се потвърждават с прогнозните разчети за 2020 г. За инвестиции в научно-изследователската и развойна дейност за района се предвиждат 1.8% от БВП при среден за страната 1.5%. Районът ще има съществен принос и по отношение на използването на ВЕИ и повишаване на енергийната ефективност. А стойността на заетото население на възраст 20 – 64 г. ще бъде 77%, което ще е над средното за страната.

За да се постигнат тези резултати, при отчитане на потенциалите за развитие и за намаляване на негативните процеси се предвиждат **приоритетни публични намеси** в следните сфери:

D Z j 23: L _ j b l h j b Z-еnгjк Z g b k l b q g Z k l j m d l m j Z g Z X ` _ g p _ g l j Z e _ g j Z c h g

- „ Въздаване на кълстерни и развитие и внедряване на иновациите и технологично обновление на средствата за производство. Създаване и усвояване на иновации и широко въвеждане на информационните и комуникационни технологии, както в производствения, така и в публичния сектор. Повишаване на достъпа и изграждане на регионална и местна бизнес инфраструктура – създаване на нови или развитие на съществуващите бизнес, индустриски и технологични паркове в големите промишлени центрове: Пловдив, Димитровград, Кърджали, Пазарджик, Панагюрище, Хасково, Раковски и др.
- „ Изключителното богатство и разнообразие на природни забележителности, недвижимите културни ценности, минералните води, териториите на национален парк „Централен Балкан“, на Родопите, археологическият комплекс „Перперикон“ и тракийското светилище при с. Татул, Старосел, Калофер, Хисаря и др. определят богатото съдържание на туристическия продукт на района.”;
- „ Развигане на европейските транспортни коридори № 4, № 8 и № 9 като част от европейската транспортна мрежа. Доизграждане на АМ „Марица“ и АМ „Тракия“. Изграждането на т.н. „Южна хоризонтала“ по направлението Петрич – Бургас през територията на Родопите. Развитие на железопътната инфраструктура и използване на международно

летище Пловдив. Тези мерки ще направят района достъпен и привлекателен за разполагане на бизнес, за нарастване на чуждестранните инвестиции и за развитието на туризма.

- „ „ L _ j b l h j b Z e g h j Z a \ b l b _ b k - Развързане на трансграничното сътрудничество с Гърция и Турция, както и транснационално сътрудничество чрез създаване на по-добри условия за комуникация със страните от Централна и Западна Европа и Азия. Районът има потенциал да се развива като портал към Южните Балкани и Азия. Изграждане на индустриални и бизнес зони.
- „ „ K h p b Z e g Z b g m j Z k m t j Развитие на базата за висше образование и НИРД, програмите за устройване на млади квалифицирани кадри. Обвързване на науката и висшето образование с бизнеса. Пълноценно използване на системи за професионално обучение и квалификация. Прилагане на мерки, свързани с въздействие върху културната инфраструктура – обновяване на сградния фонд и подобряване на енергийната ефективност на театри, кина, опери, музеи, галерии, концертни зали, библиотеки, читалища, развитие на читалищата като средища за иницииране на местен бизнес и иновационни практики. Развитие на информационно-комуникационните технологии – въвеждане на широколентов достъп до интернет в публичните институции, предприятията и домакинствата.
- „ „ H i Z a \ Z g _ g Z h d h e g - Z доброявъроятност на екологичната инфраструктура – ниската степен на пречистване на водите (отпадни и питейни), амортизираната водопроводна система и проблемите с водоснабдяването и преработването на отпадъците са характерни черти, които се явяват пречка за осигуряване на качествена жизнена среда и водят до намаляване на инвестиционната атрактивност на района. Предпазване от природни рискове – наводнения, свлачищни процеси, горски пожари в т.ч. с трансграничен характер. Рационално използване потенциала на района по отношение на възобновяемите източници на енергия.

L Z [e b p l Z I h d Z a Z l _ e b a Z b a i t e g _ g b _ g Z G K J J a Z X ` _ g p _ g l j Z e _ g j Z c h g

КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ - ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ		БГ	ЮЦ	
1	БВП/човек - лева	9007	6217	
2	Дял на БВП на човек от средната стойност на ЕС 27 - 2008 г.	44%	30%	
3	Безработица - 2010г.	10,3%	11,5%	
ПРИНОС КЪМ СТРАТЕГИЯ „ЕВРОПА 2020” - ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 г., ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ 2009/2010		БГ 2020	ЮЦ 2009/2010	ЮЦ 2020
1	Заетост на населението на възраст 20-64 г.	76,0%	65,4%	77,0%
2	Инвестиции в научно-изслед. и развойна д-ст (НИРД) - % от БВП	1,5%	0,2%	1,8%
3	Цели „20/20/20” по отношение на климата/енергията:			
	- съкращаване на емисиите на CO ₂	-		-
	- дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление	16,0%		21%

	- повишаване на енергийната ефективност	25,0%		30,0%
4	Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище до:	11,0%	16,5%	10,5%
	Нарастване на дела на висшистите на 30-34 г.	36,0%	19,2%	29,0%
5	Намаляване на хората под прага на бедност с:	16,0%		18,0%

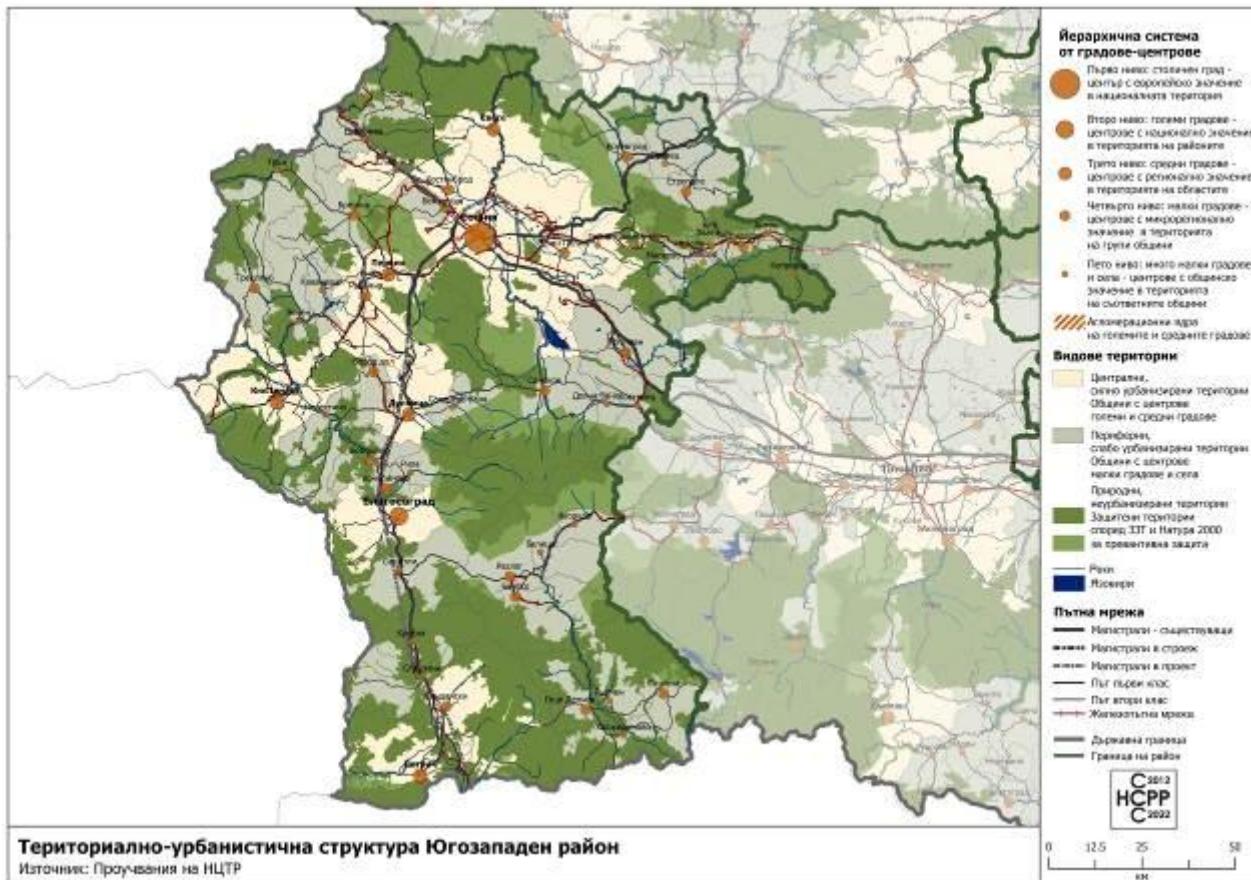
Югозападен район

Югозападният район е най-развитият български район от ниво 2 и остава с най-високи показатели при постигане на целите от стратегия “Европа 2020”. Заетостта на населението в трудоспособна възраст тук се прогнозира да бъде най-висока – 80%, при средно 76% за страната, до 50% ще се увеличи дяла на висшистите до 2020 г., при спредно 36% за страната, намаляването на броя на хората, живеещи под прага на бедността с 20%, при средно 16% за страната също ще бъде най-значително.

За да се постигнат тези резултати, при отчитане на потенциалите за развитие и за намаляване на негативните процеси се предвиждат **приоритетни публични намеси** в следните сфери:

- „ **Линия 1** – **Изграждане** на европейските транспортни коридори – № 4, № 8 и № 10, които определят района като ключов транспортен център на Балканите. Развитие на железопътния и пътния транспорт за компенсиране неравномерната им гъстота в района и използване на международно летище София за активното развитие на туризма.
- „ **Линия 2** – **Изграждане** на туристическия интерес и развитие на туристическия сектор (културен, планински, балнеоложки, спа, екологичен, спортен, аграрен, ловен, конгресен туризъм), благодарение на уникалния потенциал на съхранената и атрактивна природна среда с наличие на множество защитени територии, богато биоразнообразие и много богато културно наследство.

D Z j 24: L_j b l h j b Z-еnгjк Z g b k l b q g Z k l j m d l m j Z g Z X]haZ i Z^_g j Z c h g

- „ J Z a \b l b _ g Z d m e l m j g-Z Прилагане юZ мерки, свързани с въздействие върху културната инфраструктура - обновяване на сградния фонд и подобряване на енергийната ефективност на театри, кина, опери, музеи, галерии, концертни зали, библиотеки, читалища, развитие на читалищата като средища за иницииране на местен бизнес и инновационни практики.
- „ L_j b l h j b Z e g h j Z a \b l b _ b k-[E b държава Z държава на трансграничните, транснационалните и междурегионалните контакти за развитие на съвместни инициативи и проекти. Използване на потенциала на столицата като най-значим административен, образователен, културен, лечебен и спортен център в страната.
- „ J Z a \b l b _ g Z [Z a Z I Z a Z \b k r _ h [j Z a h \Z g b _ b G B J > i j h] j Z f g Z f e Z ^ b d \Z e b n b p b j Z f l p o d Z аn f на високата степен на изграденост на социалната инфраструктура и концентрация на висши училища и изследователски центрове като иновативен потенциал за регионалната икономика – обвързване на науката и висшето образование с бизнеса.
- „ < ? В- развитие на ветроенергетиката и използване на възможности за използване на водната и слънчевата енергия за производство на електроенергия.
- „ J Z a \b l b _ g Z b g n h j f Z ф b m g g b l _ l - Възможността на широколентов достъп до интернет в публичните институции, предприятията и домакинствата.

„ Низа\Зг_ гЗ _hd hje_ g-Z Юзане на биологичното разнообразие и защитените зони, подобряване на качеството на атмосферния въздух и на водите. Разрешаване на проблема с липсата на инсталации и съоръжения за преработка на отпадъци .

LZ[eb pC Ih dZa ZI_e b aZ baite KJgbaZg X] Ga ZjiZch g

КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ - ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ		БГ	ЮЗ	
1	БВП/човек - лева	9007	15610	
2	Дял на БВП на човек от средната стойност на ЕС 27 - 2008 г.	44%	73%	
3	Безработица - 2010г.	10,3%	6,8%	
				Ю
ПРИНОС КЪМ СТРАТЕГИЯ „ЕВРОПА 2020” - ЦЕЛЕВИ СТОЙНОСТИ КЪМ 2020 г., ИЗХОДНИ СТОЙНОСТИ 2009/2010		БГ 2020	3 2009/2010	ЮЗ 2020
1	Заетост на населението на възраст 20-64 г.	76,0%	73,4%	80,0%
2	Инвестиции в научно-изслед. и развойна д-ст (НИРД) - % от БВП	1,5%	0,9%	2,5%
3	Цели „20/20/20” по отношение на климата/енергията:			
	- съкращаване на емисиите на CO2	-		-
	- дял на ВЕИ в крайното енергийно потребление	16,0%		17%
	- повишаване на енергийната ефективност	25,0%		26,0%
4	Намаляване на дела на преждевременно напусналите училище до:	11,0%	4,3%	3,5%
	Нарастване на дела на висшистите на 30-34 г.	36,0%	41,0%	50,0%
5	Намаляване на хората под прага на бедност с:	16,0%		20,0%

Плановете за регионално развитие на шестте района от ниво 2 ще бъдат разработени в периода 2012 – 2013 година и следва да бъдат приети от Министерския съвет в срок една година преди началото на периода на тяхното действие. Те ще интегрират предвижданията на секторните политики, като ще търсят най-благоприятните им териториални измерения. Съдържанието им, определено в ЗРР, следва да бъде разширено с анализи, прогнози и предвиждания за териториалното и урбанистично развитие, в отговор на залегналите в новите европейски документи принципи и подходи, изискващи засилване на териториалните измерения на сближаването. В предварителната оценка следва да бъдат интегрирани оценката на социално-икономическото въздействие и резултатите от екологичната оценка. През целия процес на разработване, съгласуване, актуализиране и изпълнение на

НАСОКИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИ ПЛНОВЕ ЗА РАЗВИТИЕ ЗА ПЕРИОДА 2014 - 2020

регионалните планове, те ще бъдат съпътствани както от обществени обсъждания, така и от експертни консултации при осигурени публичност и прозрачност на действията.

8. Механизми за прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност

Ефективното партньорство, осъществявано с активното участие на администрацията на /централна и териториална/ на публичната власт, икономическите и социалните партньори и представителите на гражданското общество, и осигуряването на информация и комуникация със заинтересованите страни по отношение на целите, възможните ползи и резултатите от изпълнението на плановете и програмите за регионално развитие, са едни от основните принципи за прилагане на регионалната политика и за подпомагане на регионалното развитие.

По отношение на НCPP, партньорството се разбира като активно участие на всички дефинирани целеви групи в процеса на планиране, програмиране, финансово осигуряване, наблюдение и оценка на НCPP, както и съвместно вземане на решения и споделена отговорност в създаването на политики и постигането на нейните цели. Прилагането на принципа на партньорство само по себе си е механизъм за повишаване на устойчивостта на взетите решения и ефективността на тяхната реализация, а чрез осигурената публичност и прозрачност на процесите, се гарантира успеха на стратегията и широка обществена подкрепа.

8.1. Форми на взаимодействие за осъществяване на партньорства и осигуряване на публичност.

Информиране – изготвяне и предоставяне на информация на всички заинтересувани лица. Ще се осъществи чрез официални документи, изгответи доклади и оценки (предварителни, встъпителни, периодични, тематични, междинни, окончателни); провеждане на пресконференции и използване на традиционните комуникационни канали (телевизионни канали, радио станции, ежедневници, седмичници, списания, външна реклама (билбордове, плакати), информационни брошури (листовки, дипляни), други;

Консултиране и съгласуване – целевите групи осъществяват непрестанен обмен на информация, консултации и съгласуваност, като консултациите включват работни обсъждания, експертни съвети, събиране на обратна информация-анкети, въпросници, интервюта, отзиви, фокус групи, провеждане на конференции, кръгли маси, обществени форуми с широко участие на партньорите и др.

Ангажиране или активно участие – връзка, основаваща се на партньорство между всички целеви групи, при което всички участници ще вземат активно участие в процеса на разработване и прилагане на конкретните дейности и политики в НCPP. Всеки участник ще участва в процеса, чрез предлагане на варианти, идеи и решения, така че отговорността за окончателното решение или формулирането на дадена политика ще е споделено.

8.2. Отговорни структури и целеви групи

Основна отговорност за прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация и публичност за НCPP има Министерството на регионалното развитие и благоустройството. Но в процеса на подготовка, финансиране, мониторинг, оценка и прилагане на НCPP ще участват и ще се разпределят отговорности между всички групи партньори: административни структури (централни, териториални) на изпълнителната власт, икономически и социални партньори, НПО, гражданска сдружения, широка общественост, като в зависимост от етапа, нивото на съучастие ще бъде в различна степен. Ще се прилагат и трите форми на взаимодействие между целевите групи: **информиране, консултиране и съгласуваност, ангажираност и активно участие**.

Ключов момент в прилагане на принципа на партньорство са ясно дефинираните целеви групи и конкретните им задължения и задачи. Те са както следва:

Централната администрация на изпълнителната власт. Действията и са насочени главно към постигане на хоризонтална координация на административните структури: министерства, държавно-обществени консултативни комисии, съвети, агенции (държавни, изпълнителни) и др. ведомства, които имат роля при изпълнението на целите и приоритетите на НCPP.

Министерски съвет

- „ Приема НCPP след обсъждане и съгласуване с партньорите, в рамките на Националния експертен съвет по устройство на територията и регионална политика към МРРБ;
- „ Ръководи и координира действията на различните ведомства в областта на регионалното развитие.

Координира помощта от структурните фондове чрез Централното координационно звено към администрацията на МС.

Министерството на регионалното развитие и благоустройството

- „ Организира разработването на НCPP;

- „ Осигурява информация и публичност на HCPP;
- „ Наблюдава и контролира изпълнението на HCPP;
- „ Осъществява координация и взаимодействие с областните и регионалните съвети и другите заинтересовани страни за изпълнението на HCPP;
- „ Инициира дейности по управление на изпълнението на стратегията и актуализирането ѝ;
- „ Следи за съответствието на целите и приоритетите на регионалните планове за развитие на районите за планиране и ОПРР с HCPP;
- „ Анализира процесите в регионалната политика и инициира промени в законодателната рамка на регионалното развитие;
- „ Осъществява дейности по укрепване на институционалния капацитет на регионалните и местните власти в процеса на програмиране, управление и ефективно усвояване на средства от фондовете на ЕС;
- „ Провежда политика за интегрирано развитие на регионите в България (подпомагана по линия на ОП „Регионално развитие”);
- „ Предлага промени на целите и приоритетите на регионалната политика на основата на последващите оценки от изпълнението на регионалните планове за развитие.

Министерството на финансите

- „ Определя бюджетната и данъчната политика на национално и на местно ниво;
- „ Провежда дейности за повишаване на административния капацитет (по линия на ОП „Административен капацитет”).

Министерството на икономиката, енергетиката и туризма

- „ Осъществява и координира дейностите на национално ниво, свързани с изпълнението на целите на HCPP в областта на насърчаване на инвестициите, използването на ВЕИ и повишаване на енергийната ефективност, инновационната политика, развитието на промишлеността и туризма, преструктурирането на икономиката.

Министерството на труда и социалната политика

- „ Осъществява и координира дейностите на национално ниво, свързани с изпълнението на целите на HCPP в областта на заетостта и борбата с безработицата, повишаване адаптивността на работната сила, насърчаването на предприемачеството, интеграцията на териториалните общности и всички социални групи към пазара на труда.

Министерството на околната среда и водите

Осъществява и координира дейностите на национално ниво, свързани с опазване, подобряване и осигуряване на здравословна околнна среда

Министерството на земеделието и храните

- „ Участва за изпълнение на целите на HCPP за развитие на земеделието и селските райони.

Министерството на образованието, младежта и науката

- „ Участва за изпълнение на целите на HCPP в областта на образованието и обучението, внедряването на информационните технологии в обучението, научните изследвания и иновации.

Националният статистически институт

- „ Осигурява информацията, необходима за провеждане на наблюдението и оценката на изпълнението на HCPP.

Според своите компетенции в процеса на изготвяне и приложение на HCPP могат да вземат участие и други структури от централната администрация на изпълнителната власт – Министерство на здравеопазването (за дейности в сектор „Здравеопазване“), Министерство на транспорта (за дейности в сектор „Транспорт“) и Министерство на културата (за дейности в сектор „Култура“) и др.

Териториална администрация на изпълнителната власт

Областните и общинските администрации и териториалните звена на централната изпълнителна власт са ключови участници в процеса на формиране и прилагане на регионалната политика. Техните функции в управлението, наблюдението, оценката и контрола на регионалното развитие са определени със ЗРР. Те подпомагат провеждането на регионалната политика, като разработват стратегически планови документи за съответните нива и участват в разработването на ОПРР. Участват в състава на органите, създадени със ЗРР за целите на управлението и наблюдението на регионалното развитие – регионални съвети за развитие и областни съвети за развитие.

Регионален съвет за развитие е орган за провеждане на държавната политика за регионално развитие в съответния район от ниво NUTS 2.

- „ Осигурява широко и ефективно участие на всички партньори в процеса на планиране, финансиране;
- „ Обсъжда и одобрява проекта на регионалния план за развитие и изпълнява функциите на орган за наблюдение на изпълнението им;
- „ Отчита изпълнението на целите и приоритетите на HCPP на основа на годишните доклади за изпълнение на РПР;
- „ Осъществява координацията на предвижданията на областните стратегии за развитие за съответния район от ниво 2.

Областен съвет за развитие е орган за провеждане на държавната политика за регионално развитие на територията на областта (NUTS 3).

- „ Осигурява широко и ефективно участие на всички партньори в процеса на планиране, финансиране на ниво NUTS 3;
- „ Обсъжда и приема областната стратегия за развитие;
- „ Съдейства за осигуряване на информация за изпълнението и оценката на областната стратегия за развитие;
- „ Приема решения за сключване на споразумения за сътрудничество и партньорство за осъществяване на съвместни дейности по регионалното развитие и териториалното сътрудничество;
- „ Обсъжда и одобрява междинния и окончателния доклад за изпълнението на областната стратегия за развитие по предложение на областния управител.

Областна администрация участва в реализирането на целите и приоритетите на HCPP като:

- „ Изработва, организира общественото обсъждане и изпълнението на Областната стратегия за развитие;
- „ Участва във формирането на регионални и местни партньорства при подготовката, финансирането и изпълнението на проекти, реализиращи плановите документи на регионално и местно ниво;
- „ Подпомага подготовката и реализирането на общинските планове за развитие.

Общинска администрация участва в реализирането на целите и приоритетите на HCPP като:

- „ Участва в изработването и изпълнението на общинските планове за развитие и подпомага Общинския съвет, който приема общинския план за развитие и програмата за неговата реализация;
- „ Мобилизира местните финансови, човешки и организационни ресурси, включително на частния и неправителствения сектор за изпълнение на мерките от приетите планове и програми за развитие и прилагане на местните инициативи;
- „ Осигурява информация и публичност на действията за местно развитие;
- „ Усвоява средства от фондовете на ЕС като конкретен изпълнител на проекти или като бенефициент.

Социално-икономически партньори са национално представените организации на работодателите и национално представените организации на работниците и служителите (НСОРБ, синдикални организации, браншови камари и организации) и са основен партньор на централната и териториалната администрация на изпълнителната власт в процеса на формиране и прилагане на регионалната политика.

- „ Подпомагат вземането на решения с по-голям обществен консенсус и внасят идеи, основаващи се на практическия им опит;
- „ Подпомагат реализацията на Н CPP като усвояват средства от фондовете на ЕС, явяват се бенефициент на политиките и действията, свързани с регионалното развитие;
- „ Подпомагат с информационни, образователни и квалификационни, финансови, посреднически и други средства реализацията на Н CPP;
- „ Участват в реализирането на партньорства на местно и регионално ниво за изпълнението на Н CPP.

Неправителствени организации, широка общественост, гражданство.

Информираността и участието им е фактор за успешната реализация на Н CPP, тъй като имат функцията на полезен коректив по отношение на подготовката и приложението на регионалната политика. Могат да участват в реализирането на партньорства на местно и регионално ниво и да подпомагат с информационни, образователни и квалификационни, посреднически и други средства реализацията на Н CPP.

8.3. Механизъм за прилагане на принципа на партньорство и осигуряване на информация.

Етап на разработване на Н CPP, до приемането от Министерски съвет.

Периодът на подготовка на Н CPP включва информиране на всички целеви групи, като предварително са дефинирани задълженията и задачите им. Организира се ефективен консултивен и съгласувателен процес, като целта му е да отчете мненията и опита на всички заинтересовани страни, както и да отрази всички действащи политики.

Този процес на съгласуваност и консултации се разглежда в два аспекта:

Институционален. Н CPP се обсъжда и съгласува на експертно ниво в рамките на Националния експертен съвет по устройство на територията и регионална политика със заинтересуваните министерства и ведомства, партньорите в регионалните съвети за развитие, областните управители, местните власти, представителните организации на работодателите и на работниците и служителите на национално равнище и с представители на юридически лица с нестопанска цел, работещи в областта на регионалното развитие. Контролът върху процеса на разработване на Н CPP е на Министърът на регионалното развитие и благоустройството. Министерският съвет приема Н CPP по предложение на министъра на регионалното развитие и благоустройството. Решението на Министерския съвет добива

публичност чрез обнародване в "Държавен вестник" и публикуване на HCPP на страницата на МРРБ в интернет.

Неформален. Този аспект на консултивният процес по разработването включва организиране на срещи, дискусионни форуми и др. с участието на широката общественост, гражданското общество и на всички заинтересовани страни. По този начин се информира своевременно и по подходящ начин обществеността за харктера и същността на HCPP, за необходимостта и потенциалните ползи от приемането и изпълнението ѝ, както и за постигнатите резултати. Осигурява се публичност и прозрачност на процеса, както и обратна връзка за мнението на широката общественост, на всеки ключов етап от разработването на HCPP.

Етап на наблюдение и изпълнение на HCPP.

В процеса на изпълнение на HCPP основните инструменти за осигуряване на информация и публичност са междинният и окончателният доклади. Изготвянето им се организира от министъра на регионалното развитие и благоустройството. Те се обсъждат и съгласуват в Националния експертен съвет по устройство на територията и регионална политика и се одобряват от Министерския съвет.

Междинният доклад и окончателният доклад за изпълнението на HCPP се изготвят, като се отчитат резултатите от междинната и последващата оценка на изпълнението ѝ. Докладите заедно с резултатите от съответните оценки се публикуват на страницата на МРРБ в интернет.

Междинният доклад съдържа информация относно:

- „ постигнатия напредък по изпълнението на целите и приоритетите за регионално развитие през изтеклия период;
- „ резултатите от междинната оценка съгласно критериите за оценка на изпълнението на HCPP;
- „ резултатите от наблюдението и оценката на изпълнението на регионалните планове за развитие;
- „ използваните през периода ресурси за постигане целите на HCPP;
- „ възникналите проблеми и предприетите от компетентните органи действия за тяхното преодоляване;
- „ прогноза за очакваното изпълнение на целите и приоритетите на HCPP до края на периода на действие;
- „ предложения за актуализация на HCPP.

ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

1. Актуализиран документ за изпълнение на HCPP 2005 – 2015 г., МПРБ, 2011 г.
2. Актуализирани документи за изпълнение на регионалните планове за развитие 2011 – 2013 г., на 6-те района от ниво 2, 2011 г.
3. Анализ на обобщените резултати от проведено анкетно проучване на капацитета и перспективите на регионалните съвети за развитие в районите от ниво 2 и бластните съвети за развитие в районите от ниво 3, МПРБ, 2011 г.
4. Анализ на обобщените резултати от проведено анкетно проучване сред членовете на Регионалните съвети за развитие, във връзка с изработването на новата Национална стратегия за регионално развитие, МПРБ, 2011 г.
5. Бюджет за стратегията „Европа 2020“, Брюксел, 2011 г.
6. Европа 2020. Стратегия за устойчив, интелигентен и приобщаващ растеж. Брюксел, 3.3.2010 г. COM(2010) 2020, окончателен
7. Европейска перспектива за пространствено развитие (ESDP), 1999 г.
8. Европейски региони 2020. Оценка на бъдещите предизвикателства пред европейските региони, 2008 г.
9. ЕВРОСТАТ годишна книга за регионите 2011, ЕВРОСТАТ Статистически книги.
10. Енергийна стратегия на Република България до 2020 година, обн. ДВ бр. 43/2011.
11. Закон за регионалното развитие, Обн. ДВ. бр.50 от 30 Май 2008г.
12. Зелена книга за териториално сближаване - Да превърнем териториалното многообразие в предимство, Комисия на европейските общности, Брюксел, 2008 г.
13. Изкуствата, културното наследство, културните и творчески индустрии и културен туризъм - фактор за устойчиво регионално развитие, Обсерватория по икономика на културата, Гьоте институт, София, 2011 г.
14. Концепция за програмиране на развитието на Република България, Съвет за развитие към Министерския съвет, 2010 г.
15. Лайпцигска харта за устойчиви европейски градове, 2007 г.

16. Междинен доклад за изпълнение на Националната стратегия за регионално развитие, МРРБ, 2010 г.
17. Междинна оценка на Националната стратегия за регионално развитие на Република България 2005 – 2015 г., Агенция СТРАТЕГМА ООД, 2010
18. Междинни оценки и доклади за резултатите от междинните оценки за изпълнението на Регионалните планове за развитие на районите от ниво 2 за периода 2007-2010 г.;
19. Методически насоки за разработване на Национална концепция за пространствено развитие на Република България за периода до 2020 г., НЦТР, 2010 г.
20. Методически указания за разработване на Национална стратегия за регионално развитие на Република България (2012-2022), Регионални планове за развитие на районите от ниво 2 (2014-2020), Областни стратегии за развитие (2014-2020)
21. Национална програма за реформи 2011 – 2015 г. в изпълнение на Стратегия “Европа 2020”, 2011 г.
22. Националната програма за рибарството и аквакултурите (2007-2013), приета 2006.
23. Националната стратегия за насърчаване на малките и средни предприятия в България (2007-2013 г.), приета 2007.
24. Националната стратегия за насърчаване на развитието на кълстерите за периода 2007-2013 г.
25. Националната стратегия за развитие на научни изследвания 2020
26. Национална стратегия за развитие на туризма, 2008
27. Областни стратегии за развитие 2007-2013 г.
28. Общински планове за развитие 2007-2013 г.
29. Пети (кохезионен) доклад за икономическо, социално и териториално сближаване, Европейска комисия, Брюксел, 2010 г.
30. Правилник за прилагане на Закона за регионалното развитие Приет с ПМС № 216 от 02.09.2008 г. Обн. ДВ. бр. 80 от 12 Септември 2008 г.
31. Препоръка на Съвета относно Националната програма за реформи на България от 2011 г. и за представяне на становище на Съвета относно актуализираната

Конвергентна програма на България за периода 2011-2014 г.

32. Приносът на регионалната политика за интелигентен растеж в рамките на стратегия „Европа 2020“, Европейска комисия, Брюксел, 2010 г.
33. Приносът на регионалната политика за устойчив растеж в рамките на стратегия „Европа 2020“, Европейска комисия, Брюксел, 2011 г.
34. Програма за реализация на дейности в районите за целенасочена подкрепа 2010 – 2013 г. (проект), МПРБ, 2009 г.
35. Проект „Конвенциите от Рио“ – съвместна инициатива на МПРБ и Програмата за развитие на ООН, публикации, www.rioconventions.org, 2010 г.
36. Проект на Стратегия за устойчиво развитие на Република България, 2007 г.
37. Работни документи във връзка с изготвянето на Национална програма за развитие: България 2020, 2011 г.
38. Рамкова позиция на България относно условията за усвояване на Структурните и Кохезонния фондове на ЕС за програмния период 2014-2020 г., 2011 г.
39. Регионални планове за развитие 2007-2013 г.,
40. Ръководни принципи за устойчиво териториално развитие на европейския континент, СЕМАТ 2000 г.
41. Секторни стратегии за развитие, покриващи частично или изцяло периода 2014-2020 г. (в сферата на транспорта, околната среда, енергетиката, икономиката, развитие на телекомуникационните мрежи, пазара на труда, иновациите и въвеждането на нови технологии);
42. Средносрочна оценка на Оперативна програма „Регионално развитие“ 2007-2013 г., KPMG, февруари 2011 г.
43. Стратегия на Европейския съюз за региона на река Дунав, Европейска комисия, Брюксел, 2010 г.
44. Съвместен документ за пространствено развитие на държавите от Вишеградската четворка плюс България и Румъния, 2010 г.

45. Териториален дневен ред на Европейския съюз 2020, Съгласуван на неофициалната среща на министрите на регионалното развитие и териториално развитие на 19.май.2011 г. в Гьодьоло, Унгария.
46. Evaluation Report of the Territorial Agenda of the European Union, 2011.
47. National Strategy of Regional Development 2010–2020: Regions, Cities, Rural Areas, Poland, Ministry of Regional Development, 2010.
48. Regions 2020 – An Assessment of future challenges for EU Regions, Commission of the European Communities, Brussels, 2008.
49. Territorial agenda of the European Union 2020, 2011.
50. Territory matters to make Europe 2020 a success, 2010.

Публикации в Интернет на следните сайтове:

1. <http://europe.bg/htmls/page.php?category=5&id=27654>
2. <http://www.europe.bg/upload/docs/NPRA.pdf>
3. <http://www.government.bg/cgi-bin/e-cms/vis/vis.pl?g=&n=9&p=0211&s=001>
4. <http://www.mrrb.government.bg/index.php?do=law&id=220&lang=bg&type=4>
5. [http://www.strategy.bg/StrategicDocuments>List.aspx?lang=bg-BG&categoryId=1](http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/List.aspx?lang=bg-BG&categoryId=1)
6. <http://www.eufunds.bg/document/8>
7. <http://chm.moew.government.bg/nnps/upload/Bulgarian/RPUTREK.pdf>
8. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/sum_en.pdf
9. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/working/regions2020/pdf/regions2020_en.pdf